

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Кафедра журналістики

Рада молодих учених

**ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії
науки ім. Г. М. Доброва НАН України»**

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

**Комітет освіти, науки, молоді та спорту Громадської ради Київської
міської державної адміністрації**

**Комітет з питань суспільного розвитку та суспільно-владних
відносин при Міністерстві юстиції України**

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

**V Всеукраїнська науково-практична
Інтернет-конференція
молодих учених та студентів**

м. Київ, Україна, 1 грудня 2025 р.

УДК 001.8

*Рекомендовано до друку засіданням кафедри журналістики
Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК»
(протокол № 5 від 19 грудня 2025 р.)*

Рецензенти:

Соловійов В'ячеслав Павлович – доктор економічних наук, кандидат технічних наук, професор, головний науковий співробітник ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»;

Момот Неля Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри журналістики ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК».

Редакційна рада збірника: Ткач Д.І., д.політ.н., проф., Надзвичайний та Повноважний Посол – Голова ради; Момот Н.М., к.філол.н., доц.; Вакулич В.М., д.політ.н., доц., заслужений журналіст України; Васильєва О.В., к.е.н.; Петренко Н.С., к.е.н.; Мамчур В.А., д.е.н., с.н.с.; Столярчук Н.М., к.е.н., с.н.с.; Потабенко І.В.; Трофімчук К.В.

Міждисциплінарні дослідження науки XXI століття : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених та студентів, 1 грудня 2025 р. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2025. 283 с.

ISBN 978-966-170-106-8

Матеріали подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей несуть автори.

ISBN 978-966-170-106-8

© ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2025

© ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України», 2025

© Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2025

© Комітет освіти, науки, молоді та спорту Громадської ради Київської міської державної адміністрації, 2025

© Комітет з питань суспільного розвитку та суспільно-владних відносин при Міністерстві юстиції України, 2025

© Автори, текст, 2025

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	11
СЕКЦІЯ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ	
KORIN M. V., ZHUCHENKO D. O. RESEARCH OF THE CONTENT OF THE CONCEPT OF «ECONOMIC VALUE» IN THE SPHERE OF TRANSPORT	12
KORIN M. V., ROMANYUK A. V. ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT OF RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES: STRATEGIC DIRECTIONS	13
REDKO K. Y. THE ROLE OF WOMEN IN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A DRIVER OF SOCIAL INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT	14
SIDASH N. S., YERIKHIN T. S. GLOBAL ECONOMIC CHALLENGES AND THEIR IMPACT ON UKRAINE'S ECONOMY	16
SIDASH N. S., YAROSLAVSKIY V. V. SMART MANUFACTURING & INDUSTRY 4.0	17
АКУЛОВА А. В. МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ	19
АНДРУШКЕВИЧ Н. В., ПОЛЬОВА Н. М. МЕНЕДЖМЕНТ ІННОВАЦІЙНИХ СТАРТАПІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ	21
АТАМАНЧУК М. В. ПОРІВНЯННЯ СПОЖИВЧИХ КОШИКІВ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС (ПОЛЬЩІ, НІМЕЧЧИНИ, ЧЕХІЇ): ОСНОВНІ ВІДМІННОСТІ У ХАРЧУВАННІ, ТРАНСПОРТІ ТА КОМУНАЛЬНИХ ВИТРАТАХ	22
БАЛЮК Т. І. БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	24
БЕЖЕНАР І. М. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ	27
БОНДАРЕНКО П. В. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АКТУАРНИХ РОЗРАХУНКАХ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ	29
БУЛГАКОВА Д. Д. СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН ЖИТЛОМ У ДЕРЖАВНОМУ ТА КОМУНАЛЬНОМУ ЖИТЛОВИХ ФОНДАХ	30
БУРЛАКОВА К. О., КОТОВА М. В. ФУНКЦІОНУВАННЯ ОНЛАЙН-ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ВІЙНИ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ	33
БУТИМ С. В. УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ В СИСТЕМІ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	34
ВАРЕНИК С. С., ЧЕРНЕНКО Н. О. ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ КОРПОРАТИВНОЇ МОДЕЛІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИКЛИКІВ	36
ВАСИЛЬЄВА О. В. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УСТАНОВ НАН УКРАЇНИ ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ	38
ВОРОНКІНА І. Р. ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО ПРАВА ТА ЇХ ІЄРАРХІЯ	40
ГАВРИЛІВ С. С. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТІКТОК-КОНТЕНТУ НА СПОЖИВЧУ ПОВЕДІНКУ МОЛОДІ	42
ГАРБУЗ В. В. БОРІТЬБА ЗА ЕКОНОМІЧНУ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНУ РІВНІСТЬ АФРОАМЕРИКАНЦІВ, НА ПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	44
ГОЛЕМБІВСЬКИЙ С. О. АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ ЛАНЦЮГ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ	46

ГОНЧАРЕНКО О. О., ПАНАСЮК Д. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У МАШИНОБУДІВНИЙ ГАЛУЗІ	47
ГУБАР С. О. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ НА ОСНОВІ СИНЕРГІЇ ДИНАМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	49
ГУРІН М. І. МУЛЬТИМЕДІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗІ СПОЖИВАЧЕМ	50
ДІДЕНКО А. Д. УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	52
ДІДИК Н. В. ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ПОСЛУГ ЯК МЕХАНІЗМ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ВОЛАТИЛЬНОСТІ	53
ДОНЄВА П. О. КОНТРОЛЬ ЗА ЦІЛЬОВИМ ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	54
ЄФРЕМЕНКО А. Г., МАЛАШЕНКО Ю. А. ФІНАНСОВІ РИЗИКИ У СТРАТЕГІЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЦИФРОВІ МОЖЛИВОСТІ	56
ЖЕЛІЗКО В. О., ЛОГІНОВА М. В. СПІВВІДНОШЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ	57
ЗАДОРОВИЧ І. І., РЕЛІ Н. П. ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ	59
ЗУБЧИК Л. В., ОКСЕНЬЧУК М. О. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА РЕМОНТУ АВТОМОБІЛІВ	61
ІВАНОЧКО Б. Р. РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА АУДИТУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ	62
КАХНО А. В. ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ПОСЛУГ: ОСОБЛИВОСТІ, ЗНАЧЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ	64
КІНДРАТІЮК А. І., ГАВРИЛЮК Т. Ю. ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ У ЛОГІСТИЧНІ ПРОЦЕСИ	65
КЛИМО О. О. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ	67
КНИШ Є. О. СОЦІАЛЬНА РОЛЬ ВЕТЕРИНАРНОГО ЛІКАРЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ	68
КОВАЛЬ Я. Ю. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	70
КОЛОДКА А. В. ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ	71
КОЛОДКА А. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	73
КОРОТИШ С. О. ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АНТАРКТИЦІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ	74
КОСОВСЬКА В. В., СІДЛЯР П. І. АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ КОНДИТЕРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	76
КОСТЮШКО Д. П., ГРИЩУК С. А., ПЛЕБАНОВИЧ О. С. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ	78

КРЕМЕНСЬКИЙ О. О., РОДІНКОВА В. В., КРЕМЕНСЬКА Л. В., РЕЗНІК Я. В. РОЛЬ АЕРОБІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ПРОГНОЗІ МІКОЗІВ РОСЛИН ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ФІТОСАНІТАРНОГО ЗАХИСТУ АГРОЦЕНОЗІВ	80
КРИЛОВ М. М. СОЦІАЛЬНЕ ІННОВАЦІЙНЕ ФЕРМЕРСТВО: ДОДАТКОВА МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ	81
ЛУЧАК І. П. САМОСІЙНІ ЛІСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ: ЕКОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ	82
МАЗУР Е. В. ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА МОДЕРНІЗАЦІЮ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ	84
МАЗУР Е. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ	85
МАЗУР Е. В. СОЦІАЛЬНЕ КАРТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПРОСТОРОВОЇ НЕРІВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ	87
МАЛАШЕНКО Ю. А., ЄФРЕМЕНКО А. Г. МАРКЕТИНГОВІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК КЛЮЧ ДО ФІНАНСОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	89
МАСЛЯНИК Х. А. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	90
МЕЛЬНИК Т. Б., СЕМАК У. Й. ТЕХНОЛОГІЇ ВЕРТИКАЛЬНОГО ОЗЕЛЕНЕННЯ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» МІСТ	92
МОВЧАН Є. С. ЗАЙНЯТИСТЬ І ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН	94
МУЗИЧУК М. В. ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ДОСЛІДЖЕННЯ ДО ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ	96
ПАВЛОВ О. І. МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА РАЙОНІВ УКРАЇНИ	97
ПЕТРЕНКО Н. С. ВІДБУДОВА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІСЛЯВОСННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ: ПАРАДИГМА «ІННОВАЦІЙНОГО СТРИБКА»	99
ПИВОВАР Є. В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БЕЗРОБІТНИХ В УКРАЇНІ	101
ПІСКЛИВЕЦЬ В. В. ПРОБЛЕМИ ПОШИРЕННЯ ІННОВАЦІЙ В АГРОСФЕРІ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИМОГАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	102
ПОДІБКА В. В. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОЄКТНОГО УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	104
ПОЛЬОВА А. В. СИСТЕМНИЙ МЕХАНІЗМ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	105
ПОПИК Н. В., КАЛІГА В. С. КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	107
ПУЗИРЕНКО К. О. СУДОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ	108
РОМЕНСЬКА К. І. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ	110
САБАКАР А. Г. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ: РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПРАЦІ	111

САЛАМАХА Ю. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	114
СЕНЧЕНКО В. В. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЇХ МІНІМІЗАЦІЯ ДЛЯ УКРАЇНИ	115
СОТНИКОВА А. В. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	117
СТОЛЯРЧУК Н. М. МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МОЛОЧНОГО ФЕРМЕРСТВА	119
ТЕРНОВЕЦЬКА М. В. ТРАНСФОРМАЦІЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	121
ТКАЧЕНКО Є. В. ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	123
ФАРАТ О. В., СІДЕЛЬНИК Т. І. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ У ФОРМУВАННІ АСОРТИМЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ	124
ФЕДЮК А. Д., КОШЕЛЬОК Г. В. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	126
ФРОЛОВ М. М. ЩОДО ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН	128
ЦЕПЕЦАВЕР Г. В. ДИСТАНЦІЙНИЙ МОНИТОРИНГ ДОВКІЛЛЯ У СИСТЕМІ РЕАГУВАННЯ НА СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ	129
ЦИКТОР К. А. ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	131
ЧАЛА Д. М. ОБЛІКОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК БАЗИС ЕФЕКТИВНОГО ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА	133
ЧУБА Р. В. ІМПАКТ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ НА АГРОБІЗНЕС	136
ЧУБЕНКО А. Д. ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ	138
ЧУБЕНКО А. Д. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА НЕДОПУЩЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ УКРАЇНИ	140
ШАПОВАЛОВА К. Г. КОМПРОМІС ПІД КОНТРОЛЕМ СУДУ: СУЧАСНА ПРАКТИКА ЩОДО ВІДМОВ В УКЛАДЕННІ МИРОВОЇ УГОДИ У ЦИВІЛЬНИХ СПОРАХ	142
ШТИК А. Ю., ТЕЛІШЕВСЬКА Р. О. ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ДО БРЕНДІВ У ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ КРИЗ	144
ЮРОВИЦЬКИЙ М. О., АХНОВСЬКА І. О. СТАРТАП-ЕКОСИСТЕМА НІМЕЧЧИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МАЙБУТНІ МОЖЛИВОСТІ	145
ЯВОРІВСЬКА С. М. ТРАНСФОРМАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	147
ЯРИЧ І. Я. ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ БАР'ЄРІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ	148
СЕКЦІЯ 2. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	
ANDRIIENKO K. V., LAVRYNOVYCH S. O. THE POTENTIAL OF INTERNATIONAL SPORTS-SCIENTIFIC CONFERENCES FOR DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL COMPETENCIES	151
IVANOVA R. YU. INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND UKRAINE'S INFORMATION SECURITY: THE ROLE OF MEDIA AND DIGITAL REGULATORS DURING WARTIME	152

REMIZOVA O. O. DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF BIOMEDICAL ENGINEERING	154
ROMANENKO V. V. STATE, INTERNATIONAL AND GLOBAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY WITHIN GLOBAL PARADIGMS	155
ВНУКОВСЬКА О. Д., КОРОГОДОВА О. О. МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОСТВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	157
КАХНО А. В. ЯК ІННОВАЦІЇ ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТРЕНДІВ У БІЗНЕСІ	158
КІЛЬЧЕВСЬКА С. Ю., КОРОГОДОВА О. О. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	160
КОСОВСЬКА В. В., КАЛИТА М. СТРУКТУРА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТРАНСПОРТНИМИ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ	161
ЛИСЮК А. М. ПРОЗОРІСТЬ ТА ПІДЗВІТНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У МІЖНАРОДНІЙ ВЗАЄМОДІЇ	163
ЛУСЬ А. О. ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МЕРЕЖІ	165
ПРИЙМАЧУК О. В. РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА, НАУКИ ТА ОСВІТИ	166
СЮСЮКАЛО В. Ю. ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ТА ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ДИРЕКТИВ ЄС): НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ	168
ФУГ К. В. ПАРТНЕРСТВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ	170
СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ	
LEMBERSKYI O. Y., LYSENKO Y. A., SUKHOMLIN A. A. PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL COMMUNICATION SYSTEM IN THE SOCIAL STRUCTURE OF UKRAINIAN SOCIETY	172
SALINKO R. I., SALINKO H. O., SIDASH N. S. SOCIAL PERCEPTION OF ROBOTS AMONG THE YOUNG GENERATION	173
БРЕЗІЦЬКА Г. Р. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ВИКЛАДАЧА КУЛІНАРНОГО ПРОФІЛЮ	175
БУДУСЬ О. І., ГОНЧАРУК О. М. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАУКИ Й ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	176
ГАПОНЕНКО Л. І. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ	178
ДЕРЕВІЦЬКИЙ О. О. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ЕПОХУ ВІЙНИ: РОЛЬ ЦИФРОВИХ МЕДІА В ПІДТРИМЦІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ГРОМАДЯН	179
ДЕМ'ЯНЕЦЬ А. І., ДОРОШЕНКО О. О. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ЕЛЕМЕНТА СТРАТЕГІЧНОГО РЕПУТАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ	180
КЛИМЕНКО П. А. СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БРЕНДУ ЧЕРЕЗ ІНФЛЮЕНСЕР-МАРКЕТИНГ	182
КОБЕЗСЬКА К. М., БУТ О. В. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ЖУРНАЛІСТИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ	183
КОРСУНСЬКИЙ Є. С., ВАСИЛЬЄВА О. В. АДАПТАЦІЯ УГОРСЬКОГО ДОСВІДУ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ ДО УКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ	184

КУЦЬ М. О., ВІНТОНІВ Х. М. ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ	186
КУШНІРЕНКО А. П. ДИЗАЙН ВІЗУАЛЬНОГО ДУДЛБУКУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ	188
КОГУНЬ А. М., КУЛИК В. П., НІКОЛАСЬВА І. А., ТОДОРІКО А. М. ВЕТЕРАНСЬКА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ (З ПОЗИЦІЇ ПРАВОХОРОННОГО МОНІТОРИНГУ)	190
КОЧИН В. Д., ГОНЧАРУК О. М. КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	192
МАКОВЕЦЬКА А. С. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ У СУЧАСНИХ ВИБОРЧИХ КАМΠΑНИЯХ	193
ОРЛОВА Є. В. ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНИХ ВНУТРІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ	195
ПАНОВИК Х. В. МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ	196
ПАРХОМЕНКО В. О. РОЛЬ ШІ В АВТОМАТИЗАЦІЇ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	198
РОМАШКО І. А., ВАСИЛЬЄВА О. В. ВОЄННА ЖУРНАЛІСТИКА: ВИСВІТЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ЗМІ	200
СМАЛЬКО А. С. ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ КІБЕРЗЛОЧИНЦЯ: МОТИВИ ТА МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ	202
ТКАЧЕНКО Т. В., КОТОВСЬКА Д. О. КОМУНІКАЦІЯ У ВІДНОСИНАХ «ЦЕНТР-РЕГІОНИ»: ВИКЛИКИ ДЛЯ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	203
ХАРЛАН В. М. РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДІ	205
ШИЯН Р. В., ВАСИЛЬЄВА О. В. БОРОТЬБА З ДЕЗІНФОРМАЦІОЮ В МІЖНАРОДНИХ ЗМІ	206
ЯКОВЕЦЬ А. Р., МОМОТ Н. М. СПЕЦИФІКА КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ	208
ЯРИЧ І. Я. КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ В РОБОТІ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ	210
СЕКЦІЯ 4. ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
БОРИСЕВИЧ С. Р. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ	212
МАМЧЕНКО О. О. СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ КІБЕРБУЛІНГУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	213
МАНЖОС-КИРИЛОВСЬКА М. М. ІНФОРМАЦІЯ ЯК НОВИЙ ОНТОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП КУЛЬТУРИ	215
ПАНТЮШЕНКО А. В., БУТ О. В. КУЛЬТУРА СПРОТИВУ: ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ ЯК ЦИКЛІЧНІСТЬ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ	217
СКАЛАЦЬКИЙ Ю. С. МОЛОДІЖНІ ЦЕНТРИ ЯК ПРОСТІР СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ, КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ	219
ХРАБАН Т. Є. ЖІНКА, ВІЙНА І МЕДІА: ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ТА ЇХ ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ	221
ЧЕРНИШ Ю. Д., МОМОТ Н. М. ПЕРЕВАГИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПАРТНЕРСТВА	222

ШАМАСУРЯН А. А., БУТ О. В. УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ БРЕНД: ФОРМУВАННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ	223
СЕКЦІЯ 5. РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ	
LEMBERSKYI O. Y., LYSENKO Y. A., SUKHOMLIN A. A. DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE ACTIVITIES IN EDUCATION: ACHIEVEMENTS, PROBLEMS, PROSPECTS	226
БАРДАДИМ О. В. СЕРВІСИ ДЛЯ ПОШУКУ РОДОВОДУ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	228
БІЛА А. В. ГРА ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	231
БОНДАРЕНКО Ю. А., ТРИПОЛЬСЬКА Н. В. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	232
ГОСПОДИН Х. С., ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА С. Р. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	234
ГУБЕНЯ Л. М. СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В АВСТРО-УГОРЩИНІ	235
ДАВИДЧУК А. В., ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА С. Р. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	236
ЗВЯГІНЦЕВА О. Б. ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЇХНЬОЇ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	238
ЗІНЧУК І. Ю. ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ТА СУЧАСНОГО ОБЛАДНАННЯ У ВИКЛАДАННІ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА»	239
КЛЮС В. В., ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА С. Р. РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ	241
КОВАЛЬОВ С. М. ВІД СЕЛЕКЦІЇ ДО ЕКОНОМІКИ: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НЕПАРАМЕТРИЧНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ	242
КОЛІСНІЧЕНКО О. Є. МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ПОЖЕЖІ В БАГАТОКВАРТИРНОМУ ЖИТЛОВОМУ БУДИНКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ FDS	244
КОСТИРЕНКО Т. О. НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ АРХІВНИХ ФОНДІВ ПРО СОТЕННІ МІСТЕЧКА ВЕЛИКІ БУДИЩА, СТАРІ І НОВІ САНЖАРИ ПОЛТАВСЬКОГО ПОЛКУ	246
КОЧЕРЖУК І. Я., ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА С. Р. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	248
КРИВОРУЧКО М. В., ШЕВЧЕНКО С. В. ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТА ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ ШОКОЛАДУ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИРОБНИЦТВА	250
ЛАВРИНОВИЧ С. О., АНДРІЄНКО К. В. ПРОЄКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ МАТЕМАТИКИ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: СПІЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ	251
ЛАВРИНОВИЧ С. О., АНДРІЄНКО К. В. STEM-ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ГІМНАСТИЧНИХ ВПРАВ: ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ОБЧИСЛЕНЬ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ГІМНАСТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ	253
ЛАВРИНОВИЧ С. О., АНДРІЄНКО К. В. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЇ ТА РЕАКЦІЇ: МАТЕМАТИЧНІ ВПРАВИ В СПОРТИВНОМУ ТРЕНУВАННІ	255

ЛАВРИНОВИЧ С. О., АНДРІЄНКО К. В. АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У МІЖДИСЦИПЛІНАРНІЙ НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	257
ЛАВРИНОВИЧ С. О., АНДРІЄНКО К. В. МОДЕЛЮВАННЯ ТРАЄКТОРІЇ РУХУ М'ЯЧА ЧИ СПОРТСМЕНА: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У СПОРТІ ТА МАТЕМАТИЦІ	259
ЛУЦИК К. М., ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА С. Р. ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ	262
МАНДРУЛЯК Л. Є. ЯКІСТЬ І ТОЧНІСТЬ ОСВІТНІХ ГЕОПРОСТОРОВИХ ДАНИХ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ	263
МЕЛЕЩУК Л. В., ЗАНЮК Д. В. ЦИФРОВЕ КРИЛО ОСВІТИ: ЯК СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМІНЮЮТЬ НАВЧАННЯ У КОЛЕДЖІ ВСП «КПЕФК ЛНТУ»	265
НЕПОРАДА Г. Ю., ШЕВЧЕНКО С. В. ОСОБЛИВОСТІ РЕМОДЕЛЮВАННЯ СТЕГНОВОЇ КІСТКИ В УМОВАХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ОЖИРІННЯ ТА ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ У ЩУРІВ: АНАЛІЗ МІНЕРАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ ТА ОРГАНІЧНОГО МАТРИКСА	267
ОСИКА Ю. Ю. РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	268
РУДНІК Д. Г. ПОШИРЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА ЕЛЬЗАС-ЛОТАРИНГІЮ ЯК СПОСІБ ПОГЛИНАННЯ АНЕКСОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ	269
СУХАЧОВА М. О., ШЕВЧЕНКО С. В. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФОТОПОЛІМЕРНИХ ПЛАСТМАС ДЛЯ 3D ДРУКУ НА ТВЕРДІ ТКАНИНИ ЗУБА ТА ПАРАДОНТУ У ПАЦІЄНТІВ З ПОРУШЕННЯМ СНЩС	271
ТАРАН К. Д., ШЕВЧЕНКО С. В. ВПЛИВ РІЗНИХ ЧИННИКІВ НА ЦУКРИСТІСТЬ БУРЯКІВ	272
ХЛИСТУН Є. М. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ТРЕНАЖЕРИ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ	273
ЦИМБАЛЮК В. В., ЛАВРИК О. О. ЕКСКУРСІЇ У ПРИРОДУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ	275
ШИМЧУК Н. І. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	277
ШУРМАН Д. В. ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	278
ЯРИЧ І. Я. СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД	279
ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО	282

ВСТУПНЕ СЛОВО

Міждисциплінарні дослідження в умовах ХХІ століття набувають особливого значення як відповідь на складність і багатовимірність сучасних суспільних процесів. Вони спрямовані на подолання фрагментарності знань, інтеграцію різних наукових підходів та формування цілісного бачення соціально-економічних, гуманітарних, освітніх і комунікаційних викликів. Саме міждисциплінарність створює підґрунтя для розвитку інноваційних ідей, здатних поєднати фундаментальну науку з практичними потребами суспільства.

Проведення V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції молодих учених та студентів є важливим майданчиком для науково-практичної взаємодії, обміну досвідом і презентації результатів досліджень у різних галузях знань. Участь молодих науковців і здобувачів освіти має особливу цінність, оскільки саме вони формують нову генерацію дослідників, відкритих до міждисциплінарного діалогу, сучасних методологій та інноваційних підходів.

Сучасний науково-освітній простір України розвивається в умовах глибоких трансформацій, зумовлених євроінтеграційними процесами, цифровізацією, глобалізаційними викликами та наслідками повномасштабної війни. Це актуалізує потребу переосмислення ролі науки й освіти, посилення міжсекторальної взаємодії, а також формування нових моделей комунікації між наукою, державою та суспільством. У цьому контексті міждисциплінарні дослідження виступають інструментом адаптації та розвитку, здатним забезпечити стійкість і конкурентоспроможність національного наукового простору.

Матеріали конференції відображають широку палітру наукових інтересів та демонструють прагнення учасників до комплексного аналізу сучасних проблем у сфері соціально-економічного розвитку, міжнародного співробітництва, соціальних комунікацій, культурології, освіти та інноваційної діяльності. Представлені дослідження можуть бути корисними як для подальших наукових розвідок, так і для практичного використання в освітній та професійній діяльності.

Оргкомітет висловлює щирі вдячність усім учасникам конференції за активну наукову позицію, плідну дискусію та внесок у розвиток міждисциплінарного наукового діалогу. Сподіваємося, що цей збірник стане корисним джерелом ідей, наукових орієнтирів і стимулом для подальших досліджень.

*З побажаннями успішної роботи,
Оргкомітет конференції*

СЕКЦІЯ 1. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

KORIN M. V.

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics and Management of
Production and Commercial Business
Ukrainian State University of Railway Transport,
Kharkiv,

miraslava87@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4671-5162>

ZHUCHENKO D. O.

postgraduate,
Ukrainian State University of Railway Transport,
Kharkiv,

<https://orcid.org/0009-0007-0100-0976>

RESEARCH OF THE CONTENT OF THE CONCEPT OF «ECONOMIC VALUE» IN THE SPHERE OF TRANSPORT

The transport industry, being one of the most important systems for ensuring the vital activity of the modern economic system, is in a deep discussion regarding the assessment of its economic value. Despite its mundaneness and constant presence in people's lives and the economic system of states, it is still the subject of controversy among economists, due to its constant improvement and introduction of innovations at all levels, which makes it more difficult to accurately analyze its usefulness for the socio-economic system.

From the classical perception of transport as a means of moving from point A to point B and transporting cargo, the concept of transport "value" has absorbed more modern provisions, such as environmental friendliness, sustainability or inclusiveness, which can directly increase the abstract concept of "value" for consumers, and reduce this "value" for its "owners", since it is already in the direct economic measurement of profits and losses through the introduction of new norms and requirements to meet all modern social trends.

The specificity of transport and the transport and logistics system is that the assumptions of classical economics about the "spaceless" and "instantaneous" interaction of agents do not work here. People and goods move through networks with limited bandwidth, overcoming spatial barriers in a certain time. People travel not for the sake of the process itself, but for the sake of activity at the destination, and goods move because their value at point B is higher than at point A. Therefore, the demand for transport and logistics services is derived, not primary. It is this gap that lays the foundation for the generation of less abstract economic value in the form of profit.

Thus, economic value in transport is a multidimensional construct that measures the benefit that economic agents receive from the movement of people and goods. Unlike market price, which is the result of the interaction of supply and demand at a particular point in time, economic value reflects the maximum amount of resources that a society or an individual is willing to sacrifice in order to obtain a good, including components that do not have a direct monetary value, such as comfort, safety and environmental well-being. This distinction is fundamental to transport economics - a discipline that took shape as a separate scientific field in 1959 thanks to the work «The Economics of Competition in the Transportation Industries (1956)» by John R. Meyer and three co-authors Merton J. Peak, John Stenason and Charles Zwick, who is now considered the founder and pioneer of transport economics[1].

In general, it is worth stating that the economic value of transport is manifested in its ability to reduce business costs, increase population mobility, ensure market integration and stimulate investment. The transport industry is not only a service sector, but also a strategic driver of economic development, which determines the country's competitiveness at the international level.

REFERENCES

1. Meyer, J. R., Peck, M. J., Stenason, J., & Zwick, C. (1959). The Economics of Competition in the Transportation Industries. Cambridge, MA: Harvard University Press. 377 p.

KORIN M. V.

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Economics and Management of
Production and Commercial Business
Ukrainian State University of Railway Transport,
Kharkiv,

miraslava87@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4671-5162>

ROMANYUK A. V.

postgraduate,
Ukrainian State University of Railway Transport,
Kharkiv,

<https://orcid.org/0009-0008-8562-5718>

ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT OF RAILWAY TRANSPORT ENTERPRISES: STRATEGIC DIRECTIONS

The aggravation of the manifestations of the global environmental crisis, which resulted from the growth of greenhouse gas emissions, led to catastrophic consequences for the planet, economy and society and are manifested in climate change and the spread of extreme natural phenomena, loss of biodiversity and ocean acidification, forced the world community, states, business and science to radically change global environmental and economic policy, focusing on the need to implement a circular model of economic growth [1].

The trends in the functioning of domestic railway transport enterprises are poorly integrated into the global paradigm of environmental modernization of transport, which causes the existence of a few systemic barriers on the path of European integration and does not allow for the full inclusion of Ukrainian railways in the trans-European transport and logistics space. The high level of depreciation of assets, limited use of alternative energy sources, low level of integration of environmental standards into environmental responsibility policies, together with growing environmental risks caused by military actions, form a critical environment in the industry and necessitate the formation of a comprehensive decarbonization strategy in the context of post-war revival [2]. The policy of ecological transformation of railway transport enterprises in Ukraine currently has the character of point solutions and local projects, which leads to the lack of a systemic effect and limited effectiveness in achieving the strategic goals of ecological growth of the industry.

Considering the above, the key areas for ensuring the ecological development of railway transport enterprises and transforming the industry into a low-carbon, resource-efficient and environmentally safe system should be identified as:

- implementation of measures in the field of decarbonization and energy efficiency;
- creation of a digital environmental monitoring platform to organize an integrated system of collection, analysis and visualization of data on the state of the environment;
- implementation of "green" infrastructure standards;
- formation of an environmental risk management system;
- implementation of the "asset life cycle management" model.

The implementation of these areas of environmental modernization of enterprises in the industry will allow: firstly, to achieve a reduction in greenhouse gas emissions (CO₂, NO_x, SO₂), and accordingly, to reduce the technogenic load of railway transport enterprises on the environment through timely response to risks; secondly, to ensure a reduction in energy consumption and optimization of operating costs of railway transport enterprises, thereby contributing to an increase in the profitability of transportation; thirdly, to form a positive image of railway transport enterprises as socially responsible and innovative business entities, the principles of whose activities are harmonized with modern European and international environmental standards, thereby ensuring an increase in the competitiveness of the industry in the global transport and logistics market.

REFERENCES

1. Enabling and Ensuring a Net Zero Aligned Carbon Market for Ukraine: A Practical Guide for Policymakers and Partners. *netzeroclimate.org* : web-site. URL: <https://netzeroclimate.org/wp-content/uploads/2025/11/NZ-aligned-carbon-market-Ukraine.pdf>

2. Овчиннікова В.О., Обруч Г.В., Торопова В. Екологічна діяльність підприємств залізничного транспорту: ризики та можливості в контексті. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2025. № 89. С.136-146.

REDKO K. Y.

PhD in Economics, Associate Professor,
Senior Researcher, State Institution «G. M. Dobrov Institute for scientific
and technological potential and science history studies NASU»,
Kyiv

Katredko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-2609-3471>

THE ROLE OF WOMEN IN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A DRIVER OF SOCIAL INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

I truly believe that today the world stands on the shoulders of women. This is not a metaphor – it is reality. After February 24th, Ukrainian women woke up in a country that no longer existed in the form we once knew. In one moment, we all had careers, plans, dreams. In the next – war, ruins, loss, fear, sirens, and children who needed us to stay strong when we were falling apart inside.

And yet, women did not break. They acted. According to *USAID CEP (2023) [7]*, more than 52% of social enterprises established in Ukraine after the full-scale invasion are led by women. These women became leaders not because they were ready, but because life forced them to choose between surrender and creation. Social entrepreneurship in Ukraine is not a trend or a fashionable business model – it is a survival strategy, a way to rebuild the country piece by piece through dignity, compassion, and responsibility.

Meanwhile, in the Middle East, many women face a completely different battlefield – legal restrictions, cultural pressure, economic dependency. And still, they rise. They build social enterprises even without rights equal to men, proving that strength is born from necessity and that innovation does not require permission.

Thus, women in social entrepreneurship are not participants of change – they are its engines, architects and warriors (table 1).

Table 1

Analytical Overview and Global Context

Indicator	Global	Ukraine	European Union	MENA	Sources
Women founders in SE	43%	52%	48%	21%	GEM (2023); USAID CEP (2023); UN Women (2023) [2,3,4,6]
Primary motivation	Social mission	Post-war recovery	Green transition	Independence, dignity	Brush et al., 2009 [1,5]; Rahmani, 2022
Capital access	Grants / hybrid	Grants, donations	Impact funds	Microfinance	OECD (2022); ESCWA (2021) [4]
Growth rate	11%	18%	13%	7%	GEM (2023)

These numbers tell a powerful story. Wherever women gain access to resources, social enterprises

grow faster, reach deeper, and produce stronger community outcomes. Ukraine leads the world today in the share of women-led social enterprises – not because conditions are easy, but because survival requires creativity and courage.

In contrast, MENA demonstrates another type of resilience: building change from within restrictive systems. Meanwhile, the EU shows what women can achieve when the system supports them rather than resists them. Progress looks different in every region – but the role of women is consistently transformative.

Table 2

Comparative Perspective on Women's Leadership

Dimension	Ukraine	European Union	Middle East / MENA
Institutional support	Emerging, crisis-driven	Structured and well funded	Limited, unstable
Key mission	War recovery, IDPs, veterans	Green transformation	Human rights, education
Scaling capacity	Growing	Strong cross-border	Local community-based
Primary barriers	Emotional burnout	Bureaucracy	Patriarchal norms

Across all contexts, one truth is visible: Women use entrepreneurship to heal, rebuild and protect – while systems still try to contain them (table 3).

Table 3

Women-Led Social Innovation in Practice

Type of innovation	Examples	Impact
Circular economy	Upcycling workshops for IDPs	Work + environment
Psychological support	Trauma centres for veterans & families	Social cohesion
Inclusion	Schools for children with autism	Future opportunities
Digital empowerment	Platforms for remote employment	Economic freedom

I have seen the faces of these women. Women who lost everything – homes, careers, husbands – but still found the strength to build something new. They didn't wait for permission. They took responsibility and changed reality around them (table 4).

Table 4

Barriers We Face Every Day

Barriers	Hidden truth
Lack of funding	We build from nothing
Stereotypes	We must prove what men receive by default
Emotional exhaustion	We heal others before healing ourselves
Structural inequality	Innovation grows where freedom should be

Women in social entrepreneurship are not a marginal group and not a symbolic element of inclusion — they are the backbone of social transformation and sustainable reconstruction.

The evidence presented demonstrates that when women lead social enterprises, communities recover faster, innovation scales deeper, and social cohesion strengthens even in conditions of war, institutional

uncertainty, or cultural restrictions. This is not coincidence – it is the natural outcome of women's unique leadership logic, rooted in empathy, resilience, and responsibility rather than competition or hierarchy.

The Ukrainian experience proves that social entrepreneurship driven by women becomes a stabilizing force when governmental structures are overwhelmed and traditional market systems fail. Women who lost homes, jobs, and loved ones rebuild society through action instead of waiting for ideal conditions. Their ability to convert trauma into solutions is a national resource that deserves recognition, investment, and institutional support.

The comparison with the Middle East exposes another truth: restrictions do not silence women – they sharpen creativity and determination. When legal and cultural barriers limit access to public space, women build parallel structures of solidarity, education, and economic empowerment. They do not fight for visibility – they create it through impact.

REFERENCES

1. Brush C., Greene P., Welter F. Women's entrepreneurship // *Entrepreneurship Theory & Practice*. – 2009. – Vol. 33, No. 3. – P. 551–565.
2. ESCWA. *Women and Entrepreneurship in the Arab Region*. – Beirut : United Nations Economic and Social Commission for Western Asia, 2021. – 74 p.
3. Global Entrepreneurship Monitor. *Women's Entrepreneurship Report 2023*. – London : GEM Global Report, 2023. – 112 p.
4. OECD. *Entrepreneurship and SME Policy in the Eastern Partnership*. – Paris : Organisation for Economic Co-operation and Development, 2022. – 98 p.
5. Rahmani F. Women-led social entrepreneurship under institutional constraints // *Social Enterprise Journal*. – 2022. – Vol. 18, No. 3. – P. 445–462.
6. UN Women. *Gender and Economic Resilience in Conflict Zones*. – New York : UN Women Publications, 2023. – 86 p.
7. USAID CEP. *Social Entrepreneurship Ecosystem in Ukraine*. – Kyiv : USAID Competitive Economy Program, 2023. – 64 p.

SIDASH N. S.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Pervomaysk Educational and Scientific Institute of
Admiral Makarov National Shipbuilding University,
Pervomaisk

natalia.sidash@nuos.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4569-4611>

YEPIKHIN T. S.

student,
Pervomaysk Educational and Scientific Institute of
Admiral Makarov National Shipbuilding University,
Pervomaisk

GLOBAL ECONOMIC CHALLENGES AND THEIR IMPACT ON UKRAINE'S ECONOMY

Introduction. In the contemporary global economy, characterized by high integration and interdependence among countries, socio-economic challenges have become particularly acute. The war in Ukraine, which began with the annexation of Crimea in 2014 and escalated into full-scale aggression in February 2022, has generated a complex set of economic and social consequences for both the national economy and the global trade system. Infrastructure destruction, large-scale internal displacement, production disruptions, and rising energy and food prices constitute a multidimensional crisis that requires systematic analysis [2-4].

Studying the impact of external shocks enables an assessment of losses in entrepreneurial activity, employment, and social stability, as well as the identification of key vulnerabilities in the national economy

in 2024–2025. Particular attention is paid to small and medium-sized enterprises, the agri-food sector, foreign economic relations, and global supply chains, as these elements determine the country's economic resilience and its ability to withstand further crises.

The application of econometric methods, including the Synthetic Control Method, allows for the evaluation of the causal effect of the war on entrepreneurial activity and economic dynamics, isolating it from other factors. Results indicate a 19.5% reduction in the share of self-employed individuals in the first year of the conflict, with part of the effect persisting at 8% after five years, reflecting significant losses in economic activity and decreased resilience [1].

The war has also caused critical disruptions in the food system and global trade networks. Modeling shocks in the production and export of key Ukrainian products, particularly maize and sunflower oil, shows that production losses significantly reduce food availability in different world regions, increase price volatility, and create socio-economic risks [2]. Thus, economic shocks have not only local but also global implications, emphasizing Ukraine's critical role in global agri-food chains and the need to diversify production and export flows.

The full-scale aggression since February 2022 has caused the destruction of critical infrastructure, massive population displacement, increased poverty and unemployment, and rising energy and food prices. According to the World Bank, Ukraine's GDP decreased by 35%, poverty rose to 19.8%, and approximately 4.8 million jobs were lost, corresponding to 30% of pre-war employment [3]. Evidence from other conflict-affected countries (Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Colombia, Georgia) demonstrates that unemployment and poverty can remain high for years after the cessation of hostilities, highlighting the long-term consequences of military conflict for economic and social stability [3].

The global economic consequences of the conflict manifest through disrupted integration, imbalances in globalization, and increased macroeconomic costs for countries importing food and energy. Sanctions against Russia have further complicated foreign economic activities, increased transaction costs, and heightened uncertainty for businesses and investors, making the conflict systemic and global in nature [4].

Conclusions. Analysis of the studies confirms that the war in Ukraine and the associated shocks generate systemic socio-economic challenges for both the national economy and global trade and food networks. Reductions in entrepreneurial activity, rising unemployment, deepening poverty, disruptions in agri-food chains, and increased prices for resources constitute a multidimensional crisis that requires strategic interventions [1-4].

Key directions for ensuring Ukraine's economic resilience in 2024–2025 include supporting small and medium-sized enterprises, diversifying export flows, restoring infrastructure, safeguarding food security, and strengthening social support for internally displaced persons. A comprehensive approach to managing socio-economic risks can minimize the adverse effects of the conflict and contribute to the long-term recovery of the national economy, confirming the relevance and practical significance of this research.

REFERENCES

1. Audretsch, D., Momtaz, P. P., Motuzenko, H., & Vismara, S. (2023). The economic costs of the Russia-Ukraine war: A synthetic control study of (lost) entrepreneurship. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.02773>
2. Laber, M., Klimek, P., Bruckner, M., Yang, L., & Thurner, S. (2022). Shock propagation from the Russia-Ukraine conflict on international multilayer food production network determines global food availability. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2210.01846>
3. Obrizan, M. (2022). Poverty, unemployment and displacement in Ukraine: Three months into the war. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2211.05628>
4. Zhyvko, M. A. (2024). Fragmentation of the globalized economy and macroeconomic costs of the war in Ukraine. *Problems of Economy*, 3(61), 15–30. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-3-15-30>

SIDASH N. S.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Pervomaysk Educational and Scientific Institute of

Admiral Makarov National Shipbuilding University,
Pervomaisk

natalia.sidash@nuos.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4569-4611>

YAROSLAVSKIY V. V.

student,

Pervomaysk Educational and Scientific Institute of
Admiral Makarov National Shipbuilding University,
Pervomaisk

SMART MANUFACTURING & INDUSTRY 4.0

Introduction. The Fourth Industrial Revolution, or Industry 4.0, represents a fundamental transformation of production paradigms, based on the deep integration of digital technologies into physical processes. This transition requires enterprises not merely to introduce individual innovations, but to form a comprehensive, interconnected ecosystem of «smart manufacturing». To understand the essence of this complex transformation, it is necessary to systematize and analyze key scientific works dedicated to its foundational aspects. This literature review examines four key areas of research: it begins with an analysis of the practical success factors necessary for the implementation of Industry 4.0; it then explores the role of the Internet of Things (IoT) as a basic data collection technology; next, it considers the concept of digital twins as the highest form of integration between the virtual and physical worlds; and finally, it analyzes the strategic role of artificial intelligence (AI) in the optimization of the entire supply chain.

The scientific paper «The Key Factors of the Industrial Revolution 4.0 in the Malaysian Smart Manufacturing Context» presents a practical analysis aimed at identifying the fundamental elements necessary for the successful implementation of the Industry 4.0 concept. Departing from purely theoretical models, the study utilizes the industrial landscape of Malaysia to identify five critically important success factors: the creation of autonomous production lines, the implementation of data-driven smart manufacturing practices, overcoming data management challenges, ensuring high process flexibility, and developing robust cybersecurity protocols. The contextual focus on a developing economy underscores that the transition to smart manufacturing is not a universal process and depends on regional realities, thereby offering a practical roadmap for enterprises [1].

The technological foundation that enables data collection for these factors is the Internet of Things. The scientific article «Application of Internet of Things in Industry 4.0» asserts that IoT is the foundational technological structure necessary for the successful realization of the Industry 4.0 paradigm. The authors argue that IoT, particularly in its industrial application (IIoT), functions as a critical link that ensures a symbiosis between physical production assets and intelligent digital systems. By deploying a network of sensors, IIoT facilitates the collection and exchange of real-time data, which is a prerequisite for applications such as predictive maintenance and dynamic process optimization, and creates the data-rich environment upon which other key technologies depend [2].

Building upon the data collected by IIoT is a more complex concept: the digital twin. In the scientific paper «Digital Twin: Exploring the Intersection of Virtual and Physical Worlds», this technology is presented as one of the highest realizations of Industry 4.0, defined as a dynamic virtual copy that evolves in synchrony with its physical counterpart. The foundational mechanism for this is a continuous, bidirectional data flow, which allows for the modeling of future performance and the optimization of the physical asset. The paper positions the digital twin as a key technological integrator that uses AI to generate insights, transforming the production paradigm from reactive data collection to proactive, intelligent management [3].

The intelligent analysis and decision-making within these systems are provided by artificial intelligence, whose role extends beyond the enterprise. The systematic review «Examining the integration of artificial intelligence in supply chain management from Industry 4.0 to 6.0» presents an analysis of the evolving role of AI across the entire supply network. The paper posits that AI functions as a central intelligent system for the supply chain, enabling capabilities such as demand forecasting and proactive risk management. A key contribution of the article is its evolutionary perspective, which demonstrates that the

integration of AI in supply chain management transcends simple operational optimization, offering instead a significant strategic advantage by enhancing systemic resilience [4].

Conclusions. The analysis of these key scientific works leads to the conclusion that Industry 4.0 is not merely a collection of technologies, but a holistic socio-technical ecosystem, the successful construction of which depends on the harmonious integration of strategic and technological components. Research indicates that the transition to "smart manufacturing" requires the creation of a solid foundation of key success factors, such as process flexibility and a data-driven management culture. In this ecosystem, the Internet of Things (IoT) serves as the fundamental sensory network, digital twins act as a dynamic bridge between the physical and virtual worlds, and artificial intelligence (AI) functions as the "brain" of the system, optimizing the entire supply chain.

Promising directions for future research include the challenges of cybersecurity in hyper-connected environments, the socio-economic consequences of automation, and the study of Industry 5.0 principles, which presuppose a renewed focus on human-centricity. Ultimately, the continued success of the industrial revolution will depend on the ability to create not just "smart," but also sustainable, secure, and human-oriented production systems.

REFERENCES

- 1 Ahmad, N., & Rahman, R. A. (2022). The key factors of the Industrial Revolution 4.0 in the Malaysian smart manufacturing context. *International Journal of Asian Business and Information Management*, 13(2). <https://doi.org/10.4018/IJABIM.20220701.oa6>
- 2 Marinova, K., & Kostov, I. (2021). Application of Internet of Things in Industry 4.0. *Economics, Ecology, Socium*, 5(2), 63–72. <https://doi.org/10.31520/2616-7107/2021.5.2-6>
- 3 Menon, D., Anand, B., & Chowdhary, C. L. (2023). Digital twin: Exploring the intersection of virtual and physical worlds. *IEEE Access*, (99):1-1. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2023.3294985>
- 4 Samuels, A. (2025). Examining the integration of artificial intelligence in supply chain management from Industry 4.0 to 6.0: A systematic literature review. *Frontiers in Artificial Intelligence*, 7, 1477044. <https://doi.org/10.3389/frai.2024.1477044>

АКУЛОВА А. В.

студентка Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро

akulova.aav@gmail.com

Науковий керівник:

КИЯН В. Я.

завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

МЕДІАЦІЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ВИРІШЕННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку трудових відносин в Україні все більшої актуальності набуває пошук ефективних механізмів врегулювання конфліктів між роботодавцями та працівниками. Традиційний судовий порядок розгляду трудових спорів, незважаючи на свою важливість, має ряд суттєвих недоліків: тривалість розгляду справ, значні матеріальні витрати, публічність процесу та часто руйнівний вплив на трудові відносини між сторонами конфлікту.

Медіація як альтернативний спосіб вирішення трудових спорів має значний потенціал для української правової системи та сфери трудових відносин. Її впровадження відповідає сучасним тенденціям розвитку права, європейським стандартам та потребам учасників трудових правовідносин. Медіація в трудових спорах є важливою альтернативою судовому вирішенню конфліктів і розглядається сучасними науковцями як ефективний інструмент підтримання

соціального діалогу між роботодавцем і працівником. Як зазначають Д. Кравцов, І. Зіноватна та Ю. Бурнягіна, медіація — це добровільний спосіб урегулювання трудових спорів шляхом переговорів за участю нейтрального посередника — медіатора, який допомагає сторонам знайти взаємоприйнятне рішення [1, с. 74]. У свою чергу, К. Дейнеко та О. Бондар визначають медіацію як ефективний процес управління трудовими спорами, що дозволяє не лише врегулювати конфлікт, а й запобігти його виникненню завдяки професійному посередництву [2, с. 568]. З наведеного можна зробити висновок, що медіація є перспективним та ефективним інструментом вирішення трудових спорів в Україні. Вона відповідає сучасним правовим тенденціям і європейським стандартам, сприяє збереженню соціального діалогу між роботодавцями та працівниками, а також дозволяє не лише врегулювати конфлікти, але й запобігати їх виникненню завдяки професійному посередництву.

Законодавча база для застосування медіації у трудових правовідносинах в Україні закріплена у статті 222-1 Кодексу законів про працю (КЗпП). Відповідно до цієї статті, у разі виникнення трудового спору сторонам надається можливість його врегулювання шляхом проведення медіації [3]. Це означає, що працівники та роботодавці можуть використати цей мирний та альтернативний спосіб розв'язання конфліктів замість судового розгляду або інших процедур. Законодавець підкреслює, що застосування медіації у трудових правовідносинах регулюється відповідно до Закону України «Про медіацію», що створює правову основу для її використання та визначає необхідні процесуальні стандарти [4]. Проте, незважаючи на закріплення цієї можливості в законодавстві, існує низка проблем, які гальмують ефективний розвиток і впровадження трудової медіації в Україні. Одна з головних проблем полягає в тому, що поняття «трудова медіація» законодавчо чітко не визначене. Це створює певний юридичний вакуум, ускладнює розуміння та застосування інституту, а також ускладнює підготовку і сертифікацію фахівців, які могли б здійснювати медіацію у трудових спорах.

Недовіра до альтернативних способів вирішення спорів посилюється через історично сформовану залежність від судової системи як єдиного способу відновлення справедливості. Відсутність достатньої кількості інформаційних кампаній, семінарів та освітніх програм, які б популяризували медіацію, лише поглиблює цю проблему. Більшість трудових колективів не знайомі з механізмом включення положень про медіацію до колективних договорів, що унеможлиблює її застосування у внутрішньому регулюванні відносин між роботодавцем і працівниками [5, с. 30-32]. Невисокий рівень правової культури і недостатня поінформованість про переваги медіації призводять до того, що навіть за наявності правових можливостей цей інструмент залишається фактично невикористаним.

В результаті, розвиток трудової медіації в Україні може стати важливим кроком до більш справедливого, швидкого та мирного врегулювання трудових спорів, що відповідає сучасним вимогам правової держави та європейським стандартам у сфері трудового права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кравцов Д.М., Зіноватна І.В., Бурнягіна Ю.М., Орлова Н.Г., Соловійов О.В., Конопельцева О.О. Медіація як альтернативний спосіб розв'язання трудових спорів. *Наукові записки*. Серія: Право. 2022. №12. С. 73–79
2. Дейнеко К. І. Медіація в Україні як альтернативний спосіб вирішення трудових спорів / К. І. Дейнеко, О. С. Бондар // Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів ХХІ століття» (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права) : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – Т. 1. – С. 567-571.
3. Кодекс законів про працю України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 07.11.2025).
4. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. №1875-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#n2> (дата звернення 07.11.2025).
5. Гресь Н. М. Медіація як спосіб вирішення індивідуальних трудових спорів [Електронний ресурс] : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю : 081 «Право» / Н. М. Гресь. – Суми : Сумський національний аграрний університет, 2023. – 210 с.

АНДРУШКЕВИЧ Н. В.

к.е.н.,

Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Черкаси

natalia.andrushkevich@e-u.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0006-2154-4068>

ПОЛЬОВА Н. М.

к.е.н., доцент,

Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет»,
м. Черкаси

nataliya.poliova@e-u.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-5140-2136>

МЕНЕДЖМЕНТ ІННОВАЦІЙНИХ СТАРТАПІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ

Сучасна українська економіка перебуває під впливом військового стану, що створює суттєві виклики для підприємницької діяльності, особливо для інноваційних стартапів. В умовах невизначеності, обмежених ресурсів та постійних змін ринкового середовища ефективне управління стартапами стає критично важливим для їх виживання та розвитку. Інноваційні проекти, орієнтовані на технологічний прогрес, цифровізацію та створення нових продуктів, потребують особливої уваги до стратегій адаптації, управління ризиками та мобілізації ресурсів, оскільки традиційні підходи до бізнес-планування стають недостатньо ефективними.

Одним із ключових елементів менеджменту стартапів в умовах війни є розробка гнучких бізнес-моделей, які дозволяють швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища. Стартапи повинні мати можливість змінювати напрям діяльності, коригувати продуктову пропозицію та адаптувати канали збуту відповідно до нових потреб ринку. Використання методологій agile та lean management стає особливо актуальним, оскільки вони дозволяють ефективно управляти обмеженими ресурсами, зменшувати час на впровадження інновацій та оперативно тестувати нові ідеї. Гнучкість бізнес-моделі також включає можливість масштабування продуктів на локальні та міжнародні ринки, що дозволяє стартапам знижувати залежність від нестабільної економічної ситуації на внутрішньому ринку.

Управління людським капіталом є ще одним критичним фактором успіху інноваційних стартапів. В умовах військового стану забезпечення безпеки та мотивації команди стає пріоритетом. Стартапи повинні впроваджувати дистанційні моделі роботи, використовувати цифрові платформи для координації завдань та комунікацій, а також стимулювати креативність і відповідальність співробітників. Особливу увагу варто приділяти розвитку компетенцій, що забезпечують здатність до адаптації, швидкого прийняття рішень та управління невизначеністю.

Фінансовий менеджмент у стартапах під час військового стану передбачає максимальну ефективність використання ресурсів, диверсифікацію джерел фінансування та пошук інвесторів, які готові підтримувати проекти в умовах підвищеного ризику. Важливо оптимізувати витрати, створювати резерви та використовувати грантові, державні та міжнародні програми підтримки для забезпечення безперервності діяльності [1].

Управління інноваційним процесом у стартапах в умовах військового стану включає розробку нових продуктів, цифрових рішень та технологічних сервісів, що відповідають актуальним потребам суспільства. Особливо актуальними стають проекти, пов'язані з безпекою, логістикою, комунікаціями та віддаленим обслуговуванням клієнтів. Впровадження технологій штучного інтелекту, блокчейн-рішень, IoT та автоматизації дозволяє підвищити ефективність операцій, зменшити витрати та створити конкурентні переваги навіть у кризових умовах.

Логістика та управління ланцюгами постачання залишаються одними з головних викликів для стартапів під час військового стану. Обмежений доступ до критичних матеріалів, порушення транспортних маршрутів та нестабільність постачальників вимагають пошуку альтернативних каналів доставки, стратегічного створення запасів та партнерської взаємодії з іншими компаніями.

Гнучкість ланцюгів постачання, прозорість процесів та використання цифрових платформ для моніторингу ресурсів стають ключовими інструментами забезпечення стабільності операційної діяльності.

Кризовий менеджмент у стартапах передбачає системну роботу з ризиками, оцінку впливу зовнішніх факторів та розробку планів швидкого реагування. В умовах військового стану стартапи повинні прогнозувати не лише фінансові та операційні ризики, а й соціальні та безпекові загрози, що можуть впливати на команду, клієнтів та партнерів. Створення систем раннього попередження, інтеграція інформації про загрози та оперативне прийняття рішень дозволяють мінімізувати негативні наслідки та забезпечити життєздатність проєктів.

Корпоративна культура стартапів у кризових умовах відіграє вирішальну роль у збереженні стійкості організації. Цінності солідарності, відповідальності, готовності до змін та підтримки колективу формують основу для успішної реалізації інноваційних проєктів навіть у складних обставинах [2].

Отже, менеджмент інноваційних стартапів в умовах військового стану потребує комплексного підходу, який об'єднує гнучкі бізнес-моделі, кризове планування, цифровізацію, управління людським капіталом та фінансову стійкість. Стартапи, здатні адаптуватися до нових умов, оперативно реагувати на зміни та впроваджувати інноваційні рішення, отримують можливість не лише вижити, але й підготуватися до подальшого зростання у післякризовий період. Дослідження у цій сфері мають бути спрямовані на розробку методик оцінки ефективності управління стартапами у кризових умовах, інтеграцію цифрових інструментів для оптимізації ресурсів та створення адаптивних моделей бізнесу, що дозволить підвищити стійкість інноваційних підприємств та забезпечити їх конкурентоспроможність у глобальному контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ситник Н. І., Пермінова С. А., Чупріна М. О. Розвиток вітчизняної екосистеми стартапів в умовах глобальних викликів сьогодення. Економічний простір. 2023. №186., с. 81-87. DOI: 10.32782/2224-6282/186-14.

2. Крайнік О. М., Бобко Н. А. Стратегічний менеджмент у стартапах: практики впровадження бізнес-стратегій для досягнення стійкого розвитку. Економіка харчової промисловості. 2023. Том 15, вип. 4. С. 44 - 50. DOI: 10.15673/ie.v15i4.2799

АТАМАНЧУК М. В.

здобувачка вищої освіти,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

margo.atamanchuk@gmail.com

Науковий керівник:

ЛЕВИЦЬКА О. М.

к.е.н., доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

ПОРІВНЯННЯ СПОЖИВЧИХ КОШИКІВ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС (ПОЛЬЩІ, НІМЕЧЧИНИ, ЧЕХІЇ): ОСНОВНІ ВІДМІННОСТІ У ХАРЧУВАННІ, ТРАНСПОРТІ ТА КОМУНАЛЬНИХ ВИТРАТАХ

Структура споживчого кошика відображає економічну ситуацію, рівень добробуту та споживчу поведінку домогосподарств [1]. Порівняння України з Польщею, Німеччиною та Чехією дозволяє визначити ключові відмінності в пріоритетах витрат і доступності базових товарів і послуг [1]. У цьому дослідженні розглянуто три категорії споживчого кошика: харчування, транспорт та комунальні послуги.

1. Харчування: українські родини витрачають надзвичайно велику частку свого бюджету на продукти харчування – більше половини сімейного бюджету станом на кінець 2024 року [2]. Для

порівняння, середньостатистична частка витрат на продукти у країнах ЄС становить лише 10–15% від доходів [2]. Це означає, що українці витрачають на харчування понад половину свого бюджету, тоді як європейці – близько однієї восьмої. Основна причина – істотно нижчий рівень доходів в Україні на тлі цін, які за багатьма позиціями наблизилися до європейських.

Рівень цін на основні продукти. Попри нижчу платоспроможність, ціни багатьох базових харчових продуктів в Україні вже близькі до східноєвропейських, а деякі й перевищують їх. За даними цінового моніторингу станом на 2024 рік, хліб в Україні коштував близько 45–50 грн за 0,5 кг буханець, що співмірно з ціною у Польщі (еквівалент ~50–55 грн) і Чехії (~56 грн), хоча суттєво дешевше, ніж у Німеччині (від 80 до 160 грн за буханець) [2]. Молоко українського виробництва продавалося приблизно по 43 грн за літр, тоді як у Польщі літр молока коштував в еквіваленті 60–85 грн, у Чехії – близько 120 грн, а в Німеччині – майже 200 грн [1]. Схожа ситуація і з іншими товарами.

2. Транспорт: вартість транспортних послуг і палива в Україні традиційно нижча, ніж у Західній Європі, однак частка витрат на транспорт у бюджеті теж визначається платоспроможністю населення. Станом на кінець 2024 року ціни на пальне в Україні були найнижчими серед європейських країн [3].

Ціни на проїзд у громадському транспорті та витрати на приватні перевезення також є нижчими ніж у досліджуваних країн Європи.

У Польщі та Чехії транспортні витрати стабільні й значною мірою пов'язані з користуванням автомобілями та регулярними поїздками у містах. У Німеччині транспорт є однією з вагомих статей бюджету, проте частка витрат є комфортною завдяки високим середнім доходам [2].

Фінансова доступність транспорту для українців нижча, ніж може здатися з огляду на номінальні ціни: навіть дешевші квитки та пальне є відносно дорожчими для бюджету.

3. Комунальні послуги: тарифи в Україні довгий час залишалися одними з найнижчих у Європі через державне регулювання, що утримувало їх на штучно низькому рівні.

У Польщі, Німеччині та Чехії витрати на комунальні послуги становлять близько чверті споживчого бюджету домогосподарств [1]. Це пов'язано з ринковими тарифами, інвестиціями в енергетичну інфраструктуру та високими стандартами якості послуг [1].

В Україні низькі тарифи зменшували частку комунальних витрат, але також призводили до недофінансування галузі.

У підсумку, ключові відмінності споживчих кошків проявляються в тому, що українець більшу частку своїх обмежених доходів витрачає на базові потреби (насамперед харчування), тоді як у ЄС більша частина бюджету йде на забезпечення комфортного житла, транспорту і інших потреб. Українські ціни більше не настільки низькі, щоб компенсувати розрив у доходах, через що деякі товари та послуги фактично є менш доступними для українських споживачів. Європейський споживчий кошик характеризується збалансованішою структурою витрат і вищим рівнем споживання негодових благ, тоді як український – концентрацією на товарах першої необхідності. Ці диспропорції є важливим орієнтиром для соціально-економічної політики України на шляху інтеграції до ЄС, адже поступове наближення рівня доходів і цін зрештою має вирівняти і структуру споживчих витрат. Водночас вже зараз спостерігається тенденція зближення: ціни в Україні зростають до європейських рівнів, а з відкритістю ринку українці дедалі більше орієнтуються на європейські стандарти споживання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Eurostat. Household consumption by purpose. – URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 25.11.2025).

2. Скільки коштує базовий продуктовий набір в Україні та ЄС // Finance.ua, 23 січня 2025. – URL: <https://finance.ua/ua/goodtoknow/skilky-koshtuie-bazovyi-produktovyi-nabir-v-ukraini-ta-yes> (дата звернення: 25.11.2025).

3. Купуйте, поки дешево — порівняння цін на пальне в Україні та ЄС // Новини.LIVE, 19.12.2024. – URL: <https://finance.novyny.live/kupuete-poki-desheve-porivniannia-tsin-na-palne-v-ukrayini-ta-ies-220158.html> (дата звернення: 25.11.2025).

БАЛЮК Т. І.

викладач першої категорії ВСП «Ковельського
промислово-економічного фахового коледжу ЛНТУ»,
м. Ковель
baluktana78@gmail.com

БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ ТРАНСПОРТНО-ЕКСПЕДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Транспортно-експедиторський процес - це низка основних і допоміжних операцій відносно перевезення товару: вибір видів транспорту і розрахунок тарифів з доставки, визначення ефективного базису поставки, пакування та маркування, митні формальності, вантажно-розвантажувальні роботи, доставка вантажу до кінцевого споживача. Таким чином, у міжнародній торгівлі експедитори організовують перевезення вантажів з однієї країни в іншу. В рамках регіональної торгівлі забезпечується перевезення без митних формальностей. Товари можуть складатися з пакетів, ящиків і контейнерів або суміші всіх трьох. Експедитори працюють на компанії та приватних осіб, які імпортують та експортують товари. Специфікою ТЕД є те, що клієнт вирішує, наскільки експедитор бере участь у перевезенні вантажу, які саме елементи мають бути виконані, формуючи таким чином собівартість та додану вартість товарів.

Отже, можемо сформувати чітке визначення ТЕД, яке дозволить нам зробити акцент на бізнес-процесах та специфіці діяльності ТЕК. Експедирування вантажів - це стратегічне планування та координація міжнародного руху товарів повітряним, морським, залізничним та/або автомобільним транспортом із забезпеченням всього або частини ланцюжку руху вантажу.

Таким чином транспортно-експедиторські компанії є посередниками, які використовують свою базу довірених контактів для узгодження найкращих маршрутів і найкращих тарифів для компаній, які користуються їхніми послугами. Вони не тільки відповідають за переміщення вантажу, але й відповідають за документацію та митне оформлення. Тобто основою бізнес-процесу є комунікація із контрагентами, перемовини, процес уторговування та інше.

На першому етапі взаємодії з ТЕК в рамках міжнародної торгівлі імпортер і постачальник узгоджують умови угоди, відомі в торгівлі як Міжнародні комерційні умови (або «Інкотермс»). На другому етапі здійснюється первинне навантаження та експортні формальності. Залежно від узгоджених умов поставки транспортно-експедиторська компанія може організувати переміщення товару від місця розташування постачальника до наступної ланки ланцюга - чи то до морського порту, чи до аеропорту або забезпечувати весь транспортний ланцюг. Компанія також організує належну перевірку вантажу митним відділом країни походження, якщо це необхідно.

На третьому етапі забезпечується експортне митне оформлення. Якщо перевезення здійснюються в регіональному масштабі, то взаємодія із митними органами та митні формальності відсутні. Транспортно-експедиторська компанія може нести відповідальність за координацію відповідної документації між постачальником і одержувачем товару, щоб забезпечити дотримання всіх законів і вимог перевізника. Наступний етап - це безпосередні перевезення, де здійснюється супровід вантажу, інформаційне забезпечення замовника та інші задачі.

На п'ятому етапі здійснюється імпортне митне оформлення, що також характерне лише для міжнародних перевезень. Після того, як вантаж прибув до країни призначення, необхідно ще раз перевірити документи, щоб переконатися, що вони відповідають необхідним митним і карантинним вимогам. Високий рівень якості транспортно-експедиторського обслуговування передбачає завчасну підготовку документів та інформації для запобігання затримок в процесі транспортування.

На шостому етапі забезпечується доставка товару до місця призначення. Після того, як товар буде схвалено для ввезення в країну призначення, транспортно-експедиторська компанія організує його подальший транзит. Це може бути безпосередньо до складу клієнта, роздрібного магазину або, якщо потрібен 3PL, до складу, яким керує експедитор. Весь ланцюжок має враховувати як міжнародні, так і національні вимоги щодо забезпечення діяльності ТЕК.

Українське законодавство виставляє ряд вимог як до діяльності транспортно-експедиційних компаній, так і до документарного оформлення. Основні закони та нормативні акти, що регулюють цю галузь в Україні, включають: Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність», який

визначає правові та організаційні засади транспортно- експедиторської діяльності в Україні; Цивільний кодекс України, за яким визначаються загальні правила щодо укладання договорів та відповідальність сторін, що може стосуватися угод про перевезення; Закон України «Про перевезення», в рамках якого встановлюються основні принципи та вимоги щодо перевезень в Україні; Закон України «Про автомобільний транспорт», який містить положення, які регулюють діяльність автомобільного транспорту, що може бути важливим для ТЕК, які використовують автотранспорт. Також важливим моментом для ТЕК є ліцензування та сертифікація. Транспортно-експедиційні компанії можуть підлягати ліцензуванню та сертифікації залежно від видів діяльності, які вони здійснюють. Оскільки ТЕК часто взаємодіє з митними органами та здійснює митне оформлення вантажів, податкове законодавство теж може стосуватися їхньої діяльності. Вимоги законодавства щодо діяльності ТЕК відповідають міжнародним правовим нормам і побудовані на їх основі, але в міжнародній діяльності ТЕК мають враховувати вимоги як специфічного національного законодавства, так і міжнародні вимоги.

Таким чином, важливим процесом у роботі ТЕК є вивчення місцевого законодавства і забезпечення відповідності вимогам умов угоди.

Транспортно-експедиторські компанії можуть працювати з одним або декількома перевізниками, щоб гарантувати, що вантажі перевозяться з пункту А в пункт Б безпечно та відповідно до вимог. Кожний вид транспорту накладає певні особливості на процес транспортування. Наприклад, авіаперевезення можуть здійснюватися декількома способами. Прямі авіаперевезення зазвичай використовуються для невеликих за обсягами перевезень, які можуть поміститися в багажний відсік літака, який уже здійснює регулярний рейс. Навпаки, консолідація - це найбільш рентабельний метод авіаперевезення, коли в одному рейсі розміщуються різні відправлення. Користуючись цією послугою, транспортно-експедиторські компанії враховують, що цей метод може призвести до затримки транзитного часу під час очікування відправлення. З іншого боку, чартер є найдорожчим варіантом перевезення, коли транспортно-експедиторська компанія орендує цілий літак для перевезення конкретного вантажу відповідно до вимог перевізника.

Особливості морських перевезень вимагають від транспортно- експедиторських компаній обґрунтованого вибору найбільш відповідного типу судна для потреб своїх клієнтів: контейнеровози - вантажі, упаковані в 20- або 40- футові контейнери, якщо вантаж не поміщається в контейнер, то доступне інше спеціальне обладнання, наприклад плоскі стелажі та версії з відкритим верхом; наливні судна - перевозять рідини, газ, нафту та інші небезпечні речовини, які потребують особливої обережності; балкери - ідеальні для транспортування окремих товарів, таких як вугілля, зерно або добрива; Roll-on/roll-off (Ro-Ro) - можуть перевозити будь-які товари, які мають колеса, наприклад, великі вантажівки, менші вантажівки та пасажирські транспортні засоби, такі як автомобілі/фургони/мотоцикли або можуть переміщуватися на спеціальних платформах.

Повертаючись до того, що транспортно-експедиторська компанія працює від імені своїх клієнтів, слід констатувати, що ТЕК має забезпечити безперебійне транспортування довірених їй товарів. Таким чином, така система завжди складається з як мінімум трьох елементів: виробника, посередника (експедитора) і клієнта.

Основними обов'язками транспортно-експедиторської компанії є:

Безпека та відповідність - той, хто завантажує контейнер, несе відповідальність за те, щоб вантаж був належним чином упакований і закріплений для подальшої подорожі. Це може бути робота або вантажовідправника, або експедитора, і це має бути узгоджене заздалегідь.

Швидкість і ефективність - забезпечення доставки товарів у визначені терміни.

Зручність - економія часу клієнта за рахунок видалення координації логістики зі списків справ.

Таким чином можна виділити наступні основні фактори виокремлення транспортно-експедиторського обслуговування у окремий вид бізнесу.

Фокусування на основних бізнес-процесах: транспортно-експедиторська компанія бере на себе управління логістикою, вивільняючи управлінський та виробничий ресурс для зосередженні зусиль на виробничих та комерційних складових, щоб клієнти могли зосередитися на розвитку свого бізнесу. Завдяки єдиній точці контакту для всього ланцюжка постачання та постійному рівню

обслуговування клієнти можуть інвестувати більше часу та грошей у продажі, виробництво, розробку продукту та інші види діяльності, що додають вартість.

Кращі тарифи: транспортно- експедиційні координують великі обсяги вантажів, групуючи вантажі клієнтів, щоб скористатися перевагами економії на масштабі. Наприклад, компанії, яка бажає імпортувати товари з Китаю, не може забезпечити заповнення контейнеру або формування судової партії, але, використовуючи LCL-доставку (завантаження менше, ніж контейнер), клієнт може задовольнити свої бізнес-вимоги без непомірних витрат.

Спрощене митне оформлення: найкращі транспортно-експедиторські компанії - це АЕО (Authorised Economic Operators). Це означає, що вони кваліфіковані для виконання різноманітних митних вимог, необхідних під час переміщення вантажу через різні місця. Вони також можуть відстрочити сплату імпортного мита.

Додержання вимог і правил: ТЕК постійно моніторить тенденції та правила, що впливають на галузь, і гарантує, що клієнти будуть в курсі останніх подій.

Професіоналізм: транспортно- експедиційні компанії будують свою репутацію, піклуючись про всі тонкощі логістичної мережі. ТЕК консультують своїх клієнтів та партнерів, наприклад: правила імпорту та їхні відмінності в країнах, а також ставки мита на певні продукти.

Врахування специфіки вантажу: експедитори пропонують інформацію та поради щодо маршрутів, походження та способів обробки особливих/незвичайних вимог, включаючи небезпечні вантажі. Хоча кожне замовлення на обслуговування відрізняється, експедитори зазвичай виконують певну комбінацію наступних дій для клієнтів:

- вибір оптимального маршруту та умов транспортування для кожного окремого вантажу;
- консультування щодо пакування, маркування, завантаження та укладання товарів;
- вибір найкращого(их) перевізника(ів);
- бронювання транспортних засобів для доставки товарів до місця призначення;
- відстеження відправлень і інформування клієнтів про їх місцезнаходження (часто за допомогою системи керування транспортуванням);
- митне посередництво, оформлення та подання всієї необхідної імпортової/експортної документації від імені клієнта;
- організація будь-якого складування, необхідного під час подорожі вантажу;
- оптимізація витрат на кожному етапі транспортування вантажу, включаючи транспортні витрати, витрати на спеціальну документацію, митні збори та узгодження пільгових ставок з перевізниками;
- надання екологічної звітності з ключовими показниками, включаючи КРІ вуглецевого сліду;
- страхування вантажів, часто з вигідними умовами та конкурентними преміями;
- подача страхових претензій від імені клієнта;
- планування вантажного простору для консолідації вантажів у меншу кількість відправлень (де це можливо) з метою зменшення витрат.

З іншого боку, ТЕК є бізнес - системою зі своєю бізнес-моделлю та специфічним споживачем. ТЕК притаманні ознаки, що визначають її економічну природу:

- процес створення додаткової вартості;
- систематичність, наявність взаємопов'язаних структурних елементів;
- споживання ресурсів, яке відображається у сукупних витратах підприємства за звітний період;
- наявність процесу створення послуги для споживача шляхом виконання господарських процесів і процедур;
- вимірювання продуктивності ТЕК для оцінювання її ефективності.

Таким чином, враховуючи задачі, умови функціонування та логіку економічної системи ТЕК можемо визначити основні бізнес-процеси ТЕК та згрупувати їх наступним чином. Виділимо лише специфічні бізнес-процеси, оскільки решта бізнес-процесів буде характерним для будь-якої бізнес-системи, як то управління людськими ресурсами, управління фінансами, маркетинг.

Забезпечення ефективної реалізації специфічних та загальних бізнес-процесів є запорукою ефективності не лише роботи транспортно- експедиторської компанії, але і ефективності

транспортного процесу для клієнта, зниження суспільно необхідної вартості транспортування, собівартості готової продукції та її вартості для кінцевого споживача. Визначення структури та наповнення для кожного бізнес-процесу узгоджується з функціональним підходом, враховує специфіку компанії та запити клієнтів. Бізнес-процеси пов'язані один з одним і на кожному етапі руху товару в логістичному ланцюжку мають сприяти підвищенню ефективності транспортних послуг.

Висновки. Сучасні умови забезпечення торгівельної та транспортної діяльності вимагають від ТЕК ефективного управління транспортно-логістичними процесами, пошуку форм і методів обслуговування клієнтів та взаємодії з контрагентами, які забезпечують реалізацію складних завдань щодо руху вантажів з низкою ресурсних обмежень, явними та прихованими ризиками, високими вимогами клієнтів. Забезпечення ефективності діяльності ТЕК можливе перш за все через структурування та ефективне пов'язання бізнес-процесів з визначенням відповідного функціоналу кожного процесу на кожному етапі і з врахуванням специфіки замовлень, відповідальними особами та узгодженістю взаємопов'язаних дій.

З іншого боку, важливим моментом в забезпеченні ефективного транспортно-експедиторського обслуговування є використання чотирьох вимірних підходів в управлінні ТЕК, в основі якого лежить дотримання правових норм, інновативність, ризикоорієнтованість та клієнтоорієнтованість.

Основні бізнес-процеси для ТЕК мають бути згруповані з врахуванням основного функціоналу діяльності, тобто, враховуючи транспортувальну складову та логістичний функціонал, з урахуванням специфіки діяльності та розміру підприємства, умов надання послуг та інших факторів, що визначають можливість отримання доданої вартості послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Майорова І.О., Нечепуренко О.С. Проблеми ефективності управління якістю транспортно-експедиторського обслуговування. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*: Зб. наук. праць. 2014. № 4 (49). С. 92 -110.

2. Закон України «Про транспортно-експедиторську діяльність №1955». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/№1955>.

3. Закон України «Про приєднання України до Конвенції про міжнародні залізничні перевезення (КОТІФ)» від 5 червня 2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/943-IV>.

4. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

5. Бачаєва Н.Г. Роль експедитора в організації інтермодальних перевезень. *Бюлетень транспортної інформації*. 2015. № 8-9. С.19-20.

6. М'якушко В.Л., Транспортно-експедиторська діяльність: основи та бізнес-процеси. *Розвиток методів управління та господарювання на транспорті*: Зб. наук. праць. Одеса: ОНМУ, 2024. № 3 (88). С. 87-99. DOI 10.31375/2226-191520243-87-99.

БЕЖЕНАР І. М.

к.е.н., старший дослідник

ННЦ «Інститут аграрної економіки»,
м. Київ

Inna.bezhenar@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4584-9062>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку України характеризується безпрецедентною концентрацією соціально-економічних викликів, ризиків та шоків спричиненими повномасштабним воєнним вторгненням, що формують нову архітектуру національної економіки. Особливо гостро ці процеси проявляються в аграрному секторі. За кількістю домінують малі та середні форми господарювання у аграрному секторі. Фермерські господарства відіграють ключову роль у цій трансформації,

демонструючи гнучкість, адаптивність та здатність швидко реагувати на зміни. Вони формують основу продовольчої безпеки в окремих сегментах і виступають критично важливою складовою аграрної екосистеми як за обсягами виробництва окремих видів продукції (виробництва молока, яловичини, овочів, картоплі), так і за їхньою соціальною роллю на сільських територіях, адже забезпечують зайнятість на селі, розвиток локальної переробки, продовольчу стійкість громад, збереження соціального простору українських сіл. Проте війна, зростання витрат, дефіцит кадрів та логістичні обмеження формують ризик депопуляції сільських територій та втрати економічної активності. Їх потенціал залишається недостатньо реалізованим через структурні обмеження, низьку капіталізацію та обмежений доступ до ресурсів [1, 2].

Станом на 2025 рік в Україні функціонує близько 19,7 тис. фермерських господарств що мають сільськогосподарські угіддя, які обробляють 4,44 млн га земель або $\approx 15\%$ від усіх сільгоспземель (проти 26,6 тис. господарств та 4,97 млн га у 2021 році). Спостерігається чітка тенденція укрупнення, середня площа господарства зросла з 187 га (2021 р.) до 225 га (2025 р.). Ключові тенденції включають різке скорочення (більш ніж удвічі) кількості дрібних господарств (до 20 га) за 4 роки – з 5700 до 2605 одиниць; зростання частки великих господарств (понад 1000 га) – з 3,9% до 4,7%; концентрація земельних ресурсів – середні та великі підприємства контролюють 88,7% фонду, що відображає процес консолідації і свідчить про структурну трансформацію, орієнтовану на підвищення економічної стійкості та інвестиційної спроможності [3, 4].

Виробництво у фермерських господарствах зміщується в бік високомаржинальних експортних культур. Аналіз показує критичну залежність від рослинництва, бо 98,6% доходів фермерів – це рослинництво (кукурудза – 20,4 млрд грн, соняшник – 28,3 млрд грн (найбільший дохід), пшениця – 18,9 млрд грн, соя – 14,5 млрд грн), лише 1,4% (1,36 млрд грн загалом) – тваринництво, 1,0% (0,98 млрд грн) – овочівництво, 0,4% (0,4 млрд грн) – картоплярство [4]. Структура відображає раціональну ринкову поведінку (максимізація доходу) хоча формує експортну залежність (орієнтація лише на кукурудзу, пшеницю, соняшник, сою, ріпак), сировинність (домінування культур із низьким рівнем переробки), ризики продовольчої безпеки (занепад тваринництва, овочівництва та садівництва) і створює ризики залежності від світових цін та погодних умов.

Фермерські господарства демонструють здатність до швидкої переорієнтації виробництва. Основні тренди 2019–2024 рр. характеризуються скороченням площ під зерновими (-27%), зростання частки олійних культур (+140,7%), в основному через зростанням площ сої (+107%) та ріпаку, зменшенням виробництва кукурудзи та пшениці через логістику, падінням овочівництва (-49% валового збору), розвиток нішевих напрямів (органічне виробництво, переробка, агротуризм). На фоні загальнонаціонального падіння поголів'я, фермерські господарства демонструють певні позитивні зрушення +42% м'яса, +46% молока, +70% яєць (2019-2024 рр.) [4].

Динаміка прибутку демонструє зростання з 9,3 млрд грн (2018 р.) до 30,1 млрд грн (2024 р.) або збільшення у 3,2 рази; відсутність збиткових років навіть у період активних бойових дій; рекордний прибуток у 2021 р. (31,1 млрд грн), що є наслідком високих світових цін на зерно в окремі роки, розширення площ технічних культур, зростання інтенсивності виробництва. Найбільш прибуткові культури – соняшник, соя, ріпак, кукурудза. Найвищу рентабельність виробництва демонструють ягоди (до 200% у пікові роки), овочі у кризові роки 42,0% (різке зростання з 15,3%) – складський дефіцит, технічні культури 47,6-49,3% (соняшник, соя, ріпак), зернові культури 31,4-42,5% (пшениця, кукурудза). Найнижча – тваринництво (6,0-22,9%), жито, овес, просо (висока волатильність, низький попит) [4].

Отже, ключові проблеми фермерських господарств – надмірна залежність від 5-6 експортних культур, занепад овочівництва, садівництва й тваринництва, нерівний доступ до ринку землі та капіталу, висока логістична вразливість, технологічний розрив між малими та великими виробниками. Щоб подолати ці проблеми потрібна диверсифікація виробництва (розвиток нішевих і високомаржинальних культур), стимулювання тваринництва (дотації на корми, обладнання, племінну роботу), підтримка садівництва та овочівництва (страхування ризиків, держпрограми модернізації, кооперація), логістична модернізація (регіональні хаби, підтримка переробки), цифровізація фермерства (точне землеробство, аграрні платформи, автоматизація), розвиток кооперативів як інструменту економічної стійкості, адже об'єднання ресурсів стає критично важливим. Переваги

кооперації – зниження собівартості через спільні закупівлі (економія 10-25%), доступ до сучасних технологій та обладнання, посилення переговорних позицій на ринку, спільне використання логістичної інфраструктури [5]. Успішні приклади вже є в Україні, до прикладу кооператив «Tevitta» (Черкаська обл.), що розвиває ягідництво, сирний кооператив «Добрі газди» (Чернівецька обл.). Іншою формою об'єднання може бути створення агрокластерів, до прикладу агрокластер «Agrovin» (Вінницька обл.) представляє собою інтеграцію виробників, переробників та науки.

Фермерські господарства України перебувають на етапі критичної трансформації, спричиненої воєнним конфліктом та глобальними економічними викликами. Попри значні втрати та структурні обмеження фермерські господарства України демонструють високу резилієнтність і значний потенціал адаптації до кризових умов, проте їх розвиток стримується системними соціально-економічними викликами. За умов війни роль фермерства посилюється як джерела продовольчої безпеки, економічної стійкості та відновлення сільських територій. Державна політика має бути спрямована на формування збалансованої та конкурентоспроможної моделі фермерського виробництва, орієнтованої на інновації, диверсифікацію і розвиток внутрішнього ринку. Успішна реалізація цього потенціалу залежить від координації зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів, спрямованих на створення сприятливого середовища для розвитку фермерства як ключового елемента продовольчої безпеки та соціально-економічної стабільності сільських територій України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шпикуляк О., Малік М. (ред.). Розвиток фермерських господарств у сучасних умовах функціонування аграрного сектору економіки України: колективна монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1234567>
2. Малік М., Шпикуляк О., Беженар І., Тарасюк А., Лупенко А. Стратегічні напрями стимулювання розвитку сімейних фермерських господарств в контексті воєнного та євроінтеграційного викликів. Аграрна економіка. 2024. Т. 17. № 3-4. С. 3-18. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2024.03-04.003>
3. Беженар І.М. Тенденції розвитку фермерських господарств. Аграрна економіка. 2024. Т. 17. № 1. С. 78-92. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2024.01.078>
4. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Фермерство та кооперація. URL: <https://minagro.gov.ua/napryamki/fermerstvo-i-kooperaciya/fermerstvo-ta-kooperaciya>

БОНДАРЕНКО П. В.

к.е.н., старший викладач,

Одеський національний економічний університет,
м. Одеса

pavel.bondarenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8000-1913>

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В АКТУАРНИХ РОЗРАХУНКАХ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Застосування штучного інтелекту в актуарній науці пройшло три чітко виражені етапи. У 2010–2017 роках відбувалася поступова заміна традиційних сплайнів на моделі GLM та GAM. У 2018–2022 р.р. спостерігалася масове впровадження методів градієнтного бустингу (XGBoost, LightGBM, CatBoost). Починаючи з 2023 року, а особливо у 2025-му, галузь переходить до використання глибокого навчання, табличних трансформерів і байєсівського глибокого навчання [1].

Станом на 2025 рік на українському ринку лише п'ять компаній із топ-15 застосовують LightGBM або CatBoost для ОСЦПВ та КАСКО (індекс Джині: 0,52–0,58 проти 0,34–0,38 у традиційних тарифах). Дві компанії використовують GAM із P-сплайнами для страхування життя. Жодна компанія поки що не впровадила глибоке навчання чи байєсівські нейронні мережі для задач резервування та оцінювання катастрофічних ризиків.

У масовому ціноутворенні та скорингу найкращі результати демонструють комбінації CatBoost + SHAP (оптимальне співвідношення точності та пояснюваності), а також TabNet і FT-Transformer, які при обсязі даних понад 3 млн полісів і понад 100 ознак перевершують бустинг на 4–7 % за індексом Джині [2].

Для резервування та оцінки IBNR найефективнішими є Deep Triangle Networks і Combined Actuarial Neural Networks (CANN), які знижують похибку резервування на 18–32 % порівняно з ланцюговим методом Макка–Кларка. Байєсівські нейронні мережі з використанням МСМС забезпечують повний апостеріорний розподіл резервів, що є обов'язковим для режимів, подібних до Solvency II [3].

У моделюванні катастрофічних ризиків і перестрахованні за умов обмеженої вибірки ($n < 20$ подій) найкращі результати демонструють гаусові процеси з глибокими ядрами (Deep Kernel Learning). За наявності 50–200 великих збитків перевагу мають моделі типу Neural Density Estimators і Normalizing Flows [4].

У виявленні страхового шахрайства точність досягає 87 % завдяки поєднанню графових нейронних мереж та автоенкодерів (проти 41 % у традиційних актуарних методах).

Динамічне ціноутворення на основі телематики реалізується за допомогою моделей LSTM і Transformer, що дає змогу перейти від концепції Pay-How-You-Drive до повноцінної моделі Pay-As-You-Drive із щотижневим перерахунком премії.

Економічний ефект уже вимірюється сотнями мільйонів гривень. Зокрема, українська страхова компанія з портфелем ОСЦПВ у 420 тис. договорів після впровадження CatBoost збільшила технічний результат на 312 млн грн за рік. Європейські лідери завдяки CANN скоротили надлишкові резерви на 1,4 млрд євро. Компанія Ping An (Китай) завдяки повній інтеграції ІІІ в актуарні процеси досягла рентабельності власного капіталу (ROE) на рівні 21,4 % (проти середньогалузевих 11–13 %).

У 2025 році використання штучного інтелекту в актуарних розрахунках перестало бути конкурентною перевагою — воно стало умовою виживання на ринку. Для українського сегмента критичними є два напрями: негайне впровадження градієнтного бустингу в масовому страхуванні та підготовка до застосування байєсівських і глибоких методів у резервуванні й катастрофічному перестрахованні. Відставання від світових лідерів становить 3–5 років, однак наявність відкритих бібліотек і відносно низька вартість фахівців з Data Science створюють реальне вікно можливостей для стрімкого скорочення цього розриву у 2026–2028 роках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Wüthrich M., Merz M. Data Science and Machine Learning in Actuarial Science. Springer, 2024. 482 с.
2. Richman R. AI in Actuarial Science: A Review of Recent Advances. SSRN Electronic Journal, 2024. 54 p.
3. Gabrielli A. A Neural Network Boosted Double Over-Dispersed Poisson Claims Reserving Model. ASTIN Bulletin. 2023. Vol. 53, № 1. P. 135–161.
4. Denuit M., Hainaut D., Trufin J. Effective Statistical Learning Methods for Actuaries III: Neural Networks & Extensions. Cham : Springer, 2019. 250 с.

БУЛГАКОВА Д. Д.

здобувачка вищої освіти 3 курсу,
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро

bulgakovadariy2006@gmail.com

Науковий керівник:

ОБУШЕНКО Н. М.

професор кафедри, доктор юридичних наук, професор,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН ЖИТЛОМ У ДЕРЖАВНОМУ ТА КОМУНАЛЬНОМУ ЖИТЛОВИХ ФОНДАХ

Забезпечення громадян житлом у будинках державного та комунального житлових фондів є фундаментальною складовою соціальної політики України, спрямованою на реалізацію конституційного права на житло для осіб, які не можуть самотійно його придбати чи утримувати. Державний житловий фонд включає об'єкти, що перебувають у державній власності та призначені для тимчасового чи постійного проживання вразливих категорій, тоді як комунальний фонд формується та управляється органами місцевого самоврядування. Нормативне регулювання цих фондів базується на принципах доступності, прозорості та пріоритетності соціальної справедливості, з урахуванням викликів воєнного часу та економічної нестабільності.

Формування державного та комунального фондів здійснюється через будівництво нових об'єктів, реконструкцію наявних будівель та передачу майна з інших джерел. У 2024 році досягнуто значного прогресу в цифровізації процесів, зокрема через запуск Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва (ЄДЕССБ), яка зареєструвала 6,1 мільйона документів і забезпечила прийняття 320,5 тисячі рішень державними органами. Це сприяє ефективному управлінню фондами, зменшуючи бюрократичні бар'єри для надання житла.

Соціальні житлові програми в 2024 році охоплювали експериментальний проєкт з формування фонду соціального орендного житла, спрямований на підтримку малозабезпечених сімей та внутрішньо переміщених осіб. Розроблено концепцію Закону "Про соціальне житло", що передбачає системний підхід до розподілу ресурсів, включаючи пільгову оренду та компенсації. Такі ініціативи дозволяють поповнювати комунальні фонди, забезпечуючи проживання для тисяч громадян у регіонах з високим рівнем руйнувань.

Бюджетне фінансування відіграє вирішальну роль у реалізації цих програм. Державний бюджет на 2025 рік передбачає значні видатки на житлові питання, з акцентом на відновлення інфраструктури та створення доступного житла. Аналітичні огляди підкреслюють необхідність оптимізації розподілу коштів для пріоритетних груп, таких як ветерани та сім'ї з дітьми, з метою досягнення балансу між державними зобов'язаннями та фіскальними можливостями [1].

Світовий досвід демонструє успішні моделі розвитку ринку соціального житла, які можуть бути адаптовані для України. У країнах Європейського Союзу, зокрема в Австрії та Нідерландах, державні та муніципальні фонди управляються через державно-приватне партнерство, що забезпечує стабільне фінансування та високу якість об'єктів. В Україні завдання полягає в імплементації подібних практик для розширення фонду, з урахуванням локальних особливостей, таких як регіональні диспропорції.

Енерго-екологічні аспекти впливають на ефективність будівництва житла в державному та комунальному секторах. Використання інноваційних матеріалів та технологій, таких як теплоізоляційні панелі з низьким вуглецевим слідом, дозволяє знижувати експлуатаційні витрати та відповідати стандартам сталого розвитку. Дослідження вказують на потенціал енергоефективних рішень для зменшення залежності фондів від імпорتنих енергоносіїв.

Процедура надання житла з державних та комунальних фондів регулюється черговою системою, де пріоритет віддається особам без житла, багатодітним сім'ям та особам з інвалідністю. У 2024 році зареєстровано 247 819 об'єктів пошкодженого майна, з них 222 424 житлові будинки, що стимулювало видачу компенсацій на суму 7,7 мільярда гривень для 78 160 сімей. Це забезпечує оперативне розміщення в тимчасовому житлі та сприяє відновленню соціальної стабільності [2].

Міжнародні практики підкреслюють роль державно-приватного партнерства в управлінні соціальним житлом. У Швеції та Фінляндії муніципальні фонди поповнюються за рахунок субсидій та інвестицій, з механізмами моніторингу якості. Для України актуальним є запозичення досвіду щодо прозорого тендерного відбору забудовників, що мінімізує корупційні ризики в розподілі ресурсів [3, с. 47].

Екологічні складові будівництва стають обов'язковими для нових проєктів державних фондів. Інтеграція відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі, у конструкції житлових будинків знижує енерговитрати на 30–40%. Це не лише економить бюджетні кошти, але й сприяє виконанню національних зобов'язань за Паризькою угодою щодо скорочення викидів [4, с. 10].

Плани на 2025 рік включають запуск першого етапу електронної системи ціноутворення в будівництві та впровадження технологій Building Information Modeling (BIM) для оптимізації проєктів. Звіт Міністерства розвитку громад та територій акцентує на розробці понад 80 нормативно-правових актів для створення систем соціального та доступного житла, з фокусом на цифровізацію управління багатоквартирними будинками. Такі заходи посилять ефективність комунальних фондів.

Бюджетні пріоритети 2025 року орієнтовані на соціальну справедливість, з ростом фінансування на 15–20% порівняно з 2024 роком. Видатки спрямовуються на будівництво орендного житла та компенсації для регіонів, уражених війною, з залученням міжнародних донорів. Аналіз показує, що це дозволить охопити додаткові 50 тисяч осіб, зменшуючи черги на отримання житла [1].

Світовий досвід пропонує моделі фінансування через фонди соціального житла, де держава гарантує рентабельність інвестицій. В Австрії 25% житлового фонду є соціальним, з механізмами субсидій для орендарів. Україна може адаптувати ці практики для формування національного фонду, інтегруючи їх у нову житлову політику [3, с. 50].

Соціально-правовий механізм забезпечення громадян житлом у державному та комунальному житлових фондах є однією з ключових складових соціальної політики держави, спрямованої на реалізацію конституційного права кожного на житло, закріпленого у статті 47 Конституції України. Його зміст полягає у взаємодії правових норм, управлінських рішень, фінансових і соціальних інструментів, що забезпечують громадянам, які потребують соціального захисту, можливість отримати житло або поліпшити житлові умови на законних і справедливих підставах.

Державний і комунальний житлові фонди виконують суспільно значиму функцію — вони забезпечують житлом соціально вразливі категорії населення: осіб з інвалідністю, ветеранів війни, сиріт, внутрішньо переміщених осіб, малозабезпечені родини, а також працівників бюджетної сфери. Саме через ці фонди реалізується державна житлова політика, яка ґрунтується на принципах соціальної справедливості, адресності, рівності доступу та прозорості розподілу житла.

Важливе місце у цьому механізмі займає правове регулювання, що охоплює Житловий кодекс Української РСР, Закон України “Про житловий фонд соціального призначення”, Закон “Про місцеве самоврядування в Україні”, постанови Кабінету Міністрів України, а також рішення органів місцевої влади, які визначають порядок обліку громадян, надання та користування житлом із державного та комунального фондів. Ці норми спрямовані на створення прозорого та справедливого механізму розподілу житлових ресурсів, що забезпечує гарантії прав громадян і запобігає корупційним проявам.

Водночас сучасна практика свідчить про низку проблем, зокрема: недостатнє фінансування житлових програм, застарілу матеріальну базу житлового фонду, бюрократизм у процедурі надання житла, а також відсутність ефективних механізмів контролю за використанням житла соціального призначення. Особливо гостро ці питання постали в умовах воєнного стану, коли значна кількість громадян втратила житло або стала внутрішньо переміщеними особами. У таких умовах соціально-правовий механізм забезпечення житлом набуває нового гуманітарного змісту – він стає засобом відновлення соціальної стабільності, інтеграції постраждалих і реалізації принципів людяності та справедливості.

Таким чином, соціально-правовий механізм забезпечення громадян житлом у державному та комунальному житлових фондах є інтегрованою системою правових, організаційних і фінансових заходів, що забезпечують реальне втілення житлових прав людини. Його вдосконалення повинно відбуватися шляхом оновлення житлового законодавства, посилення ролі місцевих громад, розширення програм соціального житла, а також залучення приватних інвестицій і міжнародної допомоги у сферу житлового будівництва.

Тільки за умов ефективного реалізації цього механізму можна гарантувати доступність, справедливість і соціальну рівність у сфері житлових відносин, що є важливою передумовою побудови соціально орієнтованої правової держави в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний бюджет України на 2025 рік: житлові питання. Аналітичний огляд. 2024. 20 с. URL : https://r2p.org.ua/storage/documents/bb5efffdbca18b7f25325ef6f8bc37ef9502e44_original.pdf (дата звернення: 12.11.2025).
2. Будівництво та житлова політика у 2024 році: основні досягнення та плани. Звіт Міністерства розвитку громад та територій України. 2024. URL : <https://mtu.gov.ua/news/36307.html> (дата звернення: 12.11.2025).
3. Кіндій А. С., Поплавська О. М. Світовий досвід розвитку ринку соціального житла: успішні практики та завдання для України. Актуальні проблеми економіки. 2024. № 1 (271). С. 44–54.
4. Сердюк Т. В., Франішина С. Ю., Сердюк В. Р., Рудченко Д. Г. Вплив енерго-екологічних складових на будівництво житла і виробництво стінових будівельних матеріалів. Вісник ВПІ. 2021. № 3. С. 7–17.

БУРЛАКОВА К. О.

здобувач вищої освіти факультету економіки, менеджменту та психології
Державного торговельно-економічного університету,
м. Київ

k.burlakova_femp_3_23_b_d@knute.edu.ua

КОТОВА М. В.

кандидат економічних наук, доцент,
Державного торговельно-економічного університету,
м. Київ

m.kotova@knute.edu.ua

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОНЛАЙН-ТОРГІВЛІ В УМОВАХ ВІЙНИ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ

Воєнний стан як особливий правовий режим спричиняє глибокі зміни у макроекономічному середовищі, посилюючи тиск на внутрішні ринки, зокрема на сферу електронної комерції. Тривалий збройний конфлікт формує стійкий дисбаланс між виробничими можливостями та платоспроможним попитом, що змушує e-commerce функціонувати в умовах обмежених ресурсів та підвищеної макроекономічної нестабільності.

Одним із ключових напрямів розвитку є активне впровадження цифрових технологій в економічні процеси, що стимулює загальний економічний прогрес, зокрема у сфері торгівлі. На сучасному етапі одним із найбільш актуальних питань постає вплив автоматизації, цифровізації та штучного інтелекту на економічні взаємовідносини. Ці технологічні трансформації не лише змінюють підходи до організації виробництва та управління бізнесом, але й суттєво трансформують глобальні процеси товарообміну.

До початку повномасштабного вторгнення електронна комерція в Україні демонструвала стрімке зростання. Темпи її розвитку вважалися одними з найвищих серед країн Центральної та Східної Європи. У 2020 році частка e-commerce у ВВП становила 2,6%, що все ж залишалось нижчим показником порівняно з більшістю європейських держав [1]. До війни динаміка збільшення обсягів товарообігу в електронній комерції була стабільно високою: річний приріст становив 24,8% у 2018 році, 23,6% у 2019 році та 46,6% у 2020 році [2].

У 2022 році ринок електронної комерції зазнав обвалу на 94,3%. Це було зумовлено руйнуванням наявних логістичних ланцюгів та різким зниженням споживчої активності в умовах високої невизначеності. Проте менш ніж за рік бізнесу вдалося відновити постачання та адаптувати логістичні процеси. Після стабілізації ситуації рівень купівельної активності почав зростати, і вже наприкінці 2023 року зафіксовано суттєве пожвавлення ринку. За цей період товарообіг у сфері інтернет-торгівлі збільшився на 82,6% [3].

Одним із ключових викликів стала логістика, адже значна частина транспортних шляхів була зруйнована або залишалася недоступною. Українські підприємства швидко переорієнтували свої

операційні моделі: зросло значення регіональних складів, поштово-транспортних служб і кур'єрської доставки. Зокрема, «Нова Пошта» та «Укрпошта» продовжили розширення мережі відділень навіть у районах, наближених до бойових дій. Діджиталізація процесів відіграла визначальну роль: активно впроваджувалися системи для відстеження посилок, автоматизованого оброблення інформації та здійснення швидких платежів.

В умовах війни електронна комерція набула й важливої гуманітарної функції. Чимало підприємств започаткували ініціативи, спрямовані на підтримку Збройних сил України, внутрішньо переміщених осіб та громадян, що постраждали внаслідок бойових дій. Поширеними стали благодійні товарні лінійки та можливість здійснювати донати безпосередньо під час оплати онлайн-замовлень.

Крім того, українські онлайн-бізнеси посилили увагу до інноваційних технологій. Зокрема, активно впроваджуються чат-боти для автоматизації взаємодії з клієнтами, мобільні додатки з підвищеною зручністю користування, а також сервіси швидких платежів на кшталт Apple Pay і Google Pay. Спостерігається також зростання інтересу до криптовалют як альтернативного платіжного інструменту.

На початок 2024 року в Україні на платформі **Shop-Express** було зареєстровано понад 20 тисяч інтернет-магазинів — і це лише ті, що працюють через цю систему та офіційно є її клієнтами. Загалом, за даними компанії, протягом 2023 року в Україні було зареєстровано більше 300 тисяч ФОП та 37 тисяч юридичних осіб. Серед фізичних осіб-підприємців 29,7% вказали інтернет-торгівлю як основний вид діяльності, тоді як серед підприємств цей показник становив 3,8% [4].

Статистичні дані не дозволяють визначити точну кількість суб'єктів господарювання, адже показники постійно змінюються. Проте, на основі доступної інформації, їх загальну кількість можна оцінити у понад 1,5–1,7 млн юридичних осіб і ФОП. Приблизно 12–15% із них частково або повністю здійснюють товарообмінні операції з використанням інструментів електронної торгівлі.

Отже, можна дійти висновку, що онлайн-комерція в умовах війни в Україні продемонструвала не лише здатність виживати, а й функціональну гнучкість як механізм економічної адаптації до системної кризи. Електронний бізнес проявив себе як надсекторний інструмент, що поєднує економічні, соціальні та інформаційні функції навіть у екстремальних умовах. Війна стала каталізатором перегляду пріоритетів, спрямованих на стійкість, локалізацію ресурсів, цифрову автономію та соціальну відповідальність. Це свідчить про формування нової парадигми e-commerce як складової національної економічної безпеки, а не лише комерційного сервісу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистика Електронної Комерції у 2022 - Nexus. Nexus. URL: <https://nxdigitalagency.com/blogua/statistika-elektronnoi-komercii-u-2022/>
2. Вплив війни на інтернет-торгівлю: як змінювалися онлайн-продажі ритейлерів протягом I півріччя 2022 року. Асоціація ритейлерів України – The profile association of retail market players. URL: <https://rau.ua/novyni/vpliv-vijni-na-internet>
3. Крилов Д.В. Розвиток електронної комерції в Україні в сучасних умовах. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. 2024. № 12. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-03-02>.
4. Як українські інтернет-магазини працювали у 2021–2024 роках: e-commerce статистика і прогнози. URL: <https://shopexpress.ua/ukr/blog/ecommerce-statistics/>

БУТИМ С. В.

студентка,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

bytumsolomia@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-3023-4041>

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Сьогодні підприємства функціонують у динамічному та мінливому ринковому середовищі, що вимагає постійного вдосконалення діяльності для збереження та підвищення конкурентоспроможності. Одним із ключових чинників, що забезпечує розвиток, є ефективна система стимулювання праці, яка сприяє зростанню не лише продуктивності працівників, а й їх задоволеності роботою. Адже, попри активне впровадження штучного інтелекту та робототехніки, ключовим активом будь-якої компанії залишаються її людські ресурси. Тому важливо постійно оновлювати та трансформувати систему стимулів відповідно до умов зовнішнього та внутрішнього середовища та потреб працівників.

У сучасному бізнес-середовищі термін «зміни» використовується у декількох значеннях, що дозволяє комплексно характеризувати процеси трансформації в організації, а саме:

- зовнішні зміни — зміни, що відбуваються в технологіях, поведінці споживачів, конкурентному середовищі, ринкових структурах та інших елементах зовнішнього оточення підприємства. Вони є неконтрольованими для організації та вимагають адаптивної реакції;
- внутрішні зміни — трансформації, що виникають у відповідь на необхідність пристосування підприємства до нових умов його функціонування. До них належать зміни у виробничих процесах, організаційній структурі, системі мотивації, корпоративній культурі тощо;
- адміністративні програми змін — цілеспрямовані ініціативи, які розробляються та впроваджуються керівництвом підприємства для зміцнення його конкурентних позицій, оптимізації діяльності та забезпечення сталого розвитку [1].

Управління організаційними змінами – це галузь наукових досліджень, навчальна дисципліна, що вивчає закономірності та особливості як еволюційних, так і революційних перетворень в організаціях, сучасні технології адаптації організаційних структур, процесів, функцій до умов як внутрішнього, так і зовнішнього середовища [2].

Зміни становлять природну та постійну складову функціонування будь-якого підприємства, адже трансформаційні процеси відбуваються як під впливом зовнішніх чинників, так і внаслідок внутрішніх ініціатив. У таких умовах особливого значення набуває ефективне управління змінами, оскільки саме воно забезпечує здатність організації своєчасно реагувати на виклики.

В управлінській практиці та науці напрацьовано різні варіанти побудови систем управління змінами на підприємстві. Зокрема, одним з класичних підходів є - запропонований Куртом Левінім, який передбачає три послідовні стадії, які зображені на рис. 1.

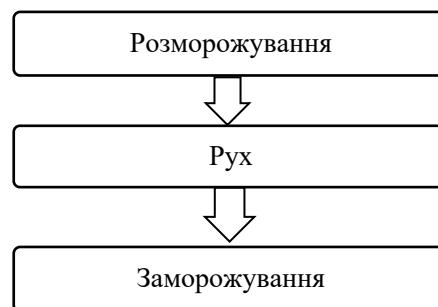

Рис. 1. Трикрокова модель змін Курта Левіна

Джерело: сформовано автором на основі [3, с. 9]

Класичний підхід до управління змінами за Куртом Левінім включає три етапи. Перший — розморожування, тобто підготовка персоналу до змін шляхом послаблення впливу застарілих звичок і формування відкритості до нового. Другий етап — рух, коли відбувається безпосереднє впровадження змін, працівники опановують нові підходи, цінності й моделі поведінки. Третій етап — заморожування, який передбачає закріплення результатів через оновлені правила, процедури та систему стимулювання, що не дозволяють повернутися до попередніх практик.

Система стимулювання праці – комплекс заходів, що спрямовані на підвищення трудової активності працівників і, як наслідок, підвищення якості праці та її ефективності [4]. Управління

системою стимулювання праці на підприємстві є важливою складовою загальної стратегії управління персоналом.

Структура системи стимулювання повинна бути орієнтована на досягнення цілей підприємства. Також розроблена система стимулів повинна постійно трансформуватися, щоб відповідати змінним умовам діяльності підприємства, сучасним тенденціям мотивації та індивідуальним потребам працівників. Для керівництва підприємства важливо систематично оцінювати ефективність діючого механізму заохочень, виявляти недоліки та оперативно впроваджувати необхідні корективи. При цьому процес змін має бути поступовим, продуманим і послідовним, із залученням працівників до обговорення та врахуванням їхнього зворотного зв'язку.

Таким чином, у сучасних умовах нестабільності та конкуренції підприємствам необхідні гнучкі системи управління, зокрема у сфері стимулювання персоналу. Ефективне управління змінами забезпечує стабільність, продуктивність і стратегічний розвиток, а система стимулювання відіграє ключову роль у формуванні мотивації та підвищенні результативності працівників. Регулярне оновлення стимулів дає змогу враховувати вимоги зовнішнього середовища, внутрішні трансформації та індивідуальні потреби персоналу. Поєднання управління змінами зі стратегічно вибудованою системою стимулювання створює конкурентні переваги, сприяє зростанню продуктивності та забезпечує довгострокову стійкість підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегічне управління: вебсайт. URL : <http://194.44.152.155/elib/local/pv/2045.pdf> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Кузьмін О.Є., Яцура В.В., Грибик І.І., Грищук А.М., Смолінська Н.В., Гункевич М.Б., Замроз М.В. Управління змінами: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. 356 с.
3. Дорошук Г.А. Управління організаційним розвитком: теоретичні та концептуальні основи: монографія / під ред. С.К. Харічкова. Одеса: Бондаренко М.О., 2016. 196 с.
4. Волківська А. М., Осовська Г. В. форми та методи стимулювання продуктивної діяльності в умовах корпоративного управління. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2021. №1. С. 1-8.

ВАРЕНИК С. С.

студентка кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ

sofiia.varenik0907@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0005-9670-0726>

ЧЕРНЕНКО Н. О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ

chernenkonnatasha0@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7424-7829>

ОСОБЛИВОСТІ ЯПОНСЬКОЇ КОРПОРАТИВНОЇ МОДЕЛІ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ДЕМОГРАФІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Японський ринок праці є багаторічним об'єктом зацікавленості збоку поколінь дослідників. Унікальна система корпоративних цінностей та характер ринку приваблюють дослідників усього світу.

У межах японської корпоративної моделі існує та розвивається концепт «компанія-спільнота», згідно з яким основною метою діяльності фірми є в першу чергу досягнення вищого

суспільного блага, що відтісняє у пріоритетності одержання особистих вигод [1, с. 74]. Безумовно, позитивні риси моделі (довічний найм, звільнення працівників у період кризи лише як винятковий метод та ін.) сприяють забезпеченню лояльності працівників та їхньої відмови від покидання поточного робочого місця у пошуках вигідніших позицій у конкурентів. Працівник як пріоритет сприяв свого часу виходу Японії з кризи 2008 року: динаміка рівня безробіття продемонструвала негативний тренд, на відміну від країн «західного світу» [1, с. 75].

На відміну від більшості країн Західної Європи чи Північної Америки, понаднормовість праці у країні Висхідного Сонця сприймається ознака лояльності працівника та високо цінується роботодавцем, що у свою чергу проявляється у вигляді бонусів за трудовий внесок [2; с. 205]. Відтак, через особливості трудової моделі країна досягла одних з найбільших показників ефективності праці у світі та зберігає провідні позиції дотепер.

Характерною особливістю для демографічної складової японської економіки є відчутне старіння населення. Так, за різними оцінками, більш ніж третина населення країни – це особи старше 65 років. Динаміка продовжує показувати несприятливі зрушення до збільшення частки старого населення, що має швидші темпи зміни, ніж аналогічний показник у країнах Європи та Північної Америки. Відмінність у віковій структурі населення пояснюється скороченою тривалістю «бейбі-буму» у країні Висхідного Сонця протягом повоєнних років: у той час, коли в країнах Західної Європи та Північної Америки період значної народжуваності тривав кілька десятиліть, у Японії аналогічний процес тривав лише кілька років. Прогноз динаміки працездатного населення наразі є дуже несприятливим: коли покоління «бейбі-бумерів» остаточно досягне непрацездатного віку, ринок праці перейде в стадію кризи у зв'язку з глибоким дефіцитом робочої сили.

Зважаючи на процеси старіння населення в країні, стандартний пенсійний вік для японців настає з 64 років, наразі спостерігається активне заохочення збільшення верхньої межі до 70. У нормативно-правовому акті Закон № 68 від 25 травня 1971 року «Про стабілізацію зайнятості людей похилого віку» [3] особливу увагу приділено вимогам до роботодавців, згідно з якими компанія зобов'язана забезпечувати роботу для осіб до досягнення ними пенсійного віку, що страхує населення від примусового дострокового звільнення. На нашу думку, політика захисту прав населення здійснюється повною мірою та може бути прикладом для наслідування для країн, які потерпають від аналогічної проблеми.

На тлі демографічних тенденцій, японська система нарахування заробітної плати набула певних характерних особливостей. По-перше, диференціація спостерігається не лише за вищезгаданим критерієм «трудоного внеску», а й вікової особливості працівника: так, працівник, який досягає 48-53 років, отримує у середньому в 3 й більше разів вищу заробітну плату, ніж його молоді колеги [4, с. 229].

Просування на службі також має відмінність від звиклого формулювання: при підвищенні працівника враховується не індивідуальний показник ефективності роботи, а трудовий стаж [2, с. 205].

Для японського ринку праці характерна наявність двох типів працівників – постійних та тимчасових, які мають дві основні відмінності: можливість довічного найму доступна лише для постійних працівників, а заробітна плата тимчасових складає близько 40-50% від трудової винагороди постійних [4, с. 230].

Отже, сучасний етап японського ринку праці зберігає унікальні риси корпоративної моделі, що істотно вплинула на градацію людського ресурсу та ефективність робочої сили. На тлі стрімкого старіння населення, виникає потреба у систематичному реформуванні суспільства задля забезпечення економічної стійкості країни у майбутні періоди та уникнення тривалої кризи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузнецов О. В. Становлення японської корпоративної моделі і криза 1980-х. *Стратегія розвитку України*. 2011. Вип. 1(4). С. 72–78. URL : <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/4397> (дата звернення: 19.11.2025).

2. Пономаренко Г., Курепін В. М. Японська культура праці: баланс між роботою та особистим життям. 2024. URL : <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/18278/1/204-205.pdf>

3. Act on Stabilization of Employment of Elderly Persons (Law No. 68 of 1971). URL: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/4516/en> (Last accessed: 19.11.2025).

4. Шепель, І. В. Світові тенденції нарахування оплати праці та її обліку в різних країнах. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки : матеріали X Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. здобувачів вищ. освіти та молодих учених (м. Умань, 16 листоп. 2023 р.)*. Умань : УДПУ імені Павла Тичини, 2023. С. 228. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/16058/1/+2023%20%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%2016.11.23.pdf#page=228>

ВАСИЛЬЄВА О. В.

к.е.н., завідувач Центру інновацій та технологічного розвитку,
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва
НАН України»,
доцент кафедри журналістики,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ

lena_vovchenko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7502-5702>

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ УСТАНОВ НАН УКРАЇНИ ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ

Повномасштабна війна росії проти України поставила перед державою безпрецедентні завдання: відновити зруйновану інфраструктуру, відродити економіку, забезпечити соціальну стабільність та сформувати сучасну систему управління, здатну відповідати на виклики війни та післявоєнної трансформації. Мова йде не лише про фізичну відбудову, а про глибоку соціально-економічну, технологічну та інституційну модернізацію, яка має закласти основу для відновлення та довгострокового розвитку.

Світовий досвід відновлення країн після Другої світової війни, регіональних конфліктів і криз засвідчує, що найвищих результатів вдається досягти тоді, коли інженерні, економічні, соціальні, управлінські та гуманітарні підходи поєднуються в рамках міждисциплінарної взаємодії. Саме такий підхід дає змогу формувати комплексні рішення, орієнтовані на довгостроковий ефект і адаптовані до складних умов відбудови.

В Україні накопичено значний інтелектуальний і науково-технологічний потенціал, сконцентрований у системі Національної академії наук України. Інститути НАН України проводять фундаментальні та прикладні дослідження у сферах економіки, енергетики, екології, соціальних наук, інформаційних технологій, матеріалознавства, державного управління, регіонального розвитку тощо. Однак створені наукові результати досі не інтегровані системно у процеси стратегічного планування та державної політики відновлення. Відсутні комплексні механізми перетворення міждисциплінарних напрацювань на інструменти стратегічного управління, регіонального розвитку, формування проєктів державно-приватного партнерства чи інноваційних екосистем.

Додаткову актуальність надає необхідність узгодження наукової діяльності з цілями Стратегії інноваційного розвитку України до 2030 року [1], Плану відновлення України 2025–2027 рр. [2], а також вимогами європейської інтеграції, які передбачають системну наукову підтримку державної політики, інновацій, цифрової трансформації, енергетичної безпеки та сталого розвитку.

Отже, міждисциплінарні дослідження НАН України є не лише інтелектуальним ресурсом, а й потенційним фундаментом для створення сучасних моделей повоєнної реконструкції, інноваційного оновлення та соціально-економічної стійкості держави.

Враховуючи масштаби завдань та швидкість змін, Україна має скористатися кожним доступним ресурсом для максимально ефективної мобілізації відновлювальних, інноваційних та управлінських потенціалів. За оцінками міжнародних експертів, витрати на відновлення України протягом найближчого десятиліття можуть сягнути 524 млрд дол. США, що майже в 2,8-3 рази

перевищує номінальний ВВП країни [3; 4].

У цьому контексті міждисциплінарні дослідження установ Національна академія наук України (НАН України) набувають особливої значущості. Саме інтеграція знань із різних галузей — технічних, економічних, соціальних, управлінських — створює основу для формування «екосистеми відновлення», яка здатна забезпечити не лише усунення руйнувань, а й сталий розвиток. Наприклад:

- Відновлення інфраструктури (енергетика, транспорт, житло) потребує не тільки інженерних рішень, але й економічної моделі фінансування, соціальної адаптації мешканців, екологічної безпеки.

- Цифрова трансформація (smart-інфраструктура, дані, кібербезпека) вимагає поєднання ІТ-рішень, нормативно-правового регулювання, змін у людському капіталі та організаційної культури.

- Регіональний розвиток населених пунктів, які зазнали руйнувань або депопуляції, потребує моделей залучення бізнесу, соціальних програм, інноваційних платформ та міждисциплінарного наукового підходу.

Останні стратегічні документи України підтверджують цей напрям. Зокрема, стратегія «WINWIN – Innovation & Digital Development Strategy of Ukraine until 2030» затверджена урядом, передбачає створення інноваційної екосистеми, розвиток R&D-центрів, підтримку комерціалізації інтелектуальної власності та вихід українських інновацій на глобальні ринки [5; 6].

До того ж, уряд України окреслив пріоритети відновлення на 2025 рік в програмі «Ukraine Recovery and Reconstruction Priorities 2025», де ключовими напрямками є державно-приватне партнерство, цифрова екосистема, залучення приватних інвестицій та міжсекторальна інтеграція [7].

Таким чином, створюється політико-інституційне середовище, у якому міждисциплінарні дослідження мають шанс відіграти роль каталізатора змін. Однак на практиці цей потенціал реалізується недостатньо: відсутні системні механізми, які б дозволяли перетворювати здобутки академічної науки в проекти державно-приватного партнерства, інноваційні продукти чи регіональні програми відновлення.

Отже, ключовим завданням стає розробка інтеграційних моделей, які дозволять:

- трансформувати міждисциплінарні наукові результати в реальні інструменти політики та управління (наприклад, рішення з енергетичної стійкості, цифрової трансформації, регіонального відродження);

- створити канали взаємодії науки, держави та бізнесу (у вигляді грантових програм, спільних лабораторій, платформ технологічного трансферу);

- забезпечити моніторинг і оцінку ефективності таких інтеграційних процесів — тобто не лише створювати знання, а вимірювати їх вплив у сфері відновлення.

Наукові установи НАН України можуть стати ядром такої інтеграційної системи — за умови, що їх результати будуть цільово орієнтовані, відкриті для співпраці з бізнесом і місцевою владою, а також що держава створить правове, фінансове та інституційне середовище, яке стимулює їх застосування.

Таким чином, міждисциплінарні дослідження перетворюються з абстрактного наукового ресурсу на стратегічний актив післявоєнного відродження України, здатний забезпечити інноваційну, стійку й конкурентоспроможну модель розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-p#Text>
2. План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на 2025–2027 роки: головні акценти. URL: <https://decentralization.ua/news/20043>
3. Updated damage assessment finds \$524 billion needed for recovery in Ukraine over next decade. URL : <https://www.undp.org/ukraine/press-releases/updated-damage-assessment-finds-524-billion-needed-recovery-ukraine-over-next-decade>
4. Akhvlediani T. Explaining Ukraine's Recovery and Reconstruction: What, How and When? URL : https://cdn.ceps.eu/wp-content/uploads/2024/06/Explainer-2024-05_Ukraine-reconstruction-1.pdf
5. IT Ukraine Association Welcomes the Adoption of the 2030 Ukrainian Global Innovation Strategy! URL : <https://itukraine.org.ua/en/it-ukraine-association-welcomes-the-adoption-of-the-2030->

ukrainian-global-innovation-strategy

6. WINWIN: Ukraine approves Innovation Digital Development Strategy until 2030. URL : <https://lpnu.ua/en/news/winwin-ukraine-approves-innovation-digital-development-strategy-until-2030>

7. Ukraine recovery priorities 2025. URL : <https://mindev.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/rdna4-ukraine-recovery-priorities-2025.pdf>

ВОРОНКИНА І. Р.

здобувачка вищої освіти 4 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро

Irinavoronkina2005@gmail.com

Науковий керівник:

ФОКША Л. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСОВОГО ПРАВА ТА ЇХ ІЄРАРХІЯ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в Україні, як і в державах-членах Європейського Союзу, зберігається тенденція постійної трансформації норм фінансового права. Динамічність фінансово-правового регулювання породжує істотні ризики виникнення невизначеності у подальшому розвитку ключових інститутів фінансового права, зокрема грошового обігу, бюджетної системи та податкової сфери. За таких умов особливої ваги набуває з'ясування правової природи та структури джерел фінансового права, що дозволяє виробити комплексний підхід до стабілізації та прогнозованості публічних фінансових відносин.

Наукове опрацювання цієї тематики ґрунтується на працях провідних українських дослідників, зокрема Л.К., Кучерявенка М.П., Бліхара М.М., Гетманцева Д.О., Гетманцевої О.П., Дмитрик О.О., Латковської Т.А., Лісовської Ю.П., Подоляки С.А. та інших.

За тридцятирічний період розвитку української правової системи була сформована багаторівнева система фінансово-правових норм, що охоплює значний масив джерел різної юридичної сили. Саме на їх основі вибудовано масштабну систему органів публічної влади та структуровано механізм правового регулювання у сфері публічних фінансів. Водночас впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у фінансову сферу та адаптація національного законодавства до стандартів Європейського Союзу висувають нові вимоги до оновлення та уточнення системи джерел фінансового права.

Верхівку ієрархії джерел фінансового права становить Конституція України. Її норми визначають базові засади публічних фінансів, їх правовий режим та компетенцію органів публічної влади у фінансовій сфері. Зокрема, стаття 85 Конституції закріплює повноваження Верховної Ради України щодо затвердження Державного бюджету та контролю за його виконанням; стаття 92 визначає, що питання бюджетної системи, податків і зборів, засад функціонування фінансового ринку, а також грошової одиниці та порядку її обігу віднесено до предмета законодавчого регулювання; стаття 95 встановлює засади бюджетної системи, орієнтованої на справедливий та неупереджений розподіл суспільного багатства; статті 96–97 визначають структуру Державного бюджету та регламентують його виконання; статті 99–100 регулюють грошову систему та діяльність Національного банку України; стаття 116 окреслює фінансові повноваження Кабінету Міністрів України; статті 142–143 закріплюють фінансову основу місцевого самоврядування, зокрема право територіальних громад на власні бюджети та встановлення місцевих податків і зборів [1].

Наступний рівень ієрархії джерел фінансового права утворюють міжнародні договори України, які згідно з Конституцією України є складовою частиною національної правової системи та підлягають застосуванню у порядку, визначеному законом. У своєму дослідженні Проць І. М.

наголошує, що основним міжнародним договором у сфері фінансового права є **Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом**, ратифікована Верховною Радою України, яка визначає напрями імплементації норм і принципів права ЄС у фінансово-правове регулювання України та впливає на податкову, бюджетну та кредитно-фінансову політику держави [2, с. 60; 3].

Центральне місце у системі джерел фінансового права України посідають закони, які формують основний масив галузевих нормативних приписів, є Податковий кодекс України та Бюджетний кодекс України виступають фундаментальними актами, що забезпечують комплексну та цілісну регламентацію податкових і бюджетних правовідносин, визначають їх структуру, принципи та механізми реалізації. Як зазначають Ковалів М.В., Єсімов С.С., Назар Т.Я. поряд із цим значний масив фінансово-правових норм зосереджений у спеціальних законах, спрямованих на регулювання окремих сегментів фінансової діяльності держави, зокрема у сфері банківської, валютної, інвестиційної політики, функціонування ринку фінансових послуг та управління публічними коштами [3, с. 20].

Незважаючи на розгалуженість законодавчої бази, дослідники звертають увагу на проблему відсутності єдиного кодифікованого галузевого акта фінансового права, що зумовлює фрагментарність нормативного матеріалу та ускладнює побудову внутрішньо узгодженої системи джерел. Наявність різновекторних законів та підзаконних актів ускладнює забезпечення системності фінансово-правового регулювання та створює передумови для неоднозначного правозастосування.

Підзаконні нормативно-правові акти утворюють окрему, значну за обсягом підсистему джерел фінансового права. До них належать постанови Кабінету Міністрів України, нормативні акти Національного банку України, накази Міністерства фінансів України, інструкції Державної казначейської служби та інших органів виконавчої влади. Ці акти деталізують положення законів, визначають порядок їх практичної реалізації та забезпечують належне функціонування бюджетної, податкової, валютної, банківської та інших фінансових сфер.

У сучасній доктрині фінансового права обґрунтовується належність до системи джерел також нормативних договорів та актів судової практики. Рішення Конституційного Суду України мають здатність безпосередньо впливати на зміст фінансового законодавства, оскільки визнання окремих його норм неконституційними призводить до втрати ними юридичної сили.

Висновок. Система джерел фінансового права України характеризується багаторівневістю, внутрішньою структурованістю та значною динамікою розвитку, що зумовлено трансформаціями у сфері публічних фінансів та адаптацією національного законодавства до європейських правових стандартів. Конституція України формує фундаментальні засади правового регулювання фінансової діяльності держави, визначаючи ключові принципи бюджетної, податкової та грошово-кредитної політики. Наступні рівні ієрархії представлені міжнародними договорами, законодавчими актами та підзаконними нормативно-правовими актами, які деталізують і конкретизують конституційні положення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.08.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> . (дата звернення: 17.11.2025).
2. Проць І. М. Система джерел фінансового права як галузі публічного права. *Вісник Ужгородського університету. Серія "Право"*, 2025. Т. 9, № 3. С. 45–60.
3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#Text>. (дата звернення: 17.11.2025).
4. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Назар Т.Я. та ін. Банківське право України: навчальний посібник. Львів: СПОЛОМ, 2023. 256 с.

ГАВРИЛІВ С. С.

здобувачка вищої освіти,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

sofiia.havryliv@lnu.edu.ua

Науковий керівник:

КУШНІР Т. М.

к.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

taras.kushnir@lnu.edu.ua

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТІКТОК-КОНТЕНТУ НА СПОЖИВЧУ ПОВЕДІНКУ МОЛОДІ

У останні двадцять років ХХІ сторіччя надзвичайної популярності, особливо серед молоді, набув застосунок TikTok. Проведене опитування показало, що 94,8% людей віком 14-16 та 17-19 (89,5%) років використовують TikTok здебільшого щодня в середньому 1-2 години. Зростаюча роль соціальної мережі створила нові тренди серед маркетингових стратегій. Наприклад, однією з особливостей впливу TikTok на споживчу поведінку є здатність формувати переваги споживачів через алгоритми персоналізації контенту, які забезпечують індивідуальні рекомендації для кожного користувача. Також неможливо не згадати про вплив інфлюенсерів на думку споживача, а їхні рекомендації часто є ефективнішими, ніж класична реклама [1].

Соціальні мережі є одним з провідних каналів маркетингової комунікації, оскільки забезпечують прямий взаємозв'язок між брендом та споживачем. «Комунікації є основним інструментом розробки та підтримки позицій бренду, оскільки саме за рахунок їх використання забезпечується бажаний вплив на свідомість і поведінку споживача. Вони забезпечують створення бажаного образу бренду шляхом виділення найбільш значущих характеристик товару/послуги для споживача, і є своєрідною ланкою, що об'єднує бренд і споживче сприйняття» [2, с. 127].

На вплив ТікТоку на споживчу поведінку молоді відіграють значну роль психологічні чинники. До прикладу, таргетована реклама створює персоналізований підхід, який робить її більш результативною. Також споживачі часто можуть знаходитися під впливом інфлюенсерів і купувати те, що вони їм продають. Візуально привабливий контент та рекомендації відомих блогерів з хорошою репутацією сприяють створенню довіри до брендів. Соціальні мережі також змушують користувачів робити імпульсивні покупки через різні маркетингові прийоми, як-от акції з обмеженим часом або повідомлення про наявність обмеженого запасу товарів. Це особливо актуально для молоді аудиторії, яка найактивніше користується соціальними мережами [3].

Для наочного прикладу, як TikTok впливає на споживчу поведінку молоді було проведено невелике опитування, у якому взяло участь 19 респондентів віком 14-19 років. Анкета містила питання щодо типів контенту, який переглядають респонденти, чи стикались вони з відео формату «TikTok made me buy it», чи купували коли-небудь щось під впливом ТікТоку та які саме категорії товарів це були. Дослідження показало такі результати: найчастіше респонденти переглядають трендові відео, б'юті/доглядові поради та розважальний контент; більшість респондентів стикалася з відео «TikTok made me buy it» або рідко, або ніколи, проте 36,9% все ж потрапляли на подібні відео; 78,9% купували товари під впливом застосунку, найчастіше це були косметика/догляд або одяг/аксесуари, також значний відсоток становили продукти харчування; На рисунку 1 можна побачити які елементи контенту найбільше впливають на рішення купити товар, і це є відгуки звичайних користувачів, тобто UGC-контент, на другому місці вірусні тренди, а далі – наявність знижки або промокоду.

Рис. 1. Елементи TikTok-контенту, які найбільше впливають на рішення купівлі товару

36,8% респондентів відповіли, що TikTok впливає на їхні покупки за шкалою на 3 з 5; 100% відповіли, що реальний досвід використання є головним фактором довіри до рекомендації в TikTok, також в цю трійку входять щирість автора та коментарі інших користувачів.

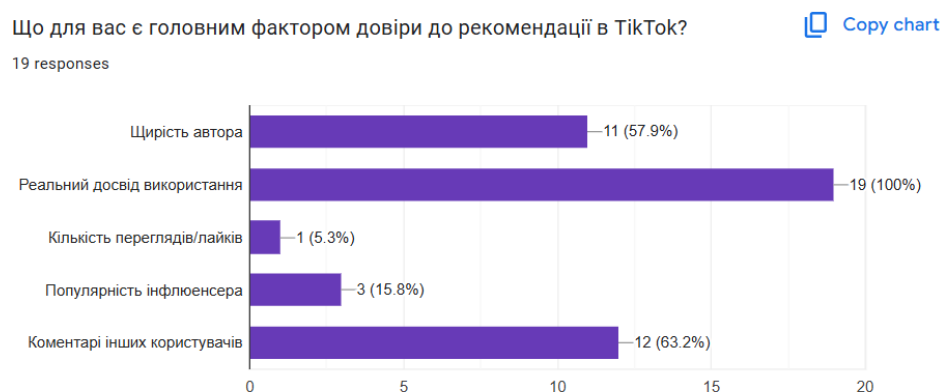

Рис. 2. Показує, що є головним фактором довіри до рекомендацій в застосунку

Отже, на більшість користувачів TikTok все ж має вплив при купівлі певного товару чи послуги, що свідчить про значну роль платформи у формуванні споживчої поведінки молодих споживачів. Таким чином результати свідчать про те, що застосунок є потужним маркетинговим інструментом, який часто знайомить користувачів з певним товаром або послугою та змушує їх його придбати імпульсивно чи заплановано.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гречаник Н.Ю., Шурпа С.Я., Коледіна К.О. Особливості впливу соціальних медіа на поведінку споживачів. Ефективна економіка. 2024. №65. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-28>.
2. Ашиткова Д. Роль Smm у маркетингових комунікаціях бренду. Маркетинг в умовах цифрової трансформації. Бренд-менеджмент у світовій та вітчизняній практиці: Збірник наукових статей студентів заочної форми навчання. Київ: Державний торговельно-економічний університет, 2023. Ч. 1. с. 126–131. URL: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/602a8511-28fe-42c4-a2e1-e8f4a747454c/content> (дата звернення: 26.11.2025).
3. Васюта В., Токмаков М. Вплив соціальних мереж на формування споживчих уподобань та економічну поведінку населення. Галицький економічний вісник. 2025. №2. С. 119-124. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2025.02.

ГАРБУЗ В. В.

здобувачка групи 611 іст
Комунального закладу «Харківської гуманітарно-педагогічної академії»
Харківської обласної ради,
м. Харків
valeri.com91@gmail.com

Науковий керівник:

РУДНІК Д. Г.

канд. іст. наук, доцент,
Комунальний заклад «Харківської гуманітарно-педагогічної академії»
Харківської обласної ради,
м. Харків

БОРОТЬБА ЗА ЕКОНОМІЧНУ ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНУ РІВНІСТЬ АФРОАМЕРИКАНЦІВ, НА ПРИКІНЦІ XX НА ПОЧАТКУ XXI СТ.

Незважаючи на єдність в усвідомленні кінцевої мети боротьби, рух чорних американців в 1970-і рр. стало ще більш фрагментарним, ніж він був в 1960-і рр. Різкіше проявилось соціальне розшарування негритянського населення. Тому боротьба значною мірою перейшла з загальнонаціонального на місцевий рівень, ведеться за різними напрямками, зусиллями численних організацій [2, с. 373].

Значних змін в порівнянні з 1960-ми р. зазнала організаційна структура руху. В умовах, що змінилися 1970-х – першої половини 1980-х рр. найбільший вплив знову набули помірно-реформістські організації. Найбільшою організацією чорних американців продовжує залишатися National Association for the Advancement of Colored People (Національна асоціація сприяння прогресу кольорового населення), що налічує понад 450 тис. членів. Посилилися позиції іншої найстарішої організації чорних американців - National Urban League (Національної міської ліги). Продовжують діяти створені на межі 1960-1970-х рр. у багатьох великих профспілках фракції чорних робітників. Вони досягли певних успіхів в боротьбі за представництво в профспілках автомобілебудівників, сталеливарників, гірників, сприяли поразці ряду правих профспілкових лідерів і обрання по-бойовому налаштованих діячів на різні профспілкові посади. Розширилися масштаби діяльності виникла в 1972 р. загальнонаціональної організації - Коаліції чорних членів профспілок, яка виступає проти політики правого профспілкового керівництва, за демократизацію профспілок та активізацію їх діяльності [1, с. 106].

З початку 1970-х рр. важливим напрямком руху афроамериканців стала боротьба проти судового і поліцейського свавілля. Провідну роль у цих виступах грає National Alliance Against Racist and Political Repression, National Conference of Black Lawyers (Національна спілка боротьби проти расистських та політичних репресій, Національна конференція чорних юристів). У грудні 1978 р. вони направили в ООН петицію з документальним матеріалом, що викриває порушення прав кольорових американців в США.

В ході розгортання з кінця 1970-х рр. масових виступів проти екстремістськи налаштованих течій складається новий тип організації, що спирається на широку масову активність на місцях, - Об'єднані фронти чорних, які влітку 1980 р. які об'єдналися в Національний об'єднаний фронт чорних, що проголосив своєю кінцевою метою боротьбу за радикальні зміни в американському суспільстві.

Активну роль відіграють організації, засновані на засадах самопомогі, які намагаються своїми силами вирішити поставлені перед чорними американцями проблеми. Найбільшим впливом серед них користується організація «Операція ПУШ», очолювана колишнім соратником М.Л. Кінга священником Дж. Джексоном, який виступав з відкритою критикою внутрішньо- і зовнішньополітичного курсу адміністрації Р. Рейгана [1, с.145]. Одним з основних шляхів вирішення соціально-економічних проблем більшість лідерів руху чорних вважають використання виборних установ. Результатом розгортання з другої половини 1960-х р. боротьби за політичне представництво з'явився значний ріст числа чорних, які займають виборні політичні посади на всіх рівнях. Проте

чорні американці ще дуже далекі від мети досягнення політичного представництва, пропорційного їх частці в населенні країни. Значними резервами розпорядженні виникла в 1970-ті р. нова форма об'єднання негритянського керівництва - об'єднання чорних американців, які займають виборні політичні посади. Найбільш широкі масштаби носить діяльність створеної в 1971 р. негритянської фракції палати представників США. Ця розбіжність стало стимулом до активізації зусиль негритянського руху по цілому ряду напрямів [4, с. 625].

У 1980-і рр. руху афроамериканців доводиться вести по суті справи оборонну боротьбу - не стільки за розширення, скільки за збереження того, що було досягнуто в минулі десятиліття [4, с. 627].

З 1981 р. спостерігається зростання масових виступів під соціально-економічними та антирасистськими гаслами. Їх особливість - тісне переплетення соціально-економічних і антивоєнних гасел, прагнення до спільних дій з іншими загонами демократичних сил. Організації чорних американців взяли активну участь в півмільйонній демонстрації у Вашингтоні у вересні 1981 р., виступили складають близько 2%, а в афроамериканській громаді мусульманином є кожен п'ятий [4, с. 628]. Політкоректність в США приводить до замовчування проблем, що стоять перед американським суспільством. На думку експертів, в результаті порядок доведеться наводити силою [2, с. 370].

У 2004 р. в США розгорівся черговий скандал на ґрунті політкоректності та боротьби з расизмом. На цей раз об'єктом атаки американських правозахисників і негритянської громадськості стала нова настільна гра «Геттополія» [3, с. 800]. У 2004 р. в США борці за права чорношкірого населення США закликали заборонити продаж нової настільної гри «Геттополія», створеної співробітником компанії з виробництва молодіжного одягу Urban Outfitters Девідом Чангом. «Геттополія» є версією популярної настільної гри «Монополія», в якій змінилися лише декорації.

Справа в тому, що «політкоректність» в її американському варіанті просто блокує обговорення проблем, пов'язаних з національними меншинами. «В Америці просто небезпечно говорити про те, що всі в'язниці забиті переважно латиноамериканцями і неграми. В результаті, замість того щоб бути винесеною на суд фахівців - соціологів, філософів, юристів, - ця тема відходить білим і чорним расистам з Ку-Клукс-Клану і «Нації ісламу» Луїса Фаррахана [5, с. 213].

Можна припустити, що найближчим часом лави Ку-клукс-клану і йому подібних організацій будуть поповнюватися новими членами. Судячи з усього, серед деякої частини жителів США наростає роздратування проти так званих квот, коли від роботодавця або навчального закладу потрібно забезпечити присутність певного відсотка представників національних меншин. Самі расисти цілком успішно освоюють тактику своїх ідеологічних супротивників. У США за останні кілька десяти років широку популярність придбали суспільства на захист прав - жінок, дітей, старих, нацменшин і т.д. Ось і расисти стали виступати як захисники прав найбільш знедоленої частини нинішнього американського суспільства - білих чоловіків [5, с. 20].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bonilla Y., Rosa J. Ferguson: Digital Protest, Hashtag Ethnography, and the Racial Politics of Social Media in the United States: *American Ethnologist*. 2015. 49 Vol. 42 (1). P. 4–17.
2. Farmer J. Lay Bare the Heart: An Autobiography of the Civil Rights Movement. New York: Arbor House, 1985. С. 370–373.
3. Garrow D. J. Bearing the Cross: Martin Luther King, Jr. and the Southern Christian Leadership Conference. New York: HarperCollins, 1986. 800 с.
4. Marable M. Malcolm X: A Life of Reinvention. New York: Viking Press, 2011. 624–630 с.
5. Tufekci Z. Twitter and Tear Gas: The Power and Fragility of Networked Protest. New Haven: Yale University Press, 2017. 19–24 с.

ГОЛЕМБІВСЬКИЙ С. О.

аспірант другого року навчання зі спеціальності 051 Економіка,
Вінницький національний аграрний університет,
м. Вінниця

serhiioholembivskyi@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-8879-0838>

АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ ЛАНЦЮГ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ

У сучасній економічній науці поняття «агропродовольчий ланцюг» охоплює як глобальні, так і локальні взаємодії між виробниками, переробниками, логістичними операторами, дистриб'юторами, рітейлерами та кінцевими споживачами. Ці ланцюги є основою формування доданої вартості у сільськогосподарському секторі та ключовим механізмом забезпечення продовольчої безпеки, конкурентоспроможності й інновацій. Особливості формування, функціонування та трансформації агропродовольчих ланцюгів активно досліджуються у відповідь на виклики глобалізації, цифровізації та кризових явищ (зокрема, воєнний стан в Україні).

Перші теоретичні підходи базувалися на понятті «ланцюга створення вартості», впровадженому М. Портером, який тлумачить компанію як сукупність послідовних видів діяльності (логістика, виробництво, маркетинг, післяпродажний сервіс) – кожен з етапів формує додану вартість для споживача. В агросекторі модель Портера була адаптована та розширена до багаторівневих міжгалузевих взаємодій, з урахуванням ролі підприємств, кластерів й навіть глобальних мереж.

О.О. Варченко визначає агропродовольчий ланцюг як «сукупність взаємопов'язаних підприємств і організацій, які здійснюють постачання, виробництво, переробку, логістику, збут та споживання агропродовольчої продукції; охоплює додану вартість на кожному етапі й формує конкурентоспроможність галузі» [1].

А.О. Гуторов під поняттям «агропродовольчий ланцюг» розуміє як «організаційну і технологічну мережу, яка інтегрує виробників, переробників, логістичних операторів, трейдерів, дистриб'юторів і кінцевих споживачів у єдину систему для забезпечення сталого розвитку, продовольчої безпеки та ефективного розподілу результатів бізнес-процесів» [2].

Р.П. Мудрак вважає, що агропродовольчий ланцюг – це «система бізнес-процесів та структур, що забезпечують рух фізичних, інформаційних, фінансових та інноваційних потоків від виробника до споживача в межах агропродовольчого ринку» [3].

Щодо розуміння поняття «агропродовольчий ланцюг» зарубіжними науковцями, виокремимо визначення Tzachor A., Richards C., Jeen S., які конкретизують, що агропродовольчий ланцюг – це шестиетапний ланцюг постачання, який складається із сільськогосподарських ресурсів – первинного виробництва – зберігання/транспортування – переробки – розподілу/роздрібної торгівлі – споживання, та який відповідає за харчування населення та підтримку екосистемних послуг [4].

Amgai S. Пропонує під поняттям «агропродовольчий ланцюг» розуміти сукупність сільськогосподарських товаровиробників та організацій, які послідовно, скоординовано забезпечують створення доданої вартості через виробництво конкретних видів сільськогосподарської продукції та її переробку з метою одержання харчових продуктів, які продаються кінцевому споживачеві, із забезпеченням прибутковості на кожному етапі просування, створенням переваг для суспільства без перманентного виснаження природних ресурсів [5].

Згідно звіту про результати роботи Робочої групи з питань продовольства та зміни клімату «Analysis of the agri-food value chain: current status, key challenges and proposals to enhance the sector's climate resilience», агропродовольчий ланцюг – це повний ланцюг створення вартості, що охоплює економічну діяльність як на етапах постачання ресурсів, так і на етапах кінцевого споживання; має на меті забезпечення різноманітного, якісного і безпечного харчування та відновлення ресурсів, інтегруючи всіх учасників для вирішення кліматичних й екологічних завдань.

Аналізуючи наведені трактування, відзначаємо те, що сучасний агропродовольчий ланцюг – це не лише канал руху продукції, а система, яка об'єднує фізичні, фінансові, інформаційні, соціальні та інноваційні потоки з урахуванням сталості, цифрової трансформації, кліматичних і соціальних викликів, а також враховує взаємодію різноманітних за масштабом та функціями суб'єктів.

Не менш важливим є врахування національних особливості (воєнного стану, експортної моделі, освоєння нових ринків, ролі цифрових платформ тощо), що зумовлюють потребу адаптації визначення під реалії України.

Враховуючи вищенаведене, наведемо авторське бачення поняття «агропродовольчий ланцюг», під яким пропонуємо розуміти комплексну, багаторівневу систему взаємопов'язаних і взаємодіючих підприємств, організацій та інституцій, що забезпечують рух агропродовольчої продукції від виробника до кінцевого споживача через інтегровані фізичні, інформаційні та фінансові потоки. Він охоплює весь життєвий цикл продукту – від постачання ресурсів, виробництва, переробки, логістики й збуту до споживання й утилізації – із максимальним акцентом на доданій вартості, цифровій трансформації, сталості, конкурентоспроможності, екологічній та соціальній відповідальності.

Таким чином, наведене авторське бачення поняття «агропродовольчий ланцюг» враховує те, що він має гнучко поєднувати глобальних і локальних учасників, швидко реагувати на кризові виклики та сприяти сталому розвитку агроєкосистем і суспільства в цілому. Така система формує конкурентоспроможність галузі, забезпечує сталість агроєкосистем, сприяє соціальному та економічному розвитку територій і відповідає сучасним вимогам цифровізації, екологічності, інклюзивності та ринкової ефективності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Варченко О.О. Особливості формування агропродовольчих ланцюгів на зовнішніх ринках. *Економіка та управління АПК*. 2021. № 1. С. 14–27. DOI: <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2021-162-1-14-27>
2. Гуторов А.О. Теоретичні засади розвитку агропродуктових інтеграційних відносин. *Проблеми економіки*. 2019. № 3. С. 37–46. DOI: 10.32983/2222-0712-2019-3-37-46
3. Мудрак Р.П. Регіональні особливості зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Т. 4. № 3. С. 309–316. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2019-3-34>
4. Tzachor A., Richards C., Jeen S. Transforming agrifood production systems and supply chains with digital twins. *npj Sci Food*. 2022. Vol. 6, 47. DOI: <https://doi.org/10.1038/s41538-022-00162-2>
5. Amgai S., Thapa Magar S., Ghimire D. Understanding the role of policy in enhancing agrifood chain resilience. *Food Policy*. 2025. Vol. 124. Article 102424. DOI: 10.1016/j.foodpol.2024.102424

ГОНЧАРЕНКО О. О.

викладач вищої кваліфікаційної категорії,
викладач-методист, викладач циклової комісії з галузевого машинобудування,
ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»,
м. Ковель

olena876@gmail.com

ПАНАСЮК Д. В.

здобувач спеціальності Галузеве машинобудування,
ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»,
м. Ковель

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У МАШИНОБУДІВНІЙ ГАЛУЗІ

Машинобудування є однією з базових галузей промисловості, яка формує технологічний та економічний потенціал України. Саме від рівня розвитку машинобудівного комплексу залежить ефективність роботи всіх інших секторів економіки: енергетики, транспорту, агропромислового виробництва тощо.

Сучасний етап розвитку промисловості характеризується переходом до четвертої промислової революції (Індустрії 4.0), що передбачає масштабне впровадження цифрових технологій, автоматизації, роботизації та інтелектуальних систем управління.

Інноваційний розвиток машинобудування є ключовим чинником підвищення конкурентоспроможності української промисловості. Впровадження новітніх технологій – адитивного виробництва, роботизації, штучного інтелекту, цифрових двійників, тощо дозволяє створювати високотехнологічні вироби, підвищувати продуктивність праці та зменшувати витрати ресурсів.

В умовах зростання конкуренції на світових ринках машинобудівним підприємствам України необхідно активно впроваджувати інноваційні рішення, які дозволять підвищити продуктивність, якість продукції, знизити собівартість виробництва та забезпечити екологічну безпечність технологічних процесів.

Серед ключових напрямів інновацій у машинобудуванні виділяють:

1. Адитивні технології (3D-друк), які забезпечують створення складних деталей з мінімальною кількістю відходів і скороченням циклу розробки.

2. Цифрові двійники (Digital Twin), які дозволяють віртуально моделювати роботу обладнання та прогнозувати його зношення.

3. Роботизація та автоматизація – використання колаборативних роботів і систем машинного зору.

4. Штучний інтелект – аналіз технологічних процесів, прогнозування несправностей, оптимізація логістики.

5. Енергоефективні технології – застосування нових матеріалів і методів обробки, що зменшують енергоспоживання.

6. Інтернет речей (IoT) – забезпечує контроль і аналіз даних у реальному часі.

На сучасних машинобудівних підприємствах України активно впроваджуються цифрові системи управління (MES), системи автоматизованого проектування (CAD/CAM/CAE), а також роботи-зварювальники й автоматизовані обробні центри.

Використання 3D-друку у виробництві деталей для машинобудування, зокрема для авіаційної та транспортної техніки скорочує терміни виготовлення у кілька разів, а енергоефективні системи охолодження верстатів знижують споживання електроенергії на 20–30%.

Водночас впровадження інновацій у машинобудуванні супроводжується низкою проблем:

- нестача фінансування (недостатня кількість власних коштів та складність залучення інвестицій);

- застаріла матеріально-технічна база (необхідність масштабного оновлення обладнання);

- недостатній рівень кваліфікації персоналу (потреба в підготовці фахівців, що володіють сучасними технологіями);

- нестабільність ринку (воєнні дії та невизначеність на ринках).

Розв'язання цих проблем можливе шляхом створення інноваційних кластерів, технопарків та розвитку співпраці між освітою, наукою і виробництвом.

Подальший прогрес галузі можливий лише за умови тісної співпраці науки, освіти та промисловості, а також державної підтримки інноваційних ініціатив.

Таким чином, для успішного інноваційного розвитку українського машинобудування необхідний комплексний підхід, що поєднує активність самих підприємств із системною державною підтримкою. Це дозволить галузі адаптуватися до викликів, підвищити конкурентоспроможність та зайняти міцні позиції на світових ринках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко І.П., Мельник О.В. Розвиток цифрового виробництва в машинобудуванні України // Вісник машинобудування. — 2022. — №4. — с.18–25.

2. Гусев С.В. Цифрові двійники та їх застосування в машинобудуванні // Вісник інженерних наук. — 2023. — №2. — с.33–39.

3. Індустрія 4.0 в Україні: аналітичний огляд. — Київ: АППАУ, 2023. — 54с.

4. Коваленко В.О. Інноваційні технології у машинобудуванні: навч. посібник. — Харків: НТУ «ХП», 2021. — 212 с.

5. Кузьменко Т.П. Роль інновацій у підвищенні конкурентоспроможності машинобудівних підприємств // Економіка та управління. — 2020. — №6. — с.102–107.

6. Шевченко Л.М., Кравець А.С. Впровадження адитивних технологій у промисловому виробництві // Технологічні системи. — 2021. — №3. — с.45–50.

ГУБАР С. О.

здобувач третього рівня вищої освіти,
Український державний університет залізничного транспорту,
м. Харків

forma9max@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-2066-6574>

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ НА ОСНОВІ СИНЕРГІЇ ДИНАМІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Сучасні умови функціонування підприємств залізничного транспорту характеризуються високою динамікою зовнішнього середовища, що зумовлено технологічними проривами, економічними викликами та регуляторними змінами. У таких умовах забезпечення конкурентоспроможності, ефективності та безпеки потребує постійного впровадження інновацій. Традиційні моделі управління інноваціями виявляються недостатньо гнучкими, адже вони не враховують потенціал цифрової трансформації та необхідність швидкої перебудови бізнес-процесів і компетенцій. Саме тому актуальним є розроблення концептуальної моделі інноваційного менеджменту, яка інтегрує принципи динамічних здібностей та інструменти цифрової трансформації.

Концепція динамічних здібностей у сучасній науковій літературі [1] визначається як здатність підприємства інтегрувати, будувати та реконфігурувати внутрішні й зовнішні компетенції для швидкого реагування на зміни середовища та досягнення стійкої конкурентної переваги. Її ключовими елементами є сенсинг, що забезпечує виявлення нових технологічних можливостей і ринкових загроз; захоплення, яке передбачає мобілізацію ресурсів та інвестування у визначені можливості; а також трансформація, що полягає у структурних та організаційних змінах для підтримки інноваційного розвитку. У контексті залізничного транспорту ці здібності набувають особливого значення, адже галузь потребує швидкої адаптації до нових стандартів безпеки, технологій управління рухом та вимог клієнтів.

Цифрова трансформація виступає потужним драйвером інноваційного розвитку, оскільки передбачає використання сучасних цифрових технологій – інтернету речей, великих даних, штучного інтелекту, хмарних обчислень та блокчейну – для докорінної зміни бізнес-моделей, операційних процесів та клієнтського досвіду. У сфері залізничного транспорту ключовими напрямками цифрової трансформації є розвиток інтелектуальної інфраструктури, що включає моніторинг стану колії та рухомого складу за допомогою сенсорних систем і предиктивної діагностики; оптимізація операційних процесів через цифрову диспетчеризацію та автоматизацію вантажних і пасажирських перевезень; а також підвищення якості обслуговування клієнтів завдяки мобільним додаткам, електронному документообігу та сервісам «останньої милі» [2]. Важливо підкреслити, що цифрова трансформація не є лише впровадженням нових технологій, а передбачає комплексну зміну організаційної культури, управлінських практик та стратегічних орієнтирів.

Сучасна концептуальна модель інноваційного менеджменту підприємств залізничного транспорту має ґрунтуватися на постійному інноваційному циклі [3], де динамічні здібності виступають мета-здібностями для ефективного використання цифрових інструментів. Вона включає стратегічне лідерство та формування інноваційної культури, що передбачає підтримку експериментів і відкритість до змін на рівні вищого керівництва; діагностику та сенсинг на основі цифрових технологій, які забезпечують моніторинг внутрішніх і зовнішніх даних та прогнозування попиту й ризиків; захоплення можливостей через гнучкі методології управління проектами та розвиток інноваційної екосистеми у співпраці зі стартапами, університетами та дослідницькими

центрами; а також трансформацію бізнес-процесів і розвиток цифрових компетенцій персоналу. Важливим елементом моделі є оцінка результатів інноваційної діяльності та організаційне навчання, що забезпечує корекцію стратегій і підвищення ефективності.

Розширення моделі інноваційного менеджменту підприємств залізничного транспорту має враховувати соціально-економічні аспекти розвитку галузі, яка є критичною інфраструктурою та забезпечує мобільність населення, інтеграцію регіонів і участь національної економіки у світових ринках. Інноваційний менеджмент повинен орієнтуватися не лише на технологічні та організаційні зміни, а й на соціальну відповідальність, екологічні стандарти та принципи сталого розвитку.

Ключовим напрямом є впровадження «зелених» технологій, що поєднують економічну ефективність із екологічною стійкістю: енергоефективні локомотиви, системи рекуперації енергії, альтернативні джерела живлення та цифрові інструменти для оптимізації ресурсів. Важливим є також розвиток інтелектуальних систем управління енергоспоживанням, які зменшують викиди та підвищують екологічну безпеку перевезень.

Соціально-економічний вимір інноваційного менеджменту охоплює підвищення якості транспортних послуг, розвиток цифрових сервісів для пасажирів і вантажовідправників, створення нових робочих місць та формування цифрових компетенцій персоналу. Це забезпечує ефективність виробничих процесів, соціальну стабільність і довіру клієнтів до залізничного транспорту.

Реалізація запропонованої моделі дозволяє підприємствам залізничного транспорту підвищити гнучкість та здатність оперативно адаптуватися до нових регуляторних вимог і технологічних стандартів, забезпечити зниження витрат і збільшення пропускної спроможності завдяки автоматизації та оптимізації процесів, а також сформувати стійку конкурентну перевагу шляхом інтеграції технологій та організаційних здібностей. Концептуальна модель інноваційного менеджменту, що базується на принципах динамічних здібностей і цифрової трансформації, є необхідною умовою успішного функціонування підприємств залізничного транспорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Teece D. J., Pisano G., Shuen A. Dynamic Capabilities and Strategic Management. *Strategic Management Journal*. 1997. №18(7). P. 509–533.
2. Дикань В., Кузнецов В., Скрипінський, О. Технологічні тренди розвитку підприємств залізничного транспорту в умовах цифровізації. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. №84. С. 128–138.
3. Овчиннікова В. О., Торопова В. І. Розвиток підприємств залізничного транспорту України в умовах цифровізації. *Вісник економіки транспорту та промисловості*. 2019. № 68. С. 175–181.

ГУРІН М. І.

здобувачка вищої освіти,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

gurinmarta8@gmail.com

Науковий керівник:

КУШНІР Т. М.

к.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

taras.kushnir@lnu.edu.ua

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЗІ СПОЖИВАЧЕМ

У сучасному цифровому середовищі мультимедійні інструменти посідають ключове місце у формуванні результативних маркетингових комунікацій. Розвиток онлайн-платформ, зростання популярності відеоконтенту, стрімінгових сервісів та подкастів сприяють появі нових форматів взаємодії між брендами і споживачами. Мультимедіа дозволяє поєднати візуальні, аудіо та текстові

елементи, що забезпечує глибше сприйняття повідомлення та підвищує рівень емоційної залученості аудиторії.

Відеоконтент залишається одним із ключових інструментів маркетингових комунікацій. Він допомагає брендам ефективно взаємодіяти зі споживачами та пояснювати складні питання, особливо в кризових умовах. Соціальні мережі й стрімінгові платформи дають можливість охопити широкую аудиторію та точно таргетувати конкретні групи, що підвищує результативність реклами порівняно з традиційними методами. Оскільки багато користувачів дивляться відео без звуку, зростає популярність коротких роликів, зрозумілих без аудіо. Тому важливим є додавання субтитрів у відео з текстовим контентом, щоб підвищити доступність та покращити взаємодію з аудиторією [1].

Подкастинг також став важливим інструментом для змістовного спілкування. У контексті стрімкого технологічного прогресу та динамічних змін медіаландшафту подкасти перетворилися не лише на важливе джерело інформації й розваг, а й на ефективний маркетинговий інструмент для бізнесу. Така популярність пояснюється низкою ключових факторів: висока доступність і мобільність дозволяють слухати подкасти будь-де та будь-коли, що робить аудіоформат зручним для активного стилю життя. Подкасти також сприяють формуванню тіснішого зв'язку з аудиторією, адже спікери можуть особисто передавати свої думки й досвід, створюючи ефект довірливого спілкування. Глобальний доступ дає змогу брендам охоплювати слухачів з усього світу та розширювати впізнаваність. Крім того, подкастинг дозволяє точно сегментувати аудиторію за темами й гнучко адаптувати контент під її інтереси, що робить його ефективним інструментом сучасного маркетингу [2].

Інтерактивність та ефект реальної присутності споживачів забезпечує стрімінг – ще один важливий мультимедійний інструмент. Ця технологія цінується маркетологами, оскільки вона допомагає охопити ширшу аудиторію, завоювати довіру, підвищити лояльність до бренду та збільшити продажі. Live streaming ефективний для оперативного повідомлення подій та скорочення шляху від сприйняття інформації до покупки, посилюючи роль бренду у прийнятті рішень. Завдяки участі популярних блогерів та інфлюенсерів, спілкуванню, схожому на офлайн-шопінг, а також швидкості та зручності придбання товарів, стрімінг створює ефект face-to-face комунікації між брендом і потенційним клієнтом [3].

Також контент, створений користувачами, набуває особливої ваги у сучасному маркетингу. Аудиторія сприймає такий контент як більш автентичний і довіра реальному досвіду звичайних споживачів значно більше, ніж яскравим рекламним матеріалам брендів чи лідерів думок. Саме тому UGC поступово перетворюється не просто на тренд, а на стратегічний напрям розвитку соціального маркетингу на найближчі роки. Його перевага полягає в тому, що він може знижувати витрати на просування в соціальних мережах, водночас привертаючи більше уваги до реальних бізнес-процесів компанії. Однак для ефективного використання UGC недостатньо лише створити привід для емоційної реакції, а потрібно вибудовувати довіру, забезпечувати якісний клієнтський досвід та стимулювати органічну взаємодію користувачів із брендом [4].

Отже, мультимедійні інструменти формують нову екосистему маркетингових комунікацій, у якій відео, аудіо та інтерактивні формати виступають ключовими елементами впливу на споживача. Їх застосування забезпечує не лише ефективне просування продуктів, а й формування довготривалих взаємин із цільовою аудиторією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зрибнєва І. Використання відеоконтенту в маркетингу: стратегії створення, розповсюдження та взаємодії зі споживачами. Економіка та суспільство. 2024. №59. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-32>
2. Білик І. І., Колісник В. С. Подкаст маркетинг: сучасні стратегії просування бізнесу через аудіоформат. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2023. Т. 1, №20. С. 191–199. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.190-201>
3. Вовчанська О., Іванова Л. Live streaming як інструмент цифрового маркетингу. Економіка та управління підприємствами. 2021. Т. 120, №3. С. 34–37. <https://doi.org/10.32840/1814-1161/2021-3-5>.
4. Здойма А., Пімоненко Т., Люльов О. Користувачський контент як інструмент маркетингової

стратегії: основні структурні елементи, принципи, переваги та ризики під час використання. Вісник економіки. 2024. № 4. С. 50–60. DOI: 10.35774/visnyk2024.04.046

ДІДЕНКО А. Д.

студентка спеціальності «Маркетинг»

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

amaliia.didenko12@gmail.com

Науковий керівник:

ПИЛИПЕНКО С. М.

к.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах сучасної економіки ефективність діяльності підприємства дедалі більше визначається не лише матеріальними чи фінансовими ресурсами, а й якістю управління людським капіталом. Персонал виступає ключовим стратегічним ресурсом, здатним забезпечити конкурентні переваги, інноваційний розвиток та стійкість бізнесу.

Зростання ролі знань, професійних компетенцій та мотивації працівників у досягненні економічних результатів зумовлює необхідність пошуку нових підходів до управління персоналом. Традиційні адміністративні методи вже не гарантують високої продуктивності, натомість актуальними стають системи стратегічного HR-менеджменту, орієнтовані на розвиток, залучення та утримання кадрів.

Метою даного дослідження є обґрунтування теоретичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо удосконалення системи управління персоналом підприємства як ключового чинника підвищення його економічної результативності.

Людський капітал розглядається як сукупність знань, навичок, компетенцій та мотиваційних характеристик працівників, що безпосередньо впливають на продуктивність праці й фінансові результати діяльності підприємства. У складі ресурсного потенціалу персонал виступає активним, творчим і найменш відтворюваним елементом, що формує додану вартість у всіх бізнес-процесах [1, 3].

Доцільним є виокремлення класифікаційних ознак персоналу підприємства: за функціями (основний, допоміжний, управлінський), за рівнем кваліфікації, за формою зайнятості та за роллю у створенні вартості. Економічна характеристика персоналу включає показники продуктивності праці, кваліфікаційної структури, вартості утримання працівників і трудової віддачі. Саме ці параметри визначають реальний внесок людського капіталу у формування економічної результативності підприємства.

Проблематика полягає у тому, що значна частина підприємств стикається з дисбалансом між витратами на персонал та фактичною продуктивністю, а також із недостатнім рівнем інвестицій у розвиток компетенцій працівників. Вартість утримання персоналу, включно із заробітною платою, соціальними відрахуваннями, витратами на навчання й адаптацію, має оцінюватися в комплексі, адже саме сукупний економічний ефект від вкладень визначає реальний внесок працівників у результативність підприємства [2, 4].

Взаємозв'язок між інвестиціями в персонал та економічною віддачею проявляється через підвищення продуктивності праці, зростання прибутку на одного працівника, підвищення рентабельності персоналу та зменшення плинності кадрів. Аналіз ефективності HR-процесів передбачає використання системи економічних показників: продуктивності праці, прибутку на одного працівника, коефіцієнтів обороту кадрів, рівня стабільності персоналу та рентабельності вкладень у людський капітал. Кадрові рішення щодо навчання, мотивації, оцінювання та розвитку

персоналу мають суттєві економічні наслідки, оскільки формують поведінкові й професійні результати працівників і впливають на загальну ефективність бізнес-процесів [2, 3, 5].

Для підвищення економічної ефективності управління персоналом необхідне системне вдосконалення HR-процесів на основі поєднання економічної аналітики та розвитку компетенцій. Насамперед варто впроваджувати моделі компетентнісного управління, у яких оцінка економічної віддачі від професійного зростання працівників здійснюється на основі кількісних показників. Оптимізація кадрової структури повинна відбуватися з урахуванням економічної доцільності, що передбачає баланс між управлінським та виконавчим персоналом. Важливо також розробляти внутрішні програми навчання, орієнтовані на формування навичок, які мають найбільший економічний ефект для підприємства, зокрема аналітичних і цифрових компетенцій. Додаткової уваги потребує застосування HR-аналітики, що дає змогу прогнозувати витрати на персонал, оцінювати ефективність інвестицій у людський капітал і приймати економічно обґрунтовані рішення. Посилення нематеріальної мотивації може стати вагомим чинником зниження плинності кадрів і підвищення продуктивності праці, адже формує стійку внутрішню залученість персоналу до реалізації стратегічних цілей підприємства.

Отже, управління персоналом виступає не лише організаційною функцією, а стратегічним чинником економічної результативності підприємства. Системне вдосконалення HR-процесів на основі економічної аналітики та розвитку компетенцій забезпечує конкурентоспроможність і стійкий розвиток бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Becker G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis. Chicago: University of Chicago Press, 2009. 412 p.
2. Dessler G. Human Resource Management. 16th ed. New York: Pearson, 2020. 720 p.
3. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. Boston : Harvard Business School Press, 1996. 322 p.
4. Армстронг М. Практика управління людськими ресурсами / пер. з англ. Київ: Вільямс, 2020. 848 с.
5. Бойко М.П. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник. Київ: КНЕУ, 2018. 624 с.

ДІДИК Н. В.

студент групи ПТПБ – 21,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

nazar.didyk.mptpb.2024@lpnu.ua
<https://orcid.org/0009-0009-9735-4721>

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ПОСЛУГ ЯК МЕХАНІЗМ СТАБІЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ВОЛАТИЛЬНОСТІ

Період 2020–2024 рр. для сфери послуг в Україні характеризується різкими змінами зовнішнього середовища (пандемія, повномасштабна війна, зміна споживчої поведінки), що спричинило значні коливання виручки навіть у стійких раніше сегментах [1–3]. Для малих підприємств це посилює ризики втрати платоспроможності та актуалізує пошук інструментів стабілізації доходів.

Практика досліджуваного малого сервісного підприємства показала «хвилеподібну» динаміку чистого доходу: зростання у 2021 р., падіння у 2022 р. та різкий приріст у 2023 р. Основною причиною виявлено надмірну концентрацію доходів: понад 90 % виручки формують одна–дві базові послуги, тоді як додаткові сервіси практично не впливають на фінансовий результат.

Метою дослідження є обґрунтування диверсифікації послуг як механізму зменшення чутливості доходів малого підприємства до ринкової волатильності та розробка практичної моделі її впровадження з урахуванням міжнародних підходів до якості сервісного обслуговування [1; 2].

Емпіричну базу становлять фінансові показники малого сервісного підприємства за 2020–2024 рр. Проаналізовано структуру та динаміку доходів, показники ліквідності й рентабельності активів. Рівень концентрації послуг оцінювався за допомогою індексу Герфіндаля-Гіршмана (ННІ), що дозволило кількісно зафіксувати залежність підприємства від обмеженого набору сервісів [3].

Розрахунки засвідчили, що у вихідному стані портфель послуг є надмірно сконцентрованим: значення ННІ наближається до 0,55, а дві основні послуги забезпечують понад 95 % доходів. За таких умов зниження попиту на одну з них призводить до різкого скорочення загальної виручки, тоді як фіксовані витрати зберігаються на сталому рівні [4].

Для оцінки ефектів диверсифікації проведено сценарне моделювання альтернативної структури портфеля, у якій частка базових послуг поступово зменшується, а доповнюючі сервіси (супровідні роботи, консультації, додаткові опції для наявних клієнтів, цифрові канали взаємодії) займають більшу частку в доходах. Цільовим орієнтиром обрано зниження ННІ до діапазону 0,22–0,25, що відповідає більш збалансованому портфелю.

Порівняння базового та диверсифікованого сценаріїв показало зменшення коливань чистого доходу орієнтовно в 1,5–2 рази, підвищення мінімального рівня доходу в періоди спаду попиту, а також покращення показників ліквідності та рентабельності активів. Отже, диверсифікація послуг виконує функцію інструменту зниження ризиків і згладжування грошових потоків.

На основі аналізу та узагальнення рекомендацій міжнародних організацій щодо стійкості МСП запропоновано поетапну модель диверсифікації послуг малого підприємства з горизонтом 18–24 місяці [1; 2]. Вона включає діагностику (аналіз структури доходів, розрахунок ННІ), планування (відбір потенційних нових сервісів, оцінка ресурсів), пілотне впровадження (обмежене тестування 2–3 послуг, збір зворотного зв'язку), масштабування (розширення найуспішніших напрямів, формування пакетних пропозицій) та подальшу оптимізацію (цифровізація процесів, стандартизація сервісу).

Інтеграція елементів міжнародних стандартів сервісного обслуговування (прозорість умов, єдині стандарти взаємодії з клієнтом, використання цифрових каналів, системний збір відгуків) дозволяє не лише розширювати перелік послуг, а й підвищувати їхню якість, що є критично важливим для утримання клієнтської бази в умовах конкуренції [1; 2]. Отримані результати більш детально розкрито в окремій науковій статті авторів [4].

Практична цінність результатів полягає у можливості використання запропонованої моделі як «дорожньої карти» для власників і менеджерів малих сервісних підприємств, які прагнуть відійти від надмірної концентрації доходів і сформувати більш стійку до зовнішніх шоків структуру послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. OECD. Small Business Resilience and Economic Shocks: Policy Report 2023. Paris: OECD Publishing, 2023.
2. World Bank. Service Sector Diversification as a Risk Management Tool. Washington: World Bank, 2024.
3. Markowitz H. M. Portfolio selection. Journal of Finance. 1952. Vol. 7, No. 1. P. 77–91.
4. Дідик Н. В. Диверсифікація послуг як механізм стабілізації доходів малих підприємств в умовах ринкової волатильності : наукова стаття (рукопис). Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2025.

ДОНЄВА П. О.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННІ права та інноваційної освіти
Дніпровського університету внутрішніх справ,
м. Дніпро

donevapolina2005@gmail.com

Науковий керівник:

ФОКША Л. В.

доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент
Дніпровського університету внутрішніх справ,
м. Дніпро

КОНТРОЛЬ ЗА ЦІЛЬОВИМ ВИКОРИСТАННЯМ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Ефективність функціонування держави значною мірою визначається раціональним плануванням і використанням бюджетних коштів. Державний бюджет України є ключовим фінансовим інструментом, який забезпечує соціально-економічний розвиток країни, національну безпеку, а також фінансування різних соціальних галузей, зокрема, освіти, медицини та інших сфер. В умовах економічних викликів і зростаючої потреби у відкритості та прозорості розподілу державних коштів питання контролю за їх цільовим використанням набуває особливої актуальності. Контроль сприяє забезпеченню прозорості, законності та ефективності реалізації бюджетного процесу.

Дослідженням проблеми контролю за цільовим використанням коштів Державного бюджету України займалось чимало національних вчених-науковців, зокрема: О.О. Дмитрик, А.Х. Іляшенко, С. Попович, Є.М. Смичок та інші.

Бюджетний контроль здійснюється на кожній з п'яти стадій бюджетного процесу, слугуючи, механізмом забезпечення законності з боку суб'єктів, уповноважених виконувати відповідні функції.

Особливе значення в аспекті контролю приділяється цільовому використанню коштів - принципу бюджетної системи України, адже порушення встановлених цільових призначень не тільки суперечить принципам законності і прозорості, але й сприяє нераціональному використанню коштів на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням. Це може стати наслідком корупції, недоліків у системі контролю, низької прозорості або недостатнього рівня відповідальності.

Оскільки нецільове використання бюджетних коштів створює серйозну загрозу для ефективності бюджетного процесу, особливе значення набуває чітке визначення та реалізація повноважень органів, відповідальних за контроль за дотриманням бюджетного законодавства, якими виступають Рахункова палата, Міністерство фінансів, Державна казначейська служба, Державна аудиторська служба, органи державної влади і органи місцевого самоврядування.

Вищим органом фінансового контролю в Україні є Рахункова палата - контролюючий і ревізійний орган Верховної Ради. Її головним завданням виступає здійснення нагляду за використанням коштів Державного бюджету України. Рахункова палата щоквартально представляє Верховній Раді звіт щодо виконання закону про Державний бюджет, доповнюючи його пропозиціями для усунення виявлених порушень за відповідний бюджетний період [1].

Міністерство фінансів України є органом контролю, яке покликане відповідати за формування та реалізацію державної політики у сфері контролю за дотриманням норм бюджетного законодавства, координацію та спрямування діяльності органів виконавчої влади, які мають повноваження здійснювати контроль у цій сфері [1].

Державна казначейська служба України виконує функції, що охоплюють контроль, зокрема, за веденням бухгалтерського обліку доходів і витрат державного та місцевих бюджетів, складанням і поданням фінансової й бюджетної звітності [1].

Державна аудиторська служба України також має повноваження у сфері цільового використання державних коштів, подаючи щомісячно звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства.

Таким чином, контроль за цільовим використанням коштів Державного бюджету України є однією з основних умов ефективного функціонування системи публічних фінансів. Він сприяє забезпеченню законності, прозорості, фінансової дисципліни, а також раціональному використанню державних ресурсів. Особливе значення має виявлення та запобігання випадкам нецільового використання бюджетних коштів, адже такі порушення істотно підривають результативність бюджетного процесу. Водночас сама система контролю продовжує потребувати вдосконалення через покращення координації між органами та впровадження цифрових інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n1710> (дата звернення: 25.11.2025).

2. Іляшенко А. Х. Значення та роль бюджетного контролю в системі бюджетного процесу. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/201>.

3. Попович С. Контроль за використанням державних коштів. Вісник Хмельницького національного університету. 2023. № 3. URL: <https://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/07/2023-318-44.pdf>.

4. Фінансове право : підручник / О.О. Дмитрик, Є.О. Алісов, Д.А. Кобильнік та ін. ; за ред. О. О. Дмитрик. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. – 466 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/19568/1/Dmytryk_FP_2022.pdf.

ЄФРЕМЕНКО А. Г.

к.е.н., доцент,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія Управління персоналом»,
м. Кременчук

alina21012018@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6212-0660>

МАЛАШЕНКО Ю. А.

к.е.н., доцент,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія Управління персоналом»,
м. Кременчук

ulijamalashenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5748-8906>

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ У СТРАТЕГІЧНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ: СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЦИФРОВІ МОЖЛИВОСТІ

У сучасних умовах глобальної нестабільності фінансові ризики стали невід’ємним чинником функціонування будь-якої організації. Коливання валютних курсів, нестабільність фінансових ринків, зміна вартості капіталу, інфляційні процеси та зростання кредитних ризиків зумовлюють потребу у формуванні ефективної системи управління ризиками у межах стратегічного менеджменту.

Стратегічний менеджмент вимагає системного врахування ризиків для забезпечення стійкості бізнесу, підвищення адаптивності та досягнення довгострокових цілей. Це зумовлює необхідність дослідження новітніх підходів до оцінювання і мінімізації фінансових ризиків, а також інтеграції сучасних цифрових інструментів у процес прийняття рішень.

Фінансові ризики визначаються як ймовірність втрат, пов’язаних із рухом капіталу, активами та фінансовими потоками підприємства. До основних видів фінансових ризиків належать: кредитний ризик; валютний ризик; процентний ризик; інвестиційний ризик; ризик ліквідності; ризик неплатоспроможності.

Сучасні теорії ризик-менеджменту ґрунтуються на принципах превентивності, комплексності та інтеграції ризикових оцінок у загальний менеджмент. Одним із ключових завдань є підтримка оптимального співвідношення між ризиком і прибутковістю (risk–return trade-off), що дозволяє підприємству формувати збалансовану фінансову стратегію.

Інтеграція ризик-менеджменту у стратегічне планування дозволяє підприємству:

- враховувати зовнішні та внутрішні загрози у процесі формування стратегічних цілей;
- підвищувати якість прогнозування;
- мінімізувати негативний вплив фінансових коливань;
- забезпечувати стійкість бізнес-моделі;
- покращувати інвестиційну привабливість.

Стратегічний ризик-менеджмент передбачає побудову єдиної системи, яка включає

ідентифікацію ризиків, їх кількісну і якісну оцінку, вибір інструментів реагування та контроль ефективності рішень.

Сучасні методи та моделі управління фінансовими ризиками:

1. Кількісні методи оцінювання ризиків
 1. Value at Risk (VaR) – показник можливих втрат за певний період з визначеною ймовірністю.
 2. Сценарний аналіз – оцінка поведінки фінансових потоків у різних варіантах розвитку подій.
 3. Монте-Карло моделювання – імітаційні розрахунки ризиків на основі випадкових величин.
 4. Стрес-тестування – аналіз поведінки підприємства у разі екстремальних потрясінь.
2. Якісні методи:
 - SWOT-аналіз ризиків;
 - експертні оцінки;
 - метод дерева рішень;
 - аналіз чутливості.
3. Фінансові інструменти мінімізації ризиків: страхування фінансових ризиків; хеджування за допомогою деривативів (форварди, ф'ючерси, опіони, свопи); диверсифікація інвестиційного портфеля; оптимізація структури капіталу; формування резервів покриття ризиків.

Сучасні підприємства активно впроваджують цифрові технології, що значно підвищує ефективність управління ризиками. Найбільш поширені інструменти :

1. Big Data для прогнозування ринкових коливань;
2. Machine Learning для автоматичної оцінки кредитних ризиків;
3. FinTech-платформи для моніторингу фінансових показників у режимі реального часу;
4. ERP-системи для інтеграції ризик-аналізу у загальну інформаційну систему підприємства.

Цифровізація дає змогу скоротити час ухвалення рішення, мінімізувати людський фактор та точніше прогнозувати ризики.

Ефективна система стратегічного фінансового ризик-менеджменту включає:

1. Створення спеціалізованого підрозділу або комітету з ризиків.
2. Розробку політики управління ризиками (Risk Management Policy).
3. Встановлення ризикового апетиту (Risk Appetite).
4. Впровадження системи раннього попередження (Early Warning System).
5. Регулярний аудит та контроль ефективності заходів.
6. Інтеграцію ризиків у KPI менеджменту.

Управління фінансовими ризиками є критично важливим елементом стратегічного менеджменту сучасних організацій. Системний підхід до ідентифікації, оцінювання та мінімізації ризиків забезпечує підвищення стійкості підприємства, зміцнення його фінансової безпеки та забезпечення стійкого розвитку. Використання сучасних кількісних моделей, цифрових технологій та інструментів хеджування дозволяє підприємству оперативно реагувати на динамічні зміни зовнішнього середовища та формувати конкурентні переваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Damodaran A. Strategic Risk Taking: A Framework for Risk Management. – New York: Pearson, 2018.
2. Hopkin P. Fundamentals of Risk Management. – London: Kogan Page, 2022.

ЖЕЛІЗКО В. О.

курсант н.г. ДР-341 Факультету підготовки фахівців

для органів досудового розслідування

Національної поліції України,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

vladzhelizko13@gmail.com

ЛОГІНОВА М. В.

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

Факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування
Національної поліції України,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

СПІВВІДНОШЕННЯ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ВІДОМЧОГО КОНТРОЛЮ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ

У сучасних умовах розбудови правової держави в Україні особливої актуальності набуває питання ефективного виконання судових рішень, що є невід'ємною складовою права на справедливий суд. Конституція України гарантує кожному право на судовий захист, однак реалізація цього права залишається неповною без належного механізму виконання судових рішень. У цьому контексті важливого значення набуває проблема співвідношення судового контролю та відомчого контролю у сфері виконання судових рішень у цивільних справах, оскільки ефективна взаємодія цих двох форм контролю визначає рівень захищеності прав та інтересів учасників цивільного судочинства.

Правовою основою для здійснення контролю за виконанням судових рішень у цивільних справах є Конституція України [1], Цивільний процесуальний кодекс України [2], Закон України «Про виконавче провадження» [3], Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [4]. Важливе значення має стаття 129-1 Конституції України, якою встановлено, що судові рішення є обов'язковим до виконання, а держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку, при цьому контроль за виконанням судового рішення здійснює суд [1].

Судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах регламентується розділом VII Цивільного процесуального кодексу України. Відповідно до статті 441 ЦПК України, судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах здійснює суд, який розглянув справу як суд першої інстанції [2]. Суд може здійснювати судовий контроль за виконанням судових рішень за заявою стягувача, боржника, приватного або державного виконавця, а також з власної ініціативи. Згідно зі статтею 442 ЦПК України, суд у порядку судового контролю за виконанням судових рішень розглядає питання щодо: відстрочки або розстрочки виконання рішення суду; зміни способу і порядку виконання рішення суду; повороту виконання рішення суду; розстрочки або відстрочки виконання рішення, зміни способу і порядку його виконання [2].

Відомчий контроль за виконанням судових рішень здійснюється органами Міністерства юстиції України, зокрема Департаментом державної виконавчої служби, який організовує, забезпечує та контролює примусове виконання рішень у випадках, передбачених законом [5]. Відомчий контроль спрямований на забезпечення законності, своєчасності та повноти виконання судових рішень державними виконавцями, дотримання ними процедури виконавчого провадження.

Відповідно до статей 18-19 Закону України «Про виконавче провадження», контроль за виконанням рішень органами державної виконавчої служби здійснюється керівниками відповідних органів державної виконавчої служби та керівником центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень [3]. Такий контроль має організаційно-управлінський характер і спрямований на забезпечення належного функціонування системи державної виконавчої служби.

Аналіз співвідношення судового та відомчого контролю за виконанням судових рішень дозволяє виділити їх спільні та відмінні риси. Спільною метою обох видів контролю є забезпечення належного виконання судових рішень та захист прав учасників виконавчого провадження. Однак, за своєю природою, функціями та повноваженнями ці види контролю суттєво відрізняються.

Резюмуючи, можна констатувати, що судовий та відомчий контроль за виконанням судових рішень у цивільних справах є різними за своєю природою, але взаємодоповнюючими формами контролю. Судовий контроль забезпечує судовий захист прав учасників виконавчого провадження та має юрисдикційний характер, тоді як відомчий контроль спрямований на організаційне забезпечення належного функціонування системи виконання судових рішень. Ефективна взаємодія

цих двох форм контролю є необхідною умовою забезпечення права на судовий захист та виконання судових рішень у цивільних справах. Подальше удосконалення механізмів судового та відомчого контролю має здійснюватися у напрямку підвищення їх ефективності, посилення відповідальності виконавців, забезпечення координації між різними формами контролю та впровадження сучасних інформаційних технологій у систему виконання судових рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення : 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 04.10.2025).
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. Дата оновлення : 01.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 04.10.2025).
3. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. Дата оновлення : 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#Text> (дата звернення: 04.10.2025).
4. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403-VIII. Дата оновлення : 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19#Text> (дата звернення: 04.10.2025).
5. Положення про Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України : затверджено наказом Міністерства юстиції України від 11.08.2016 № 2459/5. URL: <https://minjust.gov.ua/m/departament-derjavnoi-vikonavchoi-slujbi> (дата звернення: 04.10.2025).
6. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. Дата оновлення : 01.01.2025. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4901-17#Text> (дата звернення: 04.10.2025).
7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text> (дата звернення: 04.10.2025).

ЗАДОРОВИЧ І. І.

студент,
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль

РЕЛІ Н. П.

студент,
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль

Науковий керівник:

МЕХ Я. В.

к.е.н., професор,
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль

michaelreferee92@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

Процесний підхід загалом передбачає опис діяльності структурних підрозділів організації у формі процесів та узгодження їх взаємодії через визначені входи й виходи. Це дієвий інструмент менеджменту, який не лише скорочує непродуктивні витрати, а й підвищує якість результатів діяльності. Використання такого підходу забезпечує повне розуміння поточних бізнес-процесів і дає змогу своєчасно ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення.

Застосування процесного підходу в діяльності підприємств активно поширюється в західних країнах ще з 1980-х років та пов'язане з упровадженням концепції реінжинірингу бізнесу, сформованої М. Хаммером і Дж. Чампі. Вони трактували реінжиніринг як «глибоке переосмислення

та радикальне перепроєктування бізнес-процесів з метою досягнення суттєвих покращень ключових показників результативності — витрат, якості, рівня обслуговування та швидкодії» [1]. Саме тому бізнес-процесний підхід є важливим і для виробничих підприємств, і для компаній туристичної галузі.

Для туристичного підприємства бізнес-процес можна визначити як впорядковану послідовність дій зі створення та супроводу туристичного продукту, спрямовану на задоволення потреб клієнтів у відпочинку, оздоровленні, подорожах та інших видах рекреації. Варто зазначити, що крім основних процесів, пов'язаних із формуванням, комплектацією та продажем турів, у туристичній компанії функціонують і допоміжні бізнес-процеси, які охоплюють маркетингову, фінансову, логістичну та іншу операційну діяльність [2].

Одним із початкових етапів створення процесно орієнтованої системи управління туристичним підприємством є визначення та класифікація його бізнес-процесів. Необхідною основою для цього виступає моделювання діяльності туристичних компаній на рівні бізнес-процесів, що з часом сформувалося в окремий науковий напрям — бізнес-моделювання.

Хоч процес створення туристичного продукту і є ключовим для діяльності туристичного підприємства, він становить лише одну ланку в системі багатьох взаємопов'язаних операцій. Сукупність цих взаємодіючих елементів формує розгалужену мережу бізнес-процесів туристичної компанії.

Найпоширеніший підхід до класифікації бізнес-процесів базується на їхньому внеску у формування споживчої цінності відповідно до концепції ланцюга цінностей М. Портера [3].

За підходом М. Портера бізнес-процеси поділяють на п'ять основних груп: ключові бізнес-процеси, процеси забезпечення, супутні процеси, процеси розвитку та процеси управління.

Основні бізнес-процеси — це ті, що безпосередньо пов'язані з формуванням туристичного продукту та наданням послуг, які створюють цінність для кінцевого споживача і забезпечують підприємству отримання доходу. Для виробничих компаній до таких процесів зазвичай належать виробництво, збут і постачання.

У туристичній сфері до ключових відносять процеси створення та реалізації туристичного продукту.

Бізнес-процеси забезпечення — це допоміжні операції, спрямовані на підтримку основних процесів. У загальному вигляді вони забезпечують підприємство всім необхідним ресурсним забезпеченням для функціонування всіх бізнес-процесів.

Допоміжні бізнес-процеси самі по собі не створюють доданої вартості й здебільшого є витратними. До них зазвичай відносять підготовку персоналу, технічне обслуговування обладнання, забезпечення зв'язком, інформаційну підтримку, адміністративно-господарські операції, а також фінансове й бухгалтерське обслуговування підприємства. Водночас поділ процесів забезпечення на основні та допоміжні є досить умовним, оскільки це не означає поділу на важливі й другорядні [4]. Для туристичного підприємства допоміжні процеси відіграють не менш значущу роль, адже саме вони визначають якість роботи основних бізнес-процесів.

Супутні бізнес-процеси спрямовані на надання додаткових послуг, що дозволяють підприємству отримувати додатковий дохід. Зазвичай такі процеси орієнтовані на зовнішнього споживача й передбачають надання розширених або спеціалізованих платних послуг. Наприклад, це може бути організація індивідуальних турів або пропозиція додаткових туристичних сервісів, які не входять до стандартного пакету.

Процеси розвитку спрямовані на те, щоб підвищувати ефективність та створювати нову цінність як в основних, так і в допоміжних бізнес-процесах. Вони забезпечують формування туристичного підприємства як цілісної системи, дозволяють постійно вдосконалювати його діяльність, раціонально використовувати ресурси та посилювати конкурентоспроможність.

Процеси управління — це такі бізнес-процеси, які поєднують усі інші процеси підприємства в єдину систему. Вони формують два рівні управління: безпосереднє керівництво конкретним бізнес-процесом з боку його власника та загальний цикл управління всією сукупністю процесів підприємства, що включає стратегічне планування, організацію, мотивацію та контроль.

Таким чином, бізнес-процесний підхід, зорієнтований на потреби туриста, дає змогу сформувати більш ефективну, ресурсозберігаючу та якісно орієнтовану систему надання туристичних послуг. Він охоплює всі етапи: від вивчення попиту й оформлення замовлення до кінцевого отримання послуги клієнтом.

Основні переваги застосування бізнес-процесного підходу в туристичній діяльності полягають у зниженні витрат при одночасному підвищенні якості, оптимізації взаємозв'язків між процесами, можливості цифровізації операцій та швидкому визначенні й усуненні проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хаммер М., Чампі Дж. Реінжиніринг корпорації: маніфест революції в бізнесі. Київ : Основи, 2018. 256 с.
2. Костенко О. В. Менеджмент туристичної діяльності: теорія та практика процесного підходу. Київ : КНЕУ, 2020. 314 с.
3. Портер М. Е. Конкурентна перевага: створення та збереження високої ефективності. Київ : Наш Формат, 2019. 592 с.
4. Кривов'язюк І.В., Кулик Ю.М. Реінжиніринг логістичних бізнес-процесів і систем як основа їх самовдосконалення та розвитку. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2013. № 2 (7). С. 87-94.

ЗУБЧИК Л. В.

викладач,

ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»,

м. Ковель

lesya.zubchik@gmail.com

ОКСЕНЬЧУК М. О.

студент,

ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»,

м. Ковель

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА РЕМОНТУ АВТОМОБІЛІВ

Сучасний автомобільний транспорт є однією з найдинамічніших галузей економіки, що активно реагує на технологічні зміни. Зростання складності автомобільних систем, поява електронних і гібридних компонентів потребують оновлення підходів до організації технічного обслуговування та ремонту. Одним із ключових напрямів розвитку галузі стає впровадження цифрових технологій, що відповідає концепції Індустрії 4.0 – четвертій промисловій революції, яка базується на автоматизації, роботизації, використанні штучного інтелекту, хмарних сервісів та Інтернету речей [1].

Цифрові технології у сфері сервісного обслуговування автомобілів охоплюють широкий спектр інновацій – від електронних систем діагностики до програмного забезпечення для планування робіт, управління запасами та обліку витрат. Використання таких систем дозволяє:

- оптимізувати виробничі процеси та розподілити навантаження між ремонтними постами;
- скоротити простой техніки та забезпечити безперервну експлуатацію автомобілів;
- зменшити трудомісткість діагностики та ремонту завдяки автоматизованим алгоритмам та базам даних;
- підвищити якість обслуговування клієнтів завдяки точним нормам часу;
- забезпечити економію матеріальних і трудових ресурсів.

Варто зазначити, що під час проходження виробничої практики на станціях технічного обслуговування нашого міста досліджено, що використання електронних баз даних (ELSA [2], Autodata [3], Bosch ESI[tronic] [4]) значно прискорює доступ до технічної інформації, планів обслуговування та норм часу, що робить процес технічного обслуговування та ремонту автомобілів більш ефективним.

Вивчаючи роботу СТО, стало очевидно, що використання системи ESI[tronic] від Bosch дозволяє підвищити швидкість і точність ремонтних робіт, що знижує витрати і підвищує економічну ефективність обслуговування.

Діагностична база Autodata надає детальну технічну інформацію та схеми обслуговування для різних автомобілів і має доступну ціну, що зручно для автосервісів. Проте деякі дані можуть бути неповними, а підтримка користувачів працює не завжди оперативно.

Автосервісна програма ELSA дозволяє механікам ефективно проводити діагностику та ремонт завдяки детальним схемам і технічній інформації. Однак підтримка деяких марок автомобілів обмежена.

Слід відмітити, що системи комп'ютерного планування виробництва допомагають формувати графіки завантаження постів, контролювати залишки запчастин, аналізувати продуктивність персоналу. Завдяки цьому знижується рівень непродуктивних втрат, а собівартість ремонту стає більш передбачуваною.

Крім того, впровадження інформаційно-діагностичних систем в обслуговуванні та ремонті рухомого складу дозволяє віддалено відстежувати технічний стан автомобілів, прогнозувати необхідність обслуговування, що створює передумови для розвитку сервісу нового покоління – Smart Maintenance (система розумного технічного обслуговування та ремонту) [5].

Економічна ефективність таких рішень проявляється у скороченні часу простою, зменшенні витрат на діагностику та ремонти, раціональному використанні ресурсів і підвищенні рівня задоволеності клієнтів.

Отже, впровадження цифрових технологій у сфері технічного обслуговування та ремонту автомобілів забезпечують не лише технічну надійність, а й сприяють підвищенню ефективності виробничих процесів, зниженню собівартості послуг і зростанню конкурентоспроможності підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Четверта промислова революція: зміна напрямів міжнародних інвестиційних потоків: моногр. / за наук. ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого та д.е.н., проф. О.М. Сохацької. – Тернопіль: Осадця Ю.В., 2018. – 478 с.
2. Volkswagen AG. Електронна сервісна інформаційна система ELSA (ElsaWin): навчальна програма.
3. Capricorn / Autodata. Дані для сервісного обслуговування та ремонтні норми часу: огляд продукту.
4. Bosch. Інформаційна система технічного обслуговування ESI[tronic] 2.0: інформаційний буклет.
5. Мозгова Я., Шевчук Л., Зайцева Н., Губіна О. Інтелектуальні системи в технічній експлуатації автомобілів. Харків: ХНАДУ, 2023. – 128 с.

ІВАНОЧКО Б. Р.

доктор філософії з економіки,
асистент кафедри обліку і оподаткування,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

bohdan.ivanochko@cnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5943-1097>

РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА АУДИТУ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ

У сучасних умовах значної тінізації економіки висока частка малого й середнього бізнесу вдається до практик ведення подвійного обліку та штучного дроблення діяльності із залученням фізичних осіб-підприємців. Така економічна діяльність, яка прихована від суспільства та держави, не контролюється та не враховується державними органами [1]. Унаслідок цього у фінансовій

звітності підприємств відображається лише частина реальних господарських операцій, а сама звітність фактично набуває формального характеру та використовується переважно як основа для складання податкової звітності. За таких умов бухгалтерський облік перетворюється радше на інструмент забезпечення податкового обліку, тоді як реальним джерелом інформації для менеджменту стає внутрішній управлінський облік, що відображає фактичні процеси та результати діяльності.

Альтернативою надмірному фіскальному тиску може стати ефективна система економічного контролю, у межах якої всі суб'єкти економіки, включно з громадськістю, беруть участь у моніторингу та аналізі господарської діяльності. Економічний контроль – це комплексний процес перевірки, моніторингу та оцінювання діяльності підприємства з метою забезпечення відповідності його функціонування економічній меті, ефективного використання фінансових, матеріальних та людських ресурсів, дотримання законодавчих, етичних і соціальних норм, а також виконання соціальних, екологічних та громадських функцій [2]. За умови належної обізнаності суспільства в економічних та облікових аспектах така система сприятиме підвищенню відкритості бізнесу, зростанню попиту на якісну фінансову звітність і формуванню запиту на її достовірність з боку зовнішніх користувачів.

Відтак при ефективному функціонуванні економічного контролю, особливо з боку громадськості, суб'єкти господарювання, навпаки, будуть зацікавлені у якомога повнішому та релевантнішому поданні інформації у фінансовій звітності. Це стимулюватиме розширення деталізації в примітках до звітності, активніше формування нефінансових звітів з аналітичними елементами та загальне підвищення прозорості діяльності. У результаті підприємства прагнути будуть позиціонувати себе як активних учасників соціально-економічного життя країни, що позитивно впливатиме на їхню ділову репутацію та взаємодію із зовнішніми зацікавленими сторонами. Це, у свою чергу, посилить роль обліково-аналітичного забезпечення підприємства як ключового елементу формування достовірної інформаційної бази для економічного контролю та управлінських рішень. Обліково-аналітичне забезпечення в управлінні має на меті не лише формування облікової інформації у вигляді бухгалтерських записів, фінансової та податкової звітності, але й генерацію аналітичних даних, прогнозних оцінок, економічних показників і коефіцієнтів, що забезпечує комплексне й достовірне уявлення про фінансово-господарський стан суб'єкта господарювання та підвищує обґрунтованість управлінських рішень [3]. Таким чином, економічний контроль здатен суттєво посилити інституційну складову бухгалтерського обліку в економіці загалом. Адже ключова ідея такого контролю полягає в тому, що фінансова звітність, а відповідно – документування, відображення в обліку та аналіз господарських операцій, має подаватися не лише для податкових органів як додаток до декларацій, а для широкого кола користувачів і всіх суб'єктів економіки. Це формує новий підхід до звітності як до універсального інформаційного продукту, призначеного для прийняття економічно обґрунтованих рішень.

В умовах функціонування системи економічного контролю суб'єкти господарювання будуть самі зацікавлені у забезпеченні достовірності як фінансової, так і нефінансової звітності. Це, у свою чергу, формуватиме попит на проведення зовнішнього аудиту навіть серед тих підприємств, які не підлягають обов'язковій аудиторській перевірці. Окрім того, для підтвердження нефінансових показників можуть отримати подальший розвиток і наукове обґрунтування такі види аудиту, як екологічний аудит, репутаційний аудит, громадський аудит, а також аудит соціальних та управлінських аспектів діяльності підприємства. Таким чином, економічний контроль сприятиме зміцненню ролі аудиту в соціально-економічному житті країни, перетворюючи його на важливий інструмент забезпечення довіри та прозорості у взаємодії між бізнесом, державою й суспільством.

Отже, економічний контроль може стати важливим інструментом підвищення прозорості та відповідальності підприємств, водночас зміцнюючи інституційну роль бухгалтерського обліку та аудиту. Його ефективність безпосередньо залежить від рівня обізнаності громадськості та інших суб'єктів економіки щодо економічних процесів, принципів звітності та механізмів контролю. Саме поєднання відкритості бізнесу та поінформованості суспільства забезпечує дієвість економічного контролю, обліку й аудиту та формує передумови для збалансованого соціально-економічного розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Золковер А. О., Коваленко Д. І. Тіньова економіка: загрози для національної фінансової системи і шляхи вирішення. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2024. №3 (20). С. 43-55.
2. Баланюк І. Ф., Іваночко Б. Р., Кузьмін Т. Л., Мельник І. О. Сутність економічного контролю та його місце в обліково-аналітичних системах бізнесу в умовах цифрової трансформації. *Інноваційна економіка*. 2025. Вип 2. С. 252-259.
3. Баланюк І. Ф., Черевний Ю. І., Іваночко Б. Р., Безрукий Т. М., Юхневич А. М. Методологічні засади наукових досліджень обліково-аналітичного забезпечення та економічного контролю в управлінні бізнесом. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №12. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16413722>

КАХНО А. В.

студентка,

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,

м. Вінниця,

Науковий керівник:

ОЛЕСЕНКО І. С.

доктор філософії з економіки, доцент,

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,

м. Вінниця

az0965250128@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У СФЕРІ ПОСЛУГ: ОСОБЛИВОСТІ, ЗНАЧЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ В УКРАЇНІ

Організація соціального підприємництва у сфері послуг вимагає системного підходу, який поєднує соціальну місію з економічною життєздатністю через чітке визначення цілей, вибір організаційно-правової форми, механізмів фінансування, управління людським капіталом та оцінювання соціального впливу, при цьому ключовим є баланс між соціальною цінністю та ринковою конкурентністю, адже саме такий баланс визначає стійкість підприємства й можливість масштабування його діяльності в умовах ринкової конкуренції [1, с. 6].

На початковому етапі організації соціального підприємництва необхідно визначити соціальну проблему та цільові групи, адже це дозволяє розробити клієнтоорієнтовані послуги, які вирішують конкретні суспільні запити і водночас можуть генерувати достатній дохід для самофінансування діяльності, водночас чітке формулювання місії також полегшує комунікацію з донорами, інвесторами та партнерами, що важливо для комбінованих моделей фінансування, які поєднують власні доходи, гранти та соціальні інвестиції [2]. У сфері послуг організація бізнес-процесів повинна враховувати специфіку нематеріальної складової продукту - стандартизація послуг, система контролю якості, навчання персоналу та клієнтська підтримка – залишаються головними факторами для формування довіри користувачів і репутації на ринку, а також для забезпечення повторного попиту й ланцюгового ефекту соціального впливу [1, с. 24].

Вибір організаційно-правової форми повинен відповідати двом вимогам: 1) забезпеченню юридичної можливості реалізації соціальної мети; 2) створенню гнучкої платформи для залучення фінансових ресурсів і партнерств. Часто в практиці використовують такі форми, як соціальні підприємства, благодійні фонди з підприємницькою складовою або гібридні структури, що дозволяють поєднувати неподаткові преференції та можливості ведення підприємницької діяльності [2]. Управління людськими ресурсами у сфері послуг соціального підприємництва має включати програми професійного навчання, адаптації та мотивації працівників із вразливих груп, адже підвищення компетенцій і соціальна інтеграція працівників підсилюють як якість послуг, так і соціальний капітал громади. Інвестиції в персонал мають розглядатися як стратегічний ресурс, а не як поточні витрати [1, с.130].

Фінансова модель повинна бути диверсифікована, поєднання операційних доходів від

надання послуг, грантової підтримки на етапі запуску, соціальних інвестицій та державних програм сприяння дозволяє знизити ризики нестабільності доходів і створити умови для довгострокового планування. Важливо також впроваджувати систему фінансового моніторингу та прозорої звітності, що підвищує довіру стейкхолдерів і полегшує доступ до додаткових ресурсів [2].

Оцінювання соціального впливу має бути невід'ємною частиною організації і включати як кількісні, так і якісні показники: кількість обслугованих осіб, рівень покращення якості життя клієнтів, економічні ефекти для місцевої громади та показники самодостатності підприємства. Регулярна оцінка впливу дає змогу коригувати стратегію, обґрунтовувати потреби у фінансуванні та демонструвати результати партнерам і інвесторам [3].

Створення соціальних підприємств у сфері послуг, особливо орієнтованих на ветеранів, військових та осіб з інвалідністю, має надзвичайно важливе значення, оскільки вони не лише надають необхідні послуги, але й виконують функції інтеграції цих категорій громадян у суспільне життя, соціальної реабілітації та подолання соціальної ізоляції, а ще повертають відчуття власної цінності та приналежності до громади. Такі підприємства підвищують економічну стійкість вразливих груп через механізм створення робочих місць та забезпечення гідного працевлаштування, з урахуванням їх особливих потреб. Чудовими прикладами таких ініціатив в Україні є «Veterano Pizza», яка працевлаштовує ветеранів АТО та війни, і пекарня «Good Bread», яка працевлаштовує людей з ментальною інвалідністю та безкоштовно передає частину продукції ветеранам і людям на звільнених та прифронтових територіях.

У національному контексті, зокрема в Україні, розвиток соціального підприємництва у сфері послуг має значний потенціал для створення робочих місць, підвищення рівня інклюзії та стимулювання місцевого економічного розвитку, що підтверджується зростанням числа ініціатив та залученням мільйонів громадян до різних форм економічної активності, але для масштабування потрібна системна державна підтримка, сприятлива законодавча база та інструменти, які зменшують транзакційні бар'єри для соціальних підприємств. Винятковим закордонним прикладом є ізраїльська компанія «Nameshaket», де 50% власності належить державі та 95% штату становлять особи з інвалідністю. Це підприємство не лише надає роботу, але й соціалізує та реабілітує своїх співробітників. На підприємстві діє система державних дотацій, обсяг яких прямо залежить від кількості працевлаштованих осіб. Така модель є цінним потенціалом для адаптації в Україні, особливо у сфері реінтеграції ветеранів та осіб з інвалідністю [3].

Соціальне підприємництво у сфері послуг сьогодні є важливим для України, оскільки виступає ефективним інструментом не лише надання необхідних послуг, а й комплексної реінтеграції ветеранів, військових та осіб з інвалідністю, чия чисельність стрімко зростає. Воно забезпечує економічну стійкість вразливих груп через створення гідних робочих місць і паралельно виконує життєво важливу соціальну місію реабілітації, соціалізації та відновлення людської гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Українська соціальна академія. Навчальний посібник з соціального підприємництва : навч. посіб. 2021. 163 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059283.pdf> (дата звернення: 11.11.2025).
2. Соціальне підприємництво. Дія.Бізнес Старт. URL: <https://business.diia.gov.ua/initiative/socialne-pidpriemnictvo> (дата звернення: 01.11.2025).
3. Коваль О. Міжнародний досвід соціального підприємництва і перспективи його застосування в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/zarubizhnyy-dosvid-sotsialnoho-pidpryyemnytstva-i-perspektyvy-yoho> (дата звернення: 12.11.2025).

КІНДРАТЮК А. І.

студент,

Західноукраїнський національний університет,

м. Тернопіль

ГАВРИЛЮК Т. Ю.

студент,
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль

Науковий керівник:
ФАЙФУРА В. В.

к.е.н., доцент,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль

michaelreferee92@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ У ЛОГІСТИЧНІ ПРОЦЕСИ

У сучасних умовах глобалізації та інтернаціоналізації економічних процесів, на тлі посилення уваги до екологічних проблем, питання інтеграції екологічної безпеки набуває особливої актуальності. Кліматичні зміни, забруднення довкілля та деградація природних екосистем перетворюються на серйозний глобальний виклик. Логістична діяльність, яка охоплює управління потоками матеріальних та інформаційних ресурсів, суттєво впливає на стан навколишнього середовища через транспортування, пакування та зберігання продукції.

Теоретичні й практичні питання логістичної діяльності висвітлені у працях таких науковців, як Є. Крикавський, Т. Городня, І. Гончарук, О. Ємець, М. Григорак, В. Смиричинський, Є. Палійчук, М. Крістофер, А. МакКіннон, Д. Уотерс та інші.

Проте значна частина проблем, що стосується інтеграції екологічної безпеки у логістичні процеси, і досі не має належного опрацювання, що підкреслює актуальність подальших глибоких наукових досліджень.

Логістика є одним із ключових компонентів сучасних бізнес-процесів, що значною мірою впливає на ефективність роботи підприємства та його конкурентні позиції. Водночас розширення обсягів логістичних операцій супроводжується посиленням негативного впливу на довкілля. Тому сьогодні забезпечення стійкого розвитку неможливе без поєднання логістичних процесів із принципами екологічної безпеки [1].

Екологічна безпека в логістиці — це система заходів, спрямованих на зменшення шкідливого впливу логістичної діяльності на довкілля. Вона охоплює такі напрями [3]:

- **зниження викидів парникових газів** шляхом оптимізації транспортних маршрутів, використання екологічно чистішого пального, впровадження електротранспорту та інших альтернативних видів перевезень;
- **скорочення кількості відходів**, що передбачає мінімізацію використання пакувальних матеріалів, застосування вторинної сировини, запровадження систем переробки та утилізації;
- **раціональне використання ресурсів**, зокрема економію води, енергії та сировинних матеріалів;
- **збереження природних екосистем**, що включає запобігання забрудненню територій та захист біорізноманіття.

Таким чином, у логістичних процесах необхідно активно впроваджувати сучасні технології, спрямовані на скорочення використання ресурсів, підвищення енергоефективності та вдосконалення системи поводження з відходами.

Одним із ключових напрямів екологізації логістики є застосування екологічно безпечних технологій і матеріалів. Зменшення обсягів викидів CO₂, використання вторинної сировини, оптимізація транспортних операцій та організація енергоощадних складських приміщень — це лише частина рішень, що дозволяють мінімізувати негативний екологічний вплив логістичної діяльності.

Окрему увагу слід приділяти розробленню ефективних підходів до управління відходами та водними ресурсами на всіх етапах логістичного ланцюга. При цьому потрібно враховувати, що забезпечення екологічної безпеки є спільною відповідальністю не лише окремих підприємств, а всіх учасників системи постачання.

Інтеграція екологічної безпеки в логістику є важливою складовою сталого розвитку, але її впровадження ускладнюється низкою чинників [3], серед яких: недостатня екологічна обізнаність,

складність оцінки вигід, обмежені ресурси, високі витрати на «зелені» технології, суперечності стандартів, слабка координація учасників, екологічні ризики та відсутність чітких планів реагування.

Для ефективного впровадження екологічної безпеки в логістичні процеси потрібен комплексний підхід і узгоджена взаємодія всіх учасників ланцюга постачання. Лише спільні дії можуть гарантувати збереження природного середовища для майбутніх поколінь і сприяти досягненню сталого розвитку.

Інтеграція екологічних підходів у логістику дає підприємствам можливість не тільки знизити негативний вплив на довкілля, а й посилити власні конкурентні позиції, забезпечивши довгострокове, стає зростання в умовах сучасного ринку.

Отже, впровадження екологічної безпеки в логістичні процеси є складним і багатоаспектним завданням, що вимагає узгоджених дій державних структур, бізнесу та суспільства. Саме завдяки інтеграції екологічних принципів можна зменшити обсяги шкідливих викидів, підвищити ефективність використання ресурсів і досягти оптимізації логістичних операцій. Застосування екологічних рішень у логістиці сприяє підвищенню якості життя, збереженню біорізноманіття та зменшенню негативного впливу на здоров'я населення.

Крім того, у контексті зростання екологічної свідомості споживачів, підприємства, що впроваджують «зелені» практики, отримують конкурентні переваги та зміцнюють взаємодію з клієнтами й партнерами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крикавський Є. В., Городня Т. А. *Логістика та управління ланцюгами постачання: екологічні аспекти*. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2019. 312 с.
2. Ємець О. П. *Сталий розвиток та екологізація логістичних процесів*. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. 244 с.
3. Christopher M. *Logistics and Supply Chain Management: Sustainable Approaches*. 6th ed. London : Pearson Education, 2016. 384 p.

КЛИМ О. О.

студент,

Державний університет «Житомирська Політехніка»,

м. Житомир

mem8_koo@student.ztu.edu.ua

Науковий керівник:

ГРАБЧУК І. Л.

д.е.н., доцент

завідувач кафедри міжнародних відносин і політичного менеджменту,

Державний університет «Житомирська Політехніка»,

м. Житомир

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДЕРЖАВИ

У сучасних умовах глобальної конкуренції цифровізація стала ключовим фактором економічного розвитку та зміцнення позицій держави на міжнародному ринку. Швидке поширення інформаційно-комунікаційних технологій трансформує структуру виробництва, змінює підходи до організації бізнес-процесів та формує нові моделі взаємодії між суб'єктами ринку. Ефективне використання цифрових інструментів сприяє підвищенню продуктивності, розвитку міжнародної кооперації та зростанню інноваційної активності, що визначає конкурентоспроможність держави у глобальному вимірі [1].

1. Цифровізація як чинник економічного зростання. Впровадження цифрових технологій сприяє оптимізації виробничих та управлінських процесів, знижуючи транзакційні витрати та підвищуючи ефективність бізнесу. За даними Світового банку, зростання цифрової економіки

випереджає темпи зростання традиційних секторів у кілька разів [2]. Це робить цифровізацію основним драйвером інновацій та модернізації економіки.

2. Розвиток електронної комерції та міжнародної інтеграції. Електронна комерція відкриває підприємствам доступ до глобальних ринків, забезпечує розширення аудиторії та прискорює міжнародні торговельні операції. Цифрові платформи мінімізують бар'єри для виходу на зовнішні ринки, що позитивно впливає на конкурентоспроможність національного бізнесу та економіки в цілому [3].

3. Фінтех-технології та зростання економічної інклюзії. В останні роки особливої актуальності набувають фінансові технології, які забезпечують доступність фінансових послуг для широких верств населення. Електронні платежі, цифрові банки, блокчейн та інші інновації сприяють прозорості та швидкості фінансових операцій, водночас знижуючи витрати та підвищуючи рівень довіри до фінансової системи [4].

4. Штучний інтелект та великі дані. Використання технологій штучного інтелекту (ШІ) та аналізу великих даних дозволяє підприємствам прогнозувати ринкові тенденції, оптимізувати логістичні та виробничі процеси, удосконалювати маркетингові стратегії. Це створює підґрунтя для формування інноваційної економіки, здатної гнучко реагувати на зміни світового ринку [5].

5. Виклики цифрової трансформації. Попри позитивні аспекти, цифровізація породжує низку ризиків: кіберзагрози, дефіцит кваліфікованих ІТ-фахівців, нерівномірний доступ до цифрових технологій, потреба у значних інвестиціях у цифрову інфраструктуру. Вирішення цих проблем потребує зваженої державної політики та міжнародної кооперації у сфері цифрової безпеки та інновацій [1].

6. Державна політика у сфері цифрової економіки. Для забезпечення конкурентоспроможності держави важливо розвивати цифрову інфраструктуру, підтримувати стартапи, стимулювати розвиток людського капіталу та створювати сприятливі умови для інновацій. Успішні практики країн ЄС свідчать, що державні програми цифрової трансформації відіграють ключову роль у прискоренні технологічного розвитку [3].

Цифровізація є одним із найважливіших чинників сучасного економічного розвитку та формування конкурентоспроможної держави. Вона забезпечує зростання продуктивності, розширення участі у міжнародних економічних процесах, розвиток інноваційних секторів та доступність фінансових послуг. Водночас цифрова трансформація потребує стратегічного підходу, ефективного регулювання та інвестицій у розвиток цифрової інфраструктури. Системна державна політика у сфері цифрової економіки здатна забезпечити підвищення конкурентоспроможності країни та інтеграцію у глобальний цифровий простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tapscott, D. The Digital Economy: Rethinking Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. McGraw-Hill, 2015. URL: <https://www.mheducation.com>
2. World Bank. Digital Development Overview. URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/digitaldevelopment>
3. European Commission. Digital Economy and Society Index (DESI). URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu>
4. Schwab, K. The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum, 2016. URL: <https://www.weforum.org>
5. Marr, B. Big Data in Practice: How 45 Successful Companies Used Big Data Analytics to Deliver Extraordinary Results. Wiley, 2016. URL: <https://www.wiley.com>

КНИШ Є. О.

студент,

Державний біотехнологічний університет,

м. Харків

knyshezaveta190706@gmail.com

Науковий керівник:

ВАРИПАЄВ О. М.
канд. філос. наук, доцент,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків

СОЦІАЛЬНА РОЛЬ ВЕТЕРИНАРНОГО ЛІКАРЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Сучасна українська ветеринарна професія переживає суттєву трансформацію. Ветеринарний лікар сьогодні — це не лише фахівець із лікування тварин, а й соціальний агент, відповідальний за здоров'я тварин, безпеку харчових продуктів, дотримання етичних норм, взаємодію з громадськістю та розвиток сервісу [1, с. 3–10]. Професійна компетентність сучасного ветеринара включає клінічні знання, етичні цінності, комунікаційні навички та управлінські компетенції [4, с. 5–8].

Офіційні лікарі ветеринарної медицини мають право проводити інспекції підприємств і ферм, відбирати проби продукції тваринного походження, контролювати систему НАССР, сертифікувати експорт і імпорт, видавати приписи щодо усунення порушень. Такі повноваження дозволяють ветеринару забезпечувати біобезпеку держави, профілактику зоонозів та безпечність харчових продуктів [1, с. 4–6]. Таким чином, професія має соціальне значення не лише на рівні окремих тварин, а й для всього суспільства.

Підвищення значення етичних стандартів у ветеринарії вимагає впровадження міжнародних практик добробуту тварин. У статті «European approaches to animal welfare: perspectives for Ukrainian veterinary education» наголошується, що впровадження принципів «Five Freedoms», концепцій One Health та One Welfare у навчальний процес дозволяє формувати у студентів етичне, гуманістичне мислення [2, с. 118–120]. Використання інтерактивного навчання, симуляцій, практико-орієнтованих модулів підвищує готовність майбутніх фахівців до роботи у складних соціальних та етичних ситуаціях [2, с. 121].

Гуманістичний підхід передбачає оцінку фізичного та психоемоційного стану тварини, умов утримання та відповідності поведінки нормам welfare. Це забезпечує комплексну турботу про тварин та формує у ветеринарів високий рівень моральної відповідальності [2, с. 122–123]. Таким чином, ветеринар стає етичним агентом суспільства, який впливає на культуру гуманного ставлення до живих істот.

Особливу увагу в практичному аспекті відіграє комунікація з власником тварини. Стаття Пузак і Козій підкреслює, що соціальна роль ветеринара включає етичну, психологічну та комунікативну складову, що дозволяє формувати довіру, знижувати стрес у клієнта та забезпечувати ефективне лікування [4, с. 6–10]. Взаємовідносини лікаря з власником тварини мають вирішальне значення для дотримання рекомендацій, профілактики та добробуту тварини [4, с. 11–12].

Сучасні ветеринарні клініки функціонують у ринкових умовах і мають адаптуватися до вимог клієнтів. Стаття «Трансформація сервіс-менеджменту міських ветеринарних клінік» підкреслює, що ключовими факторами конкурентоспроможності є професіоналізм працівників, формування довготривалих контактів із клієнтами, надання максимальної користі, співпраця на основі розуміння потреб, технічне забезпечення та швидка комунікація [3, с. 145–147].

Клієнтоорієнтованість дозволяє підвищити довіру до професії, формує відповідальне ставлення до тварин та сприяє розвитку гуманних практик утримання й лікування. Ветеринар у цьому контексті — не лише лікар, а менеджер сервісу та просвітник, який інтегрує етичні стандарти та потреби власника [3, с. 148–150].

Поєднання державної функції (біобезпека), етичної (добробут тварин), сервісної (клієнтоорієнтованість) та психологічно-комунікативної (взаємовідносини з власником) формує цілісну соціальну місію ветеринарного лікаря. Такий фахівець стає мостом між державою, суспільством, власниками тварин і тваринами, формуючи високий рівень соціальної відповідальності [1, с. 8–9; 2, с. 119–121; 3, с. 151–152; 4, с. 6–12].

Підготовка майбутніх ветеринарів повинна враховувати всі ці виміри: клінічні знання, гуманістичні цінності, етичні компетенції, комунікаційні та управлінські навички. Це забезпечить готовність до роботи у сучасному соціальному середовищі, реагування на виклики зоозахисту,

welfare, карантину, профілактики та ефективної комунікації з власниками [2, с. 120–123; 4, с. 9–12].

Таким чином, соціальна роль ветеринарного лікаря у сучасних українських умовах полягає у комплексній відповідальності: за здоров'я тварин і людей, за моральний та етичний стандарт практики, за якість сервісу, за формування гуманної культури ставлення до тварин у суспільстві. Підвищення ролі цих аспектів у освіті та практиці є стратегічним напрямом розвитку професії та сприяє гармонізації взаємодії науки, етики та життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Роль офіційних лікарів ветеринарної медицини: права, обов'язки та специфіка діяльності // Держслужба ветеринарної медицини. – 2024. – С. 3–10. <https://ovm.gov.ua/index.php/1052-rol-ofitsiinykh-likariv-veterynarnoi-medysyny-prava-obov-iazky-ta-spetsyfika-diialnosti>
2. Gural'ska S. V., Zakharin V. V., Kot T. F., Yevtukh L. G., Pinskyi O. V., Shnaider V. L. «European approaches to animal welfare: perspectives for Ukrainian veterinary education» // Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З.Гжицького. – 2025. – Т. 27, № 118. – С. 116–123. https://www.researchgate.net/publication/394301148_European_approaches_to_animal_welfare_perspectives_for_Ukrainian_veterinary_education
3. Повна С., Сакун В. «Трансформація сервіс-менеджменту міських ветеринарних клінік як засіб підвищення їхньої конкурентоспроможності» // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2023. – № 4(36). – С. 145–153. <https://ppeu.stu.cn.ua/article/view/299164>
4. Пузяк А. А., Козій В. І. «Взаємовідносини лікаря ветеринарної медицини з власником тварини» // Репозитарій БНАУ. – 2025. – С. 5–12. <https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/14422>
5. Varypaiev O., Serohina H., Serediuk N., Dorozhko I., Silvestrova O. Ethical challenges in biotechnology: exploring the boundaries of scientific intervention - PhilArchive <https://share.google/LuQZ7eqOibBXHxtlq>

КОВАЛЬ Я. Ю.

директор КЗ КОР «Боярська спеціальна школа»,

м. Боярка

binternat@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасні суспільства переживають період глибоких соціально-економічних потрясінь, що істотно впливають на усі сфери життя, зокрема на систему освіти та загальний рівень психологічної стабільності населення. Війна, економічна нестабільність, вимушена міграція, руйнування соціальних зв'язків і зростання невизначеності формують комплексний контекст, у якому особистість стикається з підвищеним рівнем стресу та тривалими психоемоційними навантаженнями. Травматичні події, втрата близьких, депривація базових потреб і відчуття безвиході створюють серйозні бар'єри для соціалізації, навчання, професійної реалізації та самозбереження. У цих умовах актуалізується проблема психологічної безпеки як одного з ключових чинників сталості суспільного розвитку [1]. Особливо вразливими виявляються діти та підлітки, для яких характерні інтенсивність емоційних переживань і недостатня сформованість механізмів саморегуляції. Будь-які прояви дезадаптації, зниження соціальної підтримки чи порушення почуття належності можуть набувати для них драматичного характеру. Саме тому осмислення психологічних наслідків сучасних соціально-економічних криз потребує системного аналізу біопсихологічних, соціальних та культурних чинників, що визначають поведінкові реакції молодого покоління. Психологічна дестабілізація, спричинена війною й економічними потрясіннями, посилює ризики виникнення аутоагресивних тенденцій. Наукові дослідження підкреслюють, що суїцидальна поведінка є багатовимірним феноменом, який формується під впливом поєднання емоційних, когнітивних і соціальних факторів [2]. Втрата відчуття контролю, порушення соціальних зв'язків, депресивні настрої, тривога, провини та сором часто стають емоційним підґрунтям внутрішніх криз, що накопичуються поступово. Водночас відсутність доступної та своєчасної підтримки з боку значущих

дорослих або соціальних інституцій може посилювати відчуття самотності й безпорадності [2]. Сучасні підходи до подолання цих викликів наголошують на необхідності багаторівневих, інтегрованих стратегій психологічної та соціальної підтримки. Системи профілактики, що застосовуються у світі, ґрунтуються на розумінні багатофакторності кризових явищ та вимагають узгодженого функціонування освітніх, соціальних, медичних і громадських структур [1]. Первинний рівень такої роботи полягає у створенні сприятливих умов для збереження психічного здоров'я, розвитку емоційної компетентності та формування культури відкритого діалогу щодо переживань. Вторинний рівень передбачає своєчасне розпізнавання осіб, які перебувають у групі ризику, та забезпечення їх доступом до професійної допомоги. Третинна профілактика спрямована на підтримку тих, хто вже пережив кризові стани, та передбачає створення безпечного середовища, що сприяє відновленню психічної рівноваги [1]. Важливою складовою реагування на сучасні соціально-економічні виклики є формування психологічно підтримувального соціального простору, у якому домінують взаємоповага, довіра та готовність до взаємодопомоги. Освітні інституції, сім'я, громада та соціальні служби мають діяти у взаємодії, забезпечуючи комплексний супровід особи в період кризових переживань [3]. Регулярні освітні програми з розвитку емоційної грамотності, навичок стресостійкості, конструктивної комунікації та саморегуляції є важливими інструментами зміцнення психологічної стабільності як окремої людини, так і суспільства загалом. Таким чином, соціально-економічні виклики сучасності потребують глибокого міждисциплінарного осмислення, яке охоплює як психологічний, так і соціальний вимір. Створення системи стійкої підтримки, що базується на партнерстві різних інституцій та водночас зберігає фокус на людській гідності, є ключем до зниження рівня психосоціальних ризиків і забезпечення суспільної згуртованості. У сучасному світі психологічна безпека стає не лише особистісною потребою, а й важливою умовою соціальної стабільності та сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Gijzen M. W. M., Rasing S. P. A., Creemers D. H. M., Engels R. C. M. E., & Smit F. Effectiveness of school-based preventive programs in suicidal thoughts and behaviors. *A meta-analysis. Journal of affective disorders*. 2022. No. 298(Pt A). P. 408–420. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.10.062>
2. Khraban T. E. Adoption of coping strategies by Ukrainian civilians in the first fifteen days after the outbreak of military conflict in 2022. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*. 2022, iss. 7. P. 59–74. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2022-7-5>
3. Nadeem Parpio Y., Nuruddin R., Ali T. S., Mohammad N., Khan U. R., Shahzad S., Khan M. M., & Aslam M. Suicide prevention program on suicidal behaviors and mental wellbeing among school aged adolescents: a scoping review. *Frontiers in public health*. 2025. No. 13. 1506321. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2025.1506321>

КОЛОДКА А. В.

бакалавр

Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Вінниця

kolodka.anna@gmail.com

ВНУТРІШНЯ МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ

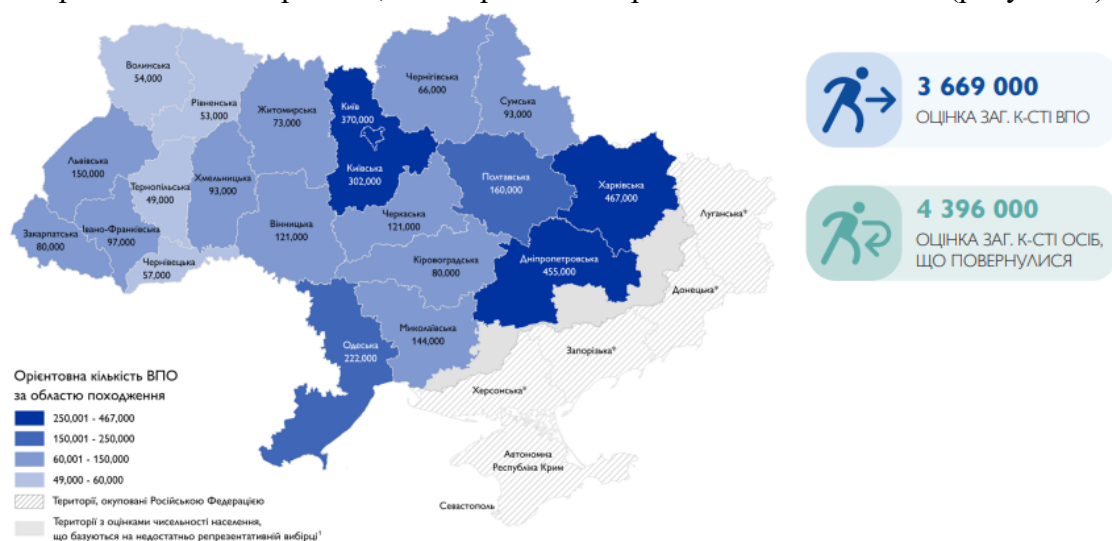
Внутрішня міграція в Україні – це один із найгостріших соціально-економічних викликів, особливо після 2020 року та з початком повномасштабного вторгнення РФ у 2022 році. Станом на травень 2024 року, за офіційними даними, в Україні зареєстровано понад 4,6 мільйона внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що створює значний тиск на соціальну інфраструктуру, житловий сектор та ринок праці [1]. Через масштабні переселення державі та громадам доводиться вирішувати питання доступного житла, зайнятості та соціального захисту в приймаючих регіонах.

Актуальність цієї проблеми зумовлена тим, що ВПО – це не просто тимчасово переселені особи, а спільноти, які можуть залишатися в нових місцях довгостроково, при цьому, багато з них не

мають стабільного доходу: за даними PISM, лише половина працездатних ВПО мають регулярні доходи, а близько 65% живуть в домогосподарствах з доходом на рівні або нижче прожиткового мінімуму [2].

Проблеми інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні – це не лише економічне питання, але й соціальне й психологічне. ВПО часто стикаються з труднощами у пошуку доступного житла: у науковому дослідженні для Підберізцівської територіальної громади Львівської області 68,6% респондентів назвали житло одним із головних обмежень інтеграції. Крім того, значна частина ВПО – до 40%, за оцінками PISM – не має стабільної зайнятості [3, с. 2]. Все це формує бар'єри для повноцінної інтеграції у нових громадах та підвищує ризик соціальної ізоляції.

Соціальне картування відіграє ключову роль у розумінні і вирішенні цих проблем. Завдяки картам внутрішньої міграції можна візуалізувати потоки переселенців по областях, визначити «гарячі точки» концентрації ВПО, а також райони з недостатньою соціальною інфраструктурою. Такі карти є аналітичною базою для планування державних і громадських програм: вони допомагають оцінювати соціально-економічні ризики й ефективно розподіляти ресурси, наприклад на житло, роботу, медичне обслуговування. Наприклад, у звіті МОМ “Звіт Р17” показано розподіл ВПО за областями переміщення та ті райони, де потреби в підтримці особливо високі (рисунок 1).

отримати просторово-часові оцінки переміщення переселенців в Україні в режимі майже реального часу. Ці інноваційні підходи дозволяють гуманітарним організаціям і уряду оперативно реагувати на зміни, прогнозувати потреби та оптимізувати розподіл ресурсів.

Отже, внутрішня міграція в Україні – це не лише гуманітарна криза, а й фундаментальне соціально-економічне завдання. Соціальне картування дає можливість побачити проблему «на мапі», і, завдяки цьому, ефективніше планувати інтервенції, щоб інтеграція внутрішньо переміщених осіб була справді сталим і системним процесом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UNN. В Україні на обліку понад 4,6 млн переселенців. 2024. URL: <https://unn.ua/news/stanom-na-traven-tsoho-roku-ponad-46-mln-ukraintsiv-maiut-status-vpo>.
2. The Polish Institute of International Affairs (PISM). Ukraine Facing Multiple Socio-Demographic Challenges. 2024. URL: <https://www.pism.pl/publications/ukraine-facing-multiple-socio-demographic-challenges>.
3. Voznyak H., Mulska O., Druhov O., Patytska K., Tymechko I. Internal migration during the war in Ukraine: Recent challenges and problems. *Problems and Perspectives in Management*. 2023. 21(1). Pp. 312–325. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21\(1\).2023.27](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(1).2023.27).
4. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbd11461/files/reports/GPS_R17_IDP_UKR.pdf.

КОЛОДКА А. В.

бакалавр

Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,

м. Вінниця

kolodka.anna@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

У науковій літературі соціальне підприємництво трактується як **бізнес, який націлений на вирішення соціальних завдань** — допомогу людям, турботу про екологію, догляд за важкохворими, створення робочих місць для осіб з інвалідністю, сиріт, пенсіонерів чи біженців. В основі такої діяльності лежить прояв ініціативи у вирішенні проблем соціально вразливих категорій населення засобами підприємництва. Питання сутності соціального підприємництва залишається предметом дискусій у науковому середовищі, оскільки в Україні наразі відсутня законодавча база, яка б надавала чітке та уніфіковане визначення цього поняття. Відсутність єдиного підходу до визначення та змістового наповнення поняття «соціальне підприємництво» дозволяє стверджувати, що наукове знання в цій сфері перебуває на етапі становлення та не є достатньо структурованим [1, с. 14].

Більшість дослідників сходяться на думці, що соціальне підприємництво поєднує елементи бізнесу з орієнтацією на суспільну користь, де соціальна цінність є основним критерієм успіху.

За Никифороком В. А., ключові аспекти соціального підприємництва — це соціальна спрямованість, підприємницький підхід та фінансова стабільність [2, с. 1].

Химич І. Г. та Тимошик Н. С. підкреслюють подвійність його природи: соціальна мета поєднується з бізнесовою складовою, що забезпечує економічну життєздатність [3].

У дослідженні Овсянюк-Бердадіної О. Ф. та Крисько Ж. Л. наголошено, що прибуток є лише інструментом підтримки соціальної місії, а не самоцілью [4]. Тому соціальне підприємництво розглядається як місія, інвестована у бізнес, головна мета якої — позитивна соціальна зміна.

Отже, соціальне підприємництво поєднує створення суспільної цінності з економічною сталістю, сприяє інклюзії, екологічній відповідальності та підвищенню добробуту населення.

Діяльність соціальних підприємств багато в чому залежать від використання тих чи інших соціальних технологій.

Поняття «соціальні технології» є досить багатограним.

У широкому — це галузь знань, що досліджує послідовність операцій із результатами пізнавальної діяльності.

У вузькому розумінні — це процес цілеспрямованого впливу на соціальний об'єкт для досягнення бажаного результату, що передбачає етапність та процедурність [5, с. 50].

Використання соціальних технологій забезпечує системність, плановість і професійність у вирішенні соціальних проблем. Їхня структура включає:

- програмну основу (проект) — визначення мети, проблеми, об'єкта впливу;
- алгоритм дій — логічну послідовність операцій;
- засоби й методи — ресурси та інструменти;
- критерії оцінювання ефективності;
- компонент адаптації — можливість коригування технології під зміни середовища.

Розробка соціальної технології проходить три етапи:

- теоретичний — обґрунтування мети й об'єкта технологічного впливу, виділення складових компонентів (елементів) та з'ясування соціальних зв'язків між ними;
- методичний — добір методів і засобів впливу, обробка й аналіз інформації, вибір принципів трансформації результатів аналізу у висновки та рекомендації;
- процедурний — практична діяльність із апробації обраної послідовності використання інструментарію [6, с. 235–236].

Враховуючи погляди різних авторів на класифікацію соціальних технологій, можемо виділити наступні:

- мікротехнології - технології, орієнтовані на роботу з невеликими групами або окремими особами;
- мезотехнології - технології, що застосовуються на рівні організацій, установ, спільнот;
- макротехнології - технології, які спрямовані на зміну або вплив на системи чи суспільство загалом [6, с. 236].

Такий поділ дозволяє визначати масштаб і характер впливу залежно від цілей діяльності та доступних ресурсів.

У межах соціального підприємництва соціальні технології виконують ключові функції:

- впорядковують соціальну діяльність і послідовність дій;
- дозволяють створювати відтворювані алгоритми допомоги чи взаємодії;
- забезпечують керування соціальними процесами для досягнення результатів;
- підвищують ефективність і гнучкість діяльності.

Приклади таких технологій — методики самозайнятості, алгоритми соціальної адаптації, процедури залучення вразливих груп тощо.

Їх застосування сприяє підвищенню ефективності соціальної місії підприємства, забезпечує сталість результатів і можливість масштабування соціального впливу.

Соціальне підприємництво та соціальні технології виступають взаємодоповнювальними інструментами реалізації соціальної політики. Перше забезпечує інноваційне вирішення соціальних проблем через бізнес-механізми, друге — структурує та підсилює ефективність соціальних процесів.

Поєднання цих підходів створює основу для нової моделі соціального розвитку України, орієнтованої на інклюзію, партнерство, самофінансування та відповідальне ставлення до суспільних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богацька Н. М. Сучасний стан та перспективи розвитку соціального підприємництва в Україні. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 25 вересня 2023 р.)*. Вінниця, 2023. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2024/konf/pr061.pdf>
2. Никифорак В. А. Соціальне підприємництво: сутність та особливості розвитку. *Економіка і суспільство*. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/57.pdf
3. Химич І., Тимошик Н. Соціальне підприємництво як інноваційний вид діяльності.

Тернопіль 2021. URL: [https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35268/2/NFEPSEV_2021_Khymych I-Social_entrepreneurship_193-208.pdf](https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/35268/2/NFEPSEV_2021_Khymych_I-Social_entrepreneurship_193-208.pdf)

4. Овсянюк-Бердадіна О. Ф., Крисько Ж. Л. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41373/1/%D1%81%D0%BE%D1%86.%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%D0%BF%D1%80..pdf>

5. «Студентська наукова конференція «Соціальні та економічні проблеми розвитку інформаційного суспільства» (матеріали конференції)». URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_727_89735545.pdf

6. Бех В. П., Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціальна робота у дискурсі формування громадянського суспільства URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0059444.pdf>

КОРОТИШ С. О.

здобувачка вищої освіти 2-го року навчання
освітнього ступеня магістр, спеціальність 081 «Право»,
Національний університет «Одеська морська академія»,
м. Одеса

korotishsvetlana@gmail.com

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АНТАРКТИЦІ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

На сьогоднішній день, туристична діяльність в Антарктиці є одним із найскладніших та найсуперечливіших аспектів використання цього унікального регіону, оскільки вона поєднує потенційні економічні та наукові вигоди із серйозними екологічними та управлінськими ризиками. І як вдало зауважують дослідники Г. Денисик, А. Кізюн, В. Воловик, Л. Атаман, Б. Денисик, якщо туризм в Арктиці у певній мірі уже відоме явище, то в Антарктиді він почав активно розвиватися з початку ХХІ ст [1, с. 30].

Саме з розвитком морських круїзів і появою доступніших технологій пересування, Антарктика стала об'єктом туристичного інтересу, що з року в рік невпинно зростає. За даними **Міжнародної асоціації антарктичних туристичних операторів (далі – ІААТО)**, у сезоні 2019-2020 років Антарктиду на круїзних лайнерах відвідали 73 670 людей [2]. ІААТО прогнозує, що до 2034 року ця цифра може досягти 450 000 [3].

На цьому тлі туристична діяльність в Антарктиці постає як складне соціально-економічне явище, у якому переплітаються комерційні інтереси, екологічні ризики та міжнародно-правові зобов'язання, що зумовлює необхідність ретельного аналізу та регулювання подальшого розвитку галузі.

Передусім проблематика полягає в екологічній вартості туризму. Антарктика, визначена як «спільне надбання людства», є територією з надзвичайно чутливими екосистемами. Проте, як правило, економічні вигоди від туризму отримують переважно приватні компанії та держави походження туристичних операторів, тоді як витрати та ризики – деградація середовища, зміни в поведінці тварин, небезпека інвазійних видів – несуть усі учасники міжнародної системи. Саме це, на наш погляд, створює асиметрію між джерелами прибутку та відповідальністю, посилюючи розрив між економічним інтересом та екологічною безпекою.

Другий соціально-економічний виклик пов'язаний з нерівністю доступу до антарктичного туризму, адже останній залишається елітарною практикою, доступною переважно для заможних груп. Ціни, що пропонують туроператори, підтверджують цю тенденцію. Так, деякі оператори пропонують 10-денну експедицію за вартістю **від 6390 USD** за стандартну каюту, а 18-денний маршрут за **5384 EUR**, що не враховує витрат на міжнародні перельоти, страхування та додаткове спорядження. Це формує специфічну форму соціальної стратифікації – Антарктида стає не загальнолюдською спадщиною, а привілейованим «туристичним ресурсом».

Додатковим викликом, на наше переконання, є недостатня узгодженість міжнародного

регулювання. Як відомо, перспективи розвитку туристичної діяльності в Антарктиці значною мірою залежать від здатності міжнародної спільноти адаптувати регуляторну базу до нових викликів, включно з глобальною зміною клімату, збільшенням потоку туристів, розвитком технологій віддаленого спостереження та транспортної інфраструктури. В даному питанні, слід погодитись з позицією Ю.Б. Миронова, який стверджує, що антарктичний туризм повинен перебувати під жорстким наглядом міжнародної спільноти, при цьому відвідування континенту туристичними групами має бути помірним, щоб уникнути явища «овертуризму». Слід обмежити масове будівництво туристичної інфраструктури, наприклад готелів, оскільки зі збільшенням кількості відвідувачів зростає й ризик негативного впливу на унікальну екосистему Антарктики. Це включає потенційні зміни клімату та занесення нових видів флори і фауни, які можуть потрапляти на континент разом із туристичними круїзними суднами [4, с. 59].

З урахуванням вищенаведеного, подальший розвиток цієї сфери, на нашу думку має ґрунтуватися на принципах обмеженого, контрольованого та науково виваженого туризму, де пріоритетом виступатиме не комерційний зиск, а довгострокове збереження екосистем і дотримання міжнародно-правових норм. Необхідним є вдосконалення інструментів міжнародного моніторингу, уніфікація правил для туристичних операторів, а також посилення екологічної відповідальності всіх залучених сторін. Лише за таких умов Антарктика зможе залишатися не лише об'єктом туристичного інтересу, а й справжнім спільним надбанням людства, збереженим для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денисик Г., Кізюн А., Воловик В., Атаман Л., Денисик Б. Зарубіжний досвід розвитку екстремального туризму та його впровадження в Україні. *Вісник Чернівецького університету: Географія*, №842. 2023, С. 25-32. URL: <https://doi.org/10.31861/geo.2023.842.2>
2. A one-of-a-kind route to Antarctica. 20 March 2023. Heather Jasper *Інтернет-ресурс «BBC»*. URL: <https://www.bbc.com/travel/article/20230319-a-one-of-a-kind-route-to-antarctica> (дата звернення: 25.11.2025).
3. Туристи прискорюють танення льодовиків у Антарктиді. Сергій Коваленко. *Інтернет-ресурс «GreenPost media»*. 25 серпня 2025. URL: <https://greenpost.ua/news/turysty-pryskoryuyut-tanennya-lodovykiv-u-antarktydi-i95985> (дата звернення: 26.11.2025).
4. Миронов Ю. Б. Проблеми та перспективи розвитку антарктичного туризму. *Підприємництво і торгівля*. 2021. Вип. 28. С. 56-60. URL: <https://doi.org/10.36477/2522-1256-2021-28-08>

КОСОВСЬКА В. В.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

vira.v.kosovska@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-6627-1856>

СІДЛЯР П. І.

магістр,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

pavlo.sidlyar.mptpb.2024@lpnu.ua

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ КОНДИТЕРСЬКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Кондитерська галузь посідає вагоме місце у структурі національного харчового виробництва України. Протягом останнього десятиліття ця сфера характеризувалася стабільною динамікою розвитку, що зумовлено технологічною модернізацією та активною інтеграцією у міжнародні ринки. Українські кондитерські підприємства підвищують конкурентоспроможність завдяки підвищенню стандартів якості, розширенню продуктових лінійок та впровадженню інноваційних підходів у виробничі процеси, що забезпечує стійкі позиції на внутрішньому ринку та сприяє виходу на

зовнішні ринки. Проте світова пандемія COVID-2019 та військові дії країни агресора у 2022 р. негативно вплинули на розвиток цієї галузі економіки, що призвело до значного зниження виробничих потужностей та скорочення промислового потенціалу. За оцінками аналітичних центрів, протягом 2022 р. близько 18–20 % підприємств галузі зазнали різного ступеня ушкоджень, тимчасового або повного припинення діяльності внаслідок бойових дій. Водночас галузь продемонструвала високий рівень адаптивності шляхом релокування виробництв у безпечніші регіони, активізування інвестицій в автоматизацію технологічних процесів та переорієнтації збуту продукції на нові зовнішні ринки.

В сучасних умовах ринок кондитерських виробів України характеризується високим рівнем конкуренції серед виробників. Найбільшими виробниками кондитерської промисловості у 2024 році були КК «Рошен», Монделіс Україна, «Малбі Фудс», «ВКФ» (Вінницька кондитерська фабрика) та Ферреро Україна.

Кондитерська галузь представлена великою кількістю товарів, які можна поділити на такі групи, як борошняні вироби, шоколадні товари та цукрові вироби. Динаміка обсягів реалізації кондитерської продукції наведена у табл.1.

Таблиця 1

Динаміка обсягів реалізованої харчової продукції протягом 2021-2024 рр. [1]

Група показників	2021	2022	2023	2024
Виробництво харчових продуктів (млн. грн.), у т.ч.:	585094	522200,9	632632,4	743738,2
- виробництво кондитерських виробів	75732,7	49751,4	59649,2	67382,6
Частка кондитерських виробів у виробництві харчових продуктів, %	12,5	9,5	9,4	9,1

Представлені дані свідчать про значну зміну обсягів виробництва харчових продуктів в Україні та кондитерських виробів протягом 2021–2024 рр., що зумовлено впливом складних економічних, логістичних та безпекових факторів. Загальний обсяг як і виробництва харчових продуктів, так і кондитерських виробів, у 2022 р. знизився на 10,7 % та 34,3% порівняно з 2021 р. Таку ситуацію можна пояснити наслідками повномасштабної військової агресії, порушенням логістичних ланцюгів постачання продукції, частковою втратою виробничих потужностей та падінням споживчого попиту. Проте вже з 2023 р. спостерігається суттєве відновлення обсягів виробництва продукції, що свідчить про адаптацію підприємств харчової промисловості до нових умов, диверсифікацію логістичних маршрутів, стабілізацію внутрішнього ринку та активізацію експортної діяльності.

Незважаючи на зростання абсолютних показників, частка кондитерської продукції у загальному виробництві харчових продуктів протягом 2021–2024 рр. поступово зменшується: з 12,5 % у 2021 р. до 9,1 % у 2024 р. Це свідчить про те, що темпи відновлення кондитерської промисловості є нижчими порівняно з іншими сегментами харчової індустрії. Така ситуація на ринку склалась внаслідок зростання конкуренції на міжнародному ринку, підвищення собівартості кондитерських виробів через подорожчання імпортової сировини, зміни структури споживчого попиту на користь більш доступних продуктів та посилення експортних ризиків.

Спираючись на проведені дослідження можна стверджувати, що період 2021–2024 рр. характеризується різкими коливаннями виробничої активності у харчовій промисловості України. Кондитерська галузь, хоча і відновлюється, все ж демонструє нижчі темпи зростання порівняно з іншими сегментами харчового ринку, що вимагає посилення інноваційних підходів, оптимізації

виробничих процесів та вдосконалення експортних стратегій для забезпечення довгострокової конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>

КОСТЮШКО Д. П.

студент,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль

ГРИЩУК С. А.

студент,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль

ПЛЕБАНОВИЧ О. С.

студент,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль

Науковий керівник:

УНІЯТ Л. М.

д.е.н., професор,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль

luda@uniyat.in.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8792-0245>

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ВІДПОВІДАЛЬНОГО БІЗНЕСУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Упродовж тривалого часу ефективність бізнесу оцінювали переважно за фінансовими показниками. Проте із посиленням тенденцій до сталого розвитку, соціально-економічних відносин, критерії оцінювання діяльності компаній значно розширилися. Нині важливими стають не лише фінансові результати, а й соціальний та екологічний вплив бізнесу, його внесок у сталий розвиток суспільства. Компанії дедалі активніше беруть на себе широкий спектр соціальних зобов'язань - від підтримки вразливих груп населення до реалізації масштабних екологічних, культурних, освітніх і медичних проєктів.

В Україні корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) почала формуватися ще до початку повномасштабної війни. За даними CSR Ukraine, у 2018 році 83 % компаній запроваджували політику КСВ, а чверть підприємств систематично фінансували соціальні програми [1, с.428]. Хоча рівень розвитку КСВ поступався європейським країнам, український бізнес демонстрував позитивну динаміку та розширював практики соціально відповідальної діяльності.

Теоретичні підходи до КСВ розроблено у працях Е. Фрімена [2], «теорія стейкхолдерів», А. Керролла [3], «піраміда корпоративної соціальної відповідальності (КСВ)», М. Портера і М. Крамера [4], «концепція створення спільної цінності». Українські науковці: О. Шевченко, І. Зінов'єва, С. Кваша, С. Герасименко - зосереджували увагу на національних особливостях становлення КСВ [5, с.98].

Європейська комісія визначає КСВ - як концепцію, за допомогою якої компанії інтегрують соціальні та екологічні проблеми у свої ділові операції та у взаємодію зі своїми зацікавленими сторонами на добровільній основі [6].

Все більше підприємств цінує роль КСВ і має бажання приймати участь у позитивних соціальних діях і ставити до відома про ці дії зацікавлені сторони.

Категорія «соціальна відповідальність» є багатовимірною, тому потребує комплексного

управлінського підходу. На початкових етапах важливо розмежовувати внутрішні та зовнішні напрями КСВ. Внутрішній вимір охоплює створення безпечних умов праці, соціальний захист та розвиток персоналу. Зовнішній - зосереджується на роботі з громадою, екологічних ініціативах, етичній поведінці бізнесу та партнерстві із зацікавленими сторонами. Реалізація КСВ зміцнює довіру стейкхолдерів, підвищує лояльність споживачів і працівників та сприяє покращенню репутації компанії. Важливу роль відіграє прозорість комунікацій і звітність відповідно до міжнародних стандартів.

КСВ не обмежується внутрішніми змінами, а проявляється через активне залучення компаній до суспільних ініціатив, партнерських проєктів та участі у діяльності галузевих і міжнародних організацій. Принципи прозорості, етичності, дотримання прав людини, екологічної відповідальності та сприяння розвитку громади формують основу соціально орієнтованого управління.

У світовій практиці КСВ дедалі частіше розглядається як стратегічний інструмент конкурентоспроможності. Її роль змінюється разом із трансформацією суспільних очікувань, законодавства та умов ринку. В Україні цей процес особливо прискорився після початку повномасштабної війни. КСВ стала важливим механізмом реагування на соціальні виклики: підтримку Збройних сил України, допомогу постраждалим, внутрішньо переміщеним особам і громадам. В умовах війни посилився вплив моральної відповідальності власників та керівництва підприємств на вибір напрямів соціальної допомоги.

Воєнний стан не лише змінив умови ведення бізнесу, а й посилив тиск суспільства щодо відповідальної поведінки компаній. Бізнес веде активну діяльність щодо волонтерської та благодійної допомоги, здійснюючи фінансову, матеріальну, організаційну та інформаційну підтримку. У таких умовах КСВ стає ключовим інструментом допомоги державі, працівникам і громадам.

Прикладом ефективної реалізації КСВ в Україні є діяльність агрохолдингів «Астарта-Київ», МХП та Kernel. Компанії інтегрують принципи сталого розвитку у всі бізнес-процеси, приєдналися до Глобального договору ООН та щороку публікують нефінансові звіти за стандартами GRI. У період війни вони підтримують громади, Збройні сили, освітні й гуманітарні ініціативи, роблячи вагомий внесок у продовольчу безпеку та відновлення країни [7].

Отже, корпоративна соціальна відповідальність поступово стає стратегічною складовою розвитку українського бізнесу. Вона забезпечує формування довіри, підвищення стійкості підприємств і підтримку суспільства в умовах криз, створюючи основу для повоєнного відновлення та сталого розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Vitalii Pokynchereda, Valerii Bondarenko, Nataliia Pravdiuk, Larysa Ivanchenkova, Ihor Sokoliuk «Corporate Social Responsibility in Ukraine under Martial Law: Accounting Aspects» Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development. 2023. Vol. 45. No. 4. 427-437
2. Freeman, R. E. Strategic Management: A Stakeholder Approach. Boston : Pitman, 1984. 276 p.
3. Carroll, A. B. The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders. Business Horizons. 1991. Vol. 34(4). P. 39–48.
4. Портер М. Е., Крамер М. Р. Створення спільної цінності. Harvard Business Review. Українське видання, 2011. № 1. С. 24–39.
5. Луциків І.В., Кужда Т.І. Корпоративна соціальна відповідальність у системі менеджменту підприємства. Modern Economics. № 52. 2025. С.97-102.
6. Commission of the European Communities (2002), Corporate Social Responsibility: A Business Contribution to Sustainable Development, COM (2002) 347 final, Brussels.
7. Мостенська Т.Л., Рихлівський М.О. Реалізація практик корпоративної соціальної відповідальності українськими компаніями в умовах воєнного стану. Агросвіт. №6. 2025. С.65-74.

КРЕМЕНСЬКИЙ О. О.

аспірант,
ВНМУ ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця
kremenskiya@gmail.com

РОДІНKOBA В. В.

д.біол.наук, професор,
ВНМУ ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця
vikarodi@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0741-1104>

КРЕМЕНСЬКА Л. В.

к.біол.наук, доцент,
ВНМУ ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця,
kremenska@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-8273-9498>

РЕЗНІК Я. В.

аспірант,
ВНМУ ім. М. І. Пирогова,
м. Вінниця
Jareka1244@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7788-7186>

РОЛЬ АЕРОБІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРОГНОЗІ МІКОЗІВ РОСЛИН ТА ОПТИМІЗАЦІЇ ФІТОСАНІТАРНОГО ЗАХИСТУ АГРОЦЕНОЗІВ

Прогнозування споруляції фітопатогенних грибів є одним із ключових інструментів сучасної агробіології та фітопатології, оскільки велика частка хвороб рослин спричиняються саме мікроміцетами. Грибкові патогени мають високу здатність до швидкого розмноження, адаптації до змін клімату та утворення спор, що легко поширюються на великі відстані [1]. У зв'язку з цим вчасне визначення періодів споруляції дозволяє ефективно планувати хімічний та біологічний захист рослин, мінімізувати втрати врожаю та зменшити застосування пестицидів, що є важливим для сталого розвитку сільського господарства [2].

Однією з найбільш поширених груп фітопатогенів є представники роду *Alternaria*, які обумовлюють альтернаріоз різних культур. Зокрема, *Alternaria alternata*, *Alternaria solani* та *Alternaria brassicicola* уражають томати, картоплю, соняшник та капустяні культури. Альтернаріоз проявляється у вигляді некротичних плям на листках і плодах, що призводить до значних втрат урожаю, особливо за умов підвищеної вологості та температурних коливань. Прогнозування масової споруляції *Alternaria spp.* має принципове значення для оптимізації термінів фунгіцидних обробок [3].

Важливою групою мікологічних фітопатогенів є гриби (порядок Pucciniales), які спричиняють іржаві хвороби злаків, бобових і декоративних культур. Наприклад, *Puccinia graminis* викликає стеблову іржу пшениці, *Puccinia tritricina* – листову іржу, а *Puccinia striiformis* – жовту іржу. Ці збудники характеризуються поліциклічним розвитком та продукують велику кількість легкопоширюваних спор, тому розробка моделей прогнозування їх сезонної активності є критично важливою для попередження епіфітотій [4, 5]. До значущих грибкових патогенів належать також борошнисторосяні гриби порядку Erysiphales, які викликають борошністу росу плодових, овочевих і польових культур. Також слід виділити *Fusarium spp.* – мікроміцети, що спричиняють фузаріози та кореневі гнилі.

На базі ВНМУ ім. М. І. Пирогова лабораторією вивчення алергенних факторів доквілля проводиться довгостроковий моніторинг пилкування рослин і споруляції мікроміцетів та

створюються алергопрогнози для населення Вінниччини. Сучасні технології аеромоніторингу дозволяють створювати прогностичні моделі, які допоможуть працівникам сільського господарства вживати дій щодо захисту врожаю від мікологічних патогенів. Використання цих даних сприятиме зменшенню хімічного навантаження на агроєкосистеми, зниженню економічних втрат та забезпеченню стабільності виробництва рослинної сировини.

Таким чином, прогнозування споруляції фітопатогенних грибів виступає ключовим елементом інтегрованих систем захисту рослин і має стратегічне значення для сільського господарства, продовольчої безпеки та адаптації аграрного сектору до глобальних кліматичних змін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anees-Hill S., Douglas P., Pashley C. H., Hansell A., Marczylo E. L. A systematic review of outdoor airborne fungal spore seasonality across Europe and the implications for health. *The Science of the Total Environment*. 2022. Vol. 818. Art. no. 151716. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.151716>
2. Martinez-Bracero M., Markey E., Clancy J. H., McGillicuddy E. J., Sewell G., O'Connor D. J. Airborne fungal spore review, new advances and automatisisation. *Atmosphere*. 2022. Vol. 13, № 2. Art. no. 308. DOI: <https://doi.org/10.3390/atmos13020308>
3. Charalampopoulos A., Damialis A., Vokou D. Spatiotemporal assessment of aeromycoflora under differing urban green space, sampling height, and meteorological regimes: The atmospheric fungiscape of Thessaloniki, Greece. *International Journal of Biometeorology*. 2022. Vol. 66, № 5. P. 895–909. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00484-022-02247-9>
4. Пінчук Н. В., Вергелес П. М., Коваленко Т. М., Окрушко С. Є. Загальна фітопатологія : навч. посіб. / за ред. Н. В. Пінчук – Вінниця, 2018. – 272 с.
5. Фітопатологія : підручник / ред. І. Л. Марков. – Київ : Ліра-К, 2017. – 547 с.

КРИЛОВ М. М.

аспірант, ННЦ «ІАЕ»,
м. Київ

zemproekt2112@gmail.com

СОЦІАЛЬНЕ ІННОВАЦІЙНЕ ФЕРМЕРСТВО: ДОДАТКОВА МОЖЛИВІСТЬ ДЛЯ РОЗВИТКУ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

Сільські території в багатьох країнах, зокрема в Україні та Польщі, стикаються з низкою викликів: демографічним скороченням, відтоком молоді, нестачею робочих місць, обмеженим доступом до соціальних послуг та слабким економічним зростанням. У таких умовах виникає потреба у нових моделях розвитку, які одночасно зміцнюють місцеву економіку та підвищують якість життя в громаді. Однією з таких моделей є соціальне інноваційне фермерство – підхід, що поєднує сільськогосподарське виробництво з соціальною місією, підприємництвом і місцевими інноваціями.

Це явище не зводиться лише до фермерства як галузі – воно перетворює ферму на центр соціальної інтеграції, освітню платформу, простір для зайнятості вразливих груп, терапевтичне середовище та осередок сталого розвитку. Такий підхід відкриває нові можливості для сільських територій, роблячи їх більш життєздатними, привабливими та соціально згуртованими.

Соціальне інноваційне фермерство – це модель, у якій фермерське господарство виконує не лише економічну, а й соціальну функцію. Вона поєднує [1]:

- сільськогосподарське виробництво;
- соціальні послуги або інтеграційні програми;
- інноваційний підхід до зайнятості та місцевого розвитку.

Такі ферми можуть працювати як соціальні підприємства, кооперативи або громадські ініціативи.

Соціальне інноваційне фермерство спрямоване на вирішення суспільно важливих проблем:

- працевлаштування людей з інвалідністю, людей у складних життєвих обставинах,

ветеранів, молоді з груп ризику;

- створення інклюзивних робочих місць;
- розвиток локальних освітніх та терапевтичних програм (франківські ферми-реабілітації, терапія тваринами, програми для дітей та літніх людей).

Це робить ферму не лише бізнесом, а й партнером громади.

Соціальне фермерство диверсифікує сільську економіку шляхом розвитку: агротуризму, ремесел і переробки, освітніх та екскурсійних послуг, локальних торгових марок, перехресної зайнятості (сезонна робота, соціальні контракти, кооперативи).

Ферми отримують додаткові джерела доходів, а громади – стабільніший економічний базис. Інновації проявляються в таких аспектах [2]:

- впровадження екологічно сталих технологій,
- цифровізація фермерських процесів,
- нові форми партнерства (державні гранти, приватні інвестиції, кооперація з НУО),
- міжнародні програми підтримки соціального підприємництва,
- моделі "коротких ланцюгів" постачання (прямий продаж від виробника до споживача).

Ферма перетворюється на мультифункціональний простір із доданою соціальною цінністю.

Соціальне інноваційне фермерство сприяє розвитку сільських територій через:

- підвищення зайнятості та створення нових робочих місць;
- зниження рівня соціальної напруги;
- розвиток місцевої інфраструктури;
- залучення молоді;
- створення локальних мереж співпраці;
- формування більш згуртованих та активних громад.

Такі ферми стають локомотивами змін і часто задають тон розвитку громади.

У Західній Європі моделі соціального фермерства активно підтримуються державами та ЄС. Існують програми для "green care farms", агротерапевтичних господарств, соціальних кооперативів. Для України й Польщі цей напрям має стратегічний потенціал, особливо в контексті: післявоєнного відновлення, інтеграції ветеранів, підтримки внутрішньо переміщених осіб, зміцнення продовольчої безпеки, розвитку соціального підприємництва в сільській місцевості.

Отже соціальне фермерство є перспективним напрямом для розвитку сільських територій у контексті сталого розвитку, зеленої економіки та соціальної інклюзії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kropyvko, M., Krushelnytsky, M., & Stolyarchuk, N. (2020). Соціальна спрямованість в управлінні економічною ефективністю інвестицій. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*, 2(6), 121-131. DOI: <https://doi.org/10.32750/2020-0211>.

2. Стратегічні напрями сталого розвитку сільських територій на період до 2030 року / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Булавка О.Г. та ін.]; за ред. Ю.О. Лупенка. – К.: ННЦ ІАЕ, 2020. – 60 с.

ЛУЧАК І. П.

аспірант кафедри біології та екології,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

ivan.luchak24@pnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0008-8342-519X>

САМОСІЙНІ ЛІСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕКОСИСТЕМНИХ ПОСЛУГ: ЕКОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

Глобальне скорочення лісового покриву та деградація природних екосистем створюють одні з найсерйозніших викликів для збереження біорізноманіття, стабільності кліматичної системи та забезпечення сталого розвитку людських суспільств. За даними FAO, щорічні втрати лісів у світі становлять близько 10 млн гектарів, що еквівалентно площі 27 футбольних полів щохвилини [1]. За

таких умов особливої ваги набувають природні процеси відновлення лісів, серед яких важливе місце посідають самосійні ліси – лісові екосистеми, що формуються спонтанно, без цілеспрямованого антропогенного втручання, і мають значний потенціал забезпечення ключових екосистемних функцій.

Екосистемні функції самосійних лісів охоплюють широкий спектр регуляторних, підтримувальних та буферних процесів. Однією з ключових функцій є регулювання глобального та локального клімату, насамперед завдяки високим темпам секвестрації вуглецю та накопиченню органічної речовини в ґрунтах. Численні дослідження свідчать, що природно сформовані лісові екосистеми здатні акумулювати вуглець не менш ефективно, а інколи й більш інтенсивно, ніж штучні деревостани [2; 3].

Іншою важливою функцією є регулювання водного режиму та зменшення ризиків деградації ґрунтів. Самосійні ліси сприяють інфільтрації та утриманню вологи, стабілізують поверхневий стік, знижують інтенсивність ерозійних процесів і запобігають формуванню деградованих форм рельєфу. Вони також виконують функцію покращення якості атмосферного повітря та води через абсорбцію забруднювачів, фільтрацію завислих часток та участь у біогеохімічних циклах. До важливих підтримувальних функцій належать відновлення ґрунтової родючості, накопичення гумусу та формування стабільних мікробних спільнот. Завдяки безперервному кругообігу органічної речовини самосійні ліси виступають потужним механізмом природної реабілітації ґрунтів, що є критично важливим для покинутих агроландшафтів і територій із порушеною структурою ґрунтового профілю.

Не менш значущими є культурні та соціально орієнтовані функції таких лісів. Самосійні екосистеми створюють простір для рекреаційної активності, сприяють психологічному благополуччю населення та формують умови для розвитку природно орієнтованого туризму. Наукові дослідження підтверджують позитивний психоемоційний ефект від перебування в природних лісових середовищах, включно зі зниженням стресу, покращенням когнітивних функцій та загального стану здоров'я [5].

В Україні процеси спонтанного заліснення особливо інтенсивні на землях сільськогосподарського призначення, які в останні десятиліття були виведені з обробітку. Моніторингові дослідження демонструють, що відновлення лісів у таких умовах характеризується високою швидкістю природної сукцесії, накопиченням фітомаси, стабілізацією гідрологічних і ґрунтових процесів та формуванням екологічно стійких структурно-функціональних систем [6].

Отже, самосійні ліси становлять значний екологічний ресурс, здатний забезпечувати широкий спектр екосистемних функцій – від кліматорегулюючих і ґрунтозахисних до рекреаційних. Завдяки своїй структурній складності, високій адаптивності та здатності до довготривалої самопідтримуваної динаміки такі екосистеми мають потенціал стати ключовим елементом природоорієнтованих стратегій відновлення ландшафтів і підвищення їхньої екологічної стійкості. Урахування ролі самосійних лісів у системі ландшафтного планування та управління природними ресурсами є важливою передумовою для формування ефективної та науково обґрунтованої політики екологічного відновлення деградованих ландшафтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. FAO. Global Forest Resources Assessment 2020. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2020. URL: <https://www.fao.org/forest-resources-assessment/2020>
2. Лакида П. І. Самосійні соснові ліси депонують вуглецю більше за штучні і природні деревостани: дослідження українських вчених // ДП "Ліси України". 2024. URL: <https://e-forest.gov.ua/samosijni-lisy-deponuiut-vuhletsiu-bilshe-za-shtuchni-i-prirodni-derevostany-doslidzhennia-ukrainskykh-vchenykh/>
3. (дата звернення: 27.11.2025)
4. Crouzeilles R., Ferreira M. S., Chazdon R. L., et al. Ecological restoration success is higher for natural regeneration than for active restoration in tropical forests. *Science Advances*. 2017. Vol. 3, № 11. Article e1701345. DOI: 10.1126/sciadv.1701345
5. Verdone M., Seidl A. Time, space, place, and the Bonn Challenge global forest restoration target. *Restoration Ecology*. 2017. Vol. 25, № 6. P. 903–911. DOI: 10.1111/rec.12512

6. Bratman G. N., Anderson C. B., Berman M. G., et al. Nature and mental health: An ecosystem service perspective. *Science Advances*. 2019. Vol. 5, № 7. Article eaax0903. DOI: 10.1126/sciadv.aax0903
7. Prots B., Kagalo O., Kozak I. Spontaneous afforestation in the Ukrainian Carpathians: Ecological and conservation aspects. *Mountain Research and Development*. 2021. Vol. 41, № 2. P. 15–24. DOI: 10.1659/MRD-JOURNAL-D-20-00042.1
8. Griscom B. W., Adams J., Ellis P. W., et al. Natural climate solutions. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2017. Vol. 114, № 44. P. 11645–11650. DOI: 10.1073/pnas.1710465114

МАЗУР Е. В.

бакалавр,

Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,

м. Вінниця

evelinamazur205@gmail.com

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА МОДЕРНІЗАЦІЮ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

В умовах сучасних викликів для України, зокрема воєнних та демографічних, ефективна та сучасна система соціального захисту набуває особливої значущості. Впровадження європейських підходів сприяє підвищенню ефективності, прозорості та адресності соціальних послуг, зміцненню інституцій, розширенню захисту вразливих категорій населення та підвищенню довіри до соціальної сфери. Адаптація європейських стандартів стає ключовим чинником розвитку та модернізації системи соціального захисту України, що забезпечує її відповідність сучасним потребам суспільства та стратегічним євроінтеграційним цілям.

Державні соціальні стандарти — це встановлені законодавством та іншими нормативно-правовими актами соціальні норми й показники або їх сукупність. Вони слугують основою для визначення рівнів основних державних соціальних гарантій і спрямовані на забезпечення реалізації соціальних прав громадян, гарантованих Конституцією України. Також ці стандарти визначають пріоритети державної соціальної політики у забезпеченні потреб людей у матеріальних благах і послугах, а також обґрунтовують розміри видатків на соціальний захист та утримання соціальної сфери [4].

Європейський Союз створив спільну систему соціальних стандартів, які охоплюють широкий спектр аспектів, що стосуються суспільного життя і прав працівників. Водночас варто наголосити, що далеко не всі соціальні стандарти мають виключно європейське походження, адже кожна держава-член Союзу володіє власною національною системою соціального забезпечення і регуляторною базою. У результаті соціальна політика ЄС є поєднанням загальноєвропейських норм і особливостей національних законодавств [2].

Соціальні стандарти Європейського Союзу ґрунтуються на ключових принципах, спрямованих на забезпечення справедливості та підвищення якості життя громадян. Після кризи Covid-19 ЄС усвідомив, що проблеми економічної сфери тісно пов'язані із соціальними викликами, і для їх подолання було створено соціальний стандарт «Європейська основа соціальних прав». Цей план дій, схвалений Європейською комісією у 2021 році, визначає три основні цілі та 20 ключових положень, реалізацію яких планується завершити до 2030 року. До першого напрямку належать рівні можливості та доступ до ринку праці, включно з розвитком освіти протягом життя та стимулюванням постійного навчання і набуття нових навичок. Велика увага приділяється гендерній рівності, забезпеченню рівних прав та можливостей для чоловіків і жінок у всіх сферах життя, зокрема на ринку праці. ЄС визначає також важливість створення чесних умов праці та забезпечення підтримки працевлаштування через програми та сервіси, що полегшують пошук роботи та збереження зайнятості. Адаптована зайнятість передбачає гнучкі форми роботи, що враховують потреби працівників і ринку праці, а гідна заробітна плата гарантує справедливе матеріальне винагородження за працю. Додатково ЄС пропонує встановлення рівних умов працевлаштування та

захисту під час звільнення, розвиток соціального діалогу між працівниками та роботодавцями, а також підтримку балансу між роботою та відпочинком і адаптацію робочих місць для людей з обмеженими можливостями [1].

Другий напрямок стандартів охоплює соціальний захист та інклюзію. Він передбачає підтримку дітей, забезпечення системи соціального захисту у всіх життєвих ситуаціях, надання допомоги під час безробіття та визначення мінімального доходу для гарантування гідного рівня життя. Значну увагу приділено пенсійному забезпеченню, охороні здоров'я та створенню умов для повноцінної інклюзії всіх громадян незалежно від їхніх особливостей або обставин.

Третій напрямок передбачає розвиток системи догляду та підтримки літнього населення, надання допомоги та прихистку безхатченкам, а також забезпечення вільного доступу до основних соціальних послуг, таких як освіта, охорона здоров'я та житло. Впровадження цих стандартів покликане підвищити рівень соціальної справедливості та гарантувати всім громадянам рівні можливості для повноцінного життя [5].

Орієнтація України на європейські соціальні норми має значний вплив, зумовлений декількома важливими аспектами. Насамперед, це призводить до узгодження українського законодавства з європейським, що створює сприятливі умови для економічного зростання та стимулює приплив капіталовкладень. Європейські вимоги забезпечують захист прав працівників, гарантуючи гідні та безпечні умови праці, що має особливе значення для розвитку та підвищення конкурентоздатності українських підприємств. Крім того, впровадження соціальних стандартів позитивно впливає на покращення добробуту населення, сприяє скороченню соціальної нерівності та зміцненню стабільності в суспільстві. Нарешті, це виконання зобов'язань, взятих Україною в рамках Угоди про асоціацію з ЄС, що сприяє координації економічної політики та зміцненню міжнародного співробітництва [2].

Отже, впровадження європейських соціальних стандартів є стратегічною необхідністю та ключовим чинником модернізації системи соціального захисту в Україні, особливо в умовах воєнних, економічних та демографічних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Європейська соціальна хартія (переглянута). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062#Text (дата звернення: 25.11.2025).
2. Наливайко І. О. Еволюція соціальних стандартів та гарантій у правовій системі України: сучасні виклики та перспективи розвитку. Аналітичне-порівняльне правознавство / редкол.: Ю. М. Бисага (голов. ред.), В. В. Заборовський, Д. М. Белов, С. Б. Булеца та ін.; ДВНЗ «УжНУ» – Ужгород, 2024. – №5. – С. 42-47 – URL: <https://surl.lu/ocylox>.
3. Петренко В.С., Карнаушенко А. С., Мельникова К. В. Соціальні стандарти ЄС та їх вплив на українську економіку. URL: <https://surl.li/qbmclj> (дата звернення: 25.11.2025).
4. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://surl.li/nfexel> (дата звернення: 25.11.2025).
5. Чалюк Ю. О. Імплементация в Украине европейских социальных стандартов. Економічні студії. – 2019. – № 3. – С. 173–177.

МАЗУР Е. В.

бакалавр,

Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Вінниця

evelinamazur205@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Соціальне обслуговування осіб похилого віку є важливою складовою системи соціального захисту населення, спрямованою на підтримку громадян, які через вікові зміни частково або

повністю втрачають здатність до самообслуговування і потребують допомоги держави чи соціальних служб. У науковому середовищі воно розглядається як комплексна система соціальних, психологічних, реабілітаційних та медичних заходів, що забезпечують збереження гідних умов життя людей старшого віку, їх активної життєвої позиції та профілактику соціального відчуження.

Як зазначає Голубенко Т.О. соціальне обслуговування – це комплекс соціальних заходів, що забезпечує підтримку, сприяння та надання послуг окремим особам або групам населення для подолання життєвих труднощів, збереження соціального статусу та забезпечення повноцінної життєдіяльності. Для людей похилого віку воно включає набір соціальних послуг, які надаються як вдома, так і у спеціалізованих державних закладах та структурах за підтримки органів місцевого самоврядування [2].

Україна вважає соціальну підтримку одним із основних напрямків соціально-економічної політики, зокрема у сфері соціального забезпечення. Держава забезпечує права громадян, які потребують допомоги. Закон України «Про соціальні послуги» гарантує людям похилого віку доступ до соціального забезпечення та різноманітних послуг, включаючи правову, економічну, психологічну, педагогічну, медичну та реабілітаційну допомогу. Головною метою цих послуг є допомога у підтримці або відновленні здатності жити самостійно, адаптуватися в суспільстві та повернутися до повноцінного життя. Основними формами соціальної підтримки є матеріальна допомога у вигляді грошей або товарів, а також інші види соціальних послуг [5].

Однією з основних умов для отримання соціального обслуговування є наявність у особи складних життєвих обставин, тобто ситуацій, які об'єктивно перешкоджають нормальному функціонуванню та не можуть бути подолані самостійно. Соціальні послуги надаються у різних організаційних формах: за місцем проживання (на дому), у спеціалізованих стаціонарних геронтологічних закладах, реабілітаційних установах, центрах денного перебування, закладах тимчасового або постійного перебування, а також у територіальних центрах соціальних послуг [4].

Відповідно до чинного законодавства та існуючих потреб, особи похилого віку можуть отримувати такі види соціальних послуг: соціально-побутові, психологічні, соціально-економічні, соціально-медичні, соціально-педагогічні, інформаційні, юридичні, а також послуги з працевлаштування [3].

В Україні соціальне обслуговування людей похилого віку здійснюється за трьома моделями: стаціонарною, напівстаціонарною та нестаціонарною. Стаціонарна модель передбачає надання повного спектру послуг у спеціалізованих закладах – будинках-інтернатах і пансіонатах для ветеранів, осіб з інвалідністю, учасників війни та самотніх людей. Тут забезпечується матеріально-побутове обслуговування, харчування, організація дозвілля, соціально-медична підтримка, гігієнічні послуги, освітня та юридична допомога, а також сприяння в організації ритуальних заходів.

Напівстаціонарна модель орієнтована на заклади денного або нічного перебування, реабілітаційні та медико-соціальні установи, де надаються соціально-побутові, психологічні, педагогічні, медико-соціальні, економічні та юридичні послуги, а також інформаційна підтримка.

Нестаціонарна модель акцентує увагу на адресній допомозі вдома, включаючи доставку продуктів і ліків, супровід до медичних установ, юридичну підтримку, допомогу в гігієні та оформленні документів, а також сприяння у розміщенні в стаціонарних закладах. Важливою складовою є термінове соціальне обслуговування, яке надає швидко одноразову допомогу літнім людям та особам з інвалідністю – гаряче харчування, продуктові набори, одяг, одноразову грошову допомогу, тимчасове житло, а також правову та медико-психологічну підтримку через роботу фахівців різних галузей [1].

Отже, соціальне обслуговування осіб похилого віку в Україні виступає важливою складовою системи соціального захисту населення, спрямованою на підтримку та забезпечення гідних умов життя людей старшого віку. Воно не лише допомагає подолати труднощі, пов'язані зі зниженням здатності до самообслуговування, а й сприяє їх соціальній адаптації, збереженню активної життєвої позиції та інтеграції в суспільство. Комплексний підхід до надання соціальних послуг, що включає матеріальну, медичну, психологічну, юридичну та інші форми допомоги, дозволяє забезпечити індивідуалізовану підтримку відповідно до потреб кожної людини, підвищуючи рівень їхньої

самостійності та якості життя. Таким чином, ефективне функціонування системи соціального обслуговування сприяє зміцненню соціальної безпеки громадян похилого віку та реалізації державою гарантованих прав на соціальну підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Голова Н. І. Соціальні моделі обслуговування геронтологічної групи населення в Україні. *Social Work and Education*. 2020. Vol. 7, № 2. pp.170-177.
2. Голубенко Т. О. Особливості процесу формування готовності майбутніх соціальних працівників до патронажної роботи з людьми похилого віку. *Молодий вчений*. 2013. № 1 (01). С. 77-81.
3. Моторнюк У. І. Аналіз сучасного стану надання соціальних послуг в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 8. С. 187–190.
4. Правові основи та форми соціальної роботи з людьми похилого віку. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. URL: <https://surl.li/mhcfllg> (дата звернення: 30.10.2025).
5. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 30.10.2025).

МАЗУР Е. В.

бакалавр,

Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету,
м. Вінниця

evelinamazur205@gmail.com

СОЦІАЛЬНЕ КАРТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ПРОСТОРОВОЇ НЕРІВНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ

Сучасні соціально-економічні виклики, включно з процесами урбанізації, міграції та необхідністю відновлення інфраструктури, вимагають нових підходів до оцінки якості життя та доступності міського простору. Забезпечення безбар'єрності є не лише соціальною, але й економічною передумовою сталого розвитку, адже інклюзивне середовище сприяє повноцінній участі всіх громадян, зокрема й маломобільних груп населення, у суспільному та економічному житті. У цьому контексті соціальне картування виступає як критично важливий інструмент для діагностики та планування.

Поняття соціального картування (social mapping) розглядається як метод, за допомогою якого здійснюється відображення просторового розташування соціальних установ, ресурсів та вразливих категорій населення. Воно слугує інструментом візуалізації соціальної структури певної території, що дозволяє чітко ідентифікувати зони з недостатнім рівнем соціального захисту населення [5].

Картування виконує декілька важливих функцій, серед яких:

- забезпечення прозорості в процесі надання соціальних послуг;
- можливість для фахівців та громадськості швидко знаходити постачальників послуг;
- сприяння у виявленні прогалин і уникненні дублювання в системі;
- оптимізація розподілу ресурсів у рамках стратегічного планування [2].

Картування, як один із сучасних підходів до візуалізації даних, слугує важливим джерелом інформації про зміст та сутність об'єкта дослідження. Цей інструмент сприяє здійсненню процесів планування, організації, реалізації, критичного мислення, аналізу і виявлення потенційних прогалин. Завдяки картуванню можна ефективно орієнтуватися у динамічних трансформаціях, що дозволяє оперативно змінювати фокус аналізу й адаптувати його до нових викликів. Сучасні технології картування відкривають перспективи вирішення численних проблем, характерних для сучасних культурних практик. У такому контексті процес картування розглядається як певний творчий підхід, покликаний відобразити соціокультурні стимули, наявний потенціал чи доступні ресурси. Його також можна інтерпретувати як певну стратегію формування благополуччя, добробуту та соціального щастя. Досягнення цих цілей забезпечується через інтеграцію об'єктів,

подій та елементів об'єктивної реальності. Зокрема, теорія сприйняття стає значущою в науковому дискурсі при вивченні психологічного потенціалу соціокультурних просторів, територій та зон [3].

Соціальне картування має значний потенціал, особливо у контексті розвитку і застосування мовної структури карт для вирішення актуальних глобальних викликів, зокрема соціокультурних. Такий підхід дозволяє не лише досліджувати, але й розширювати перелік завдань, що вимагають точного відображення реальності у межах соціокультурного простору. Завдяки картуванню стає можливим пошук ефективних інструментів і механізмів для аналізу складних питань, а також вирішення практичних задач, які виникають під час формування та впровадження соціальної політики. Цей процес охоплює не лише технічне створення карт, але й врахування потреб користувачів, аналіз змісту закладених топографічних даних, форми та якості представлення інформації, планування відповідних робіт, накопичення даних та виявлення перспектив подальшого розвитку [4].

Узагальнюючи викладене, соціальне картування постає ключовим інструментом у виявленні та візуалізації просторової нерівності, соціальної ізоляції й дисбалансів у забезпеченні доступності життєво важливих ресурсів. Воно забезпечує науково обґрунтовану можливість аналітичного відображення реальних умов існування різних груп населення, простеження взаємозв'язків між соціальною інфраструктурою, мобільністю та якістю життя громадян у межах конкретної території. Завдяки систематизації та просторовому аналізу соціальних даних картування дозволяє ідентифікувати «прогалини доступності», визначати території з високим рівнем соціальної вразливості, прогнозувати ризики та формувати адресні управлінські рішення [1].

Концепт безбар'єрності, що набув вагомого державного статусу в умовах післявоєнної відбудови, значно розширює застосування соціального картування, адже передбачає рівність можливостей у фізичному, інформаційному та соціальному вимірах. Безбар'єрність розглядається як суспільна норма і як стратегічна філософія розвитку, що орієнтована на створення середовища, у якому відсутні будь-які обмеження для повноцінної участі людини в усіх сферах життя. Її практична реалізація потребує глибокої діагностики доступності послуг, інклюзивності інфраструктури, бар'єрних зон у громадах — саме тих завдань, які соціальне картування здатне розв'язувати найбільш ефективно [6].

Тому впровадження інструментів соціального картування у процеси державного й муніципального управління є стратегічно важливим для підвищення результативності соціальної політики. Воно створює підґрунтя для прозорості оцінки якості послуг, оптимізації розподілу бюджетних ресурсів, модернізації просторового планування та забезпечення відкритого діалогу між владою та громадою. У перспективі цифровізації державного сектору картографічна візуалізація соціальних даних здатна не лише фіксувати наявні проблеми, а й слугувати інструментом соціальних інновацій, посилюючи соціальну згуртованість і сприяючи сталому розвитку територій.

Отже, соціальне картування є необхідним елементом формування безбар'єрного простору, що орієнтується на принципи рівності, інклюзії та доступності. Воно забезпечує науково підтверджене підґрунтя для прийняття рішень, спрямованих на розширення можливостей кожного громадянина, подолання просторових соціальних диспропорцій та зниження рівня соціальної ізоляції. У цьому полягає його вагомий методологічний та практичний цінність у системі сучасного державного управління та соціального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кардаш О. В., Свірко В. О., Джурик О. В., Білоноженко А. О. Особливості засобів забезпечення безбар'єрного простору. *Теорія та практика дизайну*. 2017. № 13. С. 131-139.
2. Картування послуг. Ураїнська мережа за права дитини. URL: <https://childrights.org.ua/news/kartuvannya-poslug-u-proyekti-spilno-soczialni-poslugy/> (дата звернення: 26.11.2025).
3. Коляденко С. М., Літяга І. В. Використання цифрових технологій у картуванні соціальних послуг: актуальність, можливості та виклики. *Scientific discussion*. 2025. Т. 1, № 103. С. 46–47. DOI: [10.5281/zenodo.16880756](https://doi.org/10.5281/zenodo.16880756).
4. Копієвська О. Р. Міжкультурний феномен картування. «Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії», м. Київ, 2018 р. С. 72-74.

5. НЗ Рада. (n.d.). Картування соціальних послуг [Електронний ресурс]. URL: <https://nзрада.gov.ua/kartuvannya-soczialnih-poslug/> (дата звернення: 26.11.2025).

6. Шашенко О. М., Григор'єв О. Є., Скобенко О. В., Кулівар, В. В. Безбар'єрний простір великих міст. 2024.

МАЛАШЕНКО Ю. А.

к.е.н., доцент,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія Управління персоналом»,

м. Кременчук

ulijamalashenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5748-8906>

ЄФРЕМЕНКО А. Г.

к.е.н., доцент,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад
«Міжрегіональна Академія Управління персоналом»,

м. Кременчук

alina21012018@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-6212-0660>

МАРКЕТИНГОВІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК КЛЮЧ ДО ФІНАНСОВОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Маркетингові інвестиції є важливим елементом стратегічного розвитку підприємства. Вони охоплюють витрати на рекламу, просування бренду, дослідження ринку, розвиток продукту та інші активності, спрямовані на збільшення доходів.

Сучасний бізнес потребує не лише ефективного витрачання маркетингового бюджету, але й розуміння того, як ці витрати впливають на фінансові результати. Аналіз цього впливу дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, оптимізувати витрати та підвищувати рентабельність.

Маркетингові інвестиції безпосередньо впливають на ключові фінансові показники:

- прибуток та рентабельність продажів — за рахунок зростання обсягів продажів і підвищення середнього чека;
- вартість компанії — завдяки формуванню сильного бренду, що підвищує довгострокову привабливість для інвесторів;
- грошові потоки — через стимулювання попиту та ефективне планування продажів.

Аналітичний підхід передбачає систематичне вивчення впливу маркетингових витрат на фінансові показники за допомогою історичного аналізу, порівняння галузевих даних та дослідження практичних кейсів.

У практиці менеджменту використовуються такі підходи до оцінки ефективності маркетингових інвестицій:

1. ROMI (Return on Marketing Investment) — співвідношення доходу, отриманого завдяки маркетинговим витратам, до їхньої величини.

2. ROAS (Return on Advertising Spend) — оцінка ефективності конкретних рекламних кампаній.

3. Порівняння витрат і прибутку — аналітичний розрахунок частки прибутку, що формує маркетинг.

4. Якісні оцінки — експертне визначення впливу бренду, впізнаваності та лояльності на фінансові результати.

Ці підходи дозволяють не залучати складні математичні моделі, водночас надаючи практично значущу інформацію для прийняття рішень.

Практичний вплив маркетингових інвестицій на фінанси підприємства

- Зростання обсягів продажів: реклама та просування бренду збільшують попит, що безпосередньо підвищує дохід.
- Підвищення лояльності клієнтів: маркетингові активності підтримують стабільність доходів і знижують ризик втрати клієнтів.
- Формування репутаційного капіталу: сильний бренд підвищує інвестиційну привабливість компанії, сприяє залученню фінансування та партнерів.
- Оптимізація витрат: систематичний аналіз ROI маркетингових кампаній дозволяє відмовитися від неефективних каналів і перерозподілити бюджет на найбільш продуктивні напрями.

Таким чином, маркетингові інвестиції не просто підтримують збут, а є інструментом фінансової стабільності та стійкого розвитку підприємства.

У сучасних умовах ведення бізнесу маркетингові інвестиції відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності та зростання компанії. Водночас їх ефективність залежить від низки внутрішніх і зовнішніх факторів, що створює певні труднощі для менеджерів при оцінюванні результатів. Окреслено основні виклики, з якими стикаються підприємства при вимірюванні впливу маркетингових витрат, а також запропонуємо практичні рекомендації для підвищення ефективності управлінських рішень у цій сфері.

Виклики:

- неможливість прямого однозначного вимірювання ефекту маркетингових витрат;
- часова відстрочка фінансового впливу;
- необхідність інтеграції маркетингових KPI з фінансовими показниками;
- різна ефективність каналів маркетингу (онлайн vs офлайн).

Рекомендації:

1. Регулярно оцінювати маркетингові витрати за допомогою ROMI/ROAS та порівнювати з фінансовими результатами.
2. Враховувати лаговий ефект маркетингових кампаній при плануванні бюджету.
3. Інтегрувати маркетингові показники в систему управління фінансами для формування комплексного звіту ефективності.
4. Проводити тестування та диверсифікацію каналів маркетингу, щоб підвищити ефективність витрат.

Маркетингові інвестиції безпосередньо впливають на фінансові результати підприємства. Аналітичний підхід дозволяє оцінити ефективність витрат без складних моделей, спираючись на історичні дані, порівняльний аналіз та показники ROMI/ROAS. Своєчасна аналітика та оптимізація маркетингових витрат підвищують прибутковість, рентабельність та довгострокову вартість компанії, забезпечуючи стійке фінансове зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жигалкевич, Ж. М., Плисенко, Г. П. Метрики ефективності інвестицій у маркетинг: від ROAS до NPV. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»*. 2025. №32. С.119-123.

МАСЛЯНИК Х. А.

здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів

KHYRYSTYNA.MASLIANYK@lnu.edu.ua

Науковий керівник:

ВАСЬКІВ С. Ф.

кандидат економічних наук,
Львівський національний університет імені Івана Франка ,
м. Львів

stepan.vaskiv@lnu.edu.ua

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної війни питання зайнятості молоді в Україні набуває особливої актуальності. Молодь становить значну частину трудового потенціалу країни, проте саме ця категорія населення найбільше потерпає від безробіття та нестабільності на ринку праці. Військові дії, мобілізація, внутрішнє переміщення населення та економічна криза створили додаткові виклики для працевлаштування молодих людей.

Згідно законодавства України, зайнятість молоді розглядається як участь осіб віком від 14 до 35 років у суспільно корисній діяльності, яка відповідає вимогам законодавства та забезпечує прибуток [2; 3].

За даними Державної служби статистики України у 2017-2021 роках, рівень безробіття серед молоді перевищує середній показник по країні. До прикладу рівень безробіття населення (за методологією МОП) у 2021 році загалом становив 9,9%, у той же час рівень безробіття молоді, за віковою групою 15-24 роки, становив 19,1% [6]. Варто зауважити, що ці числа не відображають справжніх реальних масштабів безробіття, у зв'язку з тим, значна частина працездатного населення в ході різних обставин не може також отримати офіційного статусу безробітного. В умовах воєнного стану ця тенденція лише посилилась, оскільки багато підприємств призупинили діяльність або скоротили кількість робочих місць, а частина молодих чоловіків перебуває на фронті або підлягає мобілізації. частина працездатного населення в ході різних обставин не може також отримати офіційного статусу безробітного.

Правове регулювання зайнятості молоді в Україні здійснюється на основі Конституції України, Кодексу законів про працю України [5], Закону України «Про зайнятість населення» [2], Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» [3], Закону України «Про основні засади молодіжної політики» [4] та інших нормативно-правових актів. Ці законодавчі акти встановлюють загальні принципи захисту трудових прав молоді, гарантії першого робочого місця та механізми підтримки молодих працівників.

Правове регулювання молодіжної зайнятості здійснюють такі органи: Державна служба зайнятості України, Міністерство молоді та спорту України, Міністерство економіки України та місцеві органи влади. Ці інституції розробляють і впроваджують програми професійної підготовки, перепідготовки та працевлаштування молоді, надають консультаційні послуги та фінансову підтримку молодим підприємцям.

В умовах воєнного стану особливої уваги потребують окремі категорії молоді: внутрішньо переміщені особи, демобілізовані військовослужбовці, молодь з тимчасово окупованих територій та діти-сироти [1]. Законодавство передбачає для них додаткові гарантії та пільги при працевлаштуванні, проте на практиці ефективність цих механізмів залишається недостатньою.

Проблемами правового регулювання молодіжної зайнятості в Україні є: недосконалість механізмів квотування робочих місць для молоді, відсутність ефективної системи стимулювання роботодавців до прийняття молодих працівників без досвіду роботи, недостатнє фінансування державних програм сприяння зайнятості, слабкий зв'язок між освітніми закладами та ринком праці, а також поширення неформальної зайнятості серед молоді.

В контексті воєнного часу виникають нові виклики: необхідність адаптації законодавства до умов воєнного стану, створення можливостей для дистанційної роботи та гнучких форм зайнятості, розвиток цифрових компетенцій молоді, підтримка молодіжного підприємництва у військовий та повоєнний період, а також забезпечення психологічної та професійної реабілітації демобілізованих. Активне використання цифрових технологій сьогодні докорінно змінює ринок праці, формуючи нові форми зайнятості: фриланс, дистанційна робота, гіг-контракти. Це вимагає постійного оновлення нормативної бази для забезпечення належного соціального захисту молодих працівників.

Таким чином, правове регулювання зайнятості молоді в Україні потребує комплексного вдосконалення з урахуванням викликів воєнного часу. Необхідно посилити державну підтримку молодіжної зайнятості через ефективні правові механізми, створити систему стимулів для роботодавців, розвивати програми професійної орієнтації та перекваліфікації, а також забезпечити тісну співпрацю між державою, бізнесом та освітніми закладами для формування конкурентоспроможного молодіжного сегменту ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильців Т. Г. (ред.). Міграційні втрати молоді та ресурсний потенціал повоєнної відбудови України: моделювання взаємовпливів та інструментарій посилення резильєнтності: монографія, електронне видання / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2024. 350 с.
2. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (дата звернення: 20.11.2025).
3. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> (дата звернення: 20.11.2025).
4. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text> (дата звернення: 20.11.2025).
5. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 22.11.2025).
6. Робоча сила України (річна). Державна служба статистики України. URL: <https://stat.gov.ua/uk> (дата звернення: 24.11.2024).

МЕЛЬНИК Т. Б.

здобувач рівня вищої освіти «магістр», 2 курс,
освітньої програми «Екологія»,

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ

taras.melnyk.20@pnu.edu.ua

СЕМАК У. Й.

доктор філософії в галузі біології,

викладач кафедри біології та екології

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ

uliana.semak@cnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6215-6252>

ТЕХНОЛОГІЇ ВЕРТИКАЛЬНОГО ОЗЕЛЕНЕННЯ ТА ЇХНЯ РОЛЬ У РОЗВИТКУ «ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ» МІСТ

Урбанізація XXI століття супроводжується критичною втратою зелених просторів, деградацією екосистем та зростанням кліматичних ризиків у містах. За прогнозами UNEP, глобальне фінансування природоорієнтованих рішень має зрости з 200 до 542 мільярдів доларів США до 2030 року для ефективної протидії змінам клімату та втраті біорізноманіття [1]. У цих умовах вертикальне озеленення, набуває стратегічного значення, поєднуючи екологічні, енергетичні, та економічні функції й відповідаючи глобальним трендам переходу до низьковуглецевої економіки.

Сучасні системи вертикального озеленення демонструють значну еволюцію – від простих опорних конструкцій до комплексних модульних рішень з автоматизованими технологіями догляду. Дослідження підтверджують їхню багатофункціональність та здатність забезпечувати ключові екосистемні послуги: зниження температури поверхні на окремих ділянках до 30°C завдяки поєднанню затінення та евапотранспірації, скорочення потреб у кондиціонуванні на 30-35 %, фільтрацію летких органічних сполук і частинок пилу, а також часткове управління зливовими стоками [2]. Належно спроектовані зелені стіни виконують функцію теплоізоляції та оптимізують мікроклімат, що формує відчутну економію енергії [3].

У контексті зеленої економіки такі системи створюють нові можливості зайнятості: проектування, монтаж та обслуговування систем, виробництво модулів та розвиток спеціалізованого обладнання. Технологічні інновації значно розширюють можливості систем

вертикального озеленення. Інтеграція штучного інтелекту, геоінформаційних систем, дистанційного зондування та цифрових копій будівель дає змогу моделювати стан рослин, прогнозувати зміни мікроклімату й автоматизувати полив за показниками сенсорних мереж. Це підвищує точність управління системами, зменшує витрати на догляд і підсилює їхню [4].

Критичним аспектом є роль систем вертикального озеленення у пом'якшенні міського теплового острова та адаптації до кліматичних змін. Міське озеленення має стати інтегрованою частиною міського планування для досягнення кліматичної резильєнтності. Системи вертикального озеленення, як компонент природно-орієнтованих рішень, сприяють досягненню до 37 % необхідного пом'якшення кліматичних змін до 2030 року згідно Паризької угоди [5].

Досвід провідних міст підтверджує масштабованість технології. Сінгапур, з понад 200 будівлями, обладнаними систем вертикального озеленення станом на 2024 рік, виділив 1 мільярд сінгапурських доларів на програму Skyrise Greenery Incentive Scheme. Міланський Bosco Verticale, що містить еквівалент 5 гектарів паркової зелені на площі лише 1000 м², став глобальним прототипом з 8 завершеними проєктами та 32 у розробці [6]. Дослідження показують, що такі вертикальні ліси знижують температуру поверхні через затінення та евапотранспірацію, суттєво зменшуючи потреби у кондиціонуванні.

Незважаючи на переваги, впровадження систем вертикального озеленення стикається з бар'єрами: високі початкові витрати, потреби у кваліфікованому обслуговуванні, відсутність стандартизації проєктування. Для подолання цих перешкод необхідні: фінансові стимули та «зелена» сертифікація, регуляторні вимоги до включення систем вертикального озеленення у нові будівельні проєкти, міждисциплінарна співпраця архітекторів, біологів, інженерів та урбаністів, використання аборигенних видів рослин для зменшення потреб у догляді.

Таким чином, технології вертикального озеленення є масштабованим, науково обґрунтованим та економічно ефективним інструментом модернізації міського середовища. Поєднуючи природні механізми з інноваційними технологіями, вони забезпечують екосистемні послуги, знижують енергоспоживання, формують нові сегменти «зеленої» економіки, та підвищують стійкість урбанізованих територій. Вертикальне озеленення виступає важливим компонентом переходу міст до сталого розвитку та відповідає ключовим соціально-економічним викликам сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UNEP. From Grey to Green: Better Data to Finance Nature in Cities – State of Finance for Nature in Cities 2024 // United Nations Environment Programme. – 2024. – URL: <https://www.unep.org/resources/report/grey-green-better-data-finance-nature-cities-state-finance-nature-cities-2024>
2. Irga P.J., Torpy F.R., Griffin D., Wilkinson S.J. Vertical Greening Systems: A Perspective on Existing Technologies and New Design Recommendation // Sustainability. – 2023. – Vol. 15, №7. – P. 1–13. – DOI: 10.3390/su15075975
3. Susca T., Zanghirella F., Colasuonno L., Del Fatto V. Effect of green wall installation on urban heat island and building energy use: A climate-informed systematic literature review // Renewable and Sustainable Energy Reviews. – 2022. – Vol. 159. – Article 112100. – DOI: 10.1016/j.rser.2022.112100
4. Kumar P. та ін. Urban greening for climate resilient and sustainable cities: grand challenges and opportunities // Frontiers in Sustainable Cities. – 2025. – Vol. 7. – Article 1595280. – DOI: 10.3389/frsc.2025.1595280
5. IUCN. Climate Change and Nature-based Solutions // International Union for Conservation of Nature. – 2024. – URL: <https://iucn.org/our-work/climate-change>
6. Climate Cosmos. 10 Cities With Futuristic Green Architecture // Climate Cosmos. – 2024. – URL: <https://climatecosmos.com/sustainability/10-cities-with-futuristic-green-architecture-2/>
7. Fischer L.K. та ін. Resetting the clock by integrating urban nature and its biodiversity into the 15-minute city concept // Nature Communications. – 2024. – Vol. 15. – Article 9169. – DOI: 10.1038/s41467-025-65170-8

МОВЧАН Є. С.

здобувачка вищої освіти 3 курсу

Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

м. Дніпро

lizamovchan99@gmail.com

Науковий керівник:

ОБУШЕНКО Н. М.

професор кафедри, доктор юридичних наук, професор,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

ЗАЙНЯТИСТЬ І ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ЯК ОБ'ЄКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ: СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

Зайнятість і працевлаштування є одними з ключових факторів соціально-економічного розвитку держави. Вони безпосередньо впливають на рівень добробуту громадян, соціальну стабільність, розвиток економіки та формування правової культури. В умовах сучасної України, де відбуваються структурні зміни на ринку праці та реформування трудового законодавства, питання зайнятості набуває особливої актуальності [1].

Зайнятість розглядається як процес активної участі громадян у трудовій діяльності, що забезпечує задоволення матеріальних потреб, соціальне становлення та самореалізацію особи. Вона охоплює роботу за трудовим договором, самозайнятість, підприємницьку діяльність та інші форми трудової діяльності, включно з дистанційною роботою.

Працевлаштування є безпосереднім процесом забезпечення громадян роботою відповідно до їх професійної кваліфікації, досвіду, освіти та потреб ринку праці. Законодавство України гарантує право громадян на вільний вибір професії та робочого місця, що є фундаментальним елементом трудових прав. Крім того, держава створює умови для розвитку професійної мобільності, перекваліфікації та підвищення кваліфікації працівників [2].

Соціально-правовий аспект зайнятості передбачає не лише наявність законодавчих гарантій, а й механізми їх практичного виконання. До них відносяться діяльність центрів зайнятості, програми професійного навчання, перекваліфікації, а також державний контроль за дотриманням трудового законодавства. Впровадження міжнародних стандартів праці дозволяє забезпечити рівні можливості для всіх категорій населення, підвищити ефективність правового регулювання та зміцнити соціальну справедливість [2].

Таким чином, зайнятість і працевлаштування виступають не лише економічними, а й соціально-правовими категоріями, оскільки ефективна реалізація цих прав сприяє соціальній стабільності та розвитку людського потенціалу.

Правове регулювання зайнятості та працевлаштування в Україні ґрунтується на Конституції України, Кодексі законів про працю та Законі України «Про зайнятість населення» [1]. Ці нормативні акти встановлюють основні принципи трудових відносин, визначають права та обов'язки громадян і роботодавців, а також регламентують механізми захисту трудових прав. Вони спрямовані на створення умов для стабільної та легальної зайнятості, забезпечення рівного доступу до робочих місць та соціального захисту населення [2].

Державне регулювання зайнятості здійснюється через систему державних органів та установ, серед яких ключову роль відіграють центри зайнятості. Вони виконують функції сприяння працевлаштуванню, надання інформації про вакансії, організацію професійного навчання та перекваліфікації громадян, а також контролю за дотриманням трудового законодавства. Особливо важливим є сприяння працевлаштуванню соціально незахищених категорій населення, таких як молодь, люди з інвалідністю, ветерани та безробітні, що дозволяє зменшити соціальну нерівність [3].

Соціально-правовий аспект забезпечення трудових прав передбачає гарантування громадянам права на працю, безпечні та здорові умови праці, справедливую оплату, соціальний

захист у разі безробіття та інших соціальних ризиків [4, с. 101]. Одним із ключових завдань держави є створення механізмів, які дозволяють громадянам ефективно реалізувати свої трудові права. Це включає контроль з боку держави, участь профспілок та органів громадського самоврядування, доступ до правосуддя у разі порушення трудових прав.

Сучасна практика зайнятості передбачає різноманітні форми трудової діяльності. До них відносяться постійна робота за трудовим договором, тимчасова зайнятість, дистанційна та віддалена робота, самозайнятість та підприємницька діяльність. Кожна з форм має свої специфічні правові гарантії, соціальний захист і механізми контролю, що забезпечують реалізацію трудових прав громадян.

Зайнятість і працевлаштування як ключові об'єкти правового регулювання у сучасній соціально-правовій системі України становлять основу реалізації конституційного права кожної особи на працю, розвитку її економічної самостійності та соціального добробуту. Наявні норми національного законодавства – Конституції України, Закону «Про зайнятість населення», Кодексу законів про працю, спеціальних нормативних актів щодо соціального страхування на випадок безробіття – формують цілісну правову модель, спрямовану на регулювання трудових правовідносин, запобігання безробіттю, забезпечення рівних можливостей на ринку праці та створення умов для реалізації потенціалу громадян.

У контексті соціально-правових механізмів забезпечення трудових прав зайнятість набуває значення не лише економічної категорії, а й фундаментального соціального інституту, що визначає рівень соціальної стабільності, інтеграції особистості в суспільство та її доступ до соціальних благ. Правове регулювання зайнятості спрямоване на створення справедливих, прозорих та недискримінаційних правил участі особи в ринку праці, що відповідає міжнародним стандартам МОП, Європейської соціальної хартії та актам ЄС.

Працевлаштування як динамічний елемент зайнятості забезпечує практичну реалізацію права на працю. Воно включає комплекс юридичних процедур: надання інформаційних та консультаційних послуг, професійну орієнтацію, підготовку й перепідготовку, сприяння у пошуку роботи, а також державні гарантії та соціальні послуги для безробітних. Особливого значення набуває діяльність Державної служби зайнятості, яка виступає інструментом реалізації державної політики у сфері праці та забезпечує доступ до відповідних соціальних сервісів.

У період воєнного стану та трансформації ринку праці соціально-правовий аспект зайнятості передбачає підвищення ролі держави у створенні спеціальних механізмів захисту населення: програм релокації бізнесу, підтримки внутрішньо переміщених осіб, стимулювання роботодавців до збереження робочих місць, розвитку дистанційної та гнучких форм зайнятості. Такі інструменти демонструють адаптивність правового регулювання до кризових умов та орієнтацію на збереження трудового потенціалу країни.

Забезпечення трудових прав громадян у сфері зайнятості нерозривно пов'язане з принципами соціальної справедливості, рівності, недискримінації та доступності. Пріоритетними завданнями держави є не лише реагування на виклики безробіття, а й формування умов для продуктивної, гідної та безпечної праці відповідно до міжнародних стандартів «Decent Work». Система гарантій у сфері працевлаштування має бути спрямована на підтримку вразливих груп – молоді, осіб з інвалідністю, ветеранів, переселенців, осіб передпенсійного віку підтримку вразливих груп – молоді, осіб з інвалідністю, ветеранів, переселенців, осіб передпенсійного забезпечуючи їм рівні можливості інтеграції у ринок праці.

Отже, зайнятість і працевлаштування як об'єкти правового регулювання є складними, багаторівневими соціально-правовими інститутами, що забезпечують реалізацію фундаментальних трудових прав громадян. Ефективність правового регулювання у цій сфері визначається здатністю держави створити стабільні юридичні механізми, спрямовані на запобігання безробіттю, стимулювання продуктивної зайнятості, підтримку професійного розвитку та гарантування гідних умов праці. Саме через комплексну правову політику у сфері зайнятості формується соціально справедливе суспільство, яке визнає працю центральною цінністю й основою економічної та соціальної стабільності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: офіційний текст. – Київ: Парламентське вид-во, 1996. – 76 с.
2. Кодекс законів про працю України: офіційний текст. – Київ: Юридична література, 1971. – 224 с.
3. Закон України «Про зайнятість населення»: офіційний текст. – Київ, 2012. – 48 с.
4. Бондаренко В.В. Трудове право України: теорія і практика / В.В. Бондаренко. – Київ: Алерта, 2020. – 312 с.

МУЗИЧУК М. В.

аспірант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,

м. Київ

MuzychukMV@krok.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0008-0717-5176>

ОСОБЛИВОСТІ ГУМАНІСТИЧНОГО ПІДХОДУ ДОСЛІДЖЕННЯ ДО ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

На сьогодні слід констатувати суттєву проблему у сфері охорони та захисту прав осіб з інвалідністю в Україні. Вказане полягає у поєднанні тріади чинників – законодавства, практики та науки.

Особи з інвалідністю піддаються дискримінації за вказаною ознакою практично безперервно, щодня для таких людей доступ до звичних речей для осіб без фізичних та інших обмежень є перепорою та суттєвим викликом. Тому акцент не тільки на механізмі охорони й захисті прав людини, а й створенні додаткових гарантій, пільг, субвенцій є необхідним засобом. Як влучно зауважує О. Негодченко «охорона прав, свобод, і законних інтересів громадян, забезпечення верховенства права в усіх сферах суспільного життя залишається одним з головних напрямків державного будівництва» [2, 31].

Захист прав та свобод громадян вказує на те, що держава відстоює правову політику демократичності та верховенства права, але в контексті осіб з інвалідністю такий класичний підхід з боку органів публічної влади вже не може забезпечити потреби цієї соціальної групи, тому він повинен стосуватися додаткових обов'язків з боку держави і суспільства для створення інклюзивного середовища для всіх.

Завданням гуманістичного методу дослідження є проведення акценту на правах, законних інтересах та свободах осіб з інвалідністю та створення комплексного правового механізму гарантій, що були б об'єднані навколо спільної мети – сприяння інклюзивному розвитку та гуманітарній діяльності з особливим акцентом на повному та ефективному здійсненні прав людини всіма людьми з інвалідністю.

Рівність можливостей створює проблему доступу, тобто не просто рівних правил співжиття, а реального рівного залучення всіх осіб через створення сфери без бар'єрів, з розумним пристосуванням й без дискримінації у будь-якій сфері. Це гарантує, що відмінності, що розділяють мають сприйматися за різноманітність, що об'єднує та сприйняття кожної особи цінною як члена суспільства та представника людського роду.

Права людини універсальні і поширюються на всіх, відповідно для дослідження проблеми необхідно проаналізувати чи не існують в соціумі маргіналізовані групи. Таким чином, підхід, що ґрунтується на правах людини, вимагає від дослідника уваги до дискримінації та маргіналізації (включаючи міжсекторальну дискримінацію), щоб переконатися, що ніхто не залишиться осторонь, і ми зможемо досягти інклюзивного розвитку.

Гуманістичний підхід до дослідження передбачає також широкий розголос проблеми девіації в соціальній проблематиці, що аналізується. З боку правових норм часто проблеми не існує, оскільки держава констатувала заборону дискримінацій і тому її як явища не мало б існувати. Проте демократична, правова держава не тільки декларує, але й реально гарантує права людини, серед яких тріадою ключових є рівність, справедливість та недискримінації. Через вказані високі принципи відбувається аналіз проблематики в її праксіологічному контексті. Держані механізми повинні дати

можливість людям з інвалідністю відстоювати свої інтереси на всіх рівнях, у своїй родині, громаді, країні чи на міжнародному рівні. Мати голос, мати можливість жити в суспільстві, як будь-хто інший, робити позитивний внесок у суспільство, мати доступ до оплачуваної роботи, демонструвати величезний резерв талантів, який вони представляють для суспільства.

Міжнародний консорціум з питань інвалідності та розвитку констатує, що «девіз руху осіб з інвалідністю є такий – нічого про нас без нас є реальністю». Позиція осіб з інвалідністю має бути пріоритетною при визначенні їх соціального та правового становища, держава при визначенні комплексної політики, цілей та засобів її досягнення щодо протидії дискримінації осіб з інвалідністю повинна враховувати думку та позицію осіб з інвалідністю. Саме вони є визначником політики щодо себе й свого життя, а не жити в умовах, що нав'язане соціумом та членами групи, що не мають проблем зі здоров'ям.

Гуманістичний підхід в науковому дослідженні протидії дискримінації осіб з інвалідністю передбачає забезпечення того, щоб представники уряду та державні службовці знали, що таке інвалідність, що таке інклюзія, щоб вони пройшли навчання та зрозуміли, що таке інклюзія інвалідності, які їхні обов'язки та яку користь приносить суспільство. Однак інклюзія стосується не лише влади, а й громадянського суспільства та населення загалом. Інклюзивного розвитку неможливо досягти без участі та залучення кожного в громаді, адже як вказують П. В. Діхтієвський, Н. А. Литвин, В. Й. Пашинський «інститут громадянського суспільства виконує ряд важливих функцій, серед яких освітня, соціальна, захисна, контрольна та організаційна. Ефективне здійснення цих функцій сприяє формуванню та зміцненню громадянського суспільства» [1, 15].

Питання становища, захисту та охорони осіб з інвалідністю було предметом уваги багатьох наукових сфер під різними поглядами як в контексті правових, так і інших соціальних гарантів, однак проблема залишається відкритою щодо питання належної правової політики забезпечення гідного становища осіб з інвалідністю, запобігання та протидії дискримінації осіб з інвалідністю в контексті розв'язання комплексної доктринальної та праксіологічної проблематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діхтієвський П. В., Литвин Н. А., Пашинський В. Й. Громадянське суспільство в механізмі демократичного цивільного контролю: теоретико-правовий аспект. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2023. № 7. С. 13-19.
2. Негодченко О. В. Завдання та функції штабів органів внутрішніх справ щодо інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Юридичні науки. 2015. Вип. 5(3). С. 31-35.

ПАВЛОВ О. І.-молодший

аспірант кафедри національної та міжнародної економіки,
Одеський національний технологічний університет,
м. Одеса

alex.pavlov.od22@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-7939-4345>

МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА РАЙОНІВ УКРАЇНИ

В одному з зарубіжних довідників зазначається, що міждисциплінарність у своїй найпростішій формі полягає у визнанні того, що складні проблеми сучасного світу вимагають різноманітних точок зору та досвіду, а також виходу за межі розрізненого мислення, подолання жорстких дисциплінарних рамок [1].

К. Поппер свого часу вказував, що прагнення єдності знання за максимальної широти охоплення реальності обумовлено єдністю світу, а збагачення його змісту є результатом безперервного проникнення науки у глибинну сутність дійсності [2, с. 17].

На думку вітчизняних дослідників, міждисциплінарний підхід не обмежує знання, а створює

умови для встановлення зв'язків між різними науками, що уможливорює отримання необхідних та достатніх знань при вивченні об'єкта дослідження; забезпечує інтеграцію наукових концепцій, теорій, інформації, фактів, методів, з метою отримання більш повного знання про досліджувані явища та процеси [3, с. 126].

Зростання ролі міждисциплінарності В. Вернадський пояснював тим, що вчені все більше спеціалізуються не з наук, а з проблем [4, с. 370].

За таких умов відбувається інтеграція компонентів наукового пізнання – об'єкта та предмета, суб'єкта, інструментарію та мови науки. При цьому об'єкт наукового пізнання залишається незмінним, кожен із суб'єктів дослідження виділяє власну предметну область, характерну для тієї наукової дисципліни, яку він представляє.

На першій міжнародній конференції з міждисциплінарних досліджень і навчання в країнах-членах ОЕСР, яка відбулася у Франції в 1970 році, міждисциплінарність була визначена як взаємодія між дисциплінами, яка може варіюватися від простих передач ідей до взаємної інтеграції організаційних концепцій, методології, процедур, епістемології, термінології, даних та організації досліджень та освіти [5, с. 190].

Використання міждисциплінарного підходу в Україні дозволяє вирішити проблему подолання просторової нерівності між сільською та міською територіальними підсистемами суспільства на основі методології руралістики. В межах цього напрямку наукових знань пояснюється парадокс руральності в Україні, який полягає у зростаючій депопуляції сільського населення, деградації відповідної системи розселення та зубожінні жителів села на тлі зростаючих доходів від результатів сільськогосподарської діяльності великих агрохолдингових компаній, що направляють значні кошти до державного бюджету від експорту продовольства. Такий стан руральності, на переконання руралістів, вимагає розробки моделі рурального розвитку з активною державною підтримкою села. Каталізатором наукового обґрунтування цієї моделі та її впровадження в соціальну практику має бути руралізм як певна система світогляду та ідеології, доведена до рівня національної ваги, враховуючи сучасний стан розвитку українського суспільства [6, с. 158].

Певні умови для цього створено в результаті здійснення реформи децентралізації, яка сприяла підвищенню фінансово-економічної та управлінської спроможності об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та районів як територіальної основи владно-управлінських відносин та системи надання соціальних та адміністративних послуг громадянам. І в цьому сенсі така децентралізація підпадає під її визначення як інклюзивної.

У пореформений період значно зросла суспільна вагомість розуміння новоутворених ОТГ та районів як соціально-просторових утворень, які мають розвиватися на засадах інклюзивності. Свій інтерес до цієї проблематики останніми роками виявили економісти, представники науки з державного управління, юристи, соціологи, географи, політологи. Тобто дослідницька практика стає все більш міждисциплінарною.

Завдячуючи використанню міждисциплінарного підходу вдалося прослідкувати певні тенденції інклюзивного розвитку ОТГ та районів.

Якщо сільські та селищні ОТГ, а також райони з переважно сільським складом населення, сільськими населеними пунктами, природно-ресурсним потенціалом та сільськогосподарським характером виробничо-господарської діяльності мають аграрну та руральну спрямованість розвитку, то більшість міських утворень – аграрно-промислово, промислово-аграрну та рурально-урбанну або урбанно-руральну. Певна частка ОТГ та районів характеризується збалансованою секторальною та територіальною спрямованістю розвитку. За вказаними ознаками певні соціально-просторові утворення характеризуються як міські, сільсько-міські або місько-сільські агломераційні утворення. ОТГ та районам, з огляду на рівень їхньої згуртованості, наявний ресурсним потенціал, ступінь фінансово-економічної спроможності та громадсько-політичної активності населення, притаманні певні риси інклюзивності. Таким чином, інклюзивний розвиток має галузевий та просторовий виміри та проявляється на громадському та районному рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Why Is Interdisciplinary Approach Necessary? Because complex problems demand diverse insights; life itself is interdisciplinary. Sustainability Directory Sustainability Directory. 13.09.2025. URL:

<https://lifestyle.sustainability-directory.com/question/why-is-interdisciplinary-approach-necessary/> (дата звернення: 21.11.2025).

2. Popper K. *Logic of Scientific Discovery*. London; New York: Routledge Classics, 2002. 545 p.
3. Павлова І. О. Теоретико-методологічні засади та практичні аспекти інклюзивного розвитку сільсько-міських агломерацій України: монографія. Одеса: Астропринт, 2025. 392 с.
4. Вернадський В. І. Роздуми натураліста. *ORGANIC UA* : бібліотечний журнал. 2013. Кн. 12, т. 3: Виставка «APC». 532 с.
5. Apostel L., Berger G., Briggs A., Michaud G. *Interdisciplinarity: problems of teaching and research in universities*. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 1972. 307 p.
6. Павлов О. Руралізм як світогляд та ідейна течія: історичний вимір. *Регіональна історія України: збірник наукових статей*. 2018. Випуск 12. С. 157–186.

ПЕТРЕНКО Н. С.

к.е.н., науковий співробітник,

ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»,
м. Київ

zinchenko2014n@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9781-5622>

ВІДБУДОВА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД В УКРАЇНІ: ПАРАДИГМА «ІННОВАЦІЙНОГО СТРИБКА»

Повномасштабна військова агресія росії завдала критичних збитків економічній, соціальній та науково-технічній інфраструктурі України. Обсяг руйнувань вимагає не просто відновлення стану до війни, а стратегічної трансформації економічної моделі. У цьому контексті, відбудова інноваційної діяльності постає як ключовий фактор забезпечення стійкого зростання, підвищення національної безпеки та досягнення конкурентоспроможності на світових ринках [1]. Традиційні еволюційні моделі відновлення є неприйнятними з огляду на масштаб викликів та обмеженість часу. Це обумовлює необхідність переходу до парадигми «інноваційного стрибка» [2].

Парадигма «інноваційного стрибка» – це стратегічний підхід, що передбачає прискорений перехід до новітніх технологічних укладів, ігноруючи проміжні, застарілі або ресурсомісткі етапи розвитку, типові для індустріальних економік. Суть «інноваційного стрибка» полягає у селективному фокусуванні ресурсів на проривних інноваціях та технологіях, котрі мають потенціал задля швидкої комерціалізації та глобального масштабування [3].

Складові моделі «інноваційного стрибка»:

1. Технологічна селективність. Замість широкого фінансування усіх напрямків досліджень та розробок, «інноваційний стрибок» вимагає концентрації ресурсів у стратегічно важливих доменах [2].

Пріоритетні сектори включають: трансформацію бойового досвіду у цивільні технології та стандарти НАТО, енергетичну безпеку (децентралізована генерація, відновлювані джерела), точне землеробство, біотехнології та кібербезпеку.

2. Гнучкі інститути та регуляторні пісочниці. Існуючі інституційні бар'єри (бюрократія, застаріле регулювання) є найбільшою перешкодою для швидких інновацій [4].

«Інноваційний стрибок» вимагає створення «регуляторних пісочниць» – спеціальних правових режимів задля швидкого тестування та впровадження нових технологій (наприклад, БПЛА, медичні інновації) без тривалих процедур.

3. Прискорений розвиток людського капіталу. Критичною проблемою в цьому напрямі є відтік висококваліфікованих кадрів. Вирішенням завдання інноваційного прориву є формування центрів тяжіння для обдарованих фахівців за допомогою цільових грантових програм, перенесення (релокації) міжнародних осередків досліджень та розробок в Україну, а також оперативне узгодження освітніх програм із вимогами військово-технічних та технологій подвійного

призначення [5].

Відбудова в рамках «інноваційного стрибка» вимагає не ремонту, а реконструкції наукової інноваційної системи за новими принципами:

1. Децентралізація та стійкість.

Основною проблемою є надмірна концентрація досліджень та розробок і виробництва у великих містах є вразливою під час війни.

Необхідною умовою є створення регіональних інноваційних кластерів із чіткою спеціалізацією, котрі мають фізичну та цифрову стійкість (зокрема, використання хмарних технологій задля зберігання наукових даних) [2].

2. Інтеграція досліджень та розробок і виробництва.

Основною проблемою є історичний розрив між академічною наукою та промисловим виробництвом.

Задля вирішення даного питання потрібно впровадження моделі «трьох спіралей» (Університет – Уряд – Бізнес) із акцентом на спільних інноваційних лабораторіях, що фінансуються спільно державою, міжнародними партнерами та приватним сектором задля швидкої комерціалізації результатів військових досліджень та розробок [4].

3. Фінансування інновацій у високоризикових умовах.

Основна проблема полягає у тому, що приватний капітал уникає високих військових ризиків.

Задля вирішення цього питання необхідно створити Державний Фонд Інноваційного Стрибка з мандатом на надання гарантій першої втрати задля залучення приватного венчурного капіталу та міжнародних фінансових інститутів. Забезпечення прозорого механізму державного замовлення на інновації особливо у сферах безпеки та відбудови [5].

Отже, парадигма прискореного інноваційного розвитку (або інноваційного прориву) постає як єдина стратегічно обґрунтована відповідь на системні виклики, що супроводжують повоєнне відновлення України [1].

Зазначений підхід дає змогу ефективно використати воєнний конфлікт як потужний каталізатор для соціальних та технологічних інновацій, трансформуючи їхню енергію в фундамент стійкого економічного зростання. Таким чином, ризики війни перетворюються на джерело конкурентних переваг на міжнародній арені.

Успішне впровадження даної парадигми вимагатиме не лише мобілізації значних обсягів фінансових ресурсів, але й твердої політичної волі, необхідної задля здійснення радикальної інституційної реформи. Зазначена реформа має бути спрямована на забезпечення:

- Прискореної інтеграції України у глобальні технологічні та виробничі ланцюги.
- Створення умов задля досягнення технологічного лідерства у чітко визначених стратегічних секторах та нішах національної економіки.

Таким чином, інноваційний шлях є не просто опцією, а необхідною умовою задля якісної структурної перебудови економіки та забезпечення її довгострокової конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Криптовалюти, блокчейн та смарт-контракти як нові форми фінансових інновацій / М. А. Іваненко та ін. Економіка та суспільство. 2023. Вип. 48. С. 12–20.
2. Петренко В. Д. Інноваційний розвиток як основа повоєнної відбудови. Вісник економічної науки. 2024. № 1. С. 45–55.
3. Ковальчук Л. С. Стратегічні напрями трансформації інноваційної політики України. Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Економіка. 2023. Т. 320, Вип. 208. С. 85–92.
4. Сидоренко О. П. Інституційне забезпечення інноваційного прориву: світовий досвід і українські реалії. Фінанси України. 2024. № 3. С. 70–80.
5. Державна стратегія інноваційного розвитку на період до 2030 року. Київ, 2022. 56 с.

ПИВОВАР Є. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Вінниця,
elizaveta.brewer@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БЕЗРОБІТНИХ В УКРАЇНІ

Безробіття є одним із ключових факторів, який негативно впливає на рівень життя, добробут та соціальну стабільність будь-якої країни, оскільки втрата роботи не лише знижує дохід, а й часто унеможливорює повноцінне функціонування особистості. В Україні право на захист у випадку безробіття є конституційним і закріплене у статті 46 Конституції України, яка гарантує громадянам соціальний захист у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, а також безробіття з незалежних від них обставин [1].

Згідно із Законом України «Про зайнятість населення», безробіття визначається як соціально-економічне явище, коли частина активного населення не може реалізувати своє право на працю, а безробітним вважається особа віком від 15 до 70 років, яка через відсутність роботи не має заробітку, але готова та здатна приступити до праці. Основним інститутом, який реалізує політику щодо зайнятості, виступає Державна служба зайнятості [2].

У контексті безробіття поняття «соціальний захист» трактують по-різному, але можна прослідкувати як змінювалось це поняття. Українська науковця Н. Болотіна визначала соціальний захист як «сукупність економічних і правових гарантій, що забезпечують додержання найважливіших соціальних прав громадян, досягнення соціально прийнятного рівня життя» (2000 р.) [3, с. 36]. Автори Л. О. Остапенко, А. Ф. Вошук, К. В. Новожен внесли корективи до даного поняття трактували його як «соціальні гарантії для безробітних включають не лише фінансову підтримку, але й доступ до медичного страхування та можливості участі в програмах перекваліфікації, що фінансуються державою» (2024 р.) [4, с. 196].

Головна мета системи соціального захисту полягає у забезпеченні стабільності та швидкій інтеграції людини назад у ринок праці та досягається через три взаємопов'язані функції. Першою є компенсаційна функція, спрямована на тимчасове відшкодування втрати доходу через виплату допомоги по безробіттю, що зменшує ризик бідності. Другою виступає адаптаційна функція, яка має на меті підвищення конкурентоспроможності особи через професійне навчання, ваучери на освіту та психологічну підтримку. Третя – інтеграційна функція, забезпечує стале повернення до праці через грантові програми, такі як «Власна справа», стимулювання створення робочих місць та громадські роботи. Зазначені функції взаємодоповнюють одна одну: компенсація надає безпеку, адаптація – навички, а інтеграція – роботу [4, с. 197].

Реалізація державної політики зайнятості в Україні базується на чотирьох фундаментальних принципах. Передусім, це пріоритет повної, продуктивної та вільно обраної зайнятості, коли держава створює умови для гідної праці. Другим принципом є відповідальність держави, яка не просто декларує права, а розробляє механізми підвищення зайнятості, фінансує програми та контролює їх виконання. Третій принцип – забезпечення рівних можливостей та інклюзивності, передбачає відсутність дискримінації, адаптацію робочих місць для осіб з інвалідністю та підтримку вразливих груп. Четвертий принцип полягає у сприянні ефективному використанню трудового потенціалу через систему профорієнтації та навчання протягом життя [2].

Сучасна політика зайнятості спирається на класичні економічні теорії, кожна з яких пропонує свій погляд на подолання безробіття. Кейнсіанський підхід вбачає рішення в активній державній політиці та фінансових стимулах, тоді як монетаризм наголошує на макроекономічній стабільності та підтримці приватного сектору. Інституційна теорія підкреслює роль законодавства, але найбільш актуальною сьогодні є теорія людського капіталу, яка розглядає інвестиції в освіту та навички як головний інструмент боротьби з безробіттям.

У світовій практиці виділяють різні моделі соціального захисту, від щедрої скандинавської до мінімалістичної англосаксонської. Україна ж застосовує змішану модель, що поєднує елементи страхування через спеціалізовані фонди та бюджетного фінансування. Змішана система дозволяє

підтримувати стійкість у кризових умовах та забезпечувати базові виплати.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що ефективність соціального захисту в Україні залежить від комплексної роботи Державної служби зайнятості, яка трансформується з органу виплат у сервісну службу, яка активно сприяє навчанню, перекваліфікації та розвитку підприємництва задля економічного відновлення країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 04.11.2025).
2. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI : станом на 12 верес. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 01.11.2025).
3. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. 2000. № 4. С. 35-39.
4. Остапенко Л. О., Христофорова О. В., Вощук А. Ф., Новожен К. В. Правовий статус безробітних: проблеми та недоліки. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2024. Вип. 40. С. 193-199. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1094>.

ПИСКЛИВЕЦЬ В. В.

аспірант, ННЦ «ІАЕ»,

м. Київ

rmv.iae@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9210-9115>

ПРОБЛЕМИ ПОШИРЕННЯ ІННОВАЦІЙ В АГРОСФЕРІ У ЗВ'ЯЗКУ З ВИМОГАМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Досліджено основні бар'єри впровадження та поширення інновацій у аграрній сфері в контексті адаптації до вимог ЄС. Визначено інституційні, економічні, технологічні, соціально-освітні, екологічні та ринкові чинники, що стримують інноваційний розвиток. Окреслено ключові напрямки подолання цих бар'єрів та запропоновано рекомендації щодо посилення інноваційного потенціалу аграрного сектору.

Інноваційний розвиток аграрного сектору є критично важливим для забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності виробництва та інтеграції до європейського ринку. Вимоги Європейського Союзу у сфері безпечності харчових продуктів, екологічності виробництва, простежуваності ланцюгів постачання та цифровізації стимулюють аграрні підприємства до модернізації. Проте, процес упровадження інновацій в Україні стикається з низкою системних проблем, що потребують глибокого аналізу та комплексного вирішення.

Основні бар'єри, що виникають на шляху поширення інновацій в агросфері згідно з вимогами Європейського Союзу: інституційні та регуляторні бар'єри, економічні та фінансові бар'єри, технологічні бар'єри, соціально-освітні бар'єри, екологічні та кліматичні бар'єри, ринкові бар'єри, шляхи подолання бар'єрів та рекомендації.

Процес гармонізації українського аграрного законодавства з вимогами ЄС триває, однак залишається низка нормативних розбіжностей, що ускладнюють впровадження новітніх технологій. До ключових проблем належать тривалі процедури сертифікації інноваційних агрохімікатів, біостимуляторів, генетично удосконалених сортів, а також узгодження нових методів контролю якості.

Недостатня стабільність державної аграрної політики, часті зміни програм підтримки та податкових правил створюють умови непередбачуваності для інвесторів та виробників, що знижує темпи інноваційного розвитку.

Однією з найбільш значущих проблем є дефіцит інвестиційних ресурсів, особливо серед малих і середніх фермерських господарств. Вартість сучасної техніки, цифрових рішень, сенсорних систем моніторингу, дронів, обладнання для точного землеробства або біоенергетичних установок

залишається високою.

Проблемною є і доступність кредитних ресурсів: високі ставки, складні вимоги щодо застави та обмежені програми пільгового фінансування стримують модернізацію. Програми ЄС, такі як Horizon Europe або EIP-AGRI, формально відкриті для українських суб'єктів, однак потребують високого рівня підготовки заявок і значних адміністративних ресурсів.

Технічне забезпечення значної частини аграрних підприємств залишається застарілим і несумісним з вимогами сучасної цифровізації. Недостатній рівень інтернет-покриття в сільських регіонах ускладнює використання дистанційного моніторингу, супутникових даних, IoT-пристроїв та платформ управління фермою.

Окремою проблемою виступає недостатній розвиток сервісної інфраструктури: брак фахівців з калібрування сенсорів, обслуговування високоточних систем і програмного забезпечення ускладнює експлуатацію інноваційних технологій.

Низький рівень цифрової грамотності аграріїв залишається одним з головних стримуючих факторів поширення інновацій. Впровадження нових технологій потребує вміння працювати з цифровими картами, аналітичними панелями, системами автоматизації та моделями прогнозування. Важливим бар'єром є й консервативність частини аграрних виробників, недовіра до нових рішень та обмежений доступ до якісних дорадчих послуг. Наявна система аграрної освіти та підвищення кваліфікації поки що недостатньо орієнтована на інновації.

Європейський зелений курс передбачає суттєве скорочення використання пестицидів, перехід до більш екологічних систем землеробства, зменшення викидів парникових газів та підвищення відсотка органічного виробництва. Упровадження таких підходів потребує дорогих технологій, змін управлінських практик і високої екологічної дисципліни. Кліматичні зміни, зокрема зростання частоти посух і повеней, додатково ускладнюють використання інновацій, особливо в системах управління водними ресурсами.

Для виходу на ринок ЄС виробники повинні забезпечити повну простежуваність продукції, дотримання вимог безпечності та стандартизації. Ці вимоги стимулюють інноваційний розвиток, проте їх виконання потребує значних ресурсів і цифрових інструментів. Внутрішній ринок України демонструє порівняно низький рівень попиту на екологічну, органічну та інноваційну продукцію, що знижує мотивацію виробників до модернізації.

Для прискорення інноваційного розвитку агросектору необхідно реалізувати низку стратегічних заходів:

- активізувати гармонізацію законодавства з регламентами та директивами ЄС;
- забезпечити довгострокову державну політику підтримки інновацій;
- розширити доступ фермерів до фінансування, включно з грантовими та кредитними програмами;
- модернізувати цифрову інфраструктуру сільських територій;
- стимулювати розвиток інноваційних кластерів, демонстраційних господарств та пілотних проєктів;
- посилити систему аграрної освіти та дорадництва;
- заохочувати співпрацю між науковими установами, бізнесом і державою;
- підтримувати впровадження екологічно дружніх технологій та методів сталого землекористування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Столярчук, Н., & Півторак, В. (2025). Нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності в сільському господарстві в ЄС. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 342(3(1), 120-127. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(1\)-17](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-17).
2. Столярчук Н.М. Означення складових моделі трансферу технологій: євроінтеграційний аспект. *Облік і фінанси*, № 3(101), 2023. С. 138-144. DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-3\(101\)-138-144](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-3(101)-138-144).

ПОДІБКА В. В.

аспірант,

ПВНЗ «Європейський університет»,

м. Київ

vpodibka@e-u.edu.ua<https://orcid.org/0009-0009-5362-980X>

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОЄКТНОГО УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах відновлення та модернізації інфраструктури України цифрова трансформація будівельної галузі постає ключовою передумовою підвищення ефективності управління проєктами. Традиційні методи планування, контролю та координації вже не здатні забезпечити необхідний рівень точності, оперативності та обґрунтованості управлінських рішень. Тому інтеграція цифрових технологій у проєктний менеджмент будівельних підприємств стає критичним інструментом їхньої конкурентоспроможності та стійкості.

Цифрова трансформація у будівництві розглядається як комплексний процес, що охоплює цифровізацію даних, автоматизацію операцій, впровадження інтелектуальних систем підтримки рішень та формування єдиного цифрового простору взаємодії між усіма учасниками життєвого циклу проєкту. Вона передбачає використання низки технологічних рішень, які забезпечують якісно новий рівень контролю над ресурсами, термінами, ризиками та бюджетами [1].

Центральним інструментом цифровізації є Building Information Modeling (BIM) – інтеграційний підхід до створення, використання та актуалізації цифрових інформаційних моделей об'єкта. BIM забезпечує тривимірну візуалізацію, багатопараметричний аналіз, автоматизований розрахунок обсягів матеріалів, перевірку міждисциплінарних колізій та розробку комплексних графіків виконання робіт. На основі BIM формується цифровий двійник об'єкта, що дозволяє проводити сценарне моделювання, оцінку наслідків змін, прогнозування поведінки конструкцій у реальних експлуатаційних умовах.

Важливим елементом цифрової трансформації є хмарні платформи спільної роботи (CDE - Common Data Environment). Вони забезпечують безперервний доступ до актуальних документів, моделей, креслень, журналів робіт та звітів, синхронізованих у режимі реального часу. Використання CDE мінімізує інформаційні розриви між проєктантом, генпідрядником, субпідрядниками та технічним наглядом, що зменшує ризики затримок та помилок.

ERP- та PLM-системи відіграють ключову роль у плануванні та контролі ресурсів. ERP-системи забезпечують управління фінансами, логістикою, кадрами та матеріальними потоками, формуючи цілісну картину проєкту на рівні підприємства. PLM-технології охоплюють управління життєвим циклом об'єкта, дозволяючи інтегрувати технічну документацію, технологічні карти, дані про експлуатацію та обслуговування.

Окреме місце посідають інструменти Інтернету речей (IoT), які забезпечують сенсорний моніторинг будівельних майданчиків. Датчики відстежують параметри середовища, стан техніки, навантаження на конструкції, рівень вібрації, температуру, вологість та інші критичні показники. Зібрані дані автоматично передаються в аналітичні системи, формуючи основу для оцінки ризиків, запобігання аваріям і контролю якості виконання робіт [2].

Значні переваги у сфері моніторингу забезпечує застосування дронів і лазерного сканування (LiDAR). Дрони дозволяють оперативно формувати фотограмметричні моделі, здійснювати контроль прогресу будівництва, порівнювати фактичні обсяги з BIM-моделлю. LiDAR-технології забезпечують високу точність вимірювань та виявлення геометричних відхилень, що є критичним у великих інфраструктурних проєктах.

Сучасний рівень цифрової трансформації неможливий без застосування штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML). Інтелектуальні алгоритми аналізують великі масиви даних, формують прогностичні моделі розвитку проєкту, визначають ймовірність відхилень від графіку та бюджету, оптимізують розподіл ресурсів, прогнозують терміни поставок, а також пропонують оптимальні сценарії реалізації робіт. Використання AI дає змогу значно підвищити обґрунтованість

управлінських рішень та мінімізувати вплив людського фактора.

У сфері контролю якості та безпеки активно впроваджуються мобільні інженерні застосунки, електронні журнали робіт, цифрові протоколи інспекцій, автоматичне формування актів виконаних робіт, системи комп'ютерного зору для виявлення дефектів та порушень техніки безпеки. Це забезпечує повноцінний перехід до електронного документообігу та сприяє прозорості процесів.

Попри високу результативність цифрових інструментів, процес трансформації супроводжується низкою бар'єрів. Серед них - недостатній рівень цифрової грамотності персоналу, розрізненість інформаційних систем, високі витрати на впровадження BIM та ERP-рішень, відсутність уніфікованих державних стандартів щодо електронного проектування та обміну даними, а також опір традиційної управлінської культури. Значною перешкодою залишається нерозвиненість цифрової інфраструктури в окремих регіонах та невисокий рівень інтеграції підприємств у цифрові екосистеми галузі [3, с. 210-212].

Отже, цифрова трансформація проєктного менеджменту будівельних підприємств є стратегічним напрямом розвитку галузі, що передбачає не лише впровадження інноваційних технологій, а й глибоку трансформацію організаційних підходів, компетентностей та процесів. Використання цифрових інструментів створює можливості для підвищення ефективності, скорочення термінів, покращення якості та прозорості реалізації будівельних проєктів, що є визначальним фактором успішного відновлення та сталого розвитку інфраструктури України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзямулич М.І., Шматковська Т.О. Вплив сучасних інформаційних систем і технологій на формування цифрової економіки. Економічний форум. 2022. №2. С. 3–8.
2. Шашкова Н., Фадєєва І., Казакова Т. Управління проєктами в ІТ сфері: застосування гнучких методологій. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. 2021. № 28. С. 166–172.
3. Інноваційні підходи до розвитку управління / Загальна редакція д-ра екон. наук, професора Н.Е. Аванесової. Харків : ФОП Мезіна В.В., 2022. 652 с.

ПОЛЬОВА А. В.

аспірантка,

Черкаський державний технологічний університет,

м. Черкаси

a.v.polova.asp25@chdtu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0007-4783-8897>

СИСТЕМНИЙ МЕХАНІЗМ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сучасний розвиток машинобудівної галузі вимагає від підприємств комплексного підходу до ефективного використання ресурсів, що обумовлює необхідність формування дієвих механізмів ресурсозбереження. Механізм ресурсозбереження слід розглядати як комплекс організаційних, технологічних і економічних заходів, спрямованих на оптимізацію споживання матеріальних, енергетичних та трудових ресурсів у процесі виробництва, що включає прогнозування потреб у ресурсах, планування їх використання, контроль витрат та впровадження інноваційних технологій.

Організаційний аспект механізму ресурсозбереження передбачає впровадження систем менеджменту, орієнтованих на ефективне використання ресурсів. Одним із основних інструментів є впровадження комплексних систем управління ресурсами, які забезпечують контроль за витратами матеріалів і енергії, дозволяють оптимізувати виробничі процеси та запобігати втратам ресурсів. Важливим елементом такого підходу є формування корпоративної культури, спрямованої на раціональне використання ресурсів, підвищення екологічної відповідальності працівників та стимулювання ініціатив у сфері економії енергії та матеріалів. Крім того, важливу роль відіграє навчання персоналу сучасним методам ефективного управління ресурсами та підвищення їх компетентності у сфері енергозбереження та оптимізації матеріальних потоків.

З технологічного боку ключовим елементом механізму ресурсозбереження є впровадження

енергоефективного обладнання та автоматизованих виробничих систем. Використання сучасних верстатів із числовим програмним управлінням, роботизованих ліній та систем контролю якості дозволяє не тільки підвищити продуктивність, а й значно скоротити втрати матеріалів. Крім того, важливим аспектом є впровадження технологій замкненого циклу, які передбачають повторне використання відходів виробництва, переробку та вторинне використання металів, мастильних матеріалів, охолоджуючих рідин та інших ресурсів. Такий підхід не лише забезпечує економію матеріалів, а й сприяє зниженню негативного впливу на навколишнє середовище.

Економічний аспект ресурсозбереження передбачає оцінку ефективності впроваджених заходів та визначення їх впливу на фінансові показники підприємства. Використання методів економічного аналізу дозволяє визначити потенціал економії ресурсів, розрахувати окупність інвестицій у нові технології та оцінити ефективність програм енергозбереження. Важливим інструментом є формування системи показників, що відображають рівень використання матеріалів, енергії та трудових ресурсів, а також контроль за виконанням планових норм і стандартів. Така інформація дозволяє менеджменту своєчасно приймати управлінські рішення щодо оптимізації виробництва, розподілу ресурсів та підвищення ефективності роботи підприємства [1].

Не менш важливим компонентом механізму ресурсозбереження є інноваційний підхід до проєктування продукції. Рациональна конструкція виробів, мінімізація використання матеріалів без зниження їх експлуатаційних характеристик, застосування легких сплавів та композитних матеріалів сприяє суттєвому скороченню матеріаломісткості продукції. Інноваційні методи проєктування дозволяють не лише зменшити витрати на виробництво, а й забезпечити підвищення довговічності продукції, що зменшує потребу у додаткових ресурсах під час її експлуатації та обслуговування.

Сучасні підходи до ресурсозбереження в машинобудуванні передбачають активне використання цифрових технологій та систем «розумного» виробництва. Інтеграція промислового Інтернету речей, систем збору та аналізу даних, штучного інтелекту та автоматизованого управління технологічними процесами дозволяє не тільки контролювати витрати ресурсів у режимі реального часу, а й прогнозувати можливі втрати та оперативно коригувати виробничі операції. Такі цифрові інструменти забезпечують ефективне управління енергоспоживанням, матеріальними потоками та оптимізацію трудових ресурсів, що істотно підвищує загальну ефективність підприємства та сприяє формуванню сталого виробництва [2].

Важливо відзначити, що механізм ресурсозбереження має комплексний характер і вимагає інтеграції всіх рівнів управління підприємством – від стратегічного планування до оперативного контролю за використанням ресурсів на конкретних виробничих ділянках. Для цього необхідно розробляти політики та програми ресурсозбереження, встановлювати конкретні цілі та завдання, визначати відповідальних за їх реалізацію, а також забезпечувати регулярний моніторинг та оцінку ефективності заходів.

Таким чином, формування дієвого механізму ресурсозбереження на машинобудівних підприємствах є стратегічно важливим завданням, що забезпечує оптимізацію виробничих процесів, економію матеріалів і енергії, зниження витрат на виробництво та підтримку екологічної безпеки. Успішна реалізація цього механізму потребує інтегрованого підходу, поєднання організаційних, технологічних, економічних і інноваційних інструментів, активного використання цифрових технологій та формування корпоративної культури, орієнтованої на раціональне використання ресурсів. Тільки при комплексному підході до ресурсозбереження машинобудівні підприємства можуть забезпечити високий рівень ефективності своєї діяльності, конкурентоспроможність на національному та міжнародному ринках, а також сталість розвитку у довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єпіфанова І. Вплив використання сучасних технологій на ефективність діяльності машинобудівних підприємств країни. Економіка та суспільство. 2025. №72. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-7>
2. Єфіменко Н.А. Менеджмент відновлення якості капіталу на машинобудівних підприємствах. Журнал «Економіка, управління та адміністрування». 2024. № 3(109). с. 17–22. DOI: 10.26642/ema-2024-3(109)-17-22.

ПОПИК Н. В.

к.е.н., доцент,

Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет»,

м. Черкаси

ratushnata@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2003-5409>**КАЛІГА В. С.**

здобувач освіти,

Черкаська філія ПВНЗ «Європейський університет»,

м. Черкаси

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах динамічного економічного середовища, високої конкуренції та швидких технологічних змін підприємства дедалі більше усвідомлюють, що успіх залежить не лише від матеріальних ресурсів чи інноваційної продукції. Фундаментальним фактором, який формує результативність бізнесу, стає корпоративна культура — система цінностей, норм, правил та моделей поведінки, що визначає взаємодію між працівниками та впливає на всі процеси в організації. Корпоративна культура є тим невидимим ресурсом, який здатний суттєво підсилювати конкурентні позиції компанії або, навпаки, стримувати її розвиток. Тому аналіз впливу корпоративної культури на конкурентоспроможність підприємства є питанням стратегічного значення.

Корпоративна культура охоплює сукупність елементів, які формують унікальну атмосферу підприємства: цінності, місію, візію, етичні норми, традиції, ритуали, стиль управління та особливості комунікації. Вона визначає, як саме ухвалюються рішення, як вирішуються конфлікти, як відбувається взаємодія між керівниками та працівниками.

Корпоративна культура є важливим стратегічним інструментом, який здатний безпосередньо формувати конкурентоспроможність підприємства. Вона впливає на ключові показники діяльності організації — продуктивність праці, ефективність управління, якість внутрішніх процесів, рівень інноваційності та стосунки з клієнтами. Нижче розкрито основні механізми цього впливу, які визначають здатність компанії утримувати та посилювати свої позиції на ринку.

Підвищення мотивації та продуктивності персоналу. Сильна корпоративна культура сприяє зростанню залученості працівників. Люди, які поділяють цінності компанії, працюють з більшою віддачею, виявляють ініціативність і відповідальність, що безпосередньо підвищує продуктивність праці.

Оптимізація внутрішніх комунікацій. Корпоративна культура, заснована на відкритості й довірі, зменшує інформаційні бар'єри, прискорює процеси ухвалення рішень і знижує рівень внутрішніх конфліктів. Це робить підприємство гнучкішим і здатним оперативно реагувати на ринкові зміни.

Стимулювання інновацій. Підприємства з інноваційно орієнтованою корпоративною культурою швидше адаптуються до нових технологій, створюють кращі продукти та швидше впроваджують зміни. Це формує довгострокову конкурентну перевагу, оскільки інноваційний потенціал важко копіювати.

Зміцнення бренду роботодавця. Корпоративна культура формує репутацію компанії на ринку праці. Компанії з позитивною культурою легше залучають висококваліфікованих фахівців, зменшують витрати на найм і утримують таланти.

Підвищення лояльності клієнтів. Корпоративна культура, заснована на клієнтоорієнтованості, забезпечує стабільний рівень сервісу та позитивний досвід взаємодії, що сприяє зміцненню лояльності споживачів та зростанню їхньої довіри.

На відміну від технологій, продуктів чи окремих бізнес-процесів, корпоративна культура є практично неможливою для копіювання конкурентами. Це робить її унікальним стратегічним активом. Корпоративна культура забезпечує внутрішню єдність організації, формує систему колективних смислів та моделей поведінки, підтримує реалізацію стратегічних цілей, підвищує

адаптивність підприємства до зовнішніх викликів, зміцнює конкурентні позиції в довгостроковій перспективі.

Підприємства зі сильною корпоративною культурою демонструють стабільність, швидше відновлюються після криз та краще долають зовнішні ризики.

Ефективна корпоративна культура не виникає стихійно — вона потребує системного підходу, що включає:

- ✓ лідерство та особистий приклад керівництва, які відіграють ключову роль у формуванні корпоративної культури, оскільки їхня поведінка задає тон організаційним цінностям і нормам;
- ✓ чітко сформульовані місія, візія та цінності, які мають бути зрозумілими, реалістичними й відображати реальні пріоритети компанії;
- ✓ прозору та стабільну комунікацію, так як регулярні зустрічі, відкриті канали зворотного зв'язку й діалог між управліннями та персоналом формують довіру;
- ✓ стимулювання бажаних моделей поведінки, які включають систему мотивації, винагород і кар'єрного зростання;
- ✓ інвестиції в навчання та розвиток персоналу, оскільки корпоративна культура зміцнюється через підвищення кваліфікації працівників, розвиток лідерських навичок, командні тренінги.
- ✓ аудит і адаптацію корпоративної культури, так як уміння своєчасно переглядати корпоративні практики дозволяє компанії залишатися гнучкою та актуальною на ринку.

Корпоративна культура є ключовим чинником конкурентоспроможності підприємства, оскільки впливає на продуктивність праці, здатність до інновацій, якість управління та рівень взаємодії між працівниками. Це стратегічний ресурс, який забезпечує довгострокову перевагу та визначає успішний розвиток компанії. Підприємства, які системно формують і підтримують ефективну корпоративну культуру, отримують сильні позиції на ринку та здатні забезпечувати стабільний розвиток навіть у складних умовах. Саме тому культура має розглядатися не як другорядний елемент менеджменту, а як фундаментальна складова стратегії будь-якої конкурентоспроможної організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фісенко Е. С., Малік І. П. Корпоративна культура як фактор підвищення конкурентоспроможності підприємства // Збірник наукових праць молодих вчених / Національний технічний університет України КПІ. Київ: №10, 2016. С. 56. URL: ape.fmm.kpi.ua/article/download/66920/pdf_27
2. Дергачева В. В., Фідерко Г. А. Вплив корпоративної культури на конкурентоспроможність підприємства // Збірник наукових праць молодих вчених / Національний технічний університет України КПІ. Київ : Вип.12, 2018. С. 48.
3. Литвиненко Д. І. Роль корпоративної культури у забезпеченні ефективності організаційної діяльності // Економіка та держава. – 2023. – № 5. – С. 98–101.

ПУЗИРЕНКО К. О.

здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту
права та інноваційної освіти,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

puzurenko643@gmail.com

Науковий керівник:

ФРОЛОВ М. М.

к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННІПО,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

СУДОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ

Поняття судового захисту у сфері господарських правовідносин охоплює систему юридичних інструментів, які надають учасникам господарської діяльності можливість звернутися до суду з метою відновлення порушених або поставлених під сумнів прав, а також захисту їхніх законних інтересів. Такий захист має фундаментальне значення, адже саме він забезпечує реальну дієвість норм права й гарантує можливість підприємствам функціонувати у передбачуваному і стабільному правовому середовищі. Судовий захист у господарській сфері не обмежується реагуванням на вже завдану шкоду. Він виконує також превентивну функцію, запобігаючи подальшим порушенням і сприяючи формуванню належної договірної дисципліни між суб'єктами господарювання. Наявність ефективних процедур у цій сфері створює атмосферу довіри, мінімізує ризики зловживань, зміцнює гарантії права власності, зобов'язальних прав, корпоративних прав учасників та інших економічних інтересів.

Нормативною основою судового захисту є система господарських судів, що діє як спеціалізована юрисдикція, уповноважена розглядати спори між суб'єктами господарювання або за їх участю. Можливість звернення до суду із позовом є ключовою передумовою реалізації права на захист, а сам господарський процесуальний порядок передбачає чіткі правила, що враховують специфіку економічних правовідносин [1, с. 89]. Особливе значення мають положення щодо доказування, строки звернення, порядок розгляду певних категорій справ, можливість вживати забезпечувальні заходи, механізми врегулювання спорів та процедури виконання рішень.

У межах господарського судочинства важливе значення мають окремі положення процесуального закону, які безпосередньо забезпечують дієвий судовий захист суб'єктів господарювання. Серед них особливу роль відіграють стаття 110, стаття 112 та стаття 252 Господарського процесуального кодексу України, оскільки вони створюють нормативну основу для збереження доказів, оперативного реагування на ризики втрати інформації, а також спрощеного розгляду певних категорій спорів.

Стаття 110 ГПК України визначає правові підстави та порядок забезпечення доказів у тих випадках, коли існує обґрунтований ризик, що доказова інформація може бути втрачена, знищена або подання її в майбутньому стане неможливим чи суттєво ускладненим. Закон передбачає можливість застосування судом різних форм забезпечення: огляду та витребування документів, допиту осіб, призначення експертизи, накладення заборон чи зобов'язань. Ця норма фактично дозволяє зберегти доказову базу ще до початку спору або на ранніх стадіях провадження, що є ключовим для захисту прав підприємств у випадках ризику втрати активів чи незаконних дій контрагента.

Стаття 112 ГПК України регламентує порядок розгляду заяви про забезпечення доказів. Закон встановлює стислі строки — відповідне клопотання підлягає розгляду не пізніше п'яти днів із моменту його надходження до суду, а у невідкладних випадках суд може ухвалити рішення навіть без повідомлення інших учасників. Ця норма посилює оперативність судового реагування, що є принциповим для ситуацій, коли зволікання може спричинити непоправну втрату інформації або створити передумови для зловживань. Передбачено також можливість оскарження ухвали, однак таке оскарження не перешкоджає її виконанню, що гарантує реальний, а не формальний захист.

Стаття 252 ГПК України встановлює особливості розгляду справ у спрощеному позовному провадженні [2]. Ця процедура передбачає відсутність зайвих формальностей, скорочені строки, можливість вирішення спору на підставі поданих матеріалів без проведення судового засідання, а також мінімізацію процесуальних дій. Таке правове регулювання дає змогу оперативно розглядати малозначні та менш складні господарські спори, що значно підвищує доступність правосуддя для малого та середнього бізнесу, зменшує витрати і запобігає затягуванню процесу.

Застосування згаданих статей ГПК формує чітку структуру здійснення судового захисту суб'єктів господарювання, адже вони забезпечують як збереження доказів, так і ефективність та доступність судового розгляду. Наявність цих механізмів знижує ризики втрати активів, недобросовісної поведінки контрагентів та ускладнень, пов'язаних із господарськими конфліктами.

Отже, всі ці механізми забезпечують можливість суб'єктам господарювання зберегти важливі докази, оперативно реагувати на загрози, уникати затягування процесу та отримувати

рішення у більш стислий строк. Вони сприяють формуванню рівних умов для учасників господарського обороту, створюють атмосферу юридичної визначеності та підвищують стабільність економічних відносин. У сучасних умовах, коли економічні процеси характеризуються швидкими змінами, а господарська діяльність здійснюється у складних правових взаємозв'язках, значення судових механізмів захисту лише зростає. Їх удосконалення сприяє не лише кращому захисту прав учасників господарювання, а й розвитку економіки в цілому

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Винник О. В., Задохайло Д. В., Зельдіна О. Р. Синергія господарського права та процесу в Україні: виклики судового захисту прав учасників господарських правовідносин. *Прикарпатський юридичний вісник*, 2025. Випуск 2 (61). С. 87–91.

2. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1992, № 6, ст.56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення 27.11.2025).

РОМЕНСЬКА К. І.

здобувачка вищої освіти 4 курсу ННІ права та інноваційної освіти,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

vna2re.baron@gmail.com

Науковий керівник:

ФОКША Л. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

У сучасному світі швидкі міжнародні фінансові потоки відкривають нові можливості для бізнесу, але водночас сприяють тіньовим операціям і відмиванню коштів. Це явище має глобальний масштаб, загрожує фінансовій стабільності та економіці, посилює корупцію. Для інтеграції України у світовий фінансовий простір і співпраці з ЄС необхідна ефективна система фінансового моніторингу, здатна запобігати незаконним операціям і зміцнювати фінансову безпеку.

За ст. 1 Закону № 361-ІХ, фінансовий моніторинг - це заходи суб'єктів первинного та державного рівнів із виявлення та запобігання операціям, пов'язаним з відмиванням доходів, фінансуванням тероризму та поширенням зброї масового знищення [1]. У науці фінансовий моніторинг визначають як сукупність правових, організаційних і аналітичних засобів. FATF у 40 Рекомендаціях підкреслює його роль як основи протидії відмиванню коштів, включно з обов'язком фінансових установ ідентифікувати клієнтів і повідомляти про підозрілі операції. [2]. В Україні виділяють первинний моніторинг (банки та інші суб'єкти) та державний - Держфінмоніторинг і уповноважені органи [3]. Відсутність єдиного наукового підходу, як зазначає Беляєва, призводить до різночитань у практиці [5, с. 67].

В Україні діє розгалужене, але неузгоджене нормативне регулювання протидії відмиванню коштів. Закон № 361-ІХ має рамковий характер і потребує деталізації підзаконними актами [1, с. 12], через що суб'єкти первинного моніторингу по-різному трактують норми щодо ризиків, підозрілих операцій та повідомлень. Регулятори (НБУ, НКЦПФР, Мінфін) видають власні нормативи, як-от Положення НБУ № 65, що створює відмінності у застосуванні вимог. Хоча система орієнтується на стандарти FATF і MONEYVAL, її імплементація залишається фрагментарною. Як відзначають Винниченко-Кумкова та Кашук, ефективність залежить від узгодженості норм і практичної реалізації, нині ускладненої, що знижує результативність протидії

відмиванню коштів [6, с. 154].

Попри оновлення законодавства, фінансовий моніторинг в Україні залишається малоефективним через фрагментарну нормативну базу та низький рівень цифровізації й аналітичних інструментів, що затримує виявлення підозрілих транзакцій. [4, с. 15]. По-третє, імплементація стандартів FATF та ЄС в Україні залишається частковою, особливо щодо бенефіціарів та віртуальних активів [7, с. 9]. Додаткові проблеми включають слабку взаємодію між державними органами та приватним сектором, неоднорідну судову практику, формальний підхід і недостатнє використання ІТ-технологій, що залишає окремі операції поза контролем [9, с. 22].

Аналіз свідчить, що в Україні є правові засади протидії відмиванню коштів, але нечіткі стандарти, низька цифровізація та слабка координація знижують ефективність фінмоніторингу. Оновлення законодавства, сучасні технології, підготовка фахівців і ризик-орієнтований підхід посилять контроль і фінансову безпеку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України № 361-IX «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів...» від 06.12.2019.// *Відомості Верховної Ради України*. - 2020. - № 18. - С. 11-15.
2. FATF. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. - FATF Recommendations, 2023.
3. Постанова НБУ № 65 від 19.05.2020 «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу»./ *Офіційний вісник України*. - 2020. - № 42. - С. 85-92.
4. Державна служба фінансового моніторингу України. Річний звіт 2023. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/zviti-pro-diyalnist/2023-rik/richnij-zvit-derzhfinmonitoringu-za-2023-rik.html>
5. FATF. *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation - FATF Recommendations*. Updated March 2023. Paris: FATF. URL: <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatfgafi/recommendations/FATF%20Recommendations%202012.pdf.coredownload.inline.pdf>
6. Винниченко-Кумкова, Л., & Кашук, К. (2024). Фінансовий моніторинг у сфері протидії відмиванню грошей: поняття та міжнародні аспекти. *Молодий вчений*, 2024. № 4(128), С. 151-156.
7. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_037-15#Text
8. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2018/843. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_010-18#Text
9. MONEYVAL. *Mutual Evaluation Reports - Ukraine*. Council of Europe, 2022.

САБАКАР А. Г.

здобувачка вищої освіти,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

unvm1136@gmail.com

Науковий керівник:

ОБУШЕНКО Н. М.

професор кафедри цивільно-правових дисциплін,

доктор юридичних наук, професор,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ: РЕАЛІЇ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ПРАЦІ

Аналіз гендерної рівності у сфері трудових відносин в Україні виявляє фундаментальну дихотомію між прогресивним нормативно-правовим полем та складними, часто регресивними

реаліями ринку праці. Актуальність цього дослідження загострюється двома паралельними процесами: з одного боку, системною євроінтеграцією, що вимагає глибокої та дієвої імплементації антидискримінаційних директив ЄС, а з іншого – тектонічними зсувами на ринку праці, спричиненими повномасштабною війною, яка водночас поглибила вразливості жінок та несподівано створила нові можливості.

Українське законодавство формує міцну формальну основу для забезпечення гендерної рівності. Ця основа тримається на трьох китах: Конституція України. Стаття 24 прямо закріплює рівність прав громадян та забороняє будь-які привілеї чи обмеження, зокрема за ознакою статі.

Кодекс законів про працю України. Стаття 2(1) КЗпП деталізує конституційну норму, встановлюючи рівність трудових прав та забороняючи будь-яку дискримінацію у сфері праці, включаючи пряме чи непряме обмеження прав залежно від статі, гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації. Стаття 22 додатково забороняє необґрунтовану відмову у прийнятті на роботу.

Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків». Цей спеціальний закон ввів у правове поле ключовий понятійний апарат (гендер, пряма та непряма дискримінація) та встановив конкретні обов'язки роботодавців щодо створення умов для рівної реалізації прав.

Національна правова база активно доповнюється міжнародними зобов'язаннями. Україна ратифікувала ключові конвенції Міжнародної організації праці, зокрема Конвенцію №100 «Про рівну винагороду чоловіків і жінок за працю рівної цінності» [4], що є базовим стандартом у боротьбі з розривом в оплаті праці.

Вирішальним фактором поглиблення антидискримінаційного законодавства є Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Глава 21 прямо зобов'язує Україну поступово наблизити своє законодавство до стандартів ЄС [5]. Це стосується, зокрема, імплементації Директиви 2006/54/ЄС [6]. Ця Директива є значно детальнішою за загальні норми КЗпП, оскільки вона встановлює чіткі механізми захисту від непрямої дискримінації, утисків на робочому місці та передбачає перекладання тягаря доказування на роботодавця у судових спорах.

Процес гармонізації не є статичним. У 2024 році Україна приєдналася до Програми ЄС «Громадяни, рівність, права та цінності» [7]. Участь у цій програмі покладає на Україну зобов'язання щодо просування комплексних політик, спрямованих на сприяння повному здійсненню жінками своїх прав, розширення їхніх можливостей та досягнення балансу між роботою та особистим життям. Таким чином, де юре ситуація в Україні характеризується не просто наявністю декларативних норм, а станом активної та прискореної гармонізації з правом ЄС. Сам факт того, що ЄС вимагає імплементації настільки деталізованих директив, свідчить про визнання того, що існуючої національної бази було недостатньо для фактичної реалізації рівності.

Найбільш показовим індикатором де факто нерівності є гендерний розрив в оплаті праці – різниця у середній оплаті праці чоловіків та жінок. Базовий показник України до 2022 року стабільно коливався на рівні 18.6% [8], що значно вище за середній показник в країнах ЄС (близько 13%).

Однак, наприкінці 2024 – на початку 2025 року, Міністерство економіки та структури ООН Жінки повідомили про безпрецедентне скорочення розриву до 13.6% [9]. На перший погляд, це свідчить про видатний прогрес. Проте, цей оптимізм ставиться під сумнів при глибшому аналізі: Національна стратегія подолання ГРОП, схвалена у 2023 році, ставить за мету досягнення показника 13.6% лише до 2030 року.

Виникає фундаментальне протиріччя: як мета «до 2030» могла бути досягнута за один рік війни? Це свідчить про високу ймовірність того, що стрімке «скорочення» ГРОП є не результатом успішної державної політики, а статистичним артефактом, спричиненим війною. Таким чином, статистичний розрив скоротився не через те, що жінкам стали платити більше, а через те, що структура ринку праці була кардинально деформована війною.

Повномасштабне вторгнення виступило одночасно як найбільша криза для жіночої зайнятості та як несподіваний, примусовий каталізатор для руйнування структурної сегрегації.

Дані на травень 2025 року шокують: 82% зареєстрованих безробітних в Україні – це

жінок [10]. Однак цей показник є статистичною аномалією. Дослідження, проведене на замовлення ДСЗ, прямо пояснює цей перекис воєнним станом та мобілізацією. Чоловіки призовного віку або воюють, або працюють (часто неофіційно), або уникають офіційної реєстрації в центрах зайнятості.

Проте, цей феномен висвітлює реальні характеристики безробіття: це переважно жінки (часто віком 36–54 роки), з високим рівнем освіти (понад 31% мають вищу освіту), серед яких значну частку становлять внутрішньо переміщені особи (24%) [10].

Паралельно з кризою безробіття серед жінок, війна (мобілізація та міграція) спричинила гострий дефіцит робочої сили на посадах, що традиційно вважалися «чоловічими». Економічна необхідність змусила державу та бізнес робити те, чого вони уникали роками – системно залучати та перенавчати жінок.

Ці зміни в економіці підкріплюються зсувами у суспільній свідомості. Дослідження Gradus Research та Deloitte (2024 р.) [11] показало, що 50% українців вважають, що жінки повинні перенавчатися на «чоловічі» професії, щоб компенсувати дефіцит кадрів. Важливо, що 45% опитаних жінок [11] самі розглядають таку можливість, демонструючи високу агентність та готовність до змін.

Отже, війна силою руйнує «скляні стіни». Якщо раніше професія водія чи будівельника була майже закритою для жінок, то зараз економічна необхідність долає стереотипи. Ключове питання для майбутнього – чи є ця зміна тимчасовою, чи вона призведе до незворотної трансформації гендерних ролей на ринку праці.

Таким чином, гендерна рівність у трудових відносинах є не лише правовою гарантією, а й фундаментом сталого соціально-економічного розвитку України. Реалізація цього принципу сприяє підвищенню ефективності праці, соціальній інтеграції, зменшенню дискримінації та утвердженню рівноправності у суспільстві. Подальший розвиток національної системи гендерної політики повинен забезпечити не декларативну, а реальну рівність можливостей, що стане важливою умовою формування європейського правового простору праці в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. Випуск 30. ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>
2. Кодекс законів про працю України. Закон України № 322-VIII від 10.12.1971. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України № 2866-IV від 08.09.2005. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. Випуск 52. ст.561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
4. Інспекція праці інформує: Забезпечення рівності в оплаті праці для жінок і чоловіків гарантовані державою. Східне міжрегіональне управління Державної служби України з питань праці. 2024. URL: <https://surl.lu/tlvkwy>
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. Верховна Рада України. 2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/pararz5:gl21#n2175
6. Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation (recast). EUR-Lex. 2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/54/oj/eng>
7. Бушак Я. Угода між Україною та ЄС про участь України у Програмі ЄС «Громадяни, рівність, права та цінності»: що це означає для нас? Аналітичний центр ЮРФЕМ. 2024. URL: <https://jurfem.com.ua/uhoda-ukr-eu>
8. На 18,6% менше. Що таке гендерний розрив в оплаті праці? Аналітичний центр ЮРФЕМ. 2024. URL: <https://jurfem.com.ua/hendernyy-rosryv>
9. Скорочення гендерного розриву в оплаті праці з 18,6% до 13,6% та старт національної кампанії «Звісно, зможеш!» — як Україна рухається до економічного уповноваження жінок у часи великої війни? UN Women Україна. 2024. URL: <https://surl.li/gahugb>

10. Жінки становлять 82% безробітних в Україні — дослідження. Мінфін. 2025. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2025/05/13/150810514>

11. Яковенко І. Половина українців вважають, що жінки мають перенавчатися на «чоловічі» професії. Віледж. 2024. URL: <https://surl.lt/cweudt>

САЛАМАХА Ю. В.

здобувачка вищої освіти,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ

ulliamuller21@gmail.com

Науковий керівник:

СТАНОВИЙ О. С.

асистент кафедри логістики то торговельного бізнесу,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних реаліях України, що перебуває під повномасштабною військовою агресією, логістика зазнає суттєвих трансформацій. Насамперед, ланцюги постачання зазнають різких змін через руйнування інфраструктури, обмеження транспортних коридорів та нові ризики, що виникають внаслідок бойових дій. Крім того, підприємства змушені оперативно адаптуватися до цих викликів, використовуючи цифрові рішення, альтернативні маршрути й оптимізовані моделі управління запасами.

З одного боку, ключові логістичні проблеми в Україні зумовлені нестабільністю транспортно-складської інфраструктури, а також залежністю від традиційних логістичних хабів, які опинилися під загрозою [1].

З іншого боку, міжнародні ланцюги постачання зернових вантажів демонструють гнучкість: українські логістичні оператори змогли переорієнтувати експорт, використовуючи нові маршрути та види транспорту, попри значне обмеження морських коридорів [2].

Наразі стратегічне управління ланцюгами експорту залишається пріоритетом, адже критично важливо розробляти адаптивні стратегії, що забезпечують стійкість постачань навіть за умов воєнного стану [3]. Також, з огляду на ризики та загрози, у наукових колах обґрунтовується необхідність переосмислення логістичної політики. Зокрема, через створення нових логістичних хабів, цифрових платформ і багатоваріантних маршрутів [4].

В умовах збройної агресії логістичні мережі України зазнали глибокої перебудови, що охоплює як внутрішні, так і міжнародні коридори постачання. Унаслідок блокади морських портів одним із найважливіших альтернативних маршрутів став Дунайський водний коридор. Щорічний обсяг вантажів, перевезених через українські Дунайські порти представлений у таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка вантажообігу через українські Дунайські порти

Рік	Перевезено через Дунай (млн тонн)
2021	5,0 млн тонн
2022	14,5 млн тонн
2023	30,0 млн тонн

Складено на основі [5].

Таким чином, вантажообіг через українські Дунайські порти демонструє стаке та стрімке зростання протягом 2021-2023 років, що безпосередньо пов'язано з необхідністю переорієнтації

експортних логістичних потоків унаслідок блокади морських портів.

Ця стратегічна переорієнтація коридорів зумовила суттєве подовження маршрутів і відповідне збільшення логістичних витрат. Середня відстань від українського експортера до порту відправлення зросла у 5 разів, а витрати на доставку – у 3-4 рази [6].

Слід також зазначити прискорену цифровізацію логістичної галузі. Наприклад, авіаційний сектор, попри обмеження повітряного простору, швидко впроваджує цифрові рішення, а саме: логістичні компанії переходять на мультимодальні моделі транспортування, а також використовують автоматизовані системи для управління маршрутами й ресурсами в реальному часі [7].

До того ж, військовий аспект війни спонукає підприємства до розробки спеціалізованих логістичних моделей. Так, гуманітарні перевезення, евакуація, постачання амуніції та медичних вантажів вимагають координації на найвищому рівні, а також інтеграції приватних та державних логістичних структур. Ця трансформація зумовлює появу нових логістичних хабів, зміну ролей традиційних операторів та формування нестандартних маршрутів, що враховують розриви інфраструктури й підвищені ризики.

Отже, трансформація логістичних ланцюгів постачання в Україні під час воєнного стану має системний та багатовимірний характер. Насамперед, суттєве переорієнтування маршрутів: розвиток Дунайського коридору та пошук альтернатив морським портам. Це стало вимушеною, але ефективною відповіддю на блокаду традиційних транспортних шляхів. Одночасно підприємства змушені оптимізувати свої операційні процеси, підвищувати гнучкість логістичних систем і впроваджувати цифрові технології, що забезпечують стійкість ланцюгів постачання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильців Н. М. Трансформація та адаптація логістики до викликів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. С. 2–4. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-78>
2. Мильничук Т. Міжнародні ланцюги постачання зернових вантажів в умовах воєнного стану. *Scientia fructuosa*. 2025. Т. 159, №1. С. 2–3. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2025\(159\)06](https://doi.org/10.31617/1.2025(159)06)
3. Лучникова Т. П., Коваленко В. В., Шолом А. О. Управління ланцюгами постачання експорту товарів в умовах воєнного стану. *Бізнес Інформ*. 2023. №11. С. 219–223. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-218-225>
4. Павлов К., Тоцька О., Бортник А., Бурцев О., Мороз О. Стратегія розвитку логістики в Україні за умов ризиків та загроз. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*. 2025. Т. 342, № 3(2). С. 343. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(2\)-52](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(2)-52)
5. Hanna Skrypal. As Ukraine eyes closer economic ties with the EU, how is its logistics sector progressing? *Trans.INFO*. 2024. URL: <https://trans.info/en/ukraine-logistics-sector-385596> (дата звернення: 20.11.2025).
6. Stanislav Zinchenko. How the Russia-Ukraine war has impacted on logistics routes and supply chains. *GМК Center*. 2024. URL: <https://gmк.center/en/posts/how-the-russia-ukraine-war-has-impacted-on-logistics-routes-and-supply-chains> (дата звернення: 20.11.2025).
7. Anastasiya Simsek. The digital transformation of Ukraine's air cargo sector amid war. *ACW*. 2025. URL: <https://aircargoweek.com/the-digital-transformation-of-ukraines-air-cargo-sector-amid-war> (дата звернення: 20.11.2025).

СЕНЧЕНКО В. В.

к.т.н., с.н.с.

ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»,
м. Київ

seva46@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7568-0491>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ЇХ МІНІМІЗАЦІЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

XXI століття – це час бурхливого розвитку науки та техніки, високих технологій, віртуалізації соціально-економічного життя суспільства, стрімкого розвитку метрополій і поширення міського способу життя. У цих умовах загострюється потреба в переході до політики розвитку держави та регіонів, орієнтованої на забезпечення довгострокового економічного зростання. А дослідження сучасних глобальних викликів і трендів, розроблення інструментарію розвитку регіонів України в післявоєнний період в умовах зниження динаміки світової торгівлі, посилення міжнародної інтеграції та взаємозалежності економік країн (регіонів), зростання їхніх зовнішніх боргів тощо дозволить не лише виявити сучасні загрози та бар'єри для ділової активності, розробити механізми до їх адаптації, але й сформувати надійну базу для прориву та підвищення конкурентоспроможності країни в майбутньому.

Аналіз особливостей викликів розвитку, зростання невизначеності, ризиках, що набувають загрозливого характеру, зроблено у доповідях Римського Клубу, «дорожніх картах розвитку» ООН, Всесвітнього економічного форуму і інших міжнародних організацій, теоріях суспільства ризику, аналітичних дослідженнях, теоріях глобалізації, промовах урядів, дослідженнях ряду сучасних економістів [1].

Серед основних глобальних викликів вчені відзначають: • подальше вичерпання джерел обмежених економічних ресурсів, • поглиблення екологічної кризи, • наростання культурної кризи, • нарощення демографічного дисбалансу, • загострення проблеми забезпечення продовольством, • зростання нерівності та ризиків для здоров'я, • зростання рівня транскордонної злочинності.

Глобалізація як концепція сама по собі не є проблемою, але спосіб її реалізації на практиці та управління нею є надзвичайно проблематичними. Ризики та виклики для соціально-економічного розвитку національної та локальної економік, зумовлені глобалізацією, повністю нейтралізувати неможливо. Натомість вони мають бути мінімізовані.

Мельник М.І., Лещух І.В. [2] на основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, аналітичних матеріалів виявляють основні сучасні глобалізаційні виклики й тренди: посилення взаємозалежності економік країн світу; посилення економічного протекціонізму; зростання обсягів зовнішніх боргів країн світу; зростання нерівномірності в розподілі доходів, поглиблення розриву між багатими та бідними країнами; урбанізація, політико-ідеологічні та воєнні виклики.

Актуальним є пошук нових підходів до формування виваженої економічної політики ендегенного розвитку, яка б базувалась на підтримці стратегічних напрямів економічного розвитку та стимулюванні національного виробництва в контексті забезпечення більш повних виробничих циклів, обґрунтованій політиці імпортозаміщення, розвитку споживчого ринку, нових стандартах захисту підприємницького сектору від глобальних коливань (викликів і загроз), формування стратегічної конкурентоспроможності економіки регіонів у довгостроковій перспективі та її адаптивності до циклічності глобалізаційних процесів.

Питання переорієнтації виробництва та сфери послуг на внутрішній ринок потребує оперативного розроблення політики посилення інтегрованості внутрішньорегіонального та міжрегіонального економічного простору регіонів України для захисту та резилентності до зовнішніх викликів і загроз. Можливості для економіки різних регіонів також залежать від наявності обґрунтованих механізмів стимулювання зовнішніх і внутрішніх інвестицій в економіку в контексті потреби диверсифікації внутрішнього ринку товарів і послуг у нових умовах господарювання.

Повномасштабна війна РФ проти України стала значним викликом для соціальної сфери України. Зріс рівень невизначеності, загострилися проблеми із забезпеченням соціально-економічної сфери. Тому адаптація соціальної політики до нових воєнних реалій вимагає врахування змін, що відбуваються в структурі вразливих категорій жителів України. Особливого занепокоєння викликають проблеми, пов'язані із соціальним забезпеченням людей, які втратили домівки і стали належати до категорії тимчасово переміщених осіб. Викликають ризики у трудовій, міграційно-демографічній, освітній сферах та виклики, пов'язані з доступністю та якістю медичних послуг, освітньої сфери та ін. Важливим викликом соціального плану стало значне збільшення інвалідів. Станом на вересень 2023 р. в Україні налічувалось 3 млн. людей з інвалідністю. Їх кількість на березень 2024 р. значно зросла. Збільшилась чисельність людей, які після стабілізації стану та

лікування потребують психологічної реабілітації. Особливостями сучасних ризиків є різке погіршення демографічної ситуації, зниження можливостей відтворення людського капіталу, порушення балансу на ринку праці, падіння добробуту людей, погіршення фінансового стану фондів соціальних виплат та інше [3].

Відповідно усвідомлення пріоритетів і конкретних способів мінімізації соціальних ризиків належить до найбільш гострих актуальних завдань сучасності. Його вирішення потребує розроблення та застосування ефективних механізмів, котрі забезпечать адекватне реагування на соціальні ризики в системі забезпечення економічної безпеки держави. Все це свідчить про необхідність розвитку суспільної діяльності, спрямованої на підтримку соціальної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. World Economic Forum (2021). Closing the Skills Gap Accelerators : The project is part of the World Economic Forum's Centre for the New Economy and Society Platform [online]. [cit.2021-11-04]. Available <https://www.weforum.org/projects/closing-the-skills-gap-accelerators>.
2. М. І. Мельник, І. В. Лещух Сучасні глобальні виклики та тренди: діагностика впливу на ендегенний розвиток регіону, Регіональна економіка. 2021. №3(101). С. 36-45. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2021-3-4>.
3. Артёмов, М. Ляшко Сучасні соціально-економічні виклики для України та шляхи їх мінімізації. Геополітичні пріоритети України. 2024.1(32). С. 47–58. DOI: 10.24144/2078-1431.2024.1(32). 47–58.

СОТНИКОВА А. В.

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ННІ економіки і права ХНЕУ імені Семена Кузнеця,
м. Харків,

anastasiia.sotnykova@hneu.net
<https://orcid.org/0009-0009-0007-3262>

Науковий керівник:

КУРГАН Н. В.

к.е.н., доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу,
ХНЕУ ім. С. Кузнеця,
м. Харків

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Європейська інтеграція сьогодні є одним із ключових векторів соціально-економічного розвитку України, визначаючи напрями модернізації національної економіки та трансформації підприємницького середовища. Поглиблення співробітництва з Європейським Союзом сприяє формуванню інституційних умов, орієнтованих на прозорість, інноваційність та ефективність управління бізнес-процесами. Наукові дослідження Педченко Н. С. та Стрільця В. Ю. засвідчують, що євроінтеграційні зміни відіграють важливу роль у переосмисленні державної політики підтримки малого підприємництва та забезпеченні його структурної модернізації [1]. У працях Коби О. В. і Янко А. О. акцентується увага на необхідності підвищення економічної безпеки підприємств через адаптацію до технічних, екологічних і регуляторних стандартів ЄС [2].

Європейська інтеграція формує розширені можливості для розвитку підприємницького сектору України, адже гармонізація законодавства з нормами ЄС забезпечує більш високий рівень прозорості, передбачуваності та стабільності бізнес-середовища. Такі зміни сприяють зменшенню адміністративних бар'єрів і підвищенню інвестиційної привабливості держави [1]. Українські підприємства мають змогу брати участь у численних грантових і фінансових програмах Європейського Союзу, що зокрема охоплюють такі ініціативи, як Horizon Europe, Creative Europe, Erasmus+, Digital Europe Programme, а також спеціальні програми Single Market Programme,

Connecting Europe Facility й інші. За даними М. Я. Кобелі-Звір, ці програми надають значну підтримку бізнесу — гранти для реалізації проєктів із цифрової трансформації, впровадження інноваційних технологій, скорочення викидів CO₂, розвитку «циркулярної» економіки та екологічних ініціатив. Окремий фінансовий інструмент — Ukraine Facility, розрахований на відновлення, реконструкцію та модернізацію країни у 2024–2027 роках (до 50 млрд євро), — передбачає можливості підтримки для підприємств, що планують інвестиції в інфраструктуру, високотехнологічні проєкти або екологічні рішення. Такі програми створюють передумови для інноваційного розвитку МСП в Україні — не лише через пряме фінансування, а й через доступ до мереж, партнерств із європейськими компаніями, консалтингу та обміну досвідом [3]. Інтеграційні процеси створюють передумови для глибокої структурної трансформації економіки України, сприяють розвитку високотехнологічних і наукоємних секторів, таких як машинобудування, біотехнології та IT-індустрія, одночасно стимулюючи впровадження принципів екологічної сталості, розвиток органічного виробництва, екотуризму та посилення соціальної згуртованості, що виступає ключовими чинниками сталого економічного та соціального розвитку країни.

Разом із тим євроінтеграція супроводжується низкою соціально-економічних викликів. Відчутні труднощі пов'язані з необхідністю адаптації бізнесу до технічних регламентів ЄС, екологічних вимог та міжнародних стандартів сертифікації, зокрема ISO та HACCP, що передбачає значні фінансові витрати, особливо для малого та середнього підприємництва [2]. Підвищення конкуренції з боку європейських компаній може тимчасово послаблювати позиції українських виробників на внутрішньому й зовнішньому ринках. Додатковими обмеженнями виступають мовні та культурні бар'єри, логістичні складнощі, брак спеціалізованих ресурсів, а також негативний вплив воєнних і післявоєнних факторів. Збройна агресія суттєво сповільнила реалізацію реформ, знизила інвестиційну активність міжнародних партнерів, загострила залежність від зовнішнього фінансування та обмежила можливості для відновлення інфраструктури та розвитку підприємництва [4].

Для результативної імплементації євроінтеграційного курсу необхідним є комплексний підхід, орієнтований на інституційну модернізацію, поглиблення інноваційно-структурних перетворень, формування високотехнологічної економіки та ефективну комунікаційну політику держави. Ключовими чинниками успіху є прискорення реформ, забезпечення прозорості регуляторної системи, запровадження антикорупційних інструментів, зміцнення соціального капіталу та активне залучення громадян до процесів відбудови країни. Очікується, що розширення міжнародної взаємодії та підтримка ЄС після отримання Україною статусу країни-кандидата створять додаткові передумови для прискореного економічного розвитку та модернізації підприємницького сектору [2; 4].

Таким чином, європейська інтеграція виступає ключовим фактором модернізації національної економіки України, стимулюючи підвищення конкурентоспроможності суб'єктів підприємництва та розвиток інноваційного потенціалу, водночас супроводжуючись комплексом соціально-економічних викликів, посилених воєнною агресією та економічною нестабільністю; ефективне подолання цих бар'єрів передбачає системну державну підтримку, зміцнення інституційної спроможності, активну участь підприємств у європейських програмах розвитку та реалізацію структурних реформ, що є визначальними умовами інтеграції України у європейський економічний простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Педченко Н. С., Стрілець В. Ю. Державна підтримка розвитку малого підприємництва в умовах євроінтеграційних процесів України. Полтава, 2022. С. 1-8. URL: <http://dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/11897/3/216-1985.pdf>
2. Коба О. В., Янко А. О. Вплив європейської інтеграції на економічну безпеку малого підприємства в Україні. *Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції*. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство. Полтава, 2025. С. 321-322. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PolNTU/19629/1/72.pdf>

3. Кобеля-Звір М. Я. Грантові програми Європейського Союзу для України в умовах війни. *Підприємництво і торгівля*. № 40. 2024. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/1575/1485>

4. Ткаченко С. Є. Перспективи повоєнного розвитку України: соціально-економічні аспекти. Збірник матеріалів *Міжнародної науково-практичної конференції «Сталий розвиток міст та регіонів України в рамках Європейської інтеграції»*. Ірпінь, 2023. URL: <https://surl.lu/mqgnxd>

СТОЛЯРЧУК Н. М.

ст. досл., к.е.н, ст.н.с., ННЦ «ІАЕ»,
м. Київ

stolyarchuk.iae@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9775-093X>

МОДЕРНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО МОЛОЧНОГО ФЕРМЕРСТВА

Виробництво молочної продукції – важлива складова продовольчої безпеки. Ситуація в молочній галузі впливає не тільки на забезпеченість населення країни молочною продукцією, а й на продовольчу безпеку країни загалом. Молочна галузь є однією з основних складових українського аграрного сектору, тому потребує достатньої уваги в питаннях якості та безпечності харчових продуктів відповідно до вимог ЄС. The International Farm Comparison Network (IFCN) у своїх прогнозах розвитку світової молочної галузі згадує Україну як одну з ключових країн для вирішення проблеми дефіциту білка, країну, яка має всі передумови для успішного розвитку молочного тваринництва [1].

Нині загальний стан молочної галузі в Україні дає можливість повністю забезпечувати внутрішній попит. Незважаючи на війну, ситуація для молочної галузі лишається позитивною. У першу чергу це пов'язано з тим, що з 2022 р. розширився експорт українських молочних продуктів до Європейського співтовариства, а на світовому ринку ціни на біржові молочні продукти були високими.

За твердженням Співки молочних підприємств України, поліпшується і ситуація з якістю сировини. Із 2,7 млн тонн молока, що надійшли у переробку 2022 р., 2,4 млн тонн – це молоко вироблене у сільгосп підприємствах. 47 % цього обсягу – це молоко гатунку «екстра» (за 2021 р. частка молока такого гатунку становила 37 %) [2].

За 2022 р. значно збільшився обсяг експорту сирів напівтвердих з України, в тому числі до країн ЄС. Сири напівтверді є досить цікавим та важливим продуктом в системі харчування, що вимагає поліпшення підходів до якості та безпечності їх виробництва. Крім того, сири є продуктом переробки молока-сировини.

ЄС є одним з найбільш безпечних і регульованих ринків світу, коли йдеться про якість та безпечність харчових продуктів. На даний час роздрібні торговельні мережі Європи очікують, що їхні постачальники зможуть задовольнити попит на високоякісне і безпечне виробництво продуктів харчування. Молочний сектор ЄС повинен відповідати численним правилам, зокрема щодо гігієни, здоров'я та добробуту тварин, а також офіційного контролю.

Українські аграрні підприємства вже зараз працюють на деяких ринках із високою конкуренцією, збільшуючи таким чином виробництво продукції з усе більшою часткою доданої вартості. Внаслідок цього процесу зростають впровадження нових технологій і створення робочих місць, що вимагають високого рівня освіти та компетентності. Безпечність харчових продуктів вкрай важливе питання як для внутрішнього ринку, так і для міжнародної торгівлі. Поліпшенню якості продукції сприяє не тільки контроль. Великі переваги та можливості дає технічна модернізація виробничих потужностей. Крім того, це дозволяє підприємствам бути конкурентоспроможними на світовому ринку. Показовим є те, що навіть у час війни 11 українських молокопереробних підприємств отримали дозвіл на право експорту в ЄС. За якістю продукція національних виробників не поступається продукції мультинаціональних компаній, які працюють на ринку України [3].

Багато українських підприємств вже зараз відповідають європейським стандартам якості та безпеки продукції. Вони впровадили систему НАССР (система аналізу ризиків, небезпечних чинників і контролю критичних точок), модернізували виробничі лінії та обладнання, а також проводять регулярний контроль якості продукції. Тому такі підприємства зможуть без проблем адаптуватися до нових вимог законодавства ЄС, частина з них має євро номер та право експортувати до ЄС. Але з іншого боку, значна частина українських молокопереробних підприємств потребує оновлення та модернізації. Їм необхідно впровадити нові технології, підвищити рівень санітарії та гігієни, а також сертифікувати свою продукцію відповідно до європейських стандартів. Основною проблемою бізнесу на шляху до євроінтеграції є недостатній рівень фінансування: модернізація українських молокопереробних підприємств потребує значних інвестицій, яких багато підприємств не мають [4].

Для даного дослідження бралися до уваги лише промислові виробники, які здійснюють як і виробництво молочної продукції так і її переробку, і не враховувалися індивідуальні господарства. Оскільки саме промислове молочне виробництво повного циклу в перспективі є рушійною силою в підвищенні експортних можливостей України. Відтак важлива оцінка стану їх матеріально-технологічної бази, показників інвестиційної привабливості та оцінка необхідних обсягів інвестицій, що забезпечить європейську якість виробництва продукції.

За 2024 рік вдалося відновити обсяг виробництва молока та вершків незгущених до рівня 2021 довоєнного року. Це пов'язано із збільшенням обсягу виробництва вершків, на які переробляють молоко, оскільки на внутрішньому ринку попит на молоко знизився за рахунок зменшення кількості населення в країні та підвищенням цін на молоко.

За прогностичними розрахунками виробництво молока та вершків не-згущених без додавання цукру жирністю не більше 1 %, у пакуваннях більше 2 л до 2030 р. становитиме – 470 тис. т, виробництво молока та вершків незгущених без додавання цукру жирн. більше 1 % до 6 % до 2030 р. становитиме 484 тис. т, виробництво молока та вершків незгущених без додавання цукру чи інших підсолоджувальних речовин жирністю більше 21 %, у первинних пакуваннях об'ємом більше 2 л до 2030 р. становитиме 123,7 тис. т.

Війна вплинула і на обсяг виробництва сирів в Україні. За 2022 р. спостерігається зменшення виробництва за всіма видами сирів, однак вже 2024 р. ми спостерігаємо зростання обсягів виробництва до до-воєнного 2021 р. В подальшому зберігається перспектива нарощення обсягів виробництва сирів, оскільки їх легше та вигідніше експортувати ніж молоко та вершки. Також відповідно до вимог ЄС на експорт може надходити лише молоко-сировина ґатунку «екстра», а молоко-сировина другого сорту – йти на переробку. На разі в Україні набагато більші обсяги молока-сировини другого сорту, що є підставою для збільшення виробництва сирів. За прогностичними розрахунками, у 2030 р. виробництво сиру твердого та напівтвердого зросте на 32,5 % порівняно з 2024 роком.

Експорт молока та вершків незгущених за кодом 0401 з України у світі за 2022–24 роки збільшився порівняно з 2021 р. на 78 %. Також відповідно зросла і вартість експорту у 2024 р. на 69,8 %. В загальному це відбулось за рахунок значного збільшення експорту групи товару 0401 20 «Молоко та вершки, незгущені та без додання цукру чи інших підсолоджувальних речовин: з вмістом жирів понад 1 мас. %, але не більш як 6 мас. %». З 2022 по 2024 рр. основними імпортерами молока та вершків стали Польща, Литва, Болгарія, Нідерланди. За нашими прогностичними розрахунками експорт молочної продукції за кодом УКТ ЗЕД 2030 р. зросте до 452,3 т.

Світовий експорт напівтвердих сирів з України в основному здійснюється за такими видами: Cheddar, Edam, Feta, Gouda. Протягом 2024 р. відбулось зростання обсягів експорту таких напівтвердих сирів як Cheddar, Edam, Tilsit, Feta. Експорт напівтвердих сирів до ЄС за 2022–2024 рр. значно зріс за рахунок початку значного експорту сиру Tilsit у 2022 р., який попередньо до ЄС взагалі не експортувався. Основними імпортерами українських напівтвердих сирів серед країн ЄС є Польща та країни Балтії. За прогностичними розрахунками експорт сирів напівтвердих з України до країн ЄС 2030 р. зросте до 1308 т.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють якість молочної продукції в Україні є ДСТУ 3662:2018 «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови», ДСТУ 8131:2015

“Вершки-сировина. Технічні умови”, ДСТУ 4669:2006 «Сири напівтверді». В ЄС основними регуляторами щодо якості та безпечності продукції є CODEX ALIMENTARIUS «Молоко та молочні продукти», ISO 22662:2024 «Молоко та молочні продукти», САС/RCP 57-2004 «Кодекс гігієнічної практики молока і молочних продуктів», СХС 288-1976 «Стандарт для вершків і готових кремів», Codex Standard 283–1978 «Загальний стандарт сири». Основними відмінними нормами є фізико-хімічні показники, кількість та перелік допустимих мікроорганізмів та забруднюючих речовин.

Для того, щоб молочні підприємства України ефективно впроваджували міжнародні стандарти якості та безпечності продукції, в першу чергу необхідно залучати інвестиції в модернізацію матеріальної бази та технологічного переоснащення виробництва.

Обсяг капітальних інвестицій, що займаються виробництвом молока, вершків та сиру напівтвердого за 2022 р. значно зменшився в розрізі великих та середніх підприємств, однак незначною мірою зріс у розрізі малих підприємств. А вже 2023 року відбулось значне збільшення обсягів капітальних інвестицій за всіма типами підприємств. Здійснивши аналіз основних показників інвестиційної привабливості підприємств, що займаються виробництвом молока, вершків та сиру напівтвердого та розрахувавши інтегральні показники інвестиційної привабливості, встановлено, що за 2022–2023 рр. найкращі інтегральні показники інвестиційної привабливості підприємств в Україні, що займаються виробництвом молока, вершків та сиру напівтвердого у великих підприємств, а найгірші – у малих.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. IFCN Dairy Report. URL: <https://ifcndairy.org/ifcn-products-services/dairy-report>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Оцінка потреби інвестицій в інноваційне оновлення україньських підприємств з метою відповідності виробництва молочних груп товарів європейським нормам: практичний довідник / розроб. Н. М. Столярчук, В. А. Мамчур, М. С. Ярошко та інші. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2025. 52 с.
4. Продовольча безпека і молочна галузь України. URL: <https://uadairy.com/prodovolcha-bezpeka-i-molochna-galuz-ukrayiny>

ТЕРНОВЕЦЬКА М. В.

здобувачка вищої освіти,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

ternoveckamaria138@gmail.com

Науковий керівник:

КУШНІР Т. М.

к.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

taras.kushnir@lnu.edu.ua

ТРАНСФОРМАЦІЯ СПОЖИВЧОЇ ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сьогодні світ пропонує багато можливостей для розвитку й появи нових технологій. Але різке загострення подій в Україні суттєво впливає на національну економіку, держава більше зосереджується на військовій сфері, а люди змінюють свої купівельні звички й цінності. Тому важливо детально аналізувати ці зміни, аби зрозуміти, як трансформуються економічні погляди та як сучасні події впливають на поведінку споживачів.

Щоб отримати найбільшу вигоду від здійснених видатків, споживачі сьогодні витрачають гроші в основному на найважливіші речі, такі як їжа, ліки, одяг і взуття. Великі покупки, наприклад житло, вони відкладають на потім. Це цілком відповідає раціональній поведінці, бо люди чекають на більш стабільні часи, щоб робити дорогі та ризиковані покупки [1, с. 82].

В умовах соціально-економічної нестабільності українські домогосподарства істотно

збільшують частку видатків на товари першої необхідності. Це зумовлено зниженням реальних доходів, суттєвим подорожчанням базових товарів та домінуванням песимістичних економічних очікувань. Саме очікування подальшого погіршення ситуації сприяє формуванню більш ощадливої моделі споживання, орієнтованої насамперед на забезпечення базових життєвих потреб [2, с. 78].

Війна, як і будь-який масштабний соціальний процес, спричинила не лише негативні наслідки, а й деякі позитивні зміни. Зокрема, зросла увага до продукції вітчизняного виробництва. Частина українських споживачів свідомо обирає локальні товари, що стимулює розвиток брендів, які раніше не мали достатньої видимості. Сьогодні ринок пропонує широкий асортимент українських товарів із високою якістю та креативним виконанням [1, с. 85].

Війна, соціальний тиск, вимушені переїзди, неспокій за майбутнє істотно змінили психологічний стан українців. Ці трансформації є не лише відповіддю на стрес, а й цінним орієнтиром для бізнесу, адже вони вказують, що комунікації потребують оновлення, що необхідно формувати нові та будувати глибший емоційний діалог зі споживачем [3, с. 5].

Дедалі більшої ваги набувають якості товару, відкритість інформації про його походження та готовність бізнесу брати на себе соціальну відповідальність. Після початку війни українці значно більше зважають на те, з якої країни походить товар. Тепер вибір між українськими, російськими та іншими іноземними продуктами – це не лише питання ціни чи якості, а й відображення суспільних і політичних настроїв.

Компанії опиняються перед новими викликами, їм необхідно одночасно адаптувати свої продукти до фінансових можливостей споживачів і будувати стратегії, що ґрунтуються на емпатії, довірі та реальній залученості до суспільних процесів [3, с. 6].

Одночасно спостерігається масштабна цифровізація споживчих практик, онлайн-торгівля стає зручною та безпечною альтернативою офлайн-шопінгу. Підприємства змушені оперативно адаптуватися до нових каналів збуту, оптимізувати логістику та покращувати сервіс [3, с. 6].

Впродовж останніх двох років українці стали значно менше робити імпульсивних покупок, як і споживачі у світі загалом. Якщо до початку повномасштабної війни 61% населення регулярно здійснювало спонтанні покупки, то у 2023 році цей показник впав до 43-44%. Видатки стали більш раціональними, а рішення – обдуманими [4].

Сучасні споживачі проявляють більшу економність і свідомий підхід до видатків: вони обирають практичні й функціональні товари, планують покупки заздалегідь і активно реагують на знижки та вигідні пропозиції. Ці зміни у поведінці відображають нові пріоритети аудиторії, які бізнесу слід враховувати при розробці маркетингових стратегій, формуванні асортименту та комунікаційних рішень. Успішні компанії в умовах економічної та соціальної нестабільності орієнтуються на довіру, емоційний контакт із споживачем і адаптацію до нових моделей споживчої поведінки, що поєднують ощадливість, раціональність та етичні очікування клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мельник Л., Кубатко О., Гриценко П., Дудка М., Сеньлінь Т. Управління економічною трансформацією в умовах війни: адаптація класичних моделей споживчої поведінки до нових реалій. Київський економічний науковий журнал. Суми: Сумський державний університет, 2025. №10. С. 81-87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-765X/2025-10-11>.
2. Крилов Д.В. Моделювання поведінки вітчизняних домогосподарств в умовах соціально-економічної нестабільності. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2025. №52. С. 75-80. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V52\(2025\)-11](https://doi.org/10.31521/modecon.V52(2025)-11).
3. Семенда О.В. Трансформація маркетингових стратегій та поведінки споживачів в Україні в умовах воєнного часу. Економіка та суспільство. Умань: Уманський національний університет, 2025. Випуск №75. С.10. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-51>.
4. Васильців Н.М. Вплив сезонності на споживчі звички українців: трансформація попиту, поведінки та моделей покупок. Академічні візії. Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2025. №46. С.10. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17187173>.

ТКАЧЕНКО Є. В.

здобувачка вищої освіти,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

elizabethtkachenkoo@gmail.com

Науковий керівник:

ФОКША Л. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року створило безпрецедентні виклики для національної економіки, поставивши перед державою завдання одночасного забезпечення обороноздатності країни та збереження економічного потенціалу. Руйнування критичної інфраструктури, втрата контролю над частиною промислових регіонів, масштабна міграція населення – всі ці фактори потребували негайного перегляду фінансово-правових механізмів управління державними фінансами. В цих умовах фінансове право перетворилося на один із ключових інструментів забезпечення економічної стійкості держави та створення підґрунтя для майбутнього відновлення.

П.П. Латковський наголошує, що відновлення економічної системи в період воєнних дій та після їх завершення не зводиться до механічного відтворення втрачених активів [1, с. 227]. Воно являє собою фундаментальну структурну трансформацію, яка охоплює реконструювання виробничих ланцюгів, модернізацію інфраструктури, переорієнтацію ринків, переосмислення ролі держави у фінансовому регулюванні та підсилення інституційної спроможності органів влади. Це також процес правової адаптації, оскільки кожен елемент відбудови потребує нормативного оформлення, починаючи зі встановлення правил прозорого фінансування та закінчуючи правовими механізмами захисту інвесторів.

Також, П.П. Латковський зазначає, що одним із ключових викликів виступає наростання бюджетного дефіциту. Воєнна економіка характеризується збільшенням державних витрат на оборону, соціальну підтримку населення, стабілізацію підприємницьких структур та фінансування критичної інфраструктури. У той самий час податкові надходження можуть спадати через скорочення виробництва, деструкцію промисловості, втрату активів і міграцію бізнесу [1, с. 227]. Така комбінація чинників створює системний тиск на бюджетну систему, що потребує ефективного правового регулювання внутрішніх та зовнішніх запозичень. Юридичні норми, які визначають порядок залучення, використання і обслуговування державного боргу, покликані запобігати борговій нестійкості та забезпечувати передбачуваність фінансової політики.

Надзвичайно важливою проблемою є загрози для фінансово-економічної безпеки, які за умов війни постають у вигляді руйнування економічної інфраструктури, втрати трудового потенціалу, логістичних обмежень та зниження інвестиційної активності. О. В. Сударенко констатує, що руйнування господарських зв'язків формує підґрунтя для появи правових прогалин, які ускладнюють ефективне управління процесами відбудови [2, с. 479]. Потреба у модернізації правової системи стає особливо відчутною, коли йдеться про створення механізмів залучення міжнародної допомоги, регулювання інвестицій у реконструкцію та забезпечення прозорості у використанні ресурсів. Додатковим чинником нестабільності виступає специфічний правовий режим воєнного стану, що передбачає розширення дискреційних повноважень органів влади та зміну звичних процедур управління. За таких умов право має утримувати баланс між оперативністю реагування та необхідністю забезпечення легітимності державних рішень.

Реалізація стратегії відбудови потребує формування комплексного національного плану відновлення, який базується на законодавчо визначених принципах, структурах та фінансових

джерелах. К.В. Саввопуло розглядає, що необхідною умовою є модернізація бюджетного законодавства, що має адаптувати бюджетний процес до умов воєнного часу та забезпечити прозорість спеціальних фондів відбудови. Значну роль відіграє правове забезпечення випуску облігацій, яке визначатиме параметри залучення інвестицій під конкретні проекти реконструкції. Антикорупційні механізми мають бути інтегровані в усі етапи фінансового управління, доповнюючись незалежним моніторингом і публічним контролем [3, с. 98]. Інституційна реформа передбачає зміцнення адміністративного потенціалу держави, створення нових органів управління відбудовою та залучення громадянського суспільства до системи контролю.

Таким чином, досвід фінансово-правового регулювання в умовах війни має стати основою для формування сучасної, гнучкої системи управління державними фінансами, здатної ефективно функціонувати як в кризових ситуаціях, так і в мирний час. Україна отримала унікальний, хоча й трагічний, досвід організації державних фінансів в екстремальних умовах, і цей досвід має бути осмислений та використаний для побудови економічно сильної та фінансово стійкої держави. Наукова перспектива вивчення проблематики відкриває широкі можливості для порівняльного аналізу міжнародного досвіду, дослідження ефективності окремих правових інструментів, моделювання боргової поведінки держави та розроблення нових інституційних підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Латковський П.П. Фінансова політика в умовах військового стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 223–227.
2. Сударенко О. В. Правове регулювання фінансування відновлення України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 478–481.
3. Саввопуло, К. В. Особливості правового забезпечення фінансової безпеки України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, № 3(89) 2025. С. 92–99.

ФАРАТ О. В.

доктор економічних наук, професор,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

farat_o@ukt.net

<https://orcid.org/0000-0002-2192-4136>

СІДЕЛЬНИК Т. І.

студентка групи ПТПТ – 21,
Національний університет «Львівська політехніка»,
м. Львів

tetiana.sidelnik.mptpb.2024@lpnu.ua

<https://orcid.org/0009-0003-6810-2804>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ У ФОРМУВАННІ АСОРТИМЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ

Асортиментна політика є однією з ключових складових стратегічного управління маркетплейсом і передбачає систему управління формуванням, оновленням та оптимізацією товарного асортименту, спрямовану на задоволення потреб споживачів та підвищення ефективності платформи. Платформи надають можливість одночасного продажу товарів власного виробництва та продукції зовнішніх продавців, що значно розширює вибір для користувачів та підвищує конкурентоспроможність маркетплейсу.

Ефективне управління асортиментом на маркетплейсі дозволяє платформі залишатися привабливою для користувачів та забезпечує стійке зростання бізнесу. Рисунок 1 ілюструє багаторівневу структуру асортименту маркетплейсу. Кожен рівень допомагає візуалізувати широту та глибину товарних позицій, що забезпечує підвищення зручності для споживачів [1; 2].

Рис.1 Структура асортименту маркетплейсу

Рисунок 1 ілюструє багаторівневу структуру асортименту маркетплейсу, що відображає підхід до класифікації товарів у провідних онлайн-платформах. Тут структура побудована як ієрархічне дерево. Такий підхід дозволяє користувачам поступово звужувати свій вибір від широких тем до конкретних товарів.

Для кращого розуміння проблематики проведемо статистичний аналіз розвитку маркетплейсів (таблиця 1) [3; 4].

У **таблиці 1** наведено дані щодо глобального обсягу GMV (Gross Merchandise Volume) топ-100 маркетплейсів за період 2022–2025 років із прогнозом на 2025 рік. GMV є ключовим показником, що відображає загальну вартість товарів, проданих через платформу, і слугує важливим індикатором масштабів ринку та ефективності асортиментної політики маркетплейсів.

Таблиця 1

Глобальний обсяг GMV та ринку

Рік	GMV, трлн.дол.	Зростання, %
2022	3,22	-
2023	3,49	+8,4
2024	3,83	+9,7
2025 (прогноз)	4,02	+5,0

Проведемо порівняльний аналіз провідних маркетплейсів, який дозволить порівняти провідні маркетплейси за кількістю SKU, GMV та особливостями бізнес-моделі та дозволить оцінити стратегічні переваги та орієнтацію кожного маркетплейсу (таблиця 2) та продемонструємо розподіл частки ринку між провідними маркетплейсами у 2024 році (рисунок 4).

Як видно з таблиці 2 Amazon та Alibaba є глобальними лідерами, що конкурують завдяки масштабності та технологічності, eBay утримує позиції завдяки унікальній бізнес-моделі аукціонів та спеціалізованим нішам, Rozetka і Wildberries демонструють приклади успішної регіональної експансії, спираючись на локальні конкурентні переваги. Такий порівняльний аналіз дозволяє зробити висновок про різні стратегічні підходи до розвитку маркетплейсів: від глобальної диверсифікації до регіональної спеціалізації.

Таблиця 2

Порівняльний аналіз провідних маркетплейсів

Маркетплейс	Країна	Асортимент (млн SKU)	GMV (2023), млрд.дол.	Особливості
Amazon	США	350	700	Prime, AI-рекомендації
Alibaba	Китай	1000	850	AliExpress, B2B/B2C
eBay	США	1,6	74	Аукціони, нішеві товари
Rozetka	Україна	10	2,3	Мультикатегорійність, лідер України
Wildberries	РФ/ЄС	70	12	Одяг та взуття, розширення в ЄС

Дослідження підтвердило, що асортиментна політика маркетплейсів є ключовим інструментом стратегічного управління платформою в умовах цифрової економіки. Аналіз структури асортименту, глобальних і локальних маркетплейсів та динаміки GMV показав, що ефективне управління товарним асортиментом забезпечує зростання продажів, підвищення лояльності користувачів та конкурентоспроможності платформи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Digital Commerce 360. Top Online Marketplaces Worldwide by GMV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.digitalcommerce360.com/top-online-marketplaces-data-stats/>.
2. Business.com. 10 Biggest Ecommerce Platforms in the World (2025 Rankings) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.business.com/articles/10-of-the-largest-ecommerce-markets-in-the-world-b/>.
3. Stratably. Updated May 2025 Amazon Forecasts: 2023–2026 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stratably.com/updated-may-2025-amazon-forecasts-2023-2026/>.
4. Shopify. Global Ecommerce Statistics: Trends to Guide Your Store in 2025 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.shopify.com/enterprise/blog/global-ecommerce-statistics>.

ФЕДЮК А. Д.

здобувачка першого рівня вищої освіти,
спеціальності «Підприємництво та торгівля»,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса
rudakovaa735@gmail.com

КОШЕЛЬОК Г. В.

д.е.н., професор, професор кафедри економіки підприємства
та організації підприємницької діяльності,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса
gvk4011@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-0331-0592>

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ РИНКУ ПРАЦІ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В умовах сучасного соціально-економічного розвитку основними викликами, що загрожують стабільності підприємств, стають нестабільність на ринку праці та активні міграційні процеси. Погіршення демографічної ситуації, збільшення рівня трудової міграції, дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили, а також швидка зміна необхідних компетенцій створюють нові ризики для економічної безпеки бізнесу. Крім того, пандемії, економічні кризи та воєнні дії останніх років додатково підвищили невизначеність на ринку праці, змусивши компанії шукати нові моделі гнучкого управління персоналом [1].

Найбільш серйозною загрозою для економічної стабільності підприємств залишається нестабільність у кадровому складі, що пов'язана з кадровими ризиками. Вони проявляються через нестачу кваліфікованих працівників, високу текучку персоналу та невідповідність компетенцій співробітників сучасним вимогам виробництва і технологій. Такі ризики негативно позначаються на продуктивності роботи, збільшують фінансові витрати на пошук і навчання персоналу, ускладнюють реалізацію інновацій і можуть суттєво знизити конкурентоспроможність компанії. До того ж традиційні підходи до управління персоналом часто не враховують динамічні зміни на ринку праці та в технологічній сфері, через що їхня ефективність у мінімізації цих ризиків залишається недостатньою [2].

Одним із ключових чинників дестабілізації є посилення міграційних процесів. Це змушує компанії збільшувати витрати на залучення та утримання працівників через посилену конкуренцію, а також адаптуватися до змін у складі персоналу – наприклад, активніше співпрацювати з молоддю чи наймати менш досвідчених працівників. До того ж, залишковий персонал нерідко стикається з додатковим навантаженням, що підвищує ймовірність професійного вигорання та негативно впливає на стабільність управлінських процесів. Втрата кваліфікованих фахівців і талановитих кадрів помітно знижує здатність бізнесу до впровадження інновацій та швидкого реагування на технологічні виклики. Особливо ризикованим є відтік фахівців із критичних секторів, таких як ІТ, інженерія та охорона здоров'я, що безпосередньо впливає на операційну спроможність підприємств [3].

У відповідь на зазначені виклики підприємствам доцільно запроваджувати комплексні заходи, що сприятимуть зменшенню кадрових ризиків і зміцненню стабільності бізнесу. Варто розробляти стратегії, спрямовані на утримання найважливіших співробітників. Це може включати впровадження гнучких методів мотивації, забезпечення прозорих механізмів кар'єрного розвитку та надання соціальних гарантій, що здатні мінімізувати ризик втрати кваліфікованих кадрів. Додатково корисним є застосування психологічних та соціальних програм підтримки співробітників, що допомагає зменшити стрес і підвищити лояльність персоналу [4].

Компаніям варто сприяти активному інвестуванню у навчання та розвиток співробітників. Ініціативи, як-от програми підвищення кваліфікації, внутрішнє наставництво та перекваліфікація, допомагають адаптувати наявний персонал до сучасних технологічних викликів, знижуючи при цьому потребу в залученні зовнішніх трудових ресурсів. Варто також запроваджувати системи дистанційного навчання та онлайн-курси, що забезпечують безперервний розвиток кадрів навіть у кризові періоди. Сучасні підходи до управління персоналом включають прогнозування кадрових потреб та формування резерву талантів. У цьому напрямі використовуються HR-аналітика, ефективні інструменти для планування робочих змін і системи оцінки компетенцій.

Підприємства також мають можливість співпрацювати з освітніми установами та державними програмами підтримки молоді, що сприяє створенню потоку кваліфікованих кадрів, які відповідають вимогам бізнесу. Подібні ініціативи не лише допомагають знизити негативний вплив трудової міграції, але й покращують інноваційну спроможність компаній і їхню здатність адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Крім того, впровадження партнерських програм з університетами та професійними школами дозволяє створювати спеціалізовані освітні траєкторії, що формують кадровий пул безпосередньо під потреби підприємства.

Отже, нестабільність ринку праці, загострена міграційними процесами, ставить перед бізнесом серйозні виклики у контексті економічної стійкості, особливо в аспекті управління персоналом. Відтік досвідчених співробітників, зростаюче навантаження на тих, хто залишається, та зниження інноваційного потенціалу ще більше ускладнюють ситуацію. Щоб забезпечити стійкість компаній, необхідно застосовувати інтегрований підхід до кадрового менеджменту: ефективно утримувати ключових спеціалістів, активно інвестувати в їхній професійний розвиток, прогнозувати потреби у фахівцях та формувати резерв із талановитих кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану : аналітична доповідь / Нац. ін-т стратег. дослідж., Центр економіки та безпеки. Київ, 2023. 80 с. URL:

https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-06/ekon_bezpeka-2023-kom_eksp_06062023.pdf (дата звернення: 25.11.2025).

2. Шандова Н. В., Сидорук П. В. Метод адаптивного управління економічною безпекою підприємства. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2025. Т. 3, № 17. С. 215–225.

3. Іжевський П., Кравець І. Міжнародна трудова міграція робочої сили та її вплив на внутрішній ринок праці України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. С. 12–25.

4. Zhytar M. O. Трансформація ринку праці в умовах забезпечення економічної безпеки держави: виклики, ризики та стратегічні напрями стабілізації. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2025. № 1. С. 5–18.

ФРОЛОВ М. М.

к.ю.н., доцент

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

mykhailo.frolov@dduvs.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-8513-6844>

ЩОДО ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Глобалізація, розширення діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК) та стрімка цифровізація договірних відносин створюють безпрецедентні юридичні виклики для сучасного бізнесу. Відмінності в національних правових системах та відсутність гармонізованих підходів до регулювання транскордонних правочинів породжують правову невизначеність, що є ключовим фактором ризику для сторін.

Мета цього виступу — запропонувати принципи дослідження ключових проблем, з якими стикаються суб'єкти міжнародного права, та запропонувати стратегічні рекомендації для мінімізації ризиків для транскордонних економічних відносин на основі аналізу сучасних правових норм і доктрин.

Для ефективного структурування будь-якого транскордонного правочину необхідно спершу розглянути фундаментальне питання правосуб'єктності його учасників як відправну точку для подальшої взаємодії.

Стратегічна важливість чіткого визначення правового статусу (правосуб'єктності) учасників міжнародних правовідносин не може бути переоцінена. Саме від цього залежить не лише обсяг їхніх прав та обов'язків, але й такі критичні аспекти, як вибір застосовного права та компетентної юрисдикції для вирішення потенційних спорів.

Кожен тип суб'єкта — від фізичних осіб до держав та транснаціональних корпорацій — має власну специфіку, що потребує детального аналізу.

Правовий статус фізичних осіб, що включає не лише громадян та іноземців, але й складніші категорії, як-от апатриди чи особи з подвійним громадянством, визначається на основі таких критеріїв, як громадянство та місце проживання. Це створює колізійні ситуації у сферах сімейного, спадкового та трудового права.

Держава, хоч і є суверенним суб'єктом, також може виступати учасником приватних правовідносин, наприклад, укладаючи інвестиційні угоди чи комерційні контракти. Її статус є особливим завдяки концепції державного імунітету, яка ґрунтується на принципі суверенної рівності держав.

Цей принцип, виражений у латинській формулі *par in parem non habet imperium et jurisdictionem* ("рівний над рівним не має влади та юрисдикції"), означає, що жодна держава не може поширювати свою юрисдикцію на іншу без її згоди. На практиці це суттєво ускладнює можливість подання позовів проти іноземної держави в національних судах.

Після чіткого визначення правового статусу суб'єктів головною проблемою стає вибір правової системи, яка регулюватиме їхні договірні відносини. Вибір застосовного права є

центральною та найскладнішою проблемою міжнародного приватного права. Колізія норм різних правових систем, помножена на специфіку сучасних транскордонних угод, створює значну правову невизначеність. Ця невизначеність є головним джерелом ризиків для сторін, оскільки безпосередньо впливає на тлумачення, виконання обов'язків та захист прав сторін за міжнародним договором.

Окремо необхідно згадати традиційні колізійні прив'язки, такі як місце укладення чи виконання договору (*lex loci contractus*), що виявляються неефективними для регулювання сучасних цифрових угод.

У свою чергу смарт-контракти, що функціонують на основі глобальних, децентралізованих блокчейн-технологій, не мають чітко визначеного географічного "місця". Така децентралізація створює фундаментальні проблеми для визначення застосовного права та компетентної юрисдикції, оскільки традиційні критерії патерналістської моделі визначення суверенітету швидко втрачають свою актуальність.

У підсумку окреслення сучасного стану проблем у сфері правової регламентації міжнародних економічних відносин необхідно звернути дослідницьку увагу на практичне значення судових процесів, які, на теперішній час міцно пов'язані з можливістю реального виконання рішення.

Однак у транскордонних спорах навіть виграна справа в одній юрисдикції не гарантує її виконання в іншій. Держава може відмовити у визнанні та виконанні іноземного судового рішення, якщо воно суперечить її фундаментальним правовим принципам.

Цей ризик відмови, заснований на доктрині **публічного порядку**, може знецінити будь-яке позитивне судове рішення, перетворюючи юридичну перемогу на фінансову поразку та підкреслюючи критичну важливість вибору юрисдикції, лояльної до виконання іноземних рішень.

Виявлені проблеми — колізії норм, цифрові виклики та труднощі з виконанням рішень — вимагають розробки комплексних практичних рекомендацій для бізнесу з метою мінімізації юридичних ризиків.

Таким чином, досягнення стабільності в міжнародних економічних відносинах правовідносинах є неможливим без синергії трьох ключових елементів: проактивного договірного регулювання з боку бізнесу, інтеграції цифрових технологій для забезпечення надійності угод та невинної роботи держав над подальшою уніфікацією міжнародних правових норм [1, с. 19].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фролов М.М. Аналіз правових аспектів укладання правочинів у міжнародному приватному праві Український політико-правовий дискурс, 2024 (6). С.1-20. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14810406>

ЦЕПЕЦАВЕР Г. В.

здобувачка рівня вищої освіти «магістр», 2 курс,
освітня програма «Екологія»,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

anacepecaver97@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0008-7427-3438>

ДИСТАНЦІЙНИЙ МОНІТОРИНГ ДОВКІЛЛЯ У СИСТЕМІ РЕАГУВАННЯ НА СУЧАСНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ

Сучасні соціально-економічні процеси в Україні супроводжуються зростанням екологічних ризиків, трансформацією земельних ресурсів, збільшенням антропогенного навантаження та нерівномірним розвитком територій. В умовах воєнних та післявоєнних викликів особливої актуальності набувають технології дистанційного моніторингу довкілля, які забезпечують оперативний доступ до достовірної інформації про стан природних систем і дозволяють приймати науково обґрунтовані управлінські рішення [1].

Платформи супутникового зондування, насамперед місії Sentinel та Landsat, забезпечують можливість комплексно оцінювати зміни, що відбуваються у лісових, аграрних, гірських, заплавах

та водно-болотних екосистемах, а також відстежувати динаміку земельних фондів, прояви урбанізації, ерозійні процеси та наслідки кліматичних коливань [3]. Широке застосування відкритих супутникових даних дозволяє формувати об'єктивну картину стану природних ресурсів і своєчасно реагувати на зміни, які несуть економічні, соціальні чи екологічні загрози [2].

У гірських регіонах, що характеризуються підвищеною вразливістю до природних та антропогенних чинників, дистанційний моніторинг дає змогу оцінювати трансформацію висотних поясів, сезонну динаміку рослинності, зміни у структурі ландшафтів і темпи деградаційних процесів [4]. Додатково він сприяє виявленню територій, які потребують першочергових природоохоронних заходів чи відновлення після руйнувань.

Важливим інструментом аналізу регіональних тенденцій виступає оцінювання кліматичних змін. Супутникові дані дозволяють виявляти довгострокові тренди температури, вологості, опадів та інших кліматичних показників, що суттєво впливають на екосистеми Карпатського регіону, водорегулювальні функції територій та соціально-економічну стабільність громад [5].

Хмарні аналітичні середовища, зокрема Google Earth Engine, відіграють ключову роль у забезпеченні доступності інструментів аналізу, оскільки надають можливість працювати з багаторічними супутниковими архівами без необхідності у дорогому обладнанні чи спеціальних серверних потужностях [6]. Це особливо важливо для органів місцевого самоврядування, природоохоронних структур та громадських організацій, які часто обмежені у ресурсах, але потребують якісної аналітики для прийняття рішень.

Дистанційний моніторинг є також ефективним інструментом контролю за змінами земельного користування. Він дозволяє аналізувати процеси урбанізації, розширення інфраструктури, скорочення природних територій, ідентифікувати осередки деградації та оцінювати ефективність управління природними ресурсами в контексті сталого розвитку [7].

Таким чином, дистанційний моніторинг доквілля виступає ключовим інструментом у подоланні соціально-економічних викликів сучасності. Він забезпечує ухвалення оперативних і стратегічних рішень, сприяє сталому природокористуванню, підсилює можливості регіонального розвитку та підвищує екологічну й економічну безпеку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Nagendra H., Lucas R., Honrado J.P., Jongman R.H.G., Tarantino C., Adamo M., Mairota P. Remote sensing for conservation monitoring: Assessing protected areas, habitat extent, habitat condition, species diversity, and threats // *Ecological Indicators*. – 2013. – Vol. 33. – P. 45–59.
2. Turner W., Rondinini C., Pettorelli N., Mora B., Leidner A., Szantoi Z., Buchanan G., Dech S., Dwyer J., Herold M., Koh L.P., Leimgruber P., Taubman N., Tsendbazar N.-E., Wegmann M., Wilkinson G. Free and open-access satellite data are key to biodiversity conservation // *Biological Conservation*. – 2015. – Vol. 182. – P. 173–176.
3. Drusch M., Del Bello U., Carlier S., Colin O., Fernandez V., Gascon F., Hoersch B., Isola C., Laberinti P., Martimort P., Meygret A., Spoto F., Sy O., Marchese F., Bargellini P. Sentinel-2: ESA's Optical High-Resolution Mission for GMES Operational Services // *Remote Sensing of Environment*. – 2012. – Vol. 120. – P. 25–36.
4. Körner C., Paulsen J., Spehn E.M. A definition of mountains and their bioclimatic belts for global comparisons of biodiversity data // *Alpine Botany*. – 2011. – Vol. 121. – P. 73–78.
5. Spinoni J., Szalai S., Szentimrey T., Lakatos M., Bihari Z., Nagy A., Németh Á., Kovács T., Mihic D., Dacic M., Milkovic J., Petrovic P., Kržič A., Hiebl J., Auer I., Böhm R., Dolinar M., Štěpánek P., Zahradníček P., Chmelík M., Tveito O.E. та ін. Climate of the Carpathian Region in the period 1961–2010: Climatologies and trends of 10 variables // *International Journal of Climatology*. – 2015. – Vol. 35, №7. – P. 1322–1341.
6. Gorelick N., Hancher M., Dixon M., Ilyushchenko S., Thau D., Moore R. Google Earth Engine: Planetary-scale geospatial analysis for everyone // *Remote Sensing of Environment*. – 2017. – Vol. 202. – P. 18–27.
7. Verburg P.H., Crossman N., Ellis E.C., Heinemann A., Hostert P., Mertz O., Messerli P., Meyfroidt P., Müller D., Norder S., Seppelt R., Shibata H., Zimmerer K., Zoumara J. Land system science

and sustainable development of the earth system: A global land project perspective // *Anthropocene*. – 2015. – Vol. 12. – P. 29–41.

8. Hansen M.C., Potapov P.V., Moore R., Hancher M., Turubanova S.A., Tyukavina A., Thau D., Stehman S.V., Goetz S.J., Loveland T.R., Kommareddy A., Egorov A., Chini L., Justice C.O., Townshend J.R.G. High-Resolution Global Maps of 21st-Century Forest Cover Change // *Science*. – 2013. – Vol. 342, №6160. – P. 850–853.

ЦИКТОР К. А.

курсант н.г. ДР-341,

Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Національної поліції України,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

kseniacyktor38@gmail.com

Науковий керівник:

ЛОГІНОВА М. В.

викладач кафедри цивільно-правових дисциплін

ФПФКПНПУ, капітан поліції

м. Дніпро

ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРИМУСУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

У сучасних умовах функціонування судової системи України, особливо в умовах воєнного стану, важливого значення набуває ефективність механізмів забезпечення належного здійснення правосуддя. Заходи процесуального примусу є одним із ключових інструментів, що дозволяють суду забезпечити належний порядок розгляду справ, дисципліну учасників процесу та виконання процесуальних обов'язків. Актуальність дослідження практики застосування заходів процесуального примусу в умовах воєнного стану зумовлена низкою факторів: зміною умов функціонування судової системи, необхідністю збалансування прав учасників процесу та забезпечення ефективності правосуддя, а також виникненням нових проблемних аспектів правозастосування в екстраординарних умовах.

Конституційні засади судового захисту закріплені у статті 55 Конституції України, яка встановлює, що права і свободи людини і громадянина захищаються судом, та гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [2]. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується [2].

Правове регулювання заходів процесуального примусу здійснюється на підставі положень Цивільного процесуального кодексу України, зокрема глави 9 розділу I «Заходи процесуального примусу» [1]. Стаття 143 ЦПК України визначає, що заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного здійснення процесуальних прав і виконання процесуальних обов'язків [1].

Відповідно до статті 144 ЦПК України, до заходів процесуального примусу належать: попередження; видалення із залу судового засідання; тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; привід; штраф [1]. Кожен із цих заходів має свої особливості застосування та призначений для впливу на певні категорії порушників процесуальних норм.

Матеріально-правовою основою захисту цивільних прав є положення Цивільного кодексу України, зокрема стаття 16 ЦК України, яка визначає способи захисту цивільних прав та інтересів [3]. Суд як основний орган здійснення правосуддя забезпечує захист порушених, невизнаних або

оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, державних чи суспільних інтересів.

Особливі умови функціонування судової системи в умовах воєнного стану регламентуються статтею 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», яка забороняє скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства [4]. Це положення має принципове значення для забезпечення конституційного права на справедливий судовий розгляд навіть в екстраординарних умовах.

Попередження як найм'якший захід процесуального примусу застосовується судом у випадках порушення порядку під час судового засідання, прояву неповаги до суду чи учасників процесу. Стаття 145 ЦПК України передбачає, що суддя попереджає особу, яка порушує порядок у залі судового засідання, або чинить інші дії, що свідчать про неповагу до суду чи учасників процесу, про неприпустимість такої поведінки, а в разі повторення - може видалити її із залу судового засідання [1].

Практика застосування попередження в умовах воєнного стану демонструє, що суди враховують специфіку психологічного стану учасників процесу, багато з яких перебувають під впливом стресових факторів, пов'язаних з війною. Водночас це не звільняє учасників судового процесу від обов'язку дотримуватися встановлених процесуальних правил та поважати суд.

Тимчасове вилучення доказів для дослідження судом регламентується статтею 147 ЦПК України, яка передбачає, що письмові, речові та електронні докази можуть бути витребувані в осіб, у яких вони знаходяться, а в разі неподання таких доказів можуть бути витребувані примусово [1]. Цей захід має особливе значення в умовах воєнного стану, коли частина доказів може знаходитися на тимчасово окупованих територіях або в зонах активних бойових дій.

Практика застосування цього заходу в умовах воєнного стану показує, що суди враховують об'єктивні труднощі у наданні доказів, пов'язані з воєнною ситуацією. Водночас злісне ухилення від надання доказів без поважних причин тягне за собою застосування відповідних заходів процесуального примусу.

Привід як захід процесуального примусу застосовується до свідків, експертів та перекладачів у випадках їх неявки в судове засідання без поважних причин. Стаття 148 ЦПК України встановлює, що свідок, експерт або перекладач, які без поважних причин не з'явилися в судове засідання або не повідомили причини неявки, за ухвалою суду можуть бути піддані приводу [1].

В умовах воєнного стану застосування приводу значно ускладнене через об'єктивні обставини: переміщення значної кількості населення, проблеми з транспортним сполученням, неможливість прибуття осіб із зон активних бойових дій або тимчасово окупованих територій. Судова практика демонструє виважений підхід до оцінки поважності причин неявки,

Процедурні аспекти застосування заходів процесуального примусу регламентуються статтею 150 ЦПК України, яка встановлює, що питання про застосування заходів процесуального примусу вирішується судом ухвалі, що може бути оскаржена в апеляційному порядку окремо від рішення суду [1]. Ця гарантія є важливою для забезпечення прав осіб, до яких застосовуються заходи примусу.

Важливою гарантією законності застосування заходів процесуального примусу є можливість їх оскарження. Стаття 353 ЦПК України передбачає право апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції, у тому числі ухвал про застосування заходів процесуального примусу [1]. Ця можливість забезпечує судовий контроль за правомірністю застосування примусових заходів та захист прав учасників процесу.

Особливої уваги заслуговує питання застосування заходів процесуального примусу до представників учасників справи, зокрема адвокатів. Професійна етика та процесуальний статус адвоката не звільняють його від обов'язку дотримуватися встановлених судом правил, однак застосування заходів примусу до адвокатів має здійснюватися з урахуванням принципу незалежності адвокатури та гарантій адвокатської діяльності.

Таким чином, заходи процесуального примусу в цивільному процесі України в умовах воєнного стану є важливим інструментом забезпечення належного здійснення правосуддя. Їх застосування потребує збалансованого підходу, який би враховував як необхідність забезпечення

ефективності судочинства, так і об'єктивні труднощі, з якими стикаються учасники процесу в екстраординарних умовах. Судова практика демонструє виважений підхід до застосування заходів процесуального примусу, враховуючи специфіку воєнного часу. Подальше вдосконалення правового регулювання має бути спрямоване на чітке визначення критеріїв поважності причин невиконання процесуальних обов'язків в умовах воєнного стану, розширення можливостей дистанційної участі в процесі та забезпечення ефективного виконання ухвал про застосування заходів примусу. Збалансоване застосування заходів процесуального примусу сприятиме забезпеченню конституційного права на судовий захист навіть в умовах воєнного стану та підтримуватиме авторитет судової влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. Дата оновлення : 16.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 07.10.2025)
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення : 03.10.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.10.2025)
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення : 16.09.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.10.2025)
4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. Дата оновлення : 15.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 07.10.2025)

ЧАЛА Д. М.

здобувач ОС «магістр», ННІ економіки і права,
спеціальність 8.D1.010 Облік і аудит, курс 1м,

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця,
м. Харків

Daria.chala29@gmail.com

Науковий керівник:

КУРГАН Н. В.

к.е.н., доцент кафедри обліку і бізнес-консалтингу,

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця,
м. Харків

ОБЛІКОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ ЯК БАЗИС ЕФЕКТИВНОГО ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасний етап розвитку економіки України супроводжується динамічними змінами податкового законодавства, посиленням електронного адміністрування та фіскального тиску, що обумовлює необхідність пошуку нових інструментів підвищення ефективності податкового менеджменту. У цих умовах облікові інформаційні системи (далі – ОІС) перестають бути виключно інструментом автоматизації бухгалтерського обліку та перетворюються на стратегічний ресурс для забезпечення фінансової безпеки та конкурентоспроможності підприємства.

Метою даного дослідження є аналіз функціональних можливостей сучасних ОІС та обґрунтування їх ролі в побудові ефективної системи податкового менеджменту на українських підприємствах. Для цілей дослідження ефективний податковий менеджмент розуміється не як мінімізація платежів будь-якою ціною, а як цілісна система планування, обліку, контролю та аналізу податкових потоків, спрямована на легальну оптимізацію податкового навантаження та мінімізацію ризиків.

Ключовою перевагою інтегрованих ОІС є створення єдиного інформаційного середовища, що консолідує дані фінансового, управлінського та податкового обліку. Це дозволяє перейти від ретроспективного відображення податкових зобов'язань до проактивного управління ними. На рис.

1 представлено основні компоненти впливу ОІС на податковий менеджмент.

Рис. 1. Компоненти впливу облікових інформаційних систем на ефективність податкового менеджменту

Основними функціями ОІС в контексті податкового менеджменту є:

1. Автоматизація розрахунків та звітності – миттєве та безпомилкове обчислення податків і зборів, формування та електронна подача регламентованої звітності до ДПС України через інтеграцію з її електронними сервісами [1].

2. Податкове планування та моделювання – вбудовані до ОІС аналітичні інструменти дозволяють проводити сценарний аналіз наслідків господарських операцій, оцінювати ефективність різних підходів до визнання витрат та доходів, що безпосередньо впливає на прогнозування податкових платежів і грошових потоків.

3. Контроль та управління ризиками – ОІС може автоматично відстежувати операції, що несуть підвищений податковий ризик, порівнювати дані різних видів обліку для виявлення неузгодженостей та формувати сигнали для податкового менеджменту, запобігаючи порушенням.

Ефективність реалізації цих функцій залежить від технічних можливостей ОІС, таких як гнучкість налаштувань податкових регламентів, можливість оперативного оновлення відповідно до змін законодавства та якість аналітичного зрізу даних. У табл. 1 наведено порівняльну характеристику впливу традиційної податкової авналітики (фрагментованого обліку) та впровадження ОІС на ключові аспекти податкового менеджменту.

Практичне впровадження ОІС на українських компаніях як основи податкового менеджменту потребує комплексного підходу [2]. Перш за все, необхідно провести аудит існуючих бізнес-процесів і визначити критерії вибору системи. Для українських реалій критично важливими є наступні параметри: наявність локалізованого податкового ядра, що відповідає вимогам Податкового кодексу України; можливість роботи з електронними податковими накладними (ЕПН), реєстрами розрахунків та іншими звітами Державної податкової служби; гнучкість у налаштуванні аналітики для потреб трансфертного ціноутворення [2].

Таблиця 1

Порівняння впливу традиційного підходу та підходу на базі ОІС на податковий менеджмент

Критерій ефективності	Фрагментований облік	Інтегрована ОІС
Оперативність розрахунків	Висока ймовірність затримок та помилок	Миттєве та автоматичне обчислення
Якість даних для аналізу	Дані розрізнені, потребують консолідації	Єдині, цілісні, структуровані дані

Критерій ефективності	Фрагментований облік	Інтегрована ОІС
Рівень податкових ризиків	Високий, через людський фактор	Значно нижчий, завдяки автоматичному контролю
Можливість стратегічного планування	Обмежена, через відсутність інструментів моделювання	Висока, завдяки аналітичним та прогнозним модулям

Важливим етапом є інтеграція ОІС з іншими корпоративними системами, такими як CRM (управління взаєминами з клієнтами) та ERP (планування ресурсів підприємства), а також з банківськими провайдерами. Це забезпечує автоматичне надходження первинної інформації для подальшого податкового обліку, усуваючи дублювання даних та знижуючи ймовірність помилок. На рис. 2 схематично зображено місце ОІС в екосистемі корпоративних систем та її зв'язок із зовнішніми сервісами.

Рис. 2. Інтеграція облікової інформаційної системи в інформаційний простір підприємства

Окрім технічних аспектів, ключовим фактором успіху є кадровий потенціал. Фахівці, які працюють з системою, повинні володіти не лише глибокими знаннями бухгалтерського та податкового обліку, але й розуміти логіку роботи ОІС та аналітичні можливості, які вона надає. Це вимагає від підприємств інвестицій у навчання персоналу або залучення кваліфікованих ІТ-спеціалістів у сфері економіки [1].

Таким чином, впровадження сучасних облікових інформаційних систем є об'єктивною необхідністю для українських компаній, які прагнуть досягти ефективного податкового менеджменту. ОІС виступає не лише як інструмент підвищення операційної ефективності, але й як стратегічний актив, що забезпечує інформаційну підтримку для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, оптимізації фінансових ресурсів та зміцнення конкурентних позицій на ринку [3].

Подальші дослідження в цьому напрямку вбачається сконцентрувати на оцінці економічного

ефекту від впровадження ОІС різного рівня складності на підприємствах середнього та великого бізнесу в Україні. Також актуальним є аналіз викликів, пов'язаних із захистом даних в ОІС у контексті податкової конфіденційності, та дослідження впливу технологій штучного інтелекту та машинного навчання на майбутнє податкового менеджменту, зокрема для прогнозування податкових перевірок та ідентифікації складних схем оптимізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Осмятченко В., Матюха М. Електронне документування у бухгалтерському обліку // Вісник КНТЕУ. – 2013. – № 2. – С. 98-108.
2. Осмятченко В. О. Економічна оцінка ефективності впровадження інформаційних технологій у бухгалтерський облік // Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 1(16). – 2010. – Випуск 1 (16). – С. 178-182.
3. Панасюк В. М., Підлужна Н. М. Формування інформаційно-аналітичної бази підприємства // Проблеми економіки України. – 2006. – Випуск 11. – С. 79-83.

ЧУБА Р. В.

аспірант, ННЦ «ІАЕ»,
м. Київ

rchuba@ukr.net

ІМПАКТ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЄКТІВ НА АГРОБІЗНЕС

Інноваційно-інвестиційні проєкти відіграють ключову роль у трансформації сучасного агробізнесу, забезпечуючи його стійкість, технологічну модернізацію та конкурентоспроможність в умовах глобальних викликів. Сільське господарство перебуває під впливом зміни клімату, нестабільності світових ринків, зростання попиту на продовольство та посилення вимог до якості продукції. У цих умовах поєднання інновацій з інвестиційними ресурсами створює потужний мультиплікативний ефект, що впливає на всі етапи аграрного ланцюга – від виробництва до збуту та експорту.

Технологічні інновації є одним із визначальних чинників розвитку сільського господарства. Передусім йдеться про цифровізацію – впровадження систем точного землеробства, GPS-навігації, дронів, супутникового моніторингу та платформ для збору й аналізу даних. Такі рішення дозволяють контролювати стан ґрунту, рослин, погоди та техніки в режимі реального часу, що дає змогу оптимізувати використання ресурсів і мінімізувати людський фактор. У результаті підприємства отримують не лише вищу врожайність, а й істотне зниження витрат на паливо, добрива, засоби захисту рослин та обслуговування техніки [1].

Важливим напрямом є біотехнологічні інновації. Сучасні сорти й гібриди культур із підвищеною стійкістю до посухи, хвороб та шкідників дозволяють скоротити втрати врожаю, а біопрепарати для удобрення та захисту рослин зменшують залежність від хімічних засобів. У тваринництві поширюються роботизовані системи, які забезпечують точне дозування корму, автоматичне доїння та постійний контроль здоров'я тварин. Такі рішення сприяють підвищенню продуктивності праці, покращенню умов утримання поголів'я та підвищенню якості продукції.

Упровадження інновацій дає змогу збільшити врожайність у середньому на 10–30 %, а зменшення витрат досягає 15–25 % завдяки точнішому використанню ресурсів. Крім того, стандартизована та висока за якістю продукція відкриває підприємствам доступ до вимогливих міжнародних ринків.

Інноваційно-інвестиційні проєкти безпосередньо впливають на фінансові показники агробізнесу. Підвищення продуктивності, зниження витрат, зменшення ризиків та оптимізація операційних процесів сприяють зростанню рентабельності підприємства. Інноваційні агрокомпанії демонструють стабільніші фінансові результати, краще управляють ризиками та мають вищу цінність для інвесторів.

Залучення інвестицій до аграрного сектору також отримує новий імпульс. Інституційні інвестори, міжнародні фінансові організації, фонди венчурного та прямих інвестицій надають

перевагу проектам, що включають інноваційні рішення, оскільки вони характеризуються прогнозованістю, стійкістю та потенціалом масштабування. Підприємства, які впроваджують новітні технології, покращують свій кредитний рейтинг і стають більш привабливими для банків та партнерів. У свою чергу, розвиток переробки й виробництва продукції з доданою вартістю дозволяє агробізнесу менше залежати від коливань цін на сировину та розширює експортні можливості [2].

На рівні держави інноваційний розвиток агросектору сприяє зростанню податкових надходжень, створенню нових робочих місць, розвитку логістичної, ІТ- та переробної інфраструктури. Це забезпечує посилення економічної стійкості країни та її інтеграцію у світові продовольчі ланцюги.

Інноваційно-інвестиційні проекти мають значний вплив не лише на економіку підприємств, а й на соціальну та екологічну складові розвитку. Завдяки точним технологіям зменшується використання хімічних препаратів, оптимізується внесення добрив, скорочуються викиди в атмосферу та покращується якість ґрунтів. Це сприяє переходу агробізнесу до більш екологічних та сталих моделей виробництва.

Соціальний імпакт включає створення нових робочих місць – особливо у сферах, пов'язаних із цифровими технологіями, агросервісами, технічним обслуговуванням високотехнологічної техніки. Нові компетенції вимагають від працівників вищого рівня кваліфікації, що стимулює розвиток професійної освіти, появу навчальних програм і підвищення рівня цифрової грамотності в сільських громадах. Сучасний агробізнес стає більш привабливим для молоді, що допомагає долати проблему відтоку кадрів із регіонів.

У результаті підвищується якість життя в сільських громадах, з'являються нові можливості для зайнятості, бізнесу та освіти. Агросектор поступово перетворюється на високотехнологічну галузь, інтегровану у глобальні інноваційні процеси.

Попри значні переваги, аграрні підприємства часто стикаються з низкою бар'єрів. Найбільш поширеними є недостатній доступ до довгострокового фінансування та високі кредитні ставки, що ускладнює оновлення техніки та впровадження цифрових рішень. Іншою проблемою є низький рівень цифрової грамотності та обмежена готовність виробників до технологічних змін. Також важливим викликом залишається недосконалість регуляторного середовища, нестача інноваційної інфраструктури – лабораторій, агротех-хабів, центрів розвитку технологій.

Крім того, впровадження нових технологій потребує значних початкових інвестицій, що для малих і середніх фермерів є серйозним бар'єром. Необхідність у стандартизації, інтеграції систем та навчанні персоналу також уповільнює модернізаційні процеси.

Щоб максимізувати ефект від інноваційно-інвестиційних проектів, необхідно розвивати механізми державно-приватного партнерства, зокрема у сфері фінансування інновацій та модернізації виробництва. Перспективним напрямом є створення аграрних інноваційних хабів, центрів тестування технологій, лабораторій цифрового землеробства. Важливим завданням є формування сприятливого бізнес-клімату, спрощення доступу до фінансування та стимулювання участі підприємств у міжнародних програмах, таких як Horizon Europe, EIT Food або проекти Світового банку.

Також слід розвивати систему оцінки імпаку інновацій – комплексну методологію вимірювання економічних, соціальних та екологічних результатів впроваджених рішень. Це підвищить прозорість проектів, довіру інвесторів та ефективність управлінських рішень.

Інноваційно-інвестиційні проекти є основою сталого розвитку агробізнесу, забезпечуючи зростання продуктивності, покращення екологічних показників, розширення експорту та створення нових можливостей для сільських громад. Вони дозволяють аграрним підприємствам адаптуватися до глобальних викликів і підсилюють їхню позицію на світових ринках. Комплексна підтримка інновацій, розвиток інфраструктури та активне залучення інвестицій є ключовими умовами формування сучасного, конкурентного та стійкого агросектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bilochenko, A., Stoliarchuk, N., Matviienko, A., Kyrylov, Y., Sadovska, I., & Khioni, H. (2020). Innovation as an important production factor and a factor in increasing the investment attractiveness of the agricultural sector. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*,

42(4), p.458–465. <https://doi.org/10.15544/mts.2020.47>.

2. Restoration of the Agricultural Sector in Ukraine. Innovation and Investment for Food Security and Sustainable Development. Aldona Zawojcka, Nadiia Stoliarchuk, Tomasz Siudek, Volodymyr Mamchur. CeDeWu. 2025. 196.

ЧУБЕНКО А. Д.

здобувач 1-го курсу факультету підготовки фахівців для органів
досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

alinakubenko7@gmail.com

Науковий керівник:

АНІСІМОВ ДМИТРО

доцент кафедри спеціальної фізичної підготовки,
доктор філософії в галузі права
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В СИСТЕМІ МВС УКРАЇНИ

Спеціальна фізична підготовка працівників Національної поліції України є одним із ключових аспектів забезпечення ефективної діяльності правоохоронних органів у сучасних умовах. Вона спрямована на формування і підтримання високого рівня фізичної готовності, що дозволяє працівникам поліції успішно виконувати службові завдання, які часто пов'язані з підвищеною фізичною напругою, ризиком для життя та здоров'я, а також необхідністю оперативно реагувати на різноманітні надзвичайні ситуації. У структурі підготовки поліції фізична складова є наріжним каменем, адже від рівня фізичного розвитку, витривалості, сили, швидкості та координації залежить не лише ефективність виконання завдань, а й особиста безпека самого працівника.

Поліцейські повинні долати значний фізичний та психологічний тиск під час виконання своїх прямих обов'язків і завжди повинні бути готові рішуче та вміло припиняти протиправні дії. Для успішного виконання різних завдань необхідно мати фізичну розвиненість та певні навички. Навчання правоохоронців в основному досягається шляхом регулярної фізичної підготовки. Фізична підготовка включає комплекс силових вправ, легку атлетику, єдиноборства та ігрові види спорту, особливо баскетбол, футбол та волейбол [1 с. 105].

Фізична підготовка поліцейських відрізняється від загальної фізичної культури тим, що вона має спеціалізований характер і спрямована на розвиток тих якостей і навичок, які найбільш необхідні у повсякденній службовій діяльності. Основними компонентами такої підготовки є розвиток сили, швидкості, витривалості, гнучкості, спритності, а також спеціальних фізичних навичок, які відповідають специфіці поліцейської роботи. Працівники поліції мають володіти навичками самозахисту, прийомів рукопашного бою, правильного використання спеціальних засобів, умінням діяти в екстремальних умовах, також швидко відновлювати сили після фізичних навантажень [2, с. 34].

Метою фізичного виховання є оптимізація фізичного розвитку людини, всебічного вдосконалення властивих кожному фізичних якостей і пов'язаних з ними здібностей, в єдності з вихованням духовних і моральних якостей, що характеризують суспільно активну особистість; забезпечити на цій основі підготовленість кожного члена суспільства до плідної трудової та інших видів діяльності. Сучасні умови роботи Національної поліції України зумовлюють підвищені вимоги до рівня фізичної підготовки працівників. З огляду на збільшення кількості ситуацій, які потребують безпосереднього застосування фізичної сили, швидких дій і високої витривалості, система спеціальної фізичної підготовки повинна бути максимально адаптована до реалій служби. Особливу увагу приділяють підготовці молодих працівників, адже вони закладають основу для подальшої професійної діяльності, формуючи фізичні якості, що забезпечують стабільну

працездатність і знижують ризик травматизму [2, с. 5].

Однією з основних особливостей спеціальної фізичної підготовки є комплексність і системність підходу. Вона включає різноманітні види тренувань, які поєднують загальнофізичні вправи з профільними, спрямованими на розвиток специфічних для поліції рухових навичок. Це дозволяє досягати високих результатів у формуванні фізичних якостей, які відповідають вимогам служби. Важливою складовою такого підходу є регулярність і поступове збільшення навантажень, що сприяє адаптації організму до фізичних випробувань і попереджає розвиток перевтоми або травм [4, с. 14].

У програмі спеціальної фізичної підготовки працівників Національної поліції України широко використовуються вправи силового та швидко-силового спрямування, оскільки багато службових ситуацій вимагають миттєвої реакції, застосування сили для затримання правопорушників, виконання фізичних маніпуляцій, які потребують максимальної мобілізації організму. Паралельно з цим значна увага приділяється розвитку витривалості, що дозволяє зберігати працездатність протягом тривалого часу, адже в реальних умовах поліцейські можуть тривалий час перебувати в активному русі, виконувати фізично важкі завдання.

Для підвищення ефективності тренувального процесу застосовуються методики функціонального тренінгу, які допомагають покращити загальний фізичний стан, координацію рухів і здатність швидко пристосовуватися до різних умов роботи. Важливу роль відіграють також вправи на розвиток гнучкості та рухливості суглобів, що запобігає травмам і підвищує мобільність працівника. Крім того, спеціальна фізична підготовка включає елементи психологічної стійкості, оскільки фізична готовність і психологічна витривалість взаємопов'язані і взаємодоповнюють одна одну [5, с. 28].

Не менш важливою є індивідуалізація фізичної підготовки, адже різні працівники поліції мають різний рівень початкової фізичної форми, стан здоров'я, вікові та статеві особливості. Тому тренувальні програми розробляються з урахуванням цих факторів, що дозволяє максимально ефективно впливати на розвиток фізичних якостей, а також знижує ризики виникнення травматизму і перенавантажень. Враховуючи специфіку служби, до уваги беруться особливості служби окремих підрозділів поліції.

Спеціальна фізична підготовка працівників Національної поліції України також тісно пов'язана із застосуванням сучасних технологій і наукових підходів у галузі фізичної культури і спорту. Впровадження інноваційних методик тренувань, використання спеціального обладнання і тренажерів, застосування біомеханічного аналізу рухів дозволяє підвищити якість підготовки і досягти більш високих результатів. Науковий супровід тренувального процесу забезпечує контроль за станом здоров'я, аналіз фізичного розвитку та корекцію програм підготовки з урахуванням індивідуальних особливостей кожного працівника [5, с. 57].

Особливу увагу в системі спеціальної фізичної підготовки приділяють підготовці до службових випробувань і тестуванням, що є обов'язковою складовою служби в поліції. Регулярне проведення перевірки рівня фізичної підготовленості допомагає виявити слабкі місця і вчасно провести корекційні заходи. Це також є мотиваційним фактором для працівників, стимулюючи їх до підтримання високої фізичної форми. В умовах підвищеної конкуренції і загострення криміногенної ситуації в країні, фізична підготовка поліцейських набуває особливого значення і розглядається як один із пріоритетів кадрової політики.

У процесі спеціальної фізичної підготовки поліцейські проходять тренування не лише в залі, а й на відкритому повітрі, що дозволяє адаптуватися до різних погодних умов і підвищувати загальну стійкість організму. Особливе місце займають тактичні тренування, які відпрацьовують не лише фізичні навички, а й вміння взаємодіяти в команді, приймати швидкі і точні рішення в складних ситуаціях. Такий комплексний підхід дозволяє підвищити рівень готовності до виконання службових обов'язків у різних умовах.

У структурі загальної фізичної підготовленості працівника правоохоронних органів наочно виявляються вимоги щодо його фізичної підготовленості та успішного проведення затримання злочинців у загальних умовах, та в умовах обмеженого простору – демонстрації швидкості на фоні високої загальної витривалості. Наприклад, оволодіння технікою різних ударів рукою

відбувається в середньому за 4 місяці, технікою ударів ногою – за 6 і більше місяців, а вивчення та вдосконалення ударів руками та ногами з одночасними захисними діями або кидками можуть тривати в період усієї спортивної діяльності. Все вищесказане сприяє формуванню фізичної та психологічної готовності до ефективної службово-бойової діяльності [6, с. 10].

Важливим напрямком є робота з реабілітації і відновлення після фізичних навантажень, адже робота в поліції часто пов'язана з ризиком травматизму, перевтоми та інших фізіологічних стресів. Програми відновлення включають різні методи фізіотерапії, масажу, спеціальні комплекси вправ для розслаблення і відновлення м'язів, а також рекомендації щодо раціонального харчування і режиму відпочинку [2, с. 89].

У контексті специфіки роботи поліцейських важливою є також підготовка до дій у стресових ситуаціях, коли фізичні навантаження поєднуються з високою емоційною напругою. У таких умовах особливо цінними стають навички контролю дихання, володіння техніками швидкої релаксації та підтримання психоемоційної стабільності. Фізична підготовка у цьому випадку стає не лише засобом розвитку сили і витривалості, а й інструментом подолання стресу, формування внутрішньої впевненості і готовності до ризикованих дій.

Особливості спеціальної фізичної підготовки працівників Національної поліції також полягають у необхідності постійного вдосконалення і адаптації програм тренувань до змін у професійній діяльності, законодавстві, а також до нових загроз і викликів, які постають перед правоохоронцями. Це вимагає тісної взаємодії між науковцями, тренерами, медичними працівниками і безпосередньо самими поліцейськими, що дозволяє розробляти ефективні методики і забезпечувати їх практичне впровадження [4, с. 49].

Отже, спеціальна фізична підготовка працівників Національної поліції України є багатограним і динамічним процесом, що включає розвиток широкого спектру фізичних якостей, формування спеціальних навичок і умінь, а також врахування індивідуальних особливостей кожного працівника. Вона базується на сучасних наукових підходах і методиках, спрямована на забезпечення високої працездатності, ефективності і безпеки у виконанні службових обов'язків. Постійна увага до фізичної підготовки дозволяє поліцейським бути готовими до будь-яких викликів і забезпечувати правопорядок і безпеку громадян на належному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анісімов Д. Роль спортивних ігор у вихованні професійних якостей курсантів. *Молодий вчений*. 2021. № 11 (99). С. 104-106.
2. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. / за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва, Є. М. Моїсєєва. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 338 с.
3. Anisimov D., Petrushin D., Boguslavsky V. Improvement of physical training of first-year cadets of Dnipropetrovsk state university of internal affairs. *Scientific space in the condition of global transformations of the modern world* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2020. pp. 1–20.
4. Бондаренко В. В., Пронтенко К. В., Пронтенко В. В. Методика підготовки майбутніх правоохоронців до протиборства із супротивником, озброєним ножом. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 1 (13). С. 81–91.
5. Бондаренко В. В. Професійна підготовка працівників патрульної поліції: зміст і перспективні напрями : монографія. Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. 524 с.
6. Анісімов Д., Фурсова А., Пономаренко О. Техніка рукопашного бою в аспекті підготовки фахівців для підрозділів національної поліції України. *Молодий вчений*. 2022. № 7 (107). С. 9-12.

ЧУБЕНКО А. Д.

здобувач 1-го курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

alinakubenko7@gmail.com

Науковий керівник:

ЛОГІНОВА М. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
викладач кафедри цивільно-правових дисциплін, капітан поліції,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА НЕДОПУЩЕННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ У СФЕРІ ПРАЦІ УКРАЇНИ

У межах сучасного правового регулювання сфери праці в Україні одним із ключових принципів виступає забезпечення рівності трудових прав усіх громадян, що передбачає недопущення будь-яких форм дискримінації. Законодавство чітко закріплює, що жодна особа не може зазнавати привілеїв чи обмежень у реалізації свого права на працю за будь-якими ознаками, які не пов'язані з професійними якостями працівника. Держава, у свою чергу, зобов'язана створювати сприятливі умови для реалізації цього права та забезпечувати рівні можливості для всіх громадян при виборі професії й виду діяльності [1, с. 328]. Зокрема, неприпустимими є будь-які відмінності чи упередження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного чи соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших характеристик особи [2].

Слід зауважити, що процес формування наукового визначення поняття «дискримінація» має тривалу історію становлення та розвитку. У загальному розумінні дискримінація розглядається як умисне обмеження або позбавлення прав окремих фізичних чи юридичних осіб. Етимологічно цей термін походить від латинського *discriminatio* (розрізнення) і використовується для позначення обмеження чи позбавлення прав і можливостей певних категорій громадян за різними ознаками, зокрема расовою чи національною належністю, статтю, соціальним походженням, політичними переконаннями тощо [3, с. 152-153].

У Загальній декларації прав людини заборону дискримінації було закріплено як універсальний та загальновизнаний принцип, що згодом знайшов своє відображення у численних міжнародно-правових актах, якими визначено основоположні права та свободи людини. Цілком закономірно, що питання протидії дискримінації отримало значну увагу й у діяльності Міжнародної організації праці, яка сформувала цілісну концепцію поняття «дискримінація у сфері праці» та постійно впроваджує ініціативи й програми, спрямовані на усунення цього протиправного явища [4, с. 158].

У науковій літературі прийнято розрізняти широке та вузьке тлумачення даного поняття. У широкому розумінні дискримінація охоплює негативне сприйняття або упереджене ставлення до членів певної соціальної групи, що зумовлює виникнення дискримінаційних практик. У вузькому ж значенні під дискримінацією розуміють безпосередню дію, спрямовану проти конкретної групи чи осіб, які зазнають обмеження, при цьому упередження та заборони не розглядаються як складова самого поняття.

Стаття 2-1 Кодексу законів про працю України встановлює заборону дискримінації у вигляді порушення принципу рівності прав та можливостей, а також будь-якого прямого чи непрямого обмеження прав працівників за ознаками раси, кольору шкіри, політичних чи релігійних переконань, статі, етнічного, соціального або іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, підозри або наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану тощо [5].

Разом із тим, встановлені цим Кодексом та іншими нормативно-правовими актами дії або обмеження прав працівників, що пов'язані із специфічними вимогами певного виду робіт (зокрема щодо віку, освіти, стану здоров'я, статі) або спрямовані на посилений соціальний та правовий захист окремих категорій осіб, не розглядаються як дискримінація. Такі положення мають на меті забезпечення балансу між принципом рівності прав і необхідністю врахування професійної специфіки, посадових обов'язків та соціально-правових умов праці окремих груп працівників.

Наприклад, окремі вимоги щодо стану здоров'я або вікових обмежень є виправданими у випадках, коли виконання певних трудових функцій потребує фізичної витривалості чи особливих психофізіологічних якостей працівника.

Отже, правове регулювання праці в Україні ґрунтується на принципі рівності трудових прав і забороні дискримінації, забезпечуючи рівні можливості для всіх громадян незалежно від особистих характеристик, які не пов'язані з професійними якостями. Законодавство враховує об'єктивні вимоги до працівників відповідно до специфіки професій, поєднуючи рівність прав із забезпеченням безпеки та ефективності трудового процесу. Міжнародні стандарти та наукові підходи до поняття «дискримінація» формують основу національної політики у сфері праці та сприяють усуненню дискримінаційних практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Логінова М. В., Чернявська О. О. Право громадян на працю на працевлаштування в Україні: конституційні гарантії та механізми реалізації. Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції. Суми. 2025. С. 328-331. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b604754b-ccfe-4802-ab25-45d33eb500f3/content#page=328> (дата звернення: 08.11.2025)
2. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 08.11.2025).
3. Вапнярчук Н. М. До питання дискримінації у сфері трудових відносин в умовах сьогодення. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: право. Випуск 73. Частина 1. 2022. С. 151-156. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/11/28.pdf> (дата звернення: 08.11. 2025)
4. Волинець В. Уточнення поняття «дискримінація у сфері праці». Публічне право. Випуск № 3 (31). 2018. С. 157- 163. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/31/19.pdf> (дата звернення: 08.11.2025)
5. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 12 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 08.11.2025).

ШАПОВАЛОВА К. Г.

доктор філософії з галузі «Право»,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ,
м. Дніпро

kateryna.shapovalova@dduvs.edu.ua
<https://orcid.org/000-0003-4027-7576>

КОМПРОМІС ПІД КОНТРОЛЕМ СУДУ: СУЧАСНА ПРАКТИКА ЩОДО ВІДМОВ В УКЛАДЕННІ МИРОВОЇ УГОДИ У ЦИВІЛЬНИХ СПОРАХ

Мирова угода – поширений механізм у цивільних і господарських судах, що дозволяє сторонам самостійно владнати спір. Грамотно складена мирова угода дає змогу швидко закрити справу. Відповідно до ч. 1, 2 ст. 207 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну письмову заяву, на будь-якій стадії судового процесу [1].

Під час розгляду цивільних справ мирова угода частково знімає з суду відповідальність за кінцеве вирішення питання, передаючи її самим сторонам. Це підвищує їх правосвідомість і стимулює більш сумлінну поведінку, що своєю чергою позитивно позначається на добровільному виконанні домовленостей так само, як і судових рішень. На думку Яніцької І. А., мирова угода, як форма врегулювання спору, базується на взаємних поступках сторін і має стосуватися виключно їхніх прав та обов'язків у межах пред'явленого позову. Це означає, що сторони не можуть

розширювати зміст мирової угоди за межі предмета спору, адже це потенційно порушить баланс інтересів та може призвести до необґрунтованого обмеження прав третіх осіб. Таким чином, законодавчі обмеження захищають процес від зловживань і забезпечують його справедливість і передбачуваність [2, с. 122].

Відповідно до ч. 5 ст. ЦПК України суд постановляє ухвалу про відмову у затвердженні мирової угоди і продовжує судовий розгляд, якщо: умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; або одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє [1].

Дослідження сучасної судової практики дає можливість виділити найпоширеніші підстави для відмови в затвердженні судом мирової угоди:

– умови мирової угоди є невиконуваними та суперечать законодавству. Ключовою умовою затвердження мирової угоди судом є грамотно підготовлений текст документа. У більшості ситуацій саме адвокат формує текст мирової угоди та узгоджує його зі сторонами процесу. Так, Велика Палата Верховного Суду у постанові від 27.11.2024 р. по справі № 185/8179/22 зазначила, що мирова угода є юридичним документом, який створюється сторонами процесу і затверджується судом з метою вирішення спору шляхом досягнення взаємної згоди. Тому припинення судового процесу та закриття провадження у справі, за змістом ч. 4 ст. 207 ЦПК України, є безальтернативним результатом затвердження судом мирової угоди. Таким чином, оскільки умови мирової угоди суперечать чинному законодавству України, то суд апеляційної інстанції повинен був відмовити у її затвердженні і продовжувати розгляд справи по суті. Крім того, сама по собі умова мирової угоди про те, що відповідач в подальшому відмовляється від вимог щодо відшкодування витрат на будівництво (пункт 1) є недійсною в силу ч. 3 ст. 4 ЦПК України (відмова від права на звернення до суду за захистом є недійсною) [3];

– вихід за межі предмета позову. Наприклад, в Ухвалі Голосіївського районного суду м. Києва від 26.02.2025 р. по справі № 752/12229/24 суд зазначив, що укладання мирової угоди є можливим лише під час розгляду справи, оскільки з'ясувати думку самої дитини суд не може стадії підготовчого провадження. Крім того, укладена між сторонами справи мирова угода не вирішує спір по суті повністю, а лише встановлює тимчасове місце проживання дитини з батьком впродовж одного року. Суду не наданий висновок Органу опіки та піклування, без якого розгляд цієї справи є неможливим за приписами ст. 19 Сімейного кодексу України [4];

– процесуальні моменти. Наприклад, Ухвалою від 04.06.2025 р. по справі № 180/1426/20 Дніпровський апеляційний суд відмовив у прийнятті спільної заяви сторін із затвердженням мирової угоди та закриттям провадження у справі, адже заявляючи про затвердження мирової угоди, сторони, яким належить в судовому засіданні особисто підтримати та підписати мирову угоду, не зазначали підстав неможливості особистої явки до суду та не наводили поважних причин своєї неявки в судові засідання, що унеможливило заслуховування їх думки щодо умов мирової угоди, а тому і неможливо з'ясувати волевиявлення сторін на зазначені у тексті мирової угоди умови. За таких обставин, враховуючи, що жодна із сторін справи в судові засідання не з'явилась без поважних причин, умови мирової угоди не відповідають вимогам ст. 207 ЦПК України [5].

Отже, застосування мирової угоди у цивільному процесі дає змогу сторонам самостійно врегулювати спір і уникнути тривалого судового розгляду. Однак угода повинна відповідати законодавчим вимогам і не порушувати балансу інтересів, визначених у ЦПК України. Аналіз судової практики свідчить, що основними підставами для відмови у затвердженні мирової угоди є невідповідність закону, вихід за межі предмета спору або процесуальні недоліки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
2. Яніцька І. А. Виконавче провадження і мирова угода: виклики правозастосування та напрями реформування. *Право і суспільство*. № 3(1). 2025. С. 120-128. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2025/3_2025/part_1/19.pdf

3. Постанова Великої Палати Верховного Суду у від 27.11.2024 р. по справі № 185/8179/22. Єдиний державний реєстр судових рішень : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123553003>

4. Ухвала Голосіївського районного суду м. Києва від 26.02.2025 р. по справі № 752/12229/24. Єдиний державний реєстр судових рішень : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125469603>

5. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 04.06.2025 р. по справі № 180/1426/20. Єдиний державний реєстр судових рішень : веб-сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127965121>

ШТИК А. Ю.

здобувачка вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів

anastasiia.shtyk@lnu.edu.ua

ТЕЛІШЕВСЬКА Р. О.

здобувачка вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів

roksolana.telishevska@lnu.edu.ua

Науковий керівник:

КУШНІР Т. М.

к.е.н., доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів

taras.kushnir@lnu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ДОВІРИ ДО БРЕНДІВ У ПЕРІОД СОЦІАЛЬНИХ КРИЗ

Сучасне соціально-економічне середовище характеризується високим рівнем непорядкованості. Імпульсивні зміни, спричинені пандемією, повномасштабним вторгненням, енергетичною нестабільністю та політичними змінами, докорінно змінюють концепцію взаємодії між бізнесом та споживачем. У таких умовах традиційні маркетингові інструменти втрачають свою ефективність, а критично важливим активом стає довіра, яка сьогодні є надважливою і постійно переглядається аудиторією залежно від обставин та суспільних настроїв [1].

Аналізуючи механізми формування довіри можна сказати, що в умовах невизначеності споживачі стають більш емоційно вразливими та більше орієнтуються на безпечне середовище. Довіра покупця до бренду формується на емоційному рівні, на відчутті близькості. Між брендом та покупцем виникає емоційний зв'язок, саме це демонструє прихильність (лояльність), що дозволяє брендам зберігати клієнтську базу навіть у непрості моменти [1].

Головним фактором у складних ситуаціях є чесність до покупця, що дозволяє брендам зберігати свою репутацію. А спроби ігнорувати або замовчувати вимоги покупців мають, як правило, негативні наслідки для самого бренду. Бренд повинен демонструвати готовність вирішувати проблеми і надавати якомога більше інформації про свій товар. Наприклад, відкрите визнання дефектів продукту чи логістичних збоїв із пропозицією компенсації сприймається аудиторією значно краще, ніж «інформаційна тиша». Мовчання у кризовий період часто інтерпретується як уникнення відповідальності, що підриває довіру швидше, ніж самі негативні події [2].

Стратегії адаптації та соціальна відповідальність. В українських реаліях війна стала каталізатором змін у споживчій поведінці. Бізнес більше не може залишатися осторонь суспільних процесів. Формується запит на культурну легітимацію бренду – його здатність інтегруватися в соціокультурний простір і транслювати спільні цінності (підтримка армії, волонтерство, захист

національних інтересів) [1]. Волонтерські компанії, які підтримують або надають допомогу переміщеним особам, мають змогу створити міцніший зв'язок зі своїми клієнтами. Така їхня позиція створює міцнішу економічну стратегію, оскільки споживачі будуть більш соціально готові підтримувати їхній бізнес у важких час.

Одним із найважливіших факторів є адаптація підходів в управлінні. Правила, які працювали в мирний час зараз зазвичай є малоефективними. Рекомендується не зациклюватися на втрачених планах, а розвивати бізнес у нових напрямках, розглядаючи кризу як новий поштовх для розвитку [3].

Інструментарій комунікації. Для підтримки довіри в цифровому середовищі доцільно використовувати модель PESO (Paid, Earned, Shared, Owned media), яка забезпечує ефект присутності бренду в різних сферах життя споживача. Особливої ваги набуває сторітелінг – трансляція реальних історій (співробітників, клієнтів), що демонструють стійкість та людяність компанії. При цьому змінюються вимоги до візуального контенту: глянцеви зображення поступаються місцем «живим», неідеальним фото та відео, які знімають бар'єр формальності та наближають бренд до аудиторії [1].

Тон комунікації у кризовий період має бути спокійним, рівним та позбавленим зайвого пафосу чи паніки. Бренд має виступати як друг і партнер, що залишається з тобою у скрутний час. Реакція на зауваження та запитання клієнтів має бути якнайшвидшою задля збереження репутації [2].

Формування в умовах різноманітних криз вимагає максимальної комунікації та реальних дій у відношенні до клієнта, що буде основним критерієм довіри до бренду. Цілісність, соціальна відповідальність і максимальна чесність з аудиторією є основою стійкості бренду. В цих умовах переможцями стають ті бренди, які підтвердили свої дії та цінності реальними вчинками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сало Я.В., Тарасова К.І., Новак Г.В., Формування довіри до бренду в умовах соціальних трансформацій і нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2025. №75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-50>
2. Як зберегти репутація бренду та довіру до нього в складних ситуаціях? Golden Wed Digital. URL: <https://golden-web.digital/blog/rubrica-branding/iak-zberegiti-reputatsiiu-brendu-ta-doviru-donogo-v-skladnikh-situatsiakh/#part3> (дата звернення 26.11.2025).
3. Як українському бізнесу зберегти клієнтів і стимулювати розвиток під час війни: стратегії адаптації та зростання. DeVisu. URL: <https://devisu.ua/uk/stattia/yak-ukrainskomu-biznesu-zberegiti-klintiv-i-stimulyuvati-rozvitok-pid-chas-viyni-strategii-adaptacii-ta-zrostannya> (дата звернення 26.11.2025).

ЮРОВИЦЬКИЙ М. О.

здобувач

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

Yurovytskyi.m@donnu.edu.ua

АХНОВСЬКА І. О.

к.е.н., доцент

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

i.akhnovska@donnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-9731-3801>

СТАРТАП-ЕКОСИСТЕМА НІМЕЧЧИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МАЙБУТНІ МОЖЛИВОСТІ

Стартапи стають важливою рушійною силою економічного зростання, створюючи нові робочі місця, залучаючи інвестиції та стимулюючи цифрову трансформацію. Німеччина — одна з провідних економік світу, що відіграє ключову роль у європейській інноваційній діяльності. Водночас, незважаючи на великий ринок і високу якість освітніх і наукових установ, екосистема

німецьких стартапів зіштовхується з бюрократією та потребою в оптимізації мотиваційних програм для працівників. Вивчення поточного стану та перспектив розвитку цієї екосистеми є важливим для розробки ефективних політик підтримки і залучення капіталу.

Метою тез є розгляд сучасного стану стартап-екосистеми Німеччини з метою визначення її сильних сторін, ключових викликів та можливостей для подальшого розвитку, оскільки наша країна у своєму повоєнному відновленні може спиратися на зарубіжні практики аналізу факторів успіху стартапів, державної підтримки, залучення інвестицій і питання мотивації працівників.

Німецька екосистема посідає сьоме місце у глобальному рейтингу StartupBlink і третє у Західній Європі [1]. Згідно з даними Ernst & Young та Німецької асоціації стартапів, у 2024 році стартапи залучили €7 млрд венчурного капіталу, що перевищило результат 2023 року на €1 млрд (зростання на 17 %) [2]. У першій половині 2025 року темпи фінансування не згасають: €1,6 млрд у Q1 підтвердили інтерес інвесторів до німецьких проєктів [3]. Уряд Німеччини через Фонд майбутніх технологій направив €1,75 млрд на підтримку high-tech стартапів, а мінімум стільки ж додадуть приватні партнери, що створює €3,5 млрд ресурсів для розвитку сектору [4]. Крім того, оголошено публічно-приватну ініціативу обсягом €12 млрд із низки заходів підтримки інновацій до 2030 року [5], а High-Tech Gründerfonds у межах Opportunity Fonds розподіляє ще €660 млн на seed-інвестиції з можливістю до фінансування до €50 млн окремих проєктів [6].

Завдяки потужному промисловому сектору та інженерній спадщині, а також високому рівню технічної освіти, Німеччина успішно приваблює таланти та підприємців із усього світу. Державні послуги для бізнесу переведені в онлайн, але за індексом цифрової зрілості e-Government країна посідає лише 26-те місце серед 37 держав ЄС, а відсоток громадян із базовими цифровими навичками становить 49 %, що нижче середнього рівня ЄС [7]. Хоча активність інвесторів залишається високою, бракує достатньо ранніх раундів — майже третина scale-up-компаній повідомляє про дефіцит робочих кадрів як основну перепону для зростання, що підкреслює необхідність поліпшити умови опціонів та лібералізувати імміграційне законодавство для залучення фахівців [8]. Партнерство університетів і промисловості сприяє успішній комерціалізації наукових розробок. Стартап HelloFresh, заснований у 2011 р., провів IPO на Франкфуртській біржі через 6 років з оцінкою €1,7 млрд. Вже до кінця 2022 р. HelloFresh обслуговувала понад 7,11 млн активних клієнтів у різних країнах світу [10]. Цей кейс демонструє, як німецький стартап може швидко масштабуватися, конкурувати на міжнародних ринках і залучати значні інвестиції.

Отже, Німеччина демонструє потужну та стійку стартап-екосистему завдяки поєднанню державної підтримки, цифровізації послуг, якісної освіти й орієнтації на глобальні технологічні тренди. Незважаючи на високий рівень бюрократії й необхідність удосконалення мотиваційних програм, країна залишається привабливою для інвесторів і фахівців. Подальша оптимізація законодавства щодо опціонів, розширення програм підтримки R&D і розвиток інфраструктури венчурного капіталу сприятимуть закріпленню Німеччини в числі провідних інноваційних хабів Європи. Досвід розвитку і підтримки стартапів у Німеччині є корисним для України, оскільки дає змогу побачити дієві моделі для розбудови повоєнної економіки нашої країни, налагодження співпраці з ЄС, залучення інвестицій та інноваційного розвитку. Для поширення вітчизняної стартап-культури Україна може запозичити у Німеччини такі ключові елементи як доступ до фінансування, співпрацю науки та бізнесу, міжнародну відкритість, нетворкінг та підтримку deep tech.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Startupblink. URL: <https://www.startupblink.com/> (дата звернення: 10.11.2025).
2. Number of Start-Ups and Funding Rises in Germany. URL: <https://www.gtai.de/en/invest/number-of-start-ups-and-funding-rises-in-germany-1855184> (дата звернення: 10.11.2025).
3. Solid Start to German VC Investment in 2025. URL: <https://www.gtai.de/en/invest/solid-start-to-german-vc-investment-in-2025-1889920> (дата звернення: 13.11.2025).
4. German Government Increases Start-Up Funding. URL: <https://www.gtai.de/en/invest/german-government-increases-start-up-funding--1082042> (дата звернення: 15.11.2025).

5. Start-up News: December 2024. URL: <https://www.gtai.de/en/invest/start-up-news-december-2024-1847230> (дата звернення: 20.11.2025).
6. Germany Launches New EUR 660-Million Fund for Start-Ups. URL: <https://www.gtai.de/en/invest/germany-launches-new-eur-660-million-fund-for-start-ups-1792236> (дата звернення: 22.11.2025).
7. Digital Austria in a European comparison. URL: <https://www.digitalaustria.gv.at/eng/topics/Digital-Indices.html> (дата звернення: 21.11.2025).
8. The Biggest Startup Hubs in Europe in 2024. URL: <https://startupregions.eu/blog/2025/02/11/the-biggest-startup-hubs-in-europe-in-2024/> (дата звернення: 23.11.2025).
9. HelloFresh SE reaches €7.6bn revenue for the FY 2022 and reports over 1bn meals shipped to customers around the world. URL: <https://assets.ctfassets.net/> (дата звернення: 25.11.2025).

ЯВОРИВСЬКА С. М.

здобувачка вищої освіти,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

sofiia.yavorivska@lnu.edu.ua

Науковий керівник:

КУШНІР Т. М.

к.е.н., доцент,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

м. Львів

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сьогодні помітно, що війна внесла істотні корективи у звичне життя українців. Жоден споживач не був готовим до хаосу та невизначеності, які виникли на початку повномасштабного вторгнення. У лютому-березні 2022 року полиці у багатьох супермаркетах були порожніми. Клієнти поводитися імпульсивно, набираючи велику кількість товарів як першої необхідності, так і товари довгострокового споживання, не замислюючись над потребою в них. Це був піковий момент, коли маркетологи, вочевидь, стали безпорадними, а бренди не мали ніякого значення, оскільки метою споживача було вижити. Люди прискіпливо ставилися до кожного бренду чи фірми, з'ясовуючи їх громадянську позицію та з'ясовували, чи тісно компанія пов'язана з ринком країни-агресора, шукаючи підтримку в аспекті щоденного споживання [1].

Хвиля піднесення розпочалась у кінці квітня – на початку травня 2022 р., яка характеризується яскраво вираженою патріотичністю. Цей тренд був одним з найбільш вдалим та корисним для всіх соціальних верств. Це відчувалося у щодо всіх споживчих товарів. Візьмемо до прикладу бренд «One by One». Майже вся команда залишилася на місці та почала шити спершу одяг для військових, потім навіть бронежилети та ковдри. Проте згодом вони розробили лімітовану колекцію «UKRAINE IS», яка присвячена українським окупованим містам. У дизайні були задіяні фрази, які тоді піднімали дух та нагадували про війну навіть покупцям з-за кордону. Задум у тому, що вона створена у доступному ціновому сегменті, а виручені кошти переказали на підтримку ЗСУ. Одяг було розпродано майже повністю за лічені дні, що підкреслює споживчий інтерес до підтримки війська та бажання споживати українське. Така ж активність спіткала чи не всі українські бренди [2].

Цікавим також є кейс АТБ – мережі, яка втратила велику кількість супермаркетів на окупованих територіях, однак залишилася одним з лідерів у сфері українського рітейлу через доступні ціни, клієнтоорієнтованість та допомогу ЗСУ. В межах благодійного проєкту «Брайти» за певні придбані товари або за певну суму коштів, клієнт на касі отримував «Брайти» – гральні карточки з різними малюнками українських супергероїв. Під слоганом «Допомагати граючись», ця

мережа передала 20 млн. грн. на реабілітацію дітей, постраждалих від війни [3].

АТБ активно просуває патріотичні продукти у своїх супермаркетах. Наприклад, цукерки «Стефанія» та «Пес Патрон» викликають приємні емоції у споживачів, а також не є нав'язливими і досі мають попит серед поціновувачів солодощів.

Проте є і зворотня сторона патріотичного маркетингу. З'явилася проблема негативного впливу надмірних маркетингових кампаній на почуття споживачів, навіть, викликаючи небажання купувати певний товар. Візьмемо до прикладу виробників напоїв з Ірпеня, які випустили «Героїчну Бучу – Комбучу». Реакція споживачів була різкою: дехто назвав це знеціненням трагедії, хтось прирівняв до Голокосту. Наступним прикладом є пиво «Герої не вмирають». Продукт продавався за доволі високою ціною через «певну ексклюзивність». Але він не вирізнявся прихильністю серед споживачів, тому швидко зник з полиць супермаркетів [4].

Прикладом контрверсійної реклами є насіння рослин. Один з виробників вирішив «українізуватися» та назвати сорт редиски «Азовсталь», сорт кабачків – «Привид Києва». З одного боку, реакція покупців була неоднозначною, оскільки цей виробник довго тримає позиції на ринку, а з іншого боку – репутація зіпсувалася через недоречне та алогічне згадування війни контексті товарів. Ситуація вирішилась позитивно: кошти за продану продукцію передано на ЗСУ, а клієнти підтримуючи цю ініціативу продовжують купувати дані товари [4].

Через повномасштабне вторгнення, споживачі гостро критикують бренди, які співпрацюють з росією і не купують товари її виробництва. Так, у 2021-му р. українці купували продукцію країни-агресора на 60% більше, ніж станом на 2022-й р. [5]. Це вказує на те, що формується не лише цінова лояльність споживачів, а й «ціннісна».

Загалом, можна зробити висновок, що після початку повномасштабного вторгнення, український споживач трансформувався до раціонального покупця, який надає перевагу українським виробникам. Однак незважаючи на власну зібраність та заощадливість, споживач підтримує національного виробника незважаючи на ціну.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Маркетинг воєнного часу: як змінилася поведінка споживачів під час війни? Чи потрібний бренд у воєнний час? Як має змінитися підхід до маркетингу? — дослідження Navas Village Ukraine. URL: https://cases.media/article/marketing-voyennogo-chasu-doslidzhennya-havas-village-ukraine?srsId=AfmBOootTOFjrD6XgBZE8dvP_7uk79rsDzL5t8M1EKig6rVIlteBuAOY (дата звернення: 24.11.2025).

2. Суспільство «Доброго вечора, ми з України». 8 брендів, що створюють патріотичні колекції й допомагають ЗСУ. URL: <https://shotam.info/dobroho-vechora-my-z-ukrainy-8-brendiv-shcho-stvoriuiut-patriotichni-kolektsii-y-dopomahaiut-zsu/> (дата звернення: 24.11.2025).

3. Національний благодійний проект «Брайти» зібрав 20 мільйонів гривень на допомогу постраждалим від війни українським дітям. URL: <https://www.atbmarket.com/news/nacionalnij-blagodijnij-proekt-brajti-zibrav-20-miljoniv-griven-na-dopomogu-postrazdalim-vid-vijni-ukrainskim-ditam?srsId=AfmBOopllyX76KLBfsetQtkPBCaWLLhSFib5lI83itV-LAsAWAy3nYwT> (дата звернення: 24.11.2025).

4. Буча-комбуча та редиска «Азовсталь»: чим небезпечна спекуляція брендів на темі війни? URL: <https://tykyiv.com/city/bucha-kombucha-ta-rediska-azovstal-chim-nebezpechna-spekuliatsiia-brendiv-na-temi-viini/> (дата звернення: 14.05.2025).

5. Сидять в інтернеті і їдять солодке: як українці долають пов'язаний з війною стрес. Опитування. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/635f8e7df19a7/index.amp> (дата звернення: 24.11.2025).

ЯРИЧ І. Я.

методист, викладач інформаційних технологій та економіки,
Державний навчальний заклад «Львівське вище професійне училище
технологій та сервісу», м. Львів, Україна

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ ІНСТРУМЕНТІВ НА ПОДОЛАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ БАР'ЄРІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Сучасна професійна освіта стикається з комплексом соціально-економічних бар'єрів, які істотно обмежують доступ здобувачів освіти до високоякісних навчальних ресурсів та можливостей для розвитку компетентностей, необхідних у XXI столітті. До таких бар'єрів відносяться обмежені фінансові можливості родин, нерівномірний доступ до навчальної інфраструктури, географічна віддаленість навчальних закладів від місця проживання здобувачів освіти, а також недостатня кількість сучасного навчального обладнання, лабораторій і технічних ресурсів. Ці фактори суттєво впливають на рівень соціальної справедливості та ефективність навчального процесу, створюючи умови, за яких певні групи здобувачів освіти відчують обмеження у своїх освітніх можливостях.

Цифрові освітні інструменти виступають потужним механізмом подолання зазначених бар'єрів. Вони забезпечують доступність навчання незалежно від місця проживання та економічних можливостей, знижують витрати на друковані навчальні матеріали, дозволяють здобувачам освіти освоювати професійні навички у інтерактивному середовищі без потреби фізичної присутності в лабораторії чи спеціалізованих кабінетах.

У практичній діяльності професійних навчальних закладів застосування цифрових інструментів охоплює кілька ключових напрямів:

1. Платформи дистанційного навчання (LMS Moodle, Google Workspace for Education) надають цілодобовий доступ до лекцій, практичних завдань, тестувань та модульних курсів. Завдяки цьому здобувачі освіти можуть навчатися у зручний час, інтегруючи навчальний процес з іншими соціальними та економічними обов'язками.

2. Електронні бібліотеки та ресурси відкритого доступу забезпечують безкоштовний доступ до сучасних навчальних матеріалів, наукових публікацій та довідкових ресурсів, що зменшує фінансове навантаження на родини та дозволяє здобувачам самостійно підвищувати свій рівень знань.

3. Віртуальні лабораторії та симулятори дають змогу безпечно відпрацьовувати професійні навички, моделювати практичні ситуації та здійснювати експериментальну діяльність, що значно знижує потребу у дорогому обладнанні та спеціалізованих приміщеннях.

4. Інструменти комунікації та співпраці (чати, відеоконференції, спільні документи) забезпечують взаємодію між педагогами та здобувачами освіти, сприяють командній роботі та обміну знаннями, незалежно від географічного та соціально-економічного становища учасників освітнього процесу.

Використання цифрових інструментів одночасно стимулює розвиток цифрових компетентностей, які є ключовими для подолання соціально-економічних бар'єрів. Здобувачі освіти набувають навичок самостійного навчання, опановують сучасні інформаційні технології, ефективно використовують цифрові ресурси та опановують навички дистанційної співпраці. Це підвищує їхню конкурентоспроможність на ринку праці та забезпечує рівний доступ до якісної освіти.

Особливу роль у впровадженні цифрових інструментів відіграють педагоги та методисти. Вони не лише забезпечують правильну інтеграцію технологій у навчальний процес, а й адаптують навчальні матеріали до різного рівня підготовки здобувачів освіти, формують навчальні стратегії, проводять методичні консультації та тренінги з використання цифрових платформ. Системна взаємодія педагогів і методистів забезпечує цілісність цифрового освітнього середовища, його гнучкість і орієнтацію на потреби здобувачів освіти.

Наукові дослідження підтверджують ефективність цифрових інструментів у професійній освіті:

✓ застосування дистанційних платформ значно підвищує доступність навчання для здобувачів з малозабезпечених сімей та віддалених регіонів, зменшуючи соціально-економічну нерівність;

✓ використання віртуальних лабораторій та симуляторів дозволяє здобувачам розвивати практичні навички без додаткових витрат на обладнання, що особливо важливо для професійних навчальних закладів з обмеженим фінансуванням;

✓ цифрові ресурси сприяють розвитку навичок самоорганізації, критичного мислення та командної роботи, підвищуючи мотивацію здобувачів до навчання та їхню залученість у процес освоєння професійних компетентностей.

Таким чином, цифрові освітні інструменти не лише модернізують навчальний процес, а й активно сприяють подоланню соціально-економічних бар'єрів у професійній освіті, створюючи рівні можливості для здобувачів незалежно від їхнього соціального та економічного статусу. Ефективне поєднання цифрових технологій та педагогічної експертизи забезпечує підвищення якості освіти, розвиток компетентностей XXI століття і формування доступного та інтерактивного освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березіна І. Роль державної політики у формуванні інформаційно-цифрової компетентності здобувачів освіти. Grail of Science. 2023. № 34. С. 308–312. URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1877> (дата звернення: 28.11.2025).

2. Гуралюк А. Г. Цифрові педагогічні інструменти (аналітичний огляд) Аналітичний вісник у сфері освіти й науки. 2024. Вип. 19. С. 53–66. URL: <https://dnpb.gov.ua/ua/?ourpublications=39968> (дата звернення: 28.11.2025).

3. Гуралюк А. Г., Годетька Т. І., Симоненко Т. В. Інструменти цифрової трансформації як засіб створення і функціонування інформаційних освітніх середовищ. Імідж сучасного педагога. 2024. № 6(219). С. 10–15. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-6\(219\)-10-15](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2024-6(219)-10-15).

СЕКЦІЯ 2. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ANDRIIENKO K. V.

first (bachelor) level graduate of specialty 014 Secondary education (Mathematics),
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,
Kharkiv

andrienkokata7@gmail.com

LAVRYNOVYCH S. O.

first (bachelor) level graduate of specialty 014 Secondary Education (Physical Education),
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,
Kharkiv

lavruhasergii@gmail.com

THE POTENTIAL OF INTERNATIONAL SPORTS-SCIENTIFIC CONFERENCES FOR DEVELOPING STUDENTS' PROFESSIONAL COMPETENCIES

Modern realities of globalization and dynamic changes in the field of education present higher educational institutions with the task of training specialists who are able to harmoniously combine scientific achievements, international experience and practical skills. This especially applies to students who are getting an education in the field of physical education and sports, as well as those who plan to work as teachers or engage in scientific research. For them, participation in international sports and scientific conferences becomes a powerful tool for the formation of professional competence. According to recent studies [2], international academic events contribute to the development of important skills: communicative, research, analytical and intercultural. However, despite the obvious value of such activities, their potential for the comprehensive and systematic development of students' professional competencies has not yet been adequately studied.

The aim of this research is to analyze the educational, communicative, and professional potential of international sports-scientific conferences and to determine their role in developing the professional competencies of students in the fields of physical education, sport, and pedagogy.

The conducted analysis made it possible to identify several key areas where international scientific-athletic conferences significantly contribute to students' professional growth.

1. Development of research competencies

By participating in conferences, students get practical experience in conducting research, learn to present their results and discuss them with colleagues. Research by Anderson [1] shows that this stimulates their interest in scientific work, helps them better formulate research questions and choose appropriate methods. For future teachers and trainers, such experience is especially important, as it helps them to orient themselves to science-based approaches and improves the quality of their professional decisions.

2. Improvement of communication and presentation skills

Modern international scientific platforms require students to know a foreign language (in particular, English) to ensure a clear, logical and convincing presentation of scientific ideas. Research [4] confirms that the presentation of scientific works at international events is an effective tool for strengthening academic communication and developing public speaking skills.

3. Formation of intercultural competence

Working with people from different countries enriches our understanding of other cultures and fosters tolerance. These qualities, as Johnson [3] notes, are an integral part of modern professionalism, especially for those working in globalized educational and sporting fields where cross-cultural awareness becomes critical.

4. Professional networking and career development

Conferences perform the function of integration of educational and professional spheres [5]. They provide students with the opportunity to establish international professional contacts, receive information about academic exchange programs, internships and joint research initiatives. This significantly expands their career prospects and stimulates their participation in global academic mobility.

International sports and scientific conferences create a comprehensive educational field that stimulates the professional development of students. This is achieved through involvement in research, establishment of international relations, exchange of cultural experiences and formation of professional contacts. Research shows that these conferences are a powerful tool for developing key professional skills and need to be systematically incorporated into university curricula.

REFERENCES

1. Anderson, T. Conference participation and student research motivation. *Journal of Higher Education Research*, 2021, vol. 45, no. 2, pp. 112–125.
2. Brown, K., Larson, P. International academic events as tools for competency development. *Global Education Review*, 2022, vol. 9, no. 1, pp. 54–68.
3. Johnson, R. Intercultural competence in sports education: a global perspective. *International Journal of Sport Pedagogy*, 2023, vol. 6, no. 3, pp. 88–101.
4. Roienko L. V. Participation of students in scientific conferences as a way of improving students' foreign language skills. Kyiv : Kyiv National University of Technology and Design, 2019. Режим доступу: <https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/14564>
5. Tuliakova K. R., Kornyska Yu. A. Benefits and challenges of participating in international students conferences. Kyiv : Kyiv Polytechnic Institute, 2024. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/items/c252afa5-d9d8-402a-976d-1b51b509a04d>

IVANOVA R. YU.

Ph.D. in Law, Associate Professor,
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law,
Khmelnytskyi,
kemenyash.roksolana@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8257-4486>

INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AND UKRAINE'S INFORMATION SECURITY: THE ROLE OF MEDIA AND DIGITAL REGULATORS DURING WARTIME

The recent Russian invasion of Ukraine has showcased that the information space has now also become a battleground in the arena of national security along with the land, the air, cyber, and economic spheres. Modern cyberattacks and hostile propaganda coupled with psychological campaigns and algorithmic manipulation are hallmarks of modern hybrid warfare. Contrasting with traditional warfare, the information dimension aims to target the psyche of the populace, sustaining international support, influencing diplomatic relations, and undermining the standing of democratic institutions. This means that the protection of information sovereignty uniquely requires international relations with authorities governing global digital ecosystems.

The information aggression of Russia can be understood as a threefold objective: (1) internally undermining trust in Ukrainian institutions, (2) externally suppressing support by impacting the will of partner states, and (3) cognitively obscuring the accountability for war crimes, ultimately delegitimizing the state of Ukraine. As reported by NATO STRATCOM COE (2023), 180 and more coordinated influence operations from a single contact point were identified, particularly towards the Western audience, involving the use of bot networks, deep fake technologies, manipulation of “expert opinions” and narratives around human rights, from February 2022 to December 2023 [5]. Keywords (abuse of Western weapons as corrupt, NATO expansion is the cause of war, Ukrainian refugees will destabilize Europe) were used to shape the discourse of violence. Their main objective is to not provide convincing arguments, but to dissociate and distract allies, as well as undermine the ability to formulate a clear position.

Ukraine's information defense policies also need to align with international legal instruments. The European Union offers primary international cross-disciplinary law that determines the scope of legal regulation on platform governance, transparency of algorithms, access to data, legal obligations, and liability for systemic risks [1]. The Digital Services Act DSA requires Very Large Online Platforms (VLOPs) to assess and mitigate risks of disinformation and state-sponsored information that poses threats

to public security. Notably, the DSA Article 34 stipulates risk mitigation, public reporting, and alt-assessment and cooperative reporting with independent auditors. This mechanism, especially for the country at war, functions as a shield against state-sponsored information warfare. [1]

The same goes for the European Media Freedom Act EMFA. The EMFA, as Transparency of cross-border media ownership aimed at Blocking foreign authoritarian media financing, media financing was used by the Russian Federation in Central and Eastern Europe in 2014 - 2022 To Ukraine [2], EMFA serves to defend real control of the media as to defend editorial independence, and also as to prevent oligarch friendly narrative of the aggressor on the public dominated in the case of invisible cross-border media ownership.

European institutions attempt to find a middle ground between democratic liberties and restrictions during a conflict [3]. While governments should avoid the security of the state being transformed into tools of censorship [3], automated censorship systems are even more problematic during a conflict. As noted in the UNESCO 2023 recommendations, systems automatically classify documents as 'violence' and censorship evidence of war crimes and, in fact, violations of humanitarian law disappear [4]. Thus, even in a conflict, digital censorship should guard the public's right to access information.

Operationally, the collaboration with the platforms is highly asymmetric. Ukrainian institutions (Ministry of Digital Transformation, National Council on Television and Radio Broadcasting, Center for Strategic Communications) have, for example, archived 7,500+ war crimes, genocide, hate speech victims, and live-tracking Ukrainian troops [6]. Still, platforms remain closed to state access concerning the data silos on disinformation, the censorship of content, the metadata of disinformation networks, and the internal audits on coordinated inauthentic behavior. These limitations are why Ukraine is still not able to independently document proof of foreign interference.

Therefore, future Ukrainian law must include:

- a legal basis for requesting information from overseas data holders, like in DSA Article 40 [1];
- a public model for assessing risk for disinformation in relation to national defense, as a national public risk;
- the integration of platform accountability in national legislation consistent with EMFA and UNESCO [2; 4];
- the encouragement of cross-border investigative partnerships to examine techniques of manipulation, funding streams, bottlenecks and infrastructures.

Without transnational partnerships, the exercise of Informational Sovereignty in time of war, is illusory. Of the three legal, technological, and diplomatic resources available to international collaboration, the information manipulation dominating public discourse is the weakest. Without such collaboration, Ukraine may suffer a decisive conceptual loss, despite apparent military victory.

Conclusion: Ukraine supposedly rests in the security of its information. This presumption of security demands a new comprehensive, multifaceted approach with the utmost urgency. This should be underpinned by: (1) real-time information exchanges with security-related/political international stakeholders; (2) the seamless integration of Ukraine's legislation with the EU's digital ac legislation; (3) the protection of media freedoms and investigative journalism, as well as the protection of archival records of war crimes; (4) the establishment of international accountability frameworks for digital platforms that contain harmful content created during war. In this way, the defense of information, rather than the protection of sovereignty, in an essential manifestation of democracy Ukraine's resilience, and reconstruction in the post-war environment.

REFERENCES

1. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act). *Official Journal of the European Union*.
2. European Commission. European Media Freedom Act: Proposal COM/2022/457 final. Brussels, 2023.
3. OSCE. Disinformation and Freedom of Expression in Armed Conflict: Policy Guidance. Vienna: OSCE Publications, 2023.
4. UNESCO. Platform Integrity and Conflict Response: Global Guidelines. Paris: UNESCO Publishing, 2023.

5. NATO StratCom COE. Cognitive Warfare and Hybrid Influence in the Russo-Ukrainian War. Riga: STRATCOM COE, 2023.

6. Ministry of Digital Transformation of Ukraine. Digital Resistance and Platform Cooperation Report. Kyiv: GOV.UA Report, 2023.

REMIZOVA O. O.

student of the first (bachelor's) level of higher education,
Faculty of Biomedical Engineering,
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute,
Kyiv

olesiaremizova02@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-5411-3702>

DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE FIELD OF BIOMEDICAL ENGINEERING

Modern biomedical engineering is one of the individual and most dynamic industries that contributes to the development of medicine and healthcare in the world. It creates new technologies and tools that help doctors better diagnose, treat and prevent diseases. Nowadays, science cannot exist in isolation; in order to develop, it needs cooperation between countries, universities and research centers. That is why international partnership is becoming a key condition for success. Ukrainian scientists use their research with European and world standards, participate in international programs and consortia to be competitive and contribute to global development. Thus, international cooperation in biomedical engineering is not only an opportunity, but also a necessity for the development of science, education and medicine in Ukraine.

Today, the development of Ukrainian bioengineering requires a deep understanding of global trends. Studies of the global bioengineering market demonstrate that isolated development is ineffective. Knowledge and use of the state and trends of the global market allow for a more informed, strategic approach to the development of the national industry. This, in turn, contributes to the integration of domestic science and engineering into the European and global research space, ensuring technology transfer and improving the quality of specialist training [1]. A separate vector of strategic importance is the achievement of the Sustainable Development Goals (SDGs) proclaimed by the UN. The integration of science, technology and education through international cooperation is a priority task for successfully approaching these goals, in particular SDG 3 (“Good Health and Well-being”). Biomedical engineering plays a fundamental role here, since it is medical technologies that are the tools of modern clinical practice. As researchers point out, for low- and middle-income countries, international cooperation is the key to bridging the technological gap [2].

In this context, the activation of international cooperation between higher education institutions plays a special role. In the context of globalization and crisis challenges, universities are becoming key participants in international processes, because they are the ones who form a new generation of scientists and ensure the development of education and research at the global level. As the authors note, “the activation of international cooperation between higher education institutions contributes to increasing their competitiveness and integration into the global educational space” [3]. International academic mobility is important for achieving such goals. It enables students, teachers and researchers to study and work in other countries, exchange experience and form a common cultural and scientific base. Thus, it is thanks to the exchange of knowledge and mobility that international cooperation in biomedical engineering becomes a driving force for the transformation of the industry and increasing its impact on the quality of people’s lives.

The role of university science in the development of biomedical engineering is well illustrated by the experience of the Faculty of Biomedical Engineering (FBME) of Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. It shows how the principles of international cooperation can be implemented in practice. The faculty is actively working in three key areas: scientific research, educational activities and capacity building in the field of biosafety. An important example is participation in grant programs of the European

Union. In particular, within the framework of the EURIZON FELLOWSHIP PROGRAMME, the project “Improving professional communication on biosecurity and biohazard management in medicine, pharmacy and biotechnology” (2024-2025) is being implemented, which is aimed at solving urgent biosafety issues. This indicates the faculty’s ability to join international initiatives and work on problems of global importance [4]. No less significant is the faculty’s contribution to the development of international scientific communication. It organizes conferences, such as “Biosafety and Modern Rehabilitation Technologies”, and also publishes the Innovative Biosystems and Bioengineering Journal, which is indexed in Scopus (Q3). This confirms the high level of scientific publications and their compliance with international standards.

The systematic nature of the faculty's international activities is ensured by the work of the International Office, which coordinates cooperation with partners and supports the implementation of projects. Thus, FBME serves as an example of how university science can be a driving force for integration into the global scientific space and at the same time solve current problems of our time [4].

Conclusions. International cooperation in the field of biomedical engineering today is not a choice, but a necessity. Analysis of global trends, the use of open science and co-creation, harmonization of legislation with European standards, and active participation of universities in international projects create a solid foundation for the development of the industry. The experience of FBME shows that Ukrainian scientific institutions can not only receive knowledge and support, but also make their own contribution to the global system of biomedical engineering and safety.

REFERENCES

1. Chumachenko D. S., Malyshev V. V., Kovalenko V. V. Research of the world bioengineering market: introduction of biomedical engineering programs and market analysis. *Perspectives and innovations of science*. 2024. № 2(36). P. 1291–1307. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2\(36\)-1291-1307](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-2(36)-1291-1307)
2. De Maria C., Díaz Lantada A., Jämsä T., Pecchia L., Ahluwalia A. Biomedical engineering in low- and middle-income settings: analysis of current state, challenges and best practices. *Health and Technology*. 2022. Vol. 12, № 3. P. 643–653. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12553-022-00657-8>
3. Korohodova, O., Ponomarenko, Y., & Konovalova, N. (2025). Activation of international cooperation of higher education institutions in the conditions of globalization and crisis challenges. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*. № 10. Pp. 119–132. <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2025-10-119-132>
4. International Projects. Faculty of Biomedical Engineering. URL: <https://fbmi.kpi.ua/international-projects/>

ROMANENKO V. V.

PhD in Economics,
State Institution «H. M. Dobrov Institute for Research on Scientific and
Technological Potential and Science History of the NAS of Ukraine»,
Kyiv,

KO3AK.WELL@GMAIL.COM
<https://orcid.org/0000-0003-3483-56154>

STATE, INTERNATIONAL AND GLOBAL SUSTAINABLE DEVELOPMENT POLICY WITHIN GLOBAL PARADIGMS

The current stage of Humanity’s development is characterized by increasingly intensive, multi-layered, and multi-purpose interaction among individuals, communities, nations, and races as distinct macro-social categories. This accelerating integration creates the need for coherent theoretical frameworks capable of interpreting systemic interdependencies at the local, national, regional, and global levels. This demand is methodologically addressed in a classical set of global paradigms, systematically formulated in the analytical works of V. Rokocha, B. Odyaghailo, and V. Terekhov, particularly through six foundational approaches to the structure and dynamics of the global economy [1, pp. 13–18].

These paradigms may be presented as follows:

1. **Limits to Growth** argues that Humanity is approaching fundamental ecological and resource constraints; continued unrestricted economic expansion risks systemic collapse, requiring shifts in production models, consumption patterns, and environmental governance.

2. **Sustainable Development** emphasizes a balanced relationship between Humanity and Nature that aligns ecological integrity, economic viability, and social well-being, ensuring that present and future generations' needs are met.

3. **World-System Analysis** conceptualizes the global system as hierarchically differentiated into Core, Semiperiphery, and Periphery, where structural inequalities shape the flows of economic value, technological capabilities, institutional influence.

4. **Global Evolutionism** posits that systemic crises are inherent to complex social development but can be overcome through evolutionary breakthroughs in knowledge, management, and technological capacity.

5. **The Noosphere Concept** envisions Humanity as the principal geological force of the planet. The emergence of the noosphere represents a stage in which reason, science, and intellectual governance regulate the "Society – Nature" relationship on a planetary scale.

6. **Global Security and Global Challenges** concept identifies climate change, weapons of mass destruction, terrorism, environmental degradation, demographic imbalance, and technological vulnerability as interlinked risk complexes requiring coordinated international response and transnational mechanisms of security governance.

Within this methodological context, public policy at the state, international, and global levels must be aligned with strategies of long-term sustainability, systemic balance, and institutional adaptability.

From a policy perspective, the implications of these paradigms can be summarized as follows:

- **Limits to Growth:** domestic policy should advance environmental modernization, efficiency, and conservation; international policy should support collaborative resource management, ecological standards, and technological transition.

- **Sustainable Development:** domestic strategy must integrate economic competitiveness, social equity, and environmental stewardship; international participation should reinforce coordinated sustainability indicators, common environmental targets, and cooperative mitigation of anthropogenic risks.

- **World-System Perspective:** national policy should focus on strengthening scientific potential, technological autonomy, and competitiveness in global value networks; internationally, this requires engagement in partnerships that reduce systemic asymmetries and reinforce mutual development.

- **Global Evolutionism:** domestic institutions must promote production of knowledge, intellectual capital, and innovative research ecosystems; international engagement should include collaborative research networks, open scientific platforms, and global expert communication.

- **Noosphere Paradigm:** domestic governance should cultivate scientific culture, ecological responsibility, and civic intelligence; internationally, this implies long-term cooperation in climate science, biodiversity protection, and development of intelligent environmental monitoring systems.

- **Global Security and Global Challenges:** domestic systems must enhance preparedness, resilience, and institutional protection against environmental, economic, and technological threats; internationally, policy should support treaty-based cooperation, multilateral risk coordination, and systematic global-response frameworks.

- Synthesizing these conceptual approaches results in a unified strategic orientation toward sustainable global development, consistent with the analytical and methodological studies of Ukrainian researchers under the scientific supervision of M. Z. Zgurovskyi [2, pp. 5–9].

In **conclusion**, contemporary processes of global integration significantly expand the imperative for a coherent system of sustainability-oriented human development at all levels — from individual behavior to planetary governance.

REFERENCES

1. Global Economy: Paradigms and Paradoxes of Development. Monograph. Edited by V. V. Rokocha. Kyiv: KROK University of Economics and Law, 2017. 314 pages. [in Ukrainian].
2. Sustainable Development Analysis — Global and Regional Dimensions. Part 1: Global Analysis of Quality and Safety of Life (2019). International Science Council (ISC) and others. Project

scientific supervisor: M. Z. Zgurovskiy. Kyiv: Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute, 2019. 216 pages. [in Ukrainian].

ВНУКОВСЬКА О. Д.

здобувачка вищої освіти 1-го бакалаврського рівня, ФММ
us41.fmm.wnukowska.alexandra@gmail.com

КОРОГОДОВА О. О.

к.е.н., доцентка кафедри міжнародної економіки ФММ,
 КПІ ім. Ігоря Сікорського, Київ
korohodova.olena@iit.kpi.ua

МІЖНАРОДНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ПОСТВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Міжнародне інвестиційне співробітництво виступає системою економічних відносин, що формуються в результаті руху капіталу між країнами. Таке співробітництво є джерелом фінансових ресурсів, управлінських технологій, інновацій, доступу до глобальних ринків та підвищення продуктивності економіки. Для України воно стає фактором макроекономічної стабілізації та регіонального розвитку, оскільки дозволяє компенсувати втрату капіталу, відновити інфраструктуру та закласти основу для трансформації економіки відповідно до вимог ЄС та світових ринків [1, с. 135].

Особливо важливою є інвестиційна привабливість країни, яка визначається не лише ресурсним потенціалом, але й здатністю забезпечувати прозорі правила, захист інвестора, стабільність регуляторного середовища та можливість прогнозування економічних процесів. Сучасні підходи до оцінювання інвестиційної привабливості акцентують увагу на інтегральному характері цього поняття, яке охоплює інфраструктурні, соціальні, інституційні й технологічні показники. Як зазначають Скопенко та ін., інвестиційна привабливість формується на перетині політичної волі, інституційної спроможності держави та реальної готовності бізнесу забезпечувати ефективну реалізацію інвестиційних проєктів [4, с. 35]. Для України є актуальним не тільки нарощування обсягів інвестицій, а й системне підвищення якості інституцій, здатних працювати з міжнародними партнерами.

В даному контексті міжнародне інвестиційне співробітництво виявляється не тільки механізмом залучення капіталу, а й інструментом інтеграції України до глобальних економічних процесів. Міжнародний досвід свідчить, що країни, які після воєнних або економічних криз переходили до моделі відкритої інвестиційної політики, демонстрували значно швидші темпи економічного зростання. Така динаміка прямо пов'язана з ефектами, які виникають внаслідок реалізації інфраструктурних, логістичних та промислових проєктів, спрямованих на довгострокову модернізацію економіки. Для України особливо цінним є досвід держав Східної Європи, що довели ефективність поєднання інвестиційної лібералізації та інституційної реформи [3, с. 187].

Повоєнний період вимагає від України врахування специфічних ризиків, таких як політична нестабільність, загрози для інфраструктури, обмежений доступ до кредитних ресурсів і високі витрати на страхування інвестицій. Саме тому значна частина міжнародних інвестицій сьогодні спрямовується на моделі співфінансування за участю державних гарантій, фондів, механізмів European Fund for Sustainable Development Plus та інструментів, що передбачають розподіл ризиків між сторонами. Ukraine Investment Framework, представлений урядом України у співпраці з міжнародними партнерами, фактично є платформою, що узгоджує інтереси інвесторів, держави та бізнесу, пропонуючи чіткі механізми відбору та супроводу проєктів [4]. Це створює підґрунтя для залучення високотехнологічних компаній, модернізації логістики, трансформації енергетичної системи та відновлення промислових вузлів.

Міжнародне інвестиційне співробітництво має прямий вплив на формування нових ринків праці, модернізацію інфраструктури та перезапуск виробничих циклів, що у перспективі може забезпечити розвиток територій [1, с. 135]. Саме тому зростає роль партнерських моделей, за яких

міжнародні інвестори співпрацюють із державою, муніципалітетами та бізнесом, створюючи спільні індустріальні та логістичні проєкти. Важливим чинником інвестиційної динаміки є підтримка стартапів, які здатні швидко генерувати інноваційні рішення та інтегрувати Україну у глобальні технологічні мережі [2].

Отже, ефективність міжнародного співробітництва залежить від здатності України забезпечити передбачуване середовище для інвесторів, підвищити рівень інвестиційної привабливості, інтегрувати сучасні міжнародні механізми фінансування та забезпечити розвиток регіонів на засадах інклюзивності та сталості. З огляду на це, інвестиційна політика України має орієнтуватися на активну участь в глобальних економічних процесах, адаптацію світових практик та формування нової моделі партнерства між державою, бізнесом та міжнародними фінансовими структурами, що є важливою складовою довгострокового розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беляк і. Міжнародне інвестиційне співробітництво та його роль у повоєнному відновленні приморських територій України. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences. 2024. Т. 324, № 6. С. 133–137. URL: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-21> (дата звернення: 28.11.2025).
2. Моїсеєнко Т. Є., Корогодова О. О., Черненко Н. О., Глущенко Я. І. Структурні елементи формування і функціонування екосистеми стартапів в умовах четвертої промислової революції. Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія “Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм”. 2020. Вип. 11. С. 81–88. DOI: <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2020-11-09> (дата звернення: 28.11.2025).
3. Світове господарство і міжнародні економічні відносини : навч. посіб. За заг. ред. Т.В. Шталь. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 239 с. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23849>
4. Скопенко Н. С., Кириченко О. М., Левченко О. В. Інвестиційна привабливість: теоретичні підходи до визначення та напрями підвищення. Інвестиції: практика та досвід. 2025. № 7. С. 33–40. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.7.33> (дата звернення: 28.11.2025).
5. Ukraine Investment Framework: як залучити міжнародне фінансування у свій бізнес. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Міністерство економіки. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/94dadb57-1563-4986-addd-09a018c3535c?lang=uk-UA&title=UkraineInvestmentFramework-YakZaluchitiMizhnarodneFinansuvanniaUSviiBiznes> (дата звернення: 28.11.2025).

КАХНО А. В.

здобувач вищої освіти групи Е-41д,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Вінниця

Науковий керівник:

КУЛЬГАНІК О. М.

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,
м. Вінниця

az0965250128@gmail.com

ЯК ІННОВАЦІЇ ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ТРЕНДІВ У БІЗНЕСІ

Сьогоднішній бізнес швидко змінюється і інновації тут мають вирішальне значення. Вони не тільки допомагають компаніям працювати ефективніше, а й дають можливість створювати нові ідеї, продукти та послуги, які змінюють цілі галузі й встановлюють нові стандарти. Технології розвиваються дуже швидко, тому інновації значною мірою впливають на те, як компанії приймають рішення, планують свої кроки і позиціонуються на світовому ринку. Формування бізнес-трендів є складним процесом, у якому переплітаються зміни в технологіях, соціальні очікування, економіка та культура. Інновації виступають двигуном усіх цих змін, задають

напрямок і відкривають нові можливості для бізнесу. Інновації допомагають компаніям залишатися конкурентоспроможними, а саме, дають змогу швидко адаптуватися до змін, знаходити креативні рішення й пропонувати унікальні продукти чи послуги. Тож важливо розуміти, як саме інновації формують тренди і що це означає для бізнесу.

Одним із головних способів, якими інновації впливають на тренди, є оновлення технологій. Нові технології: штучний інтелект, блокчейн, Інтернет речей, хмарні сервіси, доповнена реальність – кардинально змінюють, як ми ведемо бізнес [1, с. 65]. Вони відкривають нові можливості для спілкування з клієнтами, керування ресурсами і створення продуктів. Наприклад, завдяки цифровим платформам і новим підходам у логістиці та оплатах розвинулася електронна комерція. Це призвело до того, що онлайн-магазини стали дуже популярними і змінили звички покупців. Так само в сервісах автоматизація на базі штучного інтелекту дозволяє компаніям швидко відповідати на потреби клієнтів і робити це персоналізовано.

Інновації також змінюють те, чого очікують споживачі. Сьогодні людям важливо не тільки отримати якісний товар, а й щоб сама покупка була цікавою, етичною і відповідальною по відношенню до довкілля. Компанії, які працюють над стійким розвитком, екологічним дизайном або етичними підходами, задають нові правила гри. Наприклад, популярність «зелених» продуктів зросла завдяки інноваціям у сфері відновлюваної енергетики та переробки, що в свою чергу відкриває нові ніші на ринку і стимулює конкуренцію [1, с. 71].

Ще одним важливим аспектом є інновації у бізнес-моделях. Традиційний підхід «купив і володієш» поступається моделям, заснованим на платформах, підписах або спільному користуванні. Компанії, які пропонують програмне забезпечення як послугу, дозволяють користуватися продуктом без його придбання. Це створює умови для більшої гнучкості та доступності. Фінансові технології теж змінюють ринок, широкого поширення набувають мобільні платежі, криптовалюта та цифрові гаманці [2].

Інновації впливають і на те, як ми керуємо бізнесом. Сучасні цифрові інструменти допомагають краще розуміти клієнтів, планувати маркетинг і приймати більш обдумані рішення. Великі дані дають змогу прогнозувати потреби і оптимізувати роботу компанії. З новими технологіями посилилася тенденція до дистанційної роботи та гнучких графіків, що зробило робочий процес більш мобільним і децентралізованим [1, с. 70].

Стартапи та інноваційні спільноти стають такими, де виникають багато свіжих ідей, які потім змінюють ринок. Соцмережі, стрімінги та мобільні додатки починалися як стартапи, а сьогодні є глобальними трендами. Екосистеми, що об'єднують університети, інвесторів та підприємців, допомагають інноваціям швидко поширюватися і змінювати різні сфери бізнесу. І, звісно, медіа та інтернет-платформи – потужні інструменти поширення нових ідей. Через соціальні мережі, блоги та відео тисячі людей дізнаються про нові продукти, які швидко стають популярними. Часто саме завдяки ефекту вірусності з'являються потужні тренди [2].

Проте не варто забувати, що надмірне захоплення новинками може призвести і до таких проблем як: втрата фокусу на споживачах, технічні труднощі або етичні перешкоди. Тому бізнесу важливо знайти баланс між інноваціями і стабільністю, а також дбати про соціальну відповідальність і сталий розвиток. Інновації мають приносити користь у довгостроковій перспективі, а не бути просто модним трендом.

Підсумовуючи, інновації – це потужний рушій бізнес-трендів, що відкриває нові шляхи розвитку, змінює уявлення споживачів, трансформує бізнес-моделі і підходи до управління. Вони дають компаніям шанси адаптуватися до змін і виграти у конкуренції. Водночас для успіху потрібна зважена стратегія, увага до потреб ринку і відповідальний підхід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Slavhorodska K. Innovation as a catalyst for business transformation. *Economic sustainability and business practices*. 2024. Vol. 1, no. 1. P. 64–73. URL: <https://doi.org/10.21272/esbp.2024.3-08>.
2. Команда YC.Market. Перевага інновацій | Блог YC.Market. YC.Market. URL: <https://blog.youcontrol.market/pierievagha-innovatsii/>.

КІЛЬЧЕВСЬКА С. Ю.здобувачка вищої освіти 1-го бакалаврського рівня, ФММ,
КПП ім. Ігоря Сікорського,
м. Київ**КОРОГОВА О. О.**к.е.н., доцентка кафедри міжнародної економіки ФММ,
КПП ім. Ігоря Сікорського,
м. Київkilchevskasofia3@gmail.com

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Інвестиційна активність бізнесу сьогодні є однією з ключових передумов відновлення модернізації української економіки. В умовах війни, трансформації ринку та переходу до європейських стандартів саме інвестиції визначають, чи зможе країна втримати конкурентоспроможність та забезпечити сталий розвиток у середньостроковому й довгостроковому періоді. Актуальність теми зумовлена також сучасними глобальними тенденціями, серед яких лібералізація капітальних потоків, активізація міжнародних інвестиційних угод та посилення вимог до інклюзивності й екологічної відповідальності інвестицій. У цьому контексті особливого значення набувають інвестиції транснаціональних корпорацій у інноваційну діяльність, що реалізуються через сучасні моделі та інструменти підтримки технологічного розвитку [1].

Поточний інвестиційний клімат в Україні є досить суперечливим. З одного боку, країна перебуває в умовах воєнної агресії, що формує високі ризики та стримує як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів. З іншого боку, уряд впроваджує низку заходів з лібералізації, які наближують Україну до світових стандартів інвестиційної політики. У 2024 році Україна, як і ряд інших держав, здійснила пом'якшення валютних обмежень та спростила умови для притоку прямих іноземних інвестицій, що є важливим кроком у напрямку стабілізації та підвищення прозорості інвестиційного середовища [2].

Важливо враховувати, що міжнародний інвестиційний ландшафт поступово змінюється. Сучасні міжнародні інвестиційні угоди все частіше включають положення щодо інклюзивності, тобто залучення до економічної активності тих груп, які традиційно були менш захищені. Такі угоди спрямовані на підтримку малих і середніх підприємств (МСП), посилення гендерної рівності, розширення прав молоді, осіб з інвалідністю та місцевих громад. Подібні тенденції особливо важливі для України, де МСП становлять основу економіки, а питання соціальної інтеграції набувають особливого значення у період відновлення. Вже наявні приклади, такі як Модернізована Угода про вільну торгівлю між Канадою та Україною (2022) [3], підтверджують той факт, що міжнародні партнери очікують від України дотримання високих соціальних стандартів, що також впливатиме на майбутню інвестиційну активність. Водночас перспективним напрямком є посилення міжнародного співробітництва для підвищення інвестиційної привабливості енергетичних підприємств України, що має стратегічне значення для розвитку національної економіки [4].

Окрему роль у формуванні інвестиційного клімату відіграють екологічні вимоги. Україна, як і країни Латинської Америки та Африки, активно розглядає або впроваджує механізми ціноутворення на викиди вуглецю, зокрема, вуглецевий податок чи системи торгівлі викидами. Такі політичні інструменти стають поширеними у світі, адже вони стимулюють бізнес модернізувати виробництво, переходити до енергоефективних технологій та відповідати міжнародним екологічним стандартам. Для України це водночас виклик і можливість: з одного боку, введення вуглецевого регулювання може підвищити собівартість продукції у певних секторах; з іншого здатне залучити «зелені» інвестиції, на які зараз орієнтується ЄС [4].

Попри позитивні тенденції лібералізації та інтеграції в глобальні економічні процеси, українська економіка продовжує стикатися зі значними труднощами. Найсерйознішими перешкодами залишаються воєнні ризики, руйнування інфраструктури та логістичні проблеми.

Підприємства часто змушені працювати в умовах нестабільності, що ускладнює планування та стримує від реалізації довгострокових інвестиційних проєктів. Також важливим фактором є нестача фінансових ресурсів: високі кредитні ставки, складність отримання позик та обмежений доступ до міжнародних ринків капіталу створюють додаткові бар'єри. Окремим викликом стає побудова моделей управління військовими відходами, що утворюються в умовах війни, адже їх ефективне вирішення прямо впливає на екологічну безпеку та інвестиційну привабливість країни [4].

Отже, інвестиційна активність бізнесу в Україні формується під впливом комплексної взаємодії внутрішніх викликів і глобальних тенденцій. Для підвищення обсягів інвестицій необхідно продовжувати курс на лібералізацію, забезпечувати прозорість, зміцнювати правову систему та створювати сприятливі умови для інклюзивного й екологічного розвитку. За умови ефективного використання реформаційного потенціалу інвестиції можуть стати ключовим інструментом економічного відновлення та модернізації України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Моїсєєнко, Т. Є., Корогодова, О. О., Черненко, Н. О., & Глушенко, Я. І. (2025). Інвестиції ТНК у інноваційну діяльність: моделі та інструменти. Здобутки економіки: перспективи та інновації, (18). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15570537>
2. United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). World Investment Report 2025. Geneva: UNCTAD, 2025. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2025_en.pdf (дата звернення: 28.11.2025).
3. Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою. Документ 124_001-23. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124_001-23#Text
4. Korohodova Olena, Dudchenko Iryna, Fedotov Oleksii. Directions for enhancing international cooperation to improve the investment attractiveness of Ukraine's energy enterprises in the context of national economic development. / O. Korohodova, I. Dudchenko, O. Fedotov. Успіхи і досягнення у науці. Серія «Економіка». 2024. -Вип. 6(34). -С. 255-267. [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4\(4\)-634-645](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-4(4)-634-645)
5. Marchenko, V., Hrechko, A., Korohodova, O., Kuzminska, N., Osetskyi, V., Shutuyuk, V., Danilova, E. (2022). Construction of models for managing military waste generated under the conditions of war. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies, 6 (13 (120)), 6–19. doi: <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2022.268283>

КОСОВСЬКА В. В.

кандидат економічних наук, доцент

Національний університет «Львівська політехніка»,

м. Львів

vira.v.kosovska@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0001-6627-1856>

КАЛИТА М.

Магістр,

Національний університет «Львівська політехніка»,

м. Львів

mykhailo.kalyta.pt.2020@lpnu.ua

СТРУКТУРА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ ТРАНСПОРТНИМИ ПОСЛУГАМИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах розвитку економіки України особливої уваги набуває питання розширення участі українських підприємств на міжнародних ринках логістичних послуг. Відомо, що ринок послуг формує понад дві третини глобальної економіки, а тому обмін послугами стимулює технологічний розвиток, цифровізацію логістичних процесів і підвищення мобільності населення та бізнесу. У сучасних умовах країни, що розвиваються, дедалі активніше

використовують торгівлю транспортними та супутніми логістичними послугами як інструмент подолання структурних дисбалансів, модернізації інфраструктури, розширення транзитного потенціалу та диверсифікації експортних потоків.

Попри те, що потенціал розвитку торгівлі послугами доступний кожній державі, лише країни зі сприятливими інституційними умовами, конкурентоспроможною транспортною інфраструктурою та ефективним регулюванням можуть претендувати на роль регіональних хабів у сфері транспортних послуг. Саме ефективність функціонування внутрішнього ринку транспортних послуг прямо визначає рівень логістичної конкурентоспроможності країни та її здатність зміцнювати позиції на світовому ринку, що є особливо важливим для України в умовах інтеграційних процесів і змін глобальних ланцюгів поставок.

Для оцінки зовнішньої торгівлі транспортного сектору України доцільно розглянути динаміку експортно-імпортних операцій транспортних послуг протягом 2020-2024 рр. (табл.1, табл.2.) [1].

Таблиця 1

Обсяги імпорту послуг Україною протягом 2020-2024 рр., млн дол.

Найменування послуги згідно із КЗЕП	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Транспортні послуги, у тому числі:	4988,4	4657,5	3140,3	3375,9	3708,1
Послуги морського транспорту	606,0	616,8	276,6	304,4	453,0
Послуги річкового транспорту	25,8	36,4	79,1	50,0	18,0
Послуги повітряного транспорту	802,2	1045,3	384,1	393,9	489,3
Послуги залізничного транспорту	405,2	461,8	173,7	224,0	225,6
Послуги автомобільного транспорту	339,8	413,3	445,7	530,1	551,5
Послуги трубопровідного транспорту	2443,2	1664,3	1499,7	н/д	н/д
Інші допоміжні та додаткові транспортні послуги	320,1	351,4	236,0	283,9	320,4
Послуги поштової та кур'єрської служби	46,3	68,1	45,4	н/д	65,8

Упродовж 2020–2024 рр. експорт транспортних послуг України зазнав істотних структурних змін. Якщо у 2020 р. основу експорту формували трубопровідні послуги з часткою майже 50 %, то після 2022 р. їх домінування різко скоротилося через обмеження транзиту енергоносіїв. Загальний обсяг транспортних послуг за цей період зазнав значних коливань, зокрема після падіння у 2022 р. до 31,8 % їх частка в експорті послуг почала відновлюватися, досягнувши у 2024 р. 36,9 %. Найчутливішими до зовнішніх шоків виявилися морські, річкові й залізничні перевезення, тоді як автомобільний транспорт став ключовим компенсатором логістичних втрат, збільшивши обсяги експорту більш ніж на 60 %.

Позитивною тенденцією є зростання ролі допоміжних транспортних та логістичних сервісів, що свідчить про поступове ускладнення структури ринку та підвищення попиту на супутні послуги — експедирування, складське обслуговування, логістичну підтримку. Водночас відновлення морського та повітряного транспорту у 2023–2024 рр. вказує на поступове формування нових коридорів і моделей міжнародного співробітництва.

Аналіз динаміки імпорту транспортних послуг України у 2020–2024 рр. свідчить про суттєву зміну структури зовнішніх логістичних потреб держави (табл.2). Найбільш помітним є зростання ролі автомобільного транспорту та допоміжних логістичних сервісів, що стало відповіддю на перебудову традиційних маршрутів після 2022 р. та інтеграцію України в європейські транспортні коридори.

Таблиця 2

Обсяги імпорту послуг Україною протягом 2020-2024 рр., млн дол.

Найменування послуги згідно із КЗЕП	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Транспортні послуги, у тому числі:	1061,0	1777,6	1200,3	1199,4	1496,8
Послуги морського транспорту	309,9	597,7	488,4	332,1	482,2
Послуги річкового транспорту			4,6		9,6
Послуги повітряного транспорту	319,9	566,8	199,4	148,6	167,9
Послуги залізничного транспорту	197,4	270,2	138,8	214,4	237,8
Послуги автомобільного транспорту	176,5	236,6	254,0	334,8	370,8
Послуги трубопровідного транспорту	0,0	0,0	0,8		
Інші допоміжні та додаткові транспортні послуги	27,6	48,5	87,9	136,1	194,5
Послуги поштової та кур'єрської служби	28,2	56,4	24,1	17,7	23,9

Натомість повітряний транспорт зазнав різкого скорочення, тоді як морські перевезення проявили високу мінливість через обмеження функціонування портів. Поступове збільшення імпорту сервісів із високою доданою вартістю свідчить про ускладнення логістичних процесів, підвищення технологічних вимог та посилення залежності бізнесу від міжнародної інфраструктури.

Отже, аналіз імпорتنих та експортних потоків транспортних послуг України у 2020–2024 рр. демонструє суттєву зміну логістичної системи країни, викликану глобальними та геополітичними факторами. Обидві складові зазнали структурної трансформації, зокрема традиційні види транспорту поступово втратили домінуючі позиції, натомість зросла роль автомобільних перевезень, мультимодальних логістичних рішень та допоміжних сервісів. Подальший розвиток зовнішньої торгівлі транспортними послугами залежатиме від модернізації інфраструктури, стабільності міжнародних коридорів і здатності країни забезпечити конкурентоспроможні умови для логістичних операторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна служба статистики України: веб-сайт. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>

ЛИСЮК А. М.

курсант ННІ1-24-203Пр,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

м. Кам'янець-Подільський

artemlysuk167@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-2926-9922>

ПРОЗОРІСТЬ ТА ПІДЗВІТНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: МЕХАНІЗМИ КОНТРОЛЮ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У МІЖНАРОДНІЙ ВЗАЄМОДІЇ

Міжнародні поліцейські організації, як-от Інтерпол та Європол, відіграють ключову роль у забезпеченні глобальної безпеки та боротьбі з транснаціональною злочинністю. Однак, їхня діяльність, пов'язана з обміном конфіденційною інформацією та широкими дискреційними повноваженнями, створює потенційні ризики корупції та зловживання владою. Забезпечення прозорості та підзвітності цих структур є критично важливим для збереження їхньої легітимності та ефективності. Правовою основою для контролю слугують як міжнародні договори, так і внутрішні нормативно-правові акти (далі - НПА) самих організацій. Головні механізми контролю

зосереджені на трьох основних напрямках, таких як внутрішній аудит та етичні кодекси, зовнішній незалежний нагляд, а також спеціальні процедури обробки даних.

Внутрішній аудит є дуже важливим способом контролю діяльності підрозділів і є першою лінією захисту від корупції [1, с. 126]. Вони включають обов'язкові Кодекси поведінки та системи внутрішнього фінансового аудиту. Наприклад, в Інтерполі діє Кодекс поведінки для посадових осіб Code of Conduct for Officials [2], який встановлює суворі стандарти чесності, неупередженості та конфіденційності, вимагаючи від співробітників уникати конфліктів інтересів. Внутрішній контроль здійснюється через Офіс внутрішнього нагляду, який регулярно проводить фінансові та операційні перевірки, оцінюючи відповідність діяльності організації її статутним цілям та фінансовим правилам. Ці перевірки мають на меті не лише виявлення зловживань, але й оцінку ефективності використання ресурсів, що є невід'ємною частиною фінансової підзвітності.

Крім того, в обох організаціях існують чіткі дисциплінарні процедури та системи захисту викривачів. Ці механізми, закріплені у внутрішніх НПА про персонал, забезпечують можливість притягнення співробітників до відповідальності за порушення Кодексу поведінки, зокрема за корупційні дії. Захист викривачів, які повідомляють про неправомірні дії, є ключовим елементом, що стимулює внутрішню прозорість, гарантуючи, що інформація про можливі порушення може бути донесена до вищого керівництва без загрози помсти.

Що до зовнішнього контролю, то це контроль, надвідомчий який є життєво необхідним для забезпечення незалежності та об'єктивності оцінки діяльності міжнародних поліцейських структур [3, с. 53]. Європол, як агентство Європейського Союзу, підлягає нагляду з боку Європейського Парламенту та Ради ЄС, що закріплено у Регламенті (ЄС) 2016/794 [4], про Європейське агентство зі співробітництва правоохоронних органів. Парламент та Рада здійснюють політичний контроль, зокрема, щодо затвердження бюджету та стратегії. Крім того, Європол підзвітний Європейському суду аудиторів щодо фінансового управління. У свою чергу, Інтерпол звітує перед своєю Генеральною Асамблеєю, яка складається з делегатів країн-членів і є найвищим керівним та контролюючим органом.

Важливим зовнішнім елементом є також робота зовнішніх аудиторів. В обох організаціях зовнішній аудит фінансової звітності проводиться незалежними аудиторськими компаніями або вищими аудиторськими установами держав-членів. Публікація річних звітів та фінансової інформації посилює їхню підзвітність перед урядами та громадськістю. Цей рівень зовнішньої перевірки запобігає приховуванню фінансових зловживань та забезпечує дотримання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової прозорості.

Найбільші ризики зловживань у міжнародній поліцейській взаємодії пов'язані з використанням потужних баз даних та обміном інформацією. Для контролю за цим процесом в Інтерполі діє Комісія з контролю за файлами Інтерполу. Це незалежний, статутно закріплений у ст. 36 Статуту Інтерполу [5], контрольний орган, який забезпечує, щоб обробка персональних даних відповідала правилам Інтерполу, зокрема Загальним правилам Інтерполу щодо обробки даних.

Аналогічно, в Європолі контроль за обробкою даних здійснюється Офіцером із захисту даних та Європейським інспектором із захисту даних (EDPS), відповідно до положень Регламенту (ЄС) 2016/794 [4]. Ці органи контролюють законність збору, зберігання та використання персональних даних, що передаються державами-членами, забезпечуючи, щоб поліцейське співробітництво не порушувало фундаментальне право на захист персональних даних. Ефективність цих механізмів, закріплених у НПА обох організацій, є запорукою того, що міжнародна взаємодія залишається інструментом боротьби зі злочинністю, а не засобом корупційного чи політичного переслідування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Колос І.В., Радіонова Н.Й. Внутрішній аудит як інструмент підвищення ефективності діяльності підприємства. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2013. Вип. 1 (25). С. 126-140. URL: <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/3443/3/28528-81416-1-PB.pdf>.
2. Code of Conduct for Officials. URL: <https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/about/legal/OECD-Code-of-Conduct-2017.pdf>

3. Ключев О. М. Поняття та сутність контролю, що здійснюється правоохоронними органами. *Юридична наука і практика*. 2011. № 1. С. 52-56. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ad4ef047-3ef6-42c6-a06a-9bb55775e295/content>.

4. Регламенті (ЄС) 2016/794. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/794/oj/eng>.

5. Статут Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол від 13.06.1956 № 995_142. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_142.

ЛУСЬ А. О.

магістрант МЕМ,

Державний університет «Житомирська політехніка»,

м. Житомир

nastalus7@gmail.com

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ТОРГОВЕЛЬНІ МЕРЕЖІ

У сучасних умовах глобалізації розвиток світової економіки характеризується виникненням мережових структур з добре інтегрованими вертикальними та горизонтальними зв'язками, які набули широкого розповсюдження в секторі торгівлі. Діяльність глобальних торговельних мереж перетворилася на ключовий фактор, що впливає на структуру торгівлі, зокрема змінюючи організаційні форми та управлінські моделі, шляхи дистрибуції, а також безпосередньо позначаючись на промислових процесах, перевагах споживачів та звичках покупців. Торговля вже давно є однією з пріоритетних галузей економіки у більшості розвинених країн, а міжнародні торговельні мережі демонструють домінуючий вплив, стаючи вирішальними гравцями на світовому ринку та посилюючи конкурентну боротьбу за клієнта. Розширення масштабів діяльності є складовою торговельної стратегії всіх великих компаній, які діють, керуючись стратегіями обмеженого зростання або злиття та поглинання [1].

На нинішньому етапі розвитку суспільства економічний прогрес значною мірою визначається глобалізаційними процесами, що формують нові тренди у сфері міжнародної економічної взаємодії. Під впливом глобалізації міжнародна торгівля набуває нових характеристик і динаміки, що свідчить про її адаптацію до сучасних викликів.

Торгівля товарами та послугами на міжнародній арені опинилася під значним впливом процесів глобалізації та інтеграції. У цьому контексті її можна розглядати як багаторівневу систему, на яку суттєво впливають науково-технічні досягнення, що сприяють розвитку як на макро-, так і на мікрорівнях економіки [2].

У сучасних умовах глобалізації торговельні мережі стають стратегічно важливим елементом світової економіки, демонструючи здатність до адаптації та інтеграції на різних рівнях. Цей процес підкріплюється інтенсивною діджиталізацією та розвитком мережових структур із вертикальними та горизонтальними зв'язками, що формуються за рахунок обміну технологіями, інтеграції ланцюгів постачання та об'єднання ресурсів для підвищення конкурентоспроможності. Торгові мережі не лише забезпечують ефективний розподіл товарів і послуг, але й впливають на організаційні структури, моделі поведінки покупців і розвиток нових каналів дистрибуції.

У період 2022–2024 років глобалізація продовжує визначати напрямки розвитку світової економіки, зокрема трансформуючи міжнародні торговельні мережі. Цей процес супроводжується значними змінами, що охоплюють як економічні, так і соціальні аспекти. Враховуючи виклики, які принесла пандемія COVID-19, а також постійні зміни в геополітичній ситуації, торговельні мережі пристосовуються до нових реалій. Одним із найважливіших факторів є стрімка цифровізація, що охоплює більшість секторів економіки, зокрема сферу торгівлі. Завдяки новітнім технологіям, компанії значно зменшують витрати на логістику, покращують ефективність управління постачаннями та оптимізують дистрибуцію товарів на глобальних ринках.

За даними ООН, у 2023 році обсяг електронної комерції перевищив 5 трильйонів доларів США, що підкреслює роль онлайн-торгівлі в економіці. Великі компанії, такі як Amazon та Alibaba, активно впроваджують інноваційні технології для управління своїми ланцюгами постачання та покращення досвіду клієнтів. Штучний інтелект, зокрема, використовується для

автоматизації процесів логістики та створення персоналізованих пропозицій для покупців. Це дозволяє компаніям значно підвищити свою конкурентоспроможність і вплив на міжнародні ринки. Більше того, торговельні мережі стають все більш глобалізованими, адже вони відображають взаємодію між різними країнами та регіонами світу, стимулюючи розвиток як малого, так і середнього бізнесу [3].

Однією з найбільших змін є перерозподіл глобальних ланцюгів постачання. Пандемія та війна в Україні стали важливими чинниками, які суттєво вплинули на світові торговельні потоки. Після 2022 року компанії все частіше скорочують дистанцію між виробниками та споживачами, розвиваючи нові логістичні рішення. Це включає використання безпілотних транспортних засобів, а також автоматизацію складських і виробничих процесів. В умовах змінюваних глобальних викликів, таких як енергетична криза та обмеження у поставках, компанії прагнуть досягти гнучкості та швидкості у своїх торговельних процесах [4].

У відповідь на сучасні проблеми глобалізація також сприяє розвитку міжнародних торгових угод та блоків. У 2023 році важливим елементом торгівлі став Регіональний всеосяжний економічний партнер (RCEP), який об'єднав понад 15 країн Азії. Ця угода дозволяє зменшити митні бар'єри та стимулювати зростання регіональної торгівлі, що є важливим аспектом для забезпечення стабільності економічних відносин у період економічної нестабільності. Водночас геополітична ситуація в Україні та інших частинах світу спричинила необхідність переосмислення торговельних стратегій, зокрема щодо постачань енергоносіїв та інших стратегічних товарів.

Підвищення ефективності управління торгівлею через інноваційні технології, зокрема застосування штучного інтелекту та автоматизації, стало важливим фактором для розвитку глобальних торговельних мереж. Згідно з прогнозами Міжнародної організації праці, до 2024 року понад 40% міжнародних компаній будуть активно використовувати AI для управління запасами та логістикою, що дозволить не тільки скоротити витрати, а й підвищити швидкість доставки товарів та оптимізувати попит. Такий розвиток тенденцій дозволяє створити більш гнучкі та адаптивні мережі постачання, які відповідають вимогам сучасного ринку.

Незважаючи на економічні труднощі, глобалізація стимулює розвиток міжнародних торговельних мереж через угоди, як-от Угода про вільну торгівлю між ЄС та Україною, що сприяють зростанню товарообігу і підтримують малий та середній бізнес. Розвиток інтернет-торгівлі змушує компанії адаптувати мультиканальні стратегії, зокрема великі бренди, як Nike і Adidas, розвивають онлайн-платформи для прямої взаємодії з покупцями, знижуючи витрати, а платформи, як Amazon та AliExpress, змінюють розподіл ринку серед посередників [3].

Таким чином, можна сказати, що глобалізація в умовах 2022–2024 років стала важливим рушієм трансформацій у міжнародній торгівлі. Цифровізація, автоматизація, розвиток нових торгових блоків та адаптація до геополітичних реалій стають основними чинниками, що формують сучасні глобальні торговельні мережі. Водночас важливість адаптації до нових економічних викликів, таких як зміна моделей споживчої поведінки та необхідність сталого розвитку, буде лише зростати в майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кононенко Л. В., Назарова Г. Б., Шишкіна Т. М. (2022). Трансформування міжнародної торгівлі в умовах глобалізації і цифровізації економіки, 2022. С. 23.
2. Бут-Гусаїм О. Г. Умови та вплив глобалізаційних перетворень на діяльність бізнес-структур. Бізнес Інформ, 2024. №1. С. 29–45. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-1_0-pages-29_45.pdf. (дата звернення: 08.11.24).
3. Поплюйко Д. Ю. Інноваційні стратегії розвитку міжнародних компаній в умовах глобалізації. Полтавський університет економіки і торгівлі, 2024. С. 56–57.
4. Хіщов Т. О. Тенденції розвитку світового ринку логістичних послуг. Національний авіаційний університет, 2024. С. 15–17.

ПРИЙМАЧУК О. В.

викладач,

ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»,

м. Ковель

Olesaprijmacuk371@gmail.com

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА, НАУКИ ТА ОСВІТИ

Після 2020 року українська діаспора стала одним із найдієвіших зовнішніх факторів, що впливають на становлення міжнародних наукових зв'язків України. Її вплив визначається не чисельністю, а якістю залучених фахівців, які працюють у дослідницьких центрах, інноваційних лабораторіях та університетах країн ЄС, Північної Америки та Азії. Саме ця частина діаспори формує канали, через які українські науковці отримують доступ до нових методологій, дослідницьких інфраструктур та міжнародних фінансувань.

У 2023 році було докладно проаналізовано діяльність ініціативи Ukrainian Science Diaspora, що об'єднує українських учених більш ніж із 30 держав і вибудовує стабільні комунікаційні механізми між українськими та іноземними університетами [1]. Динаміка її роботи свідчить про перехід від епізодичних контактів до структурованої співпраці: координація спільних дослідницьких груп, створення тематичних академічних кластерів, формування спільних заявок на гранти Horizon Europe. Цінність таких мереж полягає в тому, що вони не тільки підтримують науковців, які виїхали за кордон, а й створюють умови для залучення університетів України до глобальної дослідницької екосистеми. Паралельно зростає роль діаспорних організацій як посередників між державними інституціями України та іноземними партнерами. Огляд програм 2024 року демонструє, що саме діаспора ініціює значну частину нових форматів співпраці: аналітичні проекти щодо розвитку освітньої дипломатії, підтримка міжнародної акредитації українських освітніх програм, консультативний супровід участі університетів у міжнародних рейтингах [2]. Діаспорні експертні групи також допомагають адаптувати українську освітню політику до вимог європейського простору вищої освіти, що суттєво впливає на зміст реформ університетського сектору.

Особливо показовим є залучення діаспори до проектів, пов'язаних із післявоєнним відновленням України. Робочі групи, об'єднані навколо провідних університетів та аналітичних центрів, працюють над темами цифрової реконструкції регіонів, модернізації системи професійної освіти, зміцнення інноваційних кластерів та підтримки високотехнологічного підприємництва. У дослідженні 2023 року підкреслено, що діаспора виконує функцію генератора рішень, оскільки її представники мають реальний досвід роботи у зрілих наукових і технологічних екосистемах [3]. Саме вони формують бачення реформ, орієнтованих не на короткострокову підтримку, а на довгострокове структурне оновлення. Помітною є також діяльність освітніх ініціатив діаспори. Українські школи та культурно-освітні центри за кордоном перетворилися на майданчики, де формуються не лише мовні компетентності, а й нові підходи до викладання українських студій. За підтримки діаспорних академічних спільнот у провідних університетах Європи та Північної Америки відкриваються курси та кафедри, присвячені Україні; організовуються літні школи, інтенсиви з української мови, історії та культури; створюються мовно-освітні цифрові платформи для дітей і студентів.

Нові діаспорні проекти багато роблять для освіти. Мережа Ukrainian Global University об'єднує понад п'ятдесят світових університетів і створює для українських студентів можливості академічної мобільності, дистанційного навчання та участі у міжнародних інтелектуальних програмах. Культурні та наукові проекти діаспори значно посилюють видимість України у світі. Фестивалі Ukrainian Days in Europe, День української спадщини у Канаді, театральні та кінопроекти у Лондоні, Берліні та Нью-Йорку є яскравими прикладами культурної дипломатії, яка допомагає формувати позитивний імідж країни.

Таким чином, українська діаспора не є периферійною спільнотою, що лише підтримує культурний зв'язок з Україною. Вона виконує функції аналітичного, наукового та інституційного ресурсу. Її представники включені в процеси ухвалення рішень у міжнародних наукових програмах, формуванні дослідницьких консорціумів, розробленні освітніх стратегій та технологічних політик. Завдяки цьому з'являються інструменти, які дозволяють Україні не лише долучатися до глобальних процесів, а й пропонувати власні інтелектуальні продукти й підходи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Polishchuk Y., Lyman I., Chugaievska S. The “Ukrainian Science Diaspora” initiative in the wartime. *Problems and Perspectives in Management*, Vol. 21, № 2 (SI), 2023, pp. 153-161. https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/18011/PPM_2023_02%28si%29_Polishchuk.pdf

2. Токарська А. В. Аналіз програм та ініціатив співпраці України з українською діаспорою. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. №3 (20). 2024. с. 186-205. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/272166/1/1841170062.pdf>

3. Adema J. (ed.). The role of the diaspora for the recovery of Ukraine. *Econstor Working Paper*. 2023. Available at : <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/272166/1/1841170062.pdf>

СЮСЮКАЛО В. Ю.

здобувач вищої освіти,

Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

м. Дніпро

veronikasusukalo913@gmail.com

Науковий керівник:

ОБУШЕНКО Н. М.

професор кафедри цивільно-правових дисциплін,

доктор юридичних наук, професор,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

м. Дніпро

380958856077@ukr.net

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ У РЕГУЛЮВАННЯ РОБОЧОГО ЧАСУ ТА ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ДИРЕКТИВ ЄС): НЕОБХІДНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ

Впровадження європейських стандартів у сфері регулювання робочого часу й часу відпочинку є одним із ключових напрямів модернізації українського трудового законодавства, що зумовлено стратегічним курсом України на європейську інтеграцію та необхідністю відповідати сучасним соціально-трудовим стандартам міжнародного права. Директива 2003/88/ЄС та пов'язані з нею акти Європейського Союзу формують фундаментальні принципи організації праці, спрямовані на забезпечення безпеки, здоров'я та добробуту працівників, що повністю відповідає конституційним гарантіям і міжнародним зобов'язанням України.

Необхідність імплементації цих стандартів зумовлена, передусім, загальносвітовими тенденціями гуманізації праці, посиленням ролі безпеки та здоров'я в трудовому процесі, розвитком гнучких форм зайнятості та модернізацією ринку праці. Європейські підходи передбачають чітко визначені норми щодо максимальної тривалості робочого тижня, мінімальної тривалості щоденного й щотижневого відпочинку, правил нічної роботи, особливостей перерв, відпусток, а також принципів захисту працівників, зайнятих у нетипових умовах. Їх адаптація дозволяє підвищити якість регулювання трудових відносин, забезпечити рівень соціального захисту, що відповідає практиці розвинених європейських країн, та зміцнити конкурентоспроможність українського ринку праці.

Питання адаптації українського законодавства до вимог Європейського Союзу безпосередньо пов'язане з тим, що концепція організації робочого часу постійно змінюється під впливом зовнішніх факторів. Це підкреслює і В. С. Ткаченко, зазначаючи: «ми маємо розуміти, що норми робочого часу не є статичними, а навпаки, можуть змінюватися, щоб відповідати різним політичним, економічним і соціальним викликам майбутнього, як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі» [1, с. 301].

Необхідність імплементації європейських стандартів зумовлюється не лише прагненням до інтеграції в єдиний ринок ЄС, але й реальними змінами на українському ринку праці. При цьому слід погодитись із думкою Л. В. Єрофеєнко, що: «європейські норми відображають найкращий досвід регулювання трудових відносин, особливо в умовах технологічного розвитку. Адаптація

законодавства дозволить реформувати ринок праці в Україні та реалізувати його потенціал» [2, с. 1138].

У процесі адаптації українського законодавства поступово формується тенденція до зближення національних норм із підходами, прийнятими в державах-членах ЄС, однак ці зміни стикаються з низкою інституційних та практичних бар'єрів.

Директива 2003/88/ЄС встановлює мінімальні стандарти щодо максимальної тривалості робочого тижня (48 годин разом з надурочними), щоденного та щотижневого періодів відпочинку, щорічної оплачуваної відпустки не менш ніж 4 тижні, а також вимоги до перерви у роботі, нічної праці й роботи у змінному режимі [3]. Українське законодавство у багатьох випадках містить норми, які формально відповідають цьому мінімуму, наприклад, встановлення 40-годинного робочого тижня (ст. 50 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП)), щорічної основної відпустки не менш як 24 календарні дні (ст. 75 КЗпП), обмеження тривалості надурочних робіт (ст. 65 КЗпП) [4].

Водночас на практиці виникає проблема застосування цих гарантій у гнучких формах зайнятості. Однією з найбільших проблем інтеграції цих стандартів є колізія між гнучкістю та контролем. Директива 2003/88/ЄС вимагає чіткого обліку робочого часу, зокрема й при дистанційній роботі. В Україні ж облік часу у таких моделях часто носить формальний характер або не ведеться взагалі.

Додатковою складністю є наявність воєнного стану, під час якого окремі гарантії працівників можуть обмежуватися, а зміни щодо робочого часу регулюються спеціальним законом «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» (2022 р.).

Незважаючи на ці перешкоди, поступова гармонізація українського законодавства з директивами ЄС є не лише юридичною вимогою Угоди про асоціацію, а й соціальною необхідністю. Її реалізація повинна ґрунтуватися на комплексному підході: оновленні національного законодавства, впровадженні електронних систем обліку праці, посиленні державного нагляду, розвитку культури дотримання трудових прав та врахуванні особливостей воєнного і післявоєнного періоду.

Отже, впровадження європейських стандартів у регулювання робочого часу та часу відпочинку є стратегічним чинником формування цивілізованої ринкової економіки та сучасних трудових відносин в Україні. Воно сприяє підвищенню рівня захищеності працівників, наближенню України до соціальних стандартів ЄС, забезпеченню сталого розвитку сфери праці та підвищенню якості трудового життя. Подолання наявних проблем імплементації вимагає активної взаємодії держави, роботодавців, профспілок та експертного середовища, що дозволить створити ефективну, гнучку та людиноцентричну систему правового регулювання праці відповідно до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткаченко В. С. Виклики щодо правового регулювання робочого часу в ЄС. *Право і суспільство* № 1 / Т. 2. 2024. С. 300-305. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2024/1_2024/part_2/47.pdf (дата звернення: 26.11.2025).
2. Єрофеєнко Л. В. Адаптація трудового законодавства України до європейських стандартів щодо захисту прав працівників / Л. В. Єрофеєнко // *«Наукові перспективи» : журнал*. 2025. № 5(59). 2025. С. 1127-1140. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/bitstream/123456789/36692/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f%20%d0%84%d1%80%d0%be%d1%84%d1%94%d1%94%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9b.%d0%92..pdf> (дата звернення: 26.11.2025).
3. Директива 2003/88/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 4 листопада 2003 року про деякі аспекти організації робочого часу // Офіційний вісник Європейського парламенту// L299/9 від 18.11.2003 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/EU030078> (дата звернення: 26.11.2025).
4. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 12 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 26.11.2025).

ФУГ К. В.

магістранта, освітня програма «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль

gd@wunu.edu.ua

Науковий керівник:

КАРПИШИН НАТАЛІЯ

канд. екон. наук, доцент,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль

ПАРТНЕРСТВО МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ПРОТИДІЇ ГІБРИДНИМ ЗАГРОЗАМ

Гібридна війна як багатовимірний тип конфлікту, що поєднує військові, інформаційні, кібернетичні, економічні та психологічні інструменти, стала визначальною загрозою міжнародній безпеці у XXI столітті. Її ключова особливість полягає у поступовому підриванні стабільності держав і міжнародних інституцій. Гібридні впливи стали проблемою глобального масштабу, подолати яку окремо жодна країна не здатна. Саме тому міжнародне співробітництво у питаннях обміну розвідданими, координації кіберзахисту, протидії дезінформації та формування стратегій стримування є фундаментальним чинником сучасної архітектури безпеки [1].

НАТО за останнє десятиліття здійснило значну інституційну модернізацію, інтегруючи концепцію гібридної війни у стратегічні документи та оперативні механізми. Ключовим практичним кроком стало створення Центру передового досвіду з протидії гібридним загрозам у Гельсінкі. Він об'єднав зусилля держав-членів та партнерів у сферах аналізу, прогнозування та моделювання гібридних атак [1].

Також НАТО активно розширює напрям кібероборони: впроваджуються платформи для обміну технічними індикаторами кіберзагроз, формуються об'єднані реагувальні команди та поглиблюється співпраця з приватним сектором. Проте існують і недоліки в роботі НАТО, а саме:

- нерівномірний рівень кіберготовності серед держав-членів [6];
- складність вироблення єдиного правового механізму атрибуції кібератак;
- обмежена взаємодія з країнами, що не є членами Альянсу, але перебувають у зоні активних гібридних загроз.

НАТО активно вдосконалює механізми раннього попередження, розширює міжрегіональне партнерство, інтегрує штучний інтелект у системи кібероборони та зв'язку, зміцнює стійкість критичної інфраструктури [1; 6].

Європейський Союз також послідовно формує багаторівневу систему протидії гібридним загрозам, спрямовану на укріплення політичної, інформаційної та економічної стійкості держав-членів [2]. Координація у питаннях кібербезпеки відбувається через Директиву NIS2, діяльність ENISA та створення загальноєвропейських платформ для спільного реагування на кіберінциденти. У сфері інформаційної безпеки одним із найефективніших інструментів став підрозділ East StratCom Task Force (ESTF), моніторить дезінформаційних кампаній та формує регулярні аналітичні звіти [7].

Проблемними векторами ЄС у цій сфері є:

- різний рівень політичної стійкості та інформаційної грамотності серед держав-членів;
- складність швидкого прийняття рішень через багаторівневу бюрократичну систему;
- недостатність фінансування окремих напрямів протидії дезінформації [3].

Проте ЄС продовжує інтегрувати інструменти цифрової безпеки, створювати єдині стандарти захисту критичної інфраструктури, формувати законодавчі норми відповідальної поведінки держав у кіберпросторі та посилювати партнерства з країнами Східної Європи [2; 3].

Організація Об'єднаних Націй відіграє центральну роль у формуванні глобальних норм поведінки держав у кіберпросторі. Комісії ООН та Група урядових експертів визначають принципи відповідальної кіберповедінки, розбудовують механізми міжнародної атрибуції атак та

наполягають на забезпеченні широкого глобального діалогу щодо кібербезпеки [4].

Незважаючи на певні проблеми, які має ООН в останні роки своєї діяльності, організація може стати платформою для створення універсальних правил цифрової безпеки, глобальної системи атрибуції кіберінцидентів, механізмів захисту цивільних від інформаційних атак, а також розвитку гуманітарного кіберправа [4].

Щодо ОБСЄ, то у сфері гібридної війни ключовими сферами її діяльності є: впровадження заходів довіри у кіберсфері, підтримка демократичних інституцій, моніторинг прав людини та інформаційних впливів [5]. Організація бере активну участь у документуванні порушень та забезпеченні гуманітарної допомоги. Однак, ОБСЄ має обмеженість мандату у контексті реагування на агресію та залежить рішень від консенсусу, що унеможливорює швидке реагування.

У перспективі ОБСЄ може зміцнити свій потенціал у розвитку регіональних платформ для боротьби з дезінформацією, посилити механізми спостереження та правозахисні ініціативи, а також поглибити співпрацю з НАТО та ЄС у галузі кіберстійкості.

Отже, гібридні загрози потребують комплексної відповіді на глобальному рівні. Аналіз діяльності НАТО, ЄС, ООН та ОБСЄ демонструє, що кожна з цих організацій володіє унікальними можливостями у сфері протидії гібридній агресії, однак і стикається з низкою проблем. Тому формування ефективної системи міжнародної безпеки у XXI столітті вимагає посилення міжвідомчої координації, гармонізації нормативних підходів, спільного розвитку технологічних рішень, підвищення інформаційної стійкості суспільств та підтримки партнерів. Лише скоординоване партнерство здатне забезпечити ефективне стримування гібридних загроз і підтримання стабільності у світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. NATO. Countering Hybrid Threats: NATO's Approach and Key Developments. Brussels : North Atlantic Treaty Organization, 2022. 34 p.
2. European Commission. EU Hybrid Toolbox and Responses to Hybrid Threats. Brussels : European External Action Service, 2021. 29 p.
3. ENISA. NIS2 Directive Overview and Implementation Guidelines. Athens : European Union Agency for Cybersecurity, 2022. 46 p.
4. United Nations. Developments in the Field of Information and Telecommunications in the Context of International Security : Report of the Group of Governmental Experts. New York : UN, 2021. 78 p.
5. OSCE. Confidence-Building Measures to Reduce the Risks of Conflict Stemming from the Use of ICTs. Vienna : Organization for Security and Co-operation in Europe, 2020. 52 p.
6. NATO. Strategic Concept 2022. Madrid : North Atlantic Treaty Organization, 2022. 16 p.
7. EU East StratCom Task Force. Disinformation Review. Brussels : European External Action Service, 2018–2024. (Regular analytical bulletins).
8. EUvsDisinfo. Methodologies for Detecting Information Manipulation and Interference. Brussels : EEAS, 2023. 40 p.

СЕКЦІЯ 3. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

LEMBERSKYI O. Y.

Teacher at the Department of language training,
Naval Institute of National university
«Odesa maritime academy»
Odesa
sashalem1972@gmail.com

LYSENKO Y. A.

Senior teacher at the Department of language training,
Naval Institute of National university
«Odesa maritime academy»,
Odesa
elizabethlysenkoaa@gmail.com

SUKHOMLIN A. A.

Naval Institute of National university
«Odesa maritime academy»,
Odesa

PECULIARITIES OF THE DEVELOPMENT OF THE SOCIAL COMMUNICATION SYSTEM IN THE SOCIAL STRUCTURE OF UKRAINIAN SOCIETY

With the development of the effectiveness of all types of human social activity, the process of its socialization is constantly being improved. It is based on the factor of increasing the effectiveness of joint actions, which, unlike the joint efforts of other types of biological beings, have turned into conscious purposeful processes. The information saturation of modern life, which actively stimulates the expansion of public and interpersonal contacts, also determines the development of the humanistic sphere in society, contributes to the emergence of new social initiatives, the development of cultural processes in society, etc. 1. It should be noted that we are talking not only about productive, transformative activities in relation to the environment, but also about intra-social organization, the formation of the spiritual and cultural sphere of society [3, p. 128].

In general, the general patterns of evolution of modern civilization, the improvement of the structure of society and the development of horizontal forms of information exchange, social networks, which are inextricably linked to these processes, have all been particularly dynamic and clearly manifested in recent decades in regions of radical social transformations, including in the new Ukrainian state. In the political sphere, the one-party system in Ukraine has been replaced by a whole palette of parties, public associations and movements that objectively should create conditions for multi-variant possibilities for solving the problems facing Ukraine and are passionately fighting among themselves for their own interests, that is, for power. In the economic sphere, state ownership and collective management in the agricultural sector have lost the monopoly traditional for the socialist period of development and have been replaced by market forms of management with all the diversity of these forms, which is also reflected in the information sphere and the national information space [1, p. 49].

The processes of public informatization have significantly accelerated the course of structural transformations in modern society. They have also become a strong catalyst for social activity in the information sphere, in the use of the system of already formed social communications not only as a social tool designed to provide socially significant information to all elements of the social structure of society from top to bottom, from the organizational and managerial level of society - as a subject of information activity, to each member of society as an object of information influences, but also in the reverse direction. At the same time, public information exchanges are being established in the interests of the existence and development of society.

It is worth noting that the increase in the efficiency of using electronic, the most widely used information communications in the Ukrainian information space began with the sphere of economic relations, the sphere most financed by private, primarily foreign capital. This same circumstance explains

the introduction into practice of information exchanges of foreign information technologies and a significant decrease in requests, with the neutral position of the Ukrainian state, for the once world-leading Ukrainian information technologies.

The course towards innovative development of Ukrainian society determines the development of information communications in the scientific sphere, including horizontal ones. The last characteristic feature in the conditions of modern reality is due to cooperative tendencies between scientific institutions, which make it possible to more effectively use the very modest funds allocated to support the scientific sphere and to jointly conduct research. In addition, horizontal connections contribute to the development of interdisciplinary research [2, p. 48].

The development of electronic information technologies, including the corresponding information communications, opens up prospects for improving cooperation technologies with management structures of information, information and analytical structures engaged in the production, organization of structuring, storage, analysis and preparation for the effective use of socially significant information resources. However, although the opinion has already been established among practitioners of the information sphere about the need to concentrate the efforts of existing information centers under the coordinating authority of the Ukrainian state, in practice this direction of activity is poorly implemented. And, therefore, the state does not mobilize even the existing information potential in society to improve management activities and solve the extremely urgent problem of social consolidation for Ukraine. And the point in this case is not only in the incomparably lower material and technical capabilities of Ukrainian information and analytical centers compared to Western ones, but also in the insufficient professional level of a significant number of potential customers for information or analytical products, who cannot form demand for such products [3, p.119].

It is also noteworthy that library institutions, like all other subjects of the information process in society, actively develop their horizontal component in parallel with the development of the system of vertical information exchanges. Thus, the evolution of the technical and technological base of informatization, the development of the system, primarily of electronic, social communications, promotes citizens' access to information resources, independent use of existing and production of new information and thereby expands the possibilities of free development and self-affirmation of modern man.

REFERENCES

1. Bebyk V. Social communications: concepts, typology, means / Valery Bebyk // Soc. psychology. 2022. No. 5. Pp. 49-63.
2. Kurban O. Basic principles of social communications analysis / Oleksandr Kurban // Visn. Kn. palaty. 2024. No. 4. Pp. 48-50.
3. Markova V. A. Modern interpretations of Plato's dialogue "Phaedrus" in the context of the ratio of oral and written communications / V. A. Markova // Visn. Kharkiv. State Academician of Culture: collection of scientific works. Kh.: KhDAK, 2009. Issue 25. Pp. 119-128.

SALINKO R. I.

student,

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University,
Kyiv

SALINKO H. O.

student,

Volodymyr Dahl East Ukrainian National University,
Kyiv

SIDASH N. S.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Pervomaysk Educational and Scientific Institute of
Admiral Makarov National Shipbuilding University,
Pervomaisk

natalia.sidash@nuos.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4569-4611>

SOCIAL PERCEPTION OF ROBOTS AMONG THE YOUNG GENERATION

Introduction. The rapid integration of robotic systems into public life has made social robotics an important interdisciplinary field. For the young generation, raised in a highly digital environment, the perception of robots is shaped by direct interaction, cultural narratives and educational experience. Understanding these factors is essential for predicting the adoption of robotic technologies and developing responsible implementation strategies.

This review summarises key aspects influencing youth perception of robots: European surveys on general attitudes, psychological findings on acceptance and trust, the role of education in shaping technological readiness and cultural differences reflected in Ukrainian research.

The Eurobarometer report *Attitudes towards the impact of digitisation and automation on daily life* offers one of the most comprehensive assessments of how Europeans perceive automation. Young respondents evaluate industrial and logistics robots more positively than older adults, noting increased safety and efficiency [1]. At the same time, they express cautious attitudes toward service and household robots, emphasising concerns about privacy, algorithmic reliability and transparency.

A broader psychological view is presented in *A Systematic Review of Attitudes, Anxiety, Acceptance, and Trust Towards Social Robots*. The review shows that acceptance among young people strongly depends on context [2]. They respond more positively in structured settings, such as universities or workplaces, while unstructured social interactions may increase anxiety or reduce trust. This explains why technologically confident youth still distinguish between acceptable and questionable uses of robots.

The article *Social Acceptance of Robots in Different Occupational Fields* highlights that practical educational experience significantly reduces uncertainty and shapes more realistic expectations [3]. Students of automation and engineering, who regularly work with robotic platforms, better understand technical limitations and safety protocols, which leads to a more grounded perception of robotics.

The cultural dimension is addressed in *What do we expect from robots? Social representations, attitudes and evaluations of robots in daily life*. The study shows that expectations differ across societies [4]. In technologically advanced countries robots are seen as ordinary tools, whereas in countries with limited exposure, including Ukraine, they are viewed more as future innovations.

A Ukrainian perspective is offered by Chaplinska, who studies youth interaction with emerging technologies. Her findings show that Ukrainian adolescents willingly adopt digital and automated tools when they are practical and do not threaten privacy [5]. This aligns with global trends and highlights the need for clear ethical and regulatory frameworks.

Conclusions. The reviewed research demonstrates that youth perception of robots is shaped by technological literacy, education, cultural context and trust in digital systems. Young people show openness to robotics, yet acceptance depends on reliability, clarity of function and data protection. Structured educational environments and cultural norms significantly influence these attitudes. Future research should address ethical issues of human robot interaction, effects on youth identity and challenges of socially responsible integration of robotic systems.

REFERENCES

1. European Commission. *Attitudes towards the impact of digitisation and automation on daily life*. Special Eurobarometer 460. Brussels, 2017. 105 p.
2. Naneva S., Sarda Gou M., Webb T. L., Prescott T. J. *A Systematic Review of Attitudes, Anxiety, Acceptance, and Trust Towards Social Robots*. *International Journal of Social Robotics*. 2020. Vol. 12. P. 1179–1201. DOI: 10.1007/s12369 020 00659 4.
3. Savela N., Turja T., Oksanen A. *Social Acceptance of Robots in Different Occupational Fields: A Systematic Literature Review*. *International Journal of Social Robotics*. 2018. Vol. 10, No. 4. P. 493–502. DOI: 10.1007/s12369 017 0452 5.
4. Brondi S., Pivetti M., Di Battista S., Sarrica M. *What do we expect from robots? Social representations, attitudes and evaluations of robots in daily life*. *Technology in Society*. 2021. Vol. 66. Article 101663. DOI: 10.1016/j.techsoc.2021.101663.
5. Чаплінська Ю. С. Особливості взаємодії українських підлітків з новітніми технологіями. Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість в

умовах сучасних викликів. Збірник матеріалів методологічного семінару НАПН України. Київ, 2021. С. 434–444.

БРЕЗІЦЬКА Г. Р.

викладач професійно-теоретичної підготовки,
Державний навчальний заклад «Львівське вище професійне училище
технологій та сервісу»,
м. Львів
wz32@ukr.net

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: ДОСВІД ВИКЛАДАЧА КУЛІНАРНОГО ПРОФІЛЮ

Сучасне суспільство стрімко трансформується під впливом цифрових технологій та інформаційних потоків, що щоденно збільшуються. Інформація стала ключовим ресурсом, а здатність ефективно її аналізувати та використовувати – необхідною компетентністю кожної людини. У цьому контексті медіаграмотність набуває статусу однієї з базових компетентностей ХХІ століття, яка забезпечує здатність критично сприймати, оцінювати та створювати інформаційні продукти в різних медіасередовищах.

Особливу увагу медіаграмотності слід приділяти у професійній освіті, де сучасні навчальні технології тісно переплітаються з практичними навичками. Як викладач кулінарного профілю у Державному навчальному закладі «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу», я переконалася, що формування медіаграмотності здобувачів освіти є невід’ємною складовою підготовки майбутніх кухарів і кондитерів.

Медіаграмотність у кулінарній освіті передбачає критичне сприйняття та оцінку інформації з різних джерел: відеоуроків, рецептів, кулінарних блогів, соціальних мереж та професійних форумів. Важливо навчити здобувачів освіти відрізняти достовірні джерела від сумнівних, аналізувати поради та рекомендації щодо приготування страв, а також адаптувати інформацію до практичних умов кухні.

У практичній роботі я застосовую такі підходи для формування медіаграмотності:

1. Інтеграція цифрових ресурсів у навчальні заняття. Здобувачі освіти працюють із відеоуроками професійних кухарів, електронними рецептами та навчальними платформами. Наприклад, при вивченні технології приготування страв вони порівнюють різні методики, аналізують їх ефективність і безпечність, а також самостійно формують відеопрезентації власного процесу приготування.

2. Розвиток критичного мислення та оцінка інформації. Здобувачі освіти навчаються аналізувати джерела рецептів та кулінарних порад, виявляти потенційні ризики та відокремлювати факти від рекламних чи маркетингових маніпуляцій. Це допомагає не лише у навчанні, а й у формуванні професійної відповідальності під час роботи на кухні.

3. Створення власного цифрового контенту. Використання інтерактивних інструментів дозволяє здобувачам освіти створювати власні кулінарні блоги, відеоуроки та презентації. Така діяльність сприяє розвитку комунікаційних, творчих і технічних компетентностей, а також формує практичний досвід застосування медіа у професійній діяльності.

4. Безпечна орієнтація в інформаційному середовищі. Крім професійних навичок, здобувачі освіти вчаться дотримуватися правил кібергігієни, захищати персональні дані та відповідально користуватися соціальними мережами, що особливо важливо при публікації кулінарного контенту та обміні рецептами.

Практичні дослідження у кулінарних закладах професійної освіти підтверджують, що системне формування медіаграмотності сприяє:

- ✓ розвитку критичного мислення та вміння оцінювати інформацію;
- ✓ підвищенню творчої активності здобувачів освіти;
- ✓ формуванню професійної відповідальності та безпечної роботи в цифровому середовищі;

✓ розширенню можливостей для самостійного навчання та дистанційної практики.

Таким чином, медіаграмотність є не лише ключовою компетентністю сучасного суспільства, а й важливою складовою професійної підготовки майбутніх кухарів. Вона забезпечує ефективне використання цифрових технологій, формує критичне мислення та творчі навички, а також сприяє безпечній та професійній роботі здобувачів освіти у сучасному інформаційному середовищі. Практика Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу» демонструє, що грамотне поєднання педагогічних підходів і цифрових інструментів є ключовою умовою успішної підготовки фахівців кулінарного профілю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Використання сучасних цифрових інструментів для трансформації освіти в умовах криз та небезпек: навч. посіб. / J.-P.Mund, E. Wallor, A. Головка та ін. Київ: Острава, 2024. 98 с. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/handle/123456789/8728> (дата звернення: 27.11.2025).

2. Гермак О. Про розбудову інформаційно-цифрового простору закладу професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану. Науковометодичні засади інформаційно-аналітичного супроводу цифрової трансформації освіти і педагогіки в умовах воєнного стану (до Всеукраїнського 280 фестивалю науки): зб. матеріалів (тез доповідей) круглого столу, 17 травня 2025 р., м. Київ / Держ. наук-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; [редкол.: М. Л. Ростока (голова, упоряд.) та ін.]. Вінниця: Твори, 2023. С. 46–48. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/735412/1/VNIASO-Round%20Table-17052023.pdf> (дата звернення: 27.11.2025).

3. Степанова-Камиш А. Як виросла цифрова компетентність вчителів та топ-5 digital навичок, без яких не обійтися сучасному педагогу. 2023. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-vyrosla-tsyfrova-kompetentnist-vchyteliv-ta-top-5-digital-navychok-bez-yakyh-ne-obijtysya-suchasnomu-pedagogu/> (дата звернення: 27.11.2025).

БУДУСЬ О. І.

курсантка 3-го курсу ННІ №4,
Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків

olgaflash05@gmail.com

ГОНЧАРУК О. М.

кандидат філологічних наук, доцент,
Харківського національного університету внутрішніх справ,
м. Харків

og-seven@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0007-8809-5604>

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК НАУКИ Й ОСВІТИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Інноваційний розвиток науки й освіти в умовах цифрової трансформації постає сьогодні ключовим чинником формування конкурентоспроможного суспільства, оскільки саме цифрові технології визначають темп і характер змін у світовій економіці та системі підготовки фахівців. Цифровізація не лише сприяє модернізації освітніх процесів, але й змінює саму структуру виробництва знань, переводячи її у формат динамічних, відкритих та інтерактивних науково-освітніх екосистем. Поступове впровадження цифрових платформ у практику університетів зумовлює необхідність переосмислення ролі вищої освіти, яка дедалі більше орієнтується на розвиток компетентностей, що дозволяють людині функціонувати в умовах високої технологічної мінливості. У цьому контексті цифрові інструменти стають не просто технічним доповненням, а механізмом трансформації освітнього середовища, що впливає на методологію навчання, форми організації освітнього процесу, а також на логіку взаємодії всіх його учасників. Використання цифрових освітніх систем забезпечує розширення інтелектуальних можливостей студентів і педагогів, дозволяючи адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб, рівня підготовки

та темпу засвоєння інформації. Такі інструменти є необхідними у формуванні цифрової грамотності та забезпечують розвиток навичок самостійного пошуку, аналізу й інтерпретації великих масивів даних. Таким чином цифровізація змінює саму природу освітнього процесу, роблячи його більш відкритим, гнучким і доступним для широкого кола користувачів [1]. У професійній діяльності педагогів цифрова трансформація призводить до перегляду традиційних методик та необхідності опанування нових способів організації навчання. Цифрова компетентність викладача набуває значення ключової професійної характеристики, оскільки ефективність сучасного освітнього процесу визначається не лише якістю змісту, але й здатністю педагога використовувати цифрові інструменти як дидактичний ресурс. Це стосується не лише володіння технічними навичками, але й уміння вибудовувати педагогічну логіку в умовах цифрового середовища, інтегруючи автоматизовані механізми зворотного зв'язку, аналітику освітніх даних та інструменти формувального оцінювання [1]. Сучасний педагог виступає не лише транслятором знань, а модератором навчального процесу, що забезпечує керовану взаємодію між студентами, цифровими ресурсами та освітніми цілями.

Цифрова трансформація науки відбувається паралельно з трансформацією освіти, утворюючи єдиний інтегрований простір генерації, обробки й поширення наукових знань. Сучасні дослідження дедалі частіше спираються на використання потужних обчислювальних інструментів, методи аналізу великих даних, машинне навчання та цифрове моделювання. Цифрові інфраструктури забезпечують пришвидшення комунікацій між науковими колективами, роблячи міжнародну співпрацю не винятком, а повсякденною практикою наукового пошуку [2]. У результаті відбувається суттєве ускладнення структури наукових проєктів, що дедалі частіше набувають міждисциплінарного характеру і сприяють формуванню нових напрямів досліджень на перетині фахових галузей.

Віртуалізація освітніх і наукових середовищ відкриває можливості для створення інтелектуально насичених цифрових лабораторій, симуляційних комплексів та платформ для колективної роботи. Такі інструменти сприяють формуванню не лише професійних умінь, а й розвитку аналітичних, комунікативних та проєктних компетентностей. Водночас цифрова взаємодія створює умови для розвитку соціальних навичок, необхідних для роботи у глобалізованому професійному середовищі. Окремий вимір цифрової трансформації пов'язаний із нормативно-правовим забезпеченням. Ефективна нормативна база є передумовою безпечної та відповідальної цифровізації, яка захищає інтереси всіх учасників освітнього процесу. Крім того, стандарти цифрових умінь мають бути інтегровані в освітні програми, що сприятиме розвитку цифрового громадянства та підвищенню якості освітніх результатів.

Зростання попиту на спеціалістів у галузі штучного інтелекту, кібербезпеки, аналітики даних та цифрового управління зумовлює активний розвиток нових освітніх програм. Освітні екосистеми, засновані на партнерстві університетів, бізнесу та наукових інституцій, створюють умови для розвитку підприємницького мислення та інноваційної активності студентів [3]. Вони стають платформою для формування стартапів та реалізації практико-орієнтованих проєктів, що підсилює економічний потенціал країни. Цифровізація сприяє міжнародній інтеграції української науки й освіти, розширюючи можливості участі у глобальних дослідницьких та освітніх ініціативах.

Отже, цифрова трансформація стає комплексним процесом, що одночасно змінює інституційну структуру, методологію діяльності та культурно-комунікативні основи науки й освіти. Її результати визначатимуть інтелектуальний та соціально-економічний розвиток держави в найближчі десятиліття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Педагогічні технології в сучасній освіті: тенденції та перспективи. – Київ : Либідь, 2020. http://umo.edu.ua/images/content/biblioteka/suchasni_tehnolog_navch.pdf
2. OECD. Digital Education Outlook 2023: Learning in the Age of AI. – Paris: OECD Publishing, 2023. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-digital-education-outlook-2023_c74f03de-en.html
3. Tapscott D. The Digital Economy: Rethinking Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. – New York : McGraw-Hill, 2015. https://www.researchgate.net/publication/338845259_The_Digital_Economy

ГАПОНЕНКО Л. І.

студентка факультету природничої,
спеціальної і здоров'язбережувальної освіти 32 групи,
ХНПУ ім. Г.С. Сковороди
м. Харків

liliaanime189@gmail.com

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Соціальні комунікації як науковий напрям і сфера практики постійно змінюються під впливом технологій, культури та соціально-економічних процесів. Сьогодні, попри демократизацію й персоналізацію контенту завдяки цифровим платформам і партисипативній культурі, особливо актуальним стає перегляд професійно-етичних стандартів та підвищення рівня медіаграмотності. Неконтрольоване використання алгоритмів і Штучного інтелекту створює серйозні ризики: маніпуляцію громадською думкою, посилення інформаційних бульбашок і підрив довіри до автентичності інформації.

Історично розвиток соціальних комунікацій пройшов шлях від усних форм передачі інформації через винахід писемності, друкарства, електронних медіа до сучасних цифрових платформ. Кожен етап характеризувався розширенням можливостей комунікації та зміною соціальної структури суспільства. Сучасний етап розвитку соціальних комунікацій характеризується кількома ключовими тенденціями.

По-перше, відбувається конвергенція медіа, коли традиційні та нові медіа інтегруються у єдиний інформаційний простір. Цей процес супроводжується зміною ролі аудиторії від пасивних споживачів до активних учасників комунікаційного процесу [1]. Феномен партисипативної культури трансформує традиційну модель масової комунікації, надаючи користувачам інструменти для створення та поширення власного контенту.

По-друге, спостерігається персоналізація комунікаційних потоків завдяки використанню алгоритмів машинного навчання та аналізу великих даних. Рекомендаційні системи формують індивідуалізований контент для кожного користувача, що, з одного боку, підвищує релевантність інформації, а з іншого – створює ризик формування "ехо-камер" та обмеження інформаційного різноманіття.

Особливу увагу заслуговує трансформація професійних компетенцій у сфері соціальних комунікацій. Сучасні фахівці повинні володіти не лише традиційними журналістськими навичками, а й розумітися на цифрових технологіях, аналітиці даних, візуальній комунікації [2]. Мультимедійна грамотність стає обов'язковою складовою професійної підготовки комунікаторів. Змінюється також структура комунікаційних каналів: соціальні мережі, месенджери та відеоплатформи стають основними джерелами інформації для значної частини населення, особливо молодіжної аудиторії.

Глобалізація інформаційного простору призводить до формування нових форм міжкультурної комунікації. Соціальні мережі долають географічні та культурні бар'єри, створюючи можливості для транснаціонального діалогу. Водночас це породжує проблеми культурної адаптації контенту та необхідність урахування культурних особливостей різних аудиторій [3].

Водночас розвиток соціальних комунікацій супроводжується низкою викликів. Серед них – поширення дезінформації, формування інформаційних бульбашок, загроза маніпулювання громадською думкою через таргетовану рекламу та алгоритмічну цензуру. Ці явища актуалізують потребу у розвитку медіаграмотності населення та вдосконаленні нормативно-правового регулювання інформаційного простору [3]. Важливим аспектом є також питання приватності та захисту персональних даних в умовах тотальної цифровізації комунікаційних процесів.

Трансформація бізнес-моделей медіа під впливом цифровізації створює нові економічні реалії для комунікаційної індустрії. Традиційні джерела фінансування медіа змінюються моделями передплати, краудфандингу, нативної реклами та монетизації через платформи. Це впливає на редакційну політику, формати контенту та взаємовідносини між виробниками інформації та аудиторією [4].

Перспективи подальшого розвитку соціальних комунікацій пов'язані з впровадженням штучного інтелекту у виробництво контенту, розвитком імерсивних технологій (віртуальна та доповнена реальність), а також формуванням нових етичних стандартів комунікаційної діяльності. Технології генеративного штучного інтелекту відкривають нові можливості для автоматизації рутинних комунікаційних завдань, але водночас ставлять питання про автентичність контенту та відповідальність за його створення.

Розвиток технологій Інтернету речей та розумних міст створює передумови для формування нового типу комунікаційного середовища, де інформаційний обмін відбувається не лише між людьми, а й між об'єктами інфраструктури. Це вимагає розробки нових теоретичних моделей аналізу комунікаційних процесів [5].

Важливим завданням залишається забезпечення балансу між технологічними можливостями та соціальною відповідальністю учасників комунікаційного процесу. Розвиток соціальних комунікацій повинен супроводжуватися формуванням етичних стандартів, що враховують права людини, принципи демократії та культурне різноманіття. Лише за таких умов технологічний прогрес сприятиме побудові справді інклюзивного та гуманного інформаційного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтернет і наука в глобалізованому світі : Мануель Кастельс. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. Пер. з англ. — К.: "Видавництво "Ваклер", 2007. — 304 с. / В. Онопрієнко, М. Онопрієнко // Вісник Національної академії наук України. - 2008. - № 1. - С. 63-66. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2008_1_10 (дата звернення: 26.11.2025)
2. Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій / В. В. Різун // Психолінгвістика. - 2012. - Вип. 10. - С. 305-314. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2012_10_44 (дата звернення: 26.11.2025)
3. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд /Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошніченко Ю. – 2-ге вид., стер. – К.: АУП, ЦВП, 2012. – 58 с. (дата звернення: 26.11.2025)
4. Масова комунікація в сучасному світі: методологія аналізу та практика досліджень : [переклад з видання : Назаров М. М. Массовая коммуникация в современном мире : методология анализа и практика исследований / М. М. Назаров. –2-е изд., испр. – М. : Едиториал УРСС, 2002. – 240 с.] (дата звернення: 26.11.2025)
5. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / В. М. Горовий ; ed. Л. А. Дубровіна. – Київ: НБУВ, 2010. – 230 с. – (Сучасні інформаційні технології) – ISBN 978-966-02-5689-7. – URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0003131> (дата звернення: 26.11.2025)

ДЕРЕВИЦЬКИЙ О. О.

магістр,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,

м. Київ

DerevitskyiOO@krok.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0003-5968-825X>

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В ЕПОХУ ВІЙНИ: РОЛЬ ЦИФРОВИХ МЕДІА В ПІДТРИМЦІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ГРОМАДЯН

В умовах повномасштабної війни Україна зіткнулася не лише з військовими, а й психологічними та соціальними викликами. Зростання рівня тривожності, невизначеність та

постійне інформаційне навантаження призвели до зміни способів комунікації та взаємодії всередині суспільства. Особливо важливою стала роль цифрових медіа, які перетворилися на інструмент швидкої комунікації, підтримки та формування психологічної стійкості громадян.

Сьогодні соціальні мережі (Telegram, Instagram, YouTube, TikTok) виконують функції не лише інформаційних каналів, а й платформ психологічної допомоги та самоідентифікації. Виник новий формат соціальних комунікацій — медіапідтримка, яка проявляється у веденні блогів про війну, створенні спільнот взаємодопомоги, поширенні порад психологів, історій військових та волонтерів. Це сприяє формуванню ефекту «колективної присутності» — відчуття, що людина не сама в кризових обставинах.

Важливою рисою сучасних цифрових комунікацій є гуманізація інформаційного простору. Контент, що містить емоційну підтримку, мотиваційні історії та освітні матеріали, допомагає зменшувати рівень стресу, підвищувати віру в майбутнє та підтримувати соціальну згуртованість. Крім того, значного розвитку набули освітні цифрові платформи: онлайн-курси, вебінари, проєкти для дітей і підлітків. Це дозволяє зберігати освітній процес, адаптований до умов війни, що є одним з факторів психологічної стабільності сімей.

Окремої уваги потребує феномен цифрових спільнот підтримки, особливо для жінок, матерів та родин військових. Вони виконують соціально-терапевтичну функцію, замінюючи традиційні форми комунікації, які часто недоступні в умовах війни. Сучасні тренди показують, що цифрові медіа поступово формують нову модель соціальної взаємодії — змішану (offline + online), яка може стати основою післявоєнної реабілітації.

Таким чином, цифрові медіа відіграють ключову роль у розвитку соціальних комунікацій та підтримці психологічної стійкості населення під час війни. Їх ефективне використання може стати важливим елементом державної та громадської політики у сфері ментального здоров'я та освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюба С. Психологічна адаптація в умовах воєнного стану // Психологія і суспільство. – 2023. – №2. – С. 45–51.
2. Castells M. The Rise of Network Society. – Oxford: Blackwell, 2010. Digital communication during crisis / UNESCO Report. – 2022.

ДЕМ'ЯНЕЦЬ А. І.

викладачка,
Полтавський фаховий кооперативний коледж,
м. Полтава
demyanets20.20@gmail.com

ДОРОШЕНКО О. О.

викладачка,
Полтавський фаховий кооперативний коледж,
м. Полтава
doroshenko0409@gmail.com

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ЯК ЕЛЕМЕНТА СТРАТЕГІЧНОГО РЕПУТАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

У публікації подані окремі результати дослідження стратегічної ролі програмних інструментів моніторингу соціальних мереж у системі управління репутацією суб'єктів готельного бізнесу.

Ключові слова: репутаційний менеджмент, готельний бізнес, моніторинг соціальних мереж, програмні інструменти, тональність, ефективність.

Швидкий розвиток цифрових технологій та домінування соціальних мереж перетворили онлайн-репутацію на критично важливий актив для будь-якого готельного підприємства. Соціальні мережі в цілому (включаючи Facebook, X, відгукові платформи та Instagram) виступають

як основний майданчик для формування громадської думки, поширення інформації та виникнення репутаційних криз. Здатність готелю перейти від реактивного реагування на скарги до проактивного управління ризиками безпосередньо залежить від якості та ефективності програмних інструментів, що використовуються для моніторингу цього масиву даних. Однак, незважаючи на необхідність комплексного моніторингу всіх платформ, кожна мережа вимагає специфічного підходу. У цьому контексті, Instagram посідає особливе місце і вимагає деталізованого аналізу, оскільки його функціонал та візуальна спрямованість диктують унікальні вимоги до ефективного моніторингу.

Метою даної доповіді є оцінка загальних критеріїв ефективності інструментів для всіх соціальних мереж, з деталізацією специфіки та ключових переваг аналізу саме Instagram для стратегічного репутаційного менеджменту.

Виклад основного матеріалу.

Загальна стратегічна роль моніторингу

Програмні інструменти моніторингу необхідні готельному бізнесу для комплексного охоплення всіх онлайн-джерел. Вони забезпечують ідентифікацію згадок бренду, конкурентів та галузевих ключових слів на Facebook, у Twitter, на форумах та відгукових платформах. Ключовою функцією є аналіз тональності (Sentiment Analysis), який визначає загальні настрої аудиторії. Ці дані дозволяють готелю виявляти операційні проблеми (наприклад, систематичні скарги на сніданки або шум) та вчасно реагувати на негатив, мінімізуючи репутаційні збитки. Ефективний інструмент повинен інтегрувати дані з усіх платформ, забезпечуючи керівництво готелю структурованими та сегментованими звітами для прийняття рішень.

Ключові вимоги до аналізу Instagram

Хоча загальний моніторинг є обов'язковим, Instagram вимагає специфічних можливостей від програмного забезпечення через його візуальну та іміджеву спрямованість. Репутація готелю тут формується не стільки текстом, скільки User-Generated Content (UGC) – фотографіями та відео, які відображають атмосферу та естетику закладу.

Для ефективного аналізу Instagram інструмент повинен відповідати наступним вимогам:

Моніторинг візуального контенту: критично важливою є функція розпізнавання зображень (Image Recognition), яка дозволяє виявляти згадки готелю за його логотипом, архітектурою чи інтер'єром, навіть якщо гість не використовував текстових тегів або хештегів. Це дає змогу охопити більшу кількість контенту.

Аналіз швидкоплинних даних: інструмент повинен мати функціонал для автоматичного виявлення, скріншотингу та архівації Stories, оскільки цей контент зникає через 24 години, але може мати вірусний негативний або позитивний ефект.

Оцінка ефективності інфлюенсерів: моніторинг має забезпечувати глибокий аналіз профілів, які згадують готель, фільтруючи їх за справжнім охопленням, рівнем залученості та якістю аудиторії. Це дозволяє готелю обґрунтовано оцінювати ROI від інфлюенс-маркетингу, який є надзвичайно популярним саме в Instagram.

Аналіз геолокації: відстеження геолокаційних міток є важливішим, ніж аналіз хештегів, оскільки користувачі частіше відмічають місцезнаходження, ніж пишуть довгі відгуки.

Програмні інструменти є не просто допоміжним засобом, а стратегічною необхідністю для управління репутацією готельного бізнесу. Ефективність інструменту загалом вимірюється його здатністю забезпечувати комплексне охоплення всіх соціальних мереж та точний аналіз тональності. Однак, у контексті Instagram, ефективність визначається його здатністю перетворювати візуальні та швидкоплинні дані на стратегічні управлінські рішення. Готелям необхідно обирати рішення, які, окрім загального моніторингу Facebook та Twitter, мають розвинутий функціонал Image Recognition та моніторингу Stories. Тільки такий інтегрований та спеціалізований підхід дозволить готелю перейти до проактивного управління іміджем та успішно мінімізувати репутаційні ризики у візуальному онлайн-середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Douglas K. R. R., Dexter D. OECD Science, Technology and Industry Working Papers 2025/22 Strategic intelligence tools for emerging technology governance: A policy primer., 45 p.
2. Sheldon, P., & Bryant, K. (2016). "Instagram: Motives for its use and relationship to narcissism

and self-esteem." Computers in Human Behavior, 58, 89-97. (Дослідження, яке може допомогти пояснити, чому користувачі генерують візуальний UGC у готелях)..URL:<https://2024.scihub.se/4779/fefe8d34b1c4644d8061769a8e8f9261/sheldon2016.pdf> (дата звернення: 25.11.2025).

3. Панченко В., Резнікова Н. МІЖНАРОДНІ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ Навчальний посібник. Київ : АграрМедіа, 2025. 471 с. ISBN 978-617-8530-16-7.

КЛИМЕНКО П. А.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Маркетинг»,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

p.klymenko_ftm_8_22_b_d@knute.edu.ua

Науковий керівник:

ШТАНОВА А. Л.

доктор філософії з маркетингу,
старший викладач кафедри маркетингу,
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

a.shtanova@knute.edu.ua

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БРЕНДУ ЧЕРЕЗ ІНФЛЮЕНСЕР-МАРКЕТИНГ

Соціальні мережі сьогодні - це не лише платформа для спілкування, а й трамплін для нових зірок. Людина може прокинутися знаменитою буквально за одну ніч: ролик стає вірусним, кількість підписників зростає в геометричній прогресії, і вже завтра бренд пропонує контракт на співпрацю. За останні роки індустрія вибухово зросла. 57% представників покоління Z зізнаються, що хочуть стати інфлюенсерами. Приваблюють можливість відвідувати гламурні події, отримувати новинки від брендів та укладати вигідні угоди. Але цей шлях не завжди такий яскравий: інфлюенсери часто працюють у нестандартному графіку, стикаються з хейтом та тиском аудиторії. До того ж фінансовий успіх доступний не всім: понад 48% креаторів заробляють менше ніж \$15 000 на рік. Попри це, для бізнесу інфлюенсер-маркетинг залишається одним із найефективніших каналів. Прогнози свідчать, що глобальні витрати на таку рекламу сягнуть \$48 млрд до 2027 року [1].

Інфлюенс-маркетинг продовжує швидко розвиватися і в 2025 році залишається однією з найефективніших стратегій для брендів та творців контенту. У світі, де кожен може стати впливовою особистістю, маркетинг через інфлюенсерів набирає популярності завдяки здатності створювати емоційний зв'язок між брендами та споживачами. Незалежно від того, чи ви є брендом, який шукає способи залучення нових клієнтів, чи творцем контенту, який хоче розвивати свій бізнес, розуміння сучасних тенденцій у цій індустрії є критично важливим [2].

Що дає інфлюенс-маркетинг бренду:

1. Різні формати та подача: усі інфлюенсери та креатори мають свій стиль, у якому вони створюють контент.
2. Нативний контент: не статичні графічні фото з ідеальними моделями, а живий контент від людей, які передають вайб бренду та цінність продукту.
3. Впізнаваність: блогери та UGC вже мають свою аудиторію, тож коли вони публікують контент, це допомагає не лише збільшити зацікавлення до продукту в кадрі, а й залучити в х2 більше аудиторії.
4. Лояльність: люди для людей, тому коли аудиторія бачить контент з відгуком або рекомендацією від автора з високим рівнем довіри, це автоматично додає лояльності і до бренду.
5. Залучення нової аудиторії
6. Підсилення меседжів бренду [3].

Співпраця з блогерами давно перестала бути лише модним трендом. Для багатьох компаній це вже базовий інструмент, без якого важко вибудувати комунікацію з клієнтом. Блогер

інфлюенсер може зробити те, що не завжди під силу навіть найдорожчим медіакампаніям: пояснити, показати й переконати [4].

Для брендів головна цінність полягає в тому, що реклама у блогерів дозволяє звернутися до чітко визначеної цільової аудиторії. Якщо в традиційній рекламі значна частина бюджету витрачається «в нікуди», то тут повідомлення доходить до людей, які реально цікавляться продуктом. Друга важлива перевага - емоційний контакт. Підписники довіряють своїм улюбленим авторам, адже сприймають їх як друзів, а не як рекламодавців [4].

Не менш важливим є й практичний бік. Бізнес отримує контент, який можна використовувати повторно - у власних соцмережах чи на сайті. Часто саме цей контент працює краще, ніж професійні рекламні ролики. А ще вартість інтеграції цілком доступна: ціна реклами у блогерів зазвичай нижча за телевізійні або зовнішні медіа, а рівень довіри при цьому набагато вищий. Тому, коли постає питання, скільки коштує реклама у блогерів, компанії розуміють: витрати не лише менші, а й приносять якісніший результат [4].

Інфлюенсер-маркетинг сьогодні є одним із найдієвіших інструментів побудови сильного та впізнаваного бренду. Його ефективність базується на довірі, яку аудиторія відчуває до улюблених авторів, та на здатності інфлюенсерів передавати меседж бренду через живий, нативний і релевантний контент. Грамотно вибудовані стратегії - вибір інфлюенсерів за цінностями та аудиторією, дозволяють брендам не лише збільшувати охоплення, а й формувати емоційний зв'язок зі споживачами. Це забезпечує зростання лояльності, органічне залучення нових клієнтів та підсилення ключових меседжів компанії. У світі, де традиційна реклама поступається позиціями, саме інфлюенсер-маркетинг відкриває брендам можливість залишатися конкурентними, автентичними та ближчими до аудиторії. Ефективні стратегії співпраці з блогерами стають не просто трендом, а фундаментом сучасної бренд-комунікації та сталого розвитку бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інфлюенсер-маркетинг: довіра, охоплення та стратегія для брендів, повідомляє UAMASTER digital agency. 27.08.2025. URL: <https://blog.uamaster.com/inflyuenser-marketyng-dovira-ohoplennya-ta-strategiya-dlya-brendiv/>
2. Юренко В. Інфлюенс-маркетинг 2025: Тренди, прогнози та можливості для брендів. 17.09.2025. URL: https://cases.media/article/inflyuens-marketing-2025-trendi-prognozi-ta-mozhливosti-dlya-brendiv?srsId=AfmBOoqy6st7o3MAIchDPBzI6hfWijKSCiU_FadtxcyRdAOgg_6CusaE
3. Лоткова Д. Як закривати цілі бізнесу через інфлюенс-маркетинг та UGC? Кейс Kukurudza Agency & Prostor. 07.04.2025. URL: <https://kukurudza.com/blog/yak-zakryvaty-czili-biznesu-cherez-inflyuens-marketyng-ta-ugc/>
4. Інфлюенс-маркетинг 2025: чому бізнеси обирають nano та micro-інфлюенсерів. 15.09.2025. URL: <https://ukrainiandigital.com/inflyuens-marketyng-2025-chomu-biznesy-obyraiut-nano-ta-micro-inflyuenseriv/>

КОБЕЗСЬКА К. М.

студентка 2 курсу спеціальності «Журналістика»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ

KobezskaKM@krok.edu.ua

БУТ О. В.

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри журналістики,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ,

ButOV@krok.edu.ua

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ЖУРНАЛІСТИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

У ХХІ столітті соціальні мережі стали одним із найпотужніших чинників, що впливають на трансформацію журналістики, змінюючи як способи збирання, поширення та споживання

інформації, так і саму сутність журналістської професії. Традиційні медіа змушені адаптуватися до нових умов цифрової комунікації, коли увага аудиторії все більше зосереджується у віртуальному середовищі.

Журналістика, яка раніше спиралася на перевірені джерела, редакційну політику та стандарти достовірності, нині стикається з викликом оперативності, віральності та конкуренції з користувацьким контентом. Соціальні мережі (Facebook, Instagram, TikTok, X (Twitter) тощо) стали не лише майданчиками для поширення інформації, а й головним середовищем її формування. Кожен користувач тепер може стати «репортером» подій, що розмиває межу між професійною журналістикою та аматорським контентом.

Одним із ключових наслідків цього процесу є поява феномену «громадянської журналістики», коли інформаційний простір насичується повідомленнями від очевидців подій. Такий підхід, з одного боку, сприяє оперативності та різноманітності контенту, а з іншого — створює ризики поширення фейкових новин, маніпуляцій та інформаційних вкидів. У цьому контексті особливо актуальним постає питання медіаграмотності — як для журналістів, так і для аудиторії. Крім того, соціальні мережі вплинули на формат подачі журналістського матеріалу. Традиційна новина у вигляді тексту поступово трансформується у мультимедійний продукт: коротке відео, сторіз, інфографіку чи подкаст. Це формує нові стандарти сприйняття інформації, де ключову роль відіграють візуальний контент і швидкість доступу.

Ще одним аспектом є зміна моделі взаємодії між журналістом і аудиторією. У соціальних мережах споживач новин стає активним учасником комунікаційного процесу: коментує, ставить запитання, впливає на порядок денний. Така зворотна комунікація відкриває нові можливості для журналістики діалогу, але водночас підвищує рівень емоційності та поляризації дискусій.

Таким чином, соціальні мережі не лише змінюють технологічні інструменти журналістської діяльності, а й трансформують професійні стандарти, комунікаційні моделі та етичні принципи сучасної журналістики. У нових умовах від журналіста вимагається не лише вміння швидко реагувати на інформаційні події, а й здатність критично мислити, перевіряти факти та адаптувати матеріали під різні формати цифрового простору.

Висновки. Соціальні мережі стали каталізатором глибоких змін у журналістиці XXI століття. Вони сприяли демократизації доступу до інформації, але водночас поставили перед професійними медіа нові виклики — боротьбу за довіру, достовірність та якість контенту. Успішна адаптація журналістики до цифрової епохи можлива лише за умови збереження її головної місії — служіння суспільному інтересу через правдиву, об'єктивну та збалансовану інформацію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоян В. Соціальні мережі як фактор трансформації сучасної журналістики / В. Гоян // Журналістика і суспільство. – 2023. – № 4. – С. 15–21.
2. Карпенко О. Цифрові комунікації у контексті розвитку нових медіа / О. Карпенко // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія «Журналістика». – 2022. – № 52. – С. 87–93.
3. Pavlik J. V. Disruption and Innovation in Journalism / J. V. Pavlik. – Routledge, 2021.
4. Jenkins H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide / H. Jenkins. – New York University Press, 2019.

КОРСУНСЬКИЙ Є. С.

магістр,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

м. Київ

KorsunskyiYS@krok.edu.ua

ВАСИЛЬЄВА О. В.

доцент кафедри журналістики,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

м. Київ

lena_vovchenko@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7502-5702>

АДАПТАЦІЯ УГОРСЬКОГО ДОСВІДУ ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ ДО УКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Трансформація угорського ринку друкованих медіа після падіння соціалістичної системи є важливим аналітичним кейсом для України, яка нині проходить етап глибокої перебудови інформаційної сфери в умовах війни, цифровізації та зміни моделей споживання контенту. Угорський досвід має завершеному траєкторію розвитку — від лібералізації 1990-х років до високої концентрації медіавласності й політичного впливу у 2010–2020-х, що робить його показовим прикладом як успішних, так і ризикованих сценаріїв трансформації медіасистеми.

Одним із ключових етапів угорської трансформації стала швидка та слабо врегульована приватизація друкованих видань у 1990-х роках. Колишні державні та партійні газети передавалися у приватну власність без чітких правил оцінки активів і контролю за зміною власників [1]. У результаті значна частина преси опинилася у руках великих іноземних корпорацій (Ringier, Axel Springer, Bertelsmann), що забезпечило фінансову стабільність і технологічне оновлення, але водночас заклало основи концентрації ринку [2].

Україна у 1990-х роках пережила подібний перехід, однак із більшою залежністю від політичного й олігархічного капіталу. На відміну від поступової концентрації в Угорщині, український медіаринок у 2000-х сформувався одразу у вигляді великих холдингів. Сучасні реформи — зокрема закон про деолігархізацію [3] та норми національної безпеки у медійній сфері [4] — створюють можливість корекції цієї моделі.

Угорський досвід демонструє, що відсутність прозорих правил власності неминуче призводить до ринкових дисбалансів, які згодом можуть бути використані для політичного контролю. Для України це означає необхідність: прозорого обліку бенефіціарів медіа; регулярного аудиту медіавласності; обмеження надмірної концентрації; підтримки регіональних видавців як альтернативи централізації.

Після 2010 року угорська медіасистема зазнала якісно нового етапу трансформації, пов'язаного з політичною централізацією. Створення фонду KESMA (Central European Press and Media Foundation) призвело до об'єднання сотень національних і регіональних видань у єдину структуру без антимонопольного аналізу [5]. Це стало прикладом системного «захоплення медіа» (media capture) через економічні та інституційні механізми.

Особливістю угорської моделі є те, що контроль над ЗМІ здійснювався не через пряму цензуру, а через: перерозподіл державної реклами; непрозорі зміни власності; кадрові перестановки в редакціях; послаблення незалежних медіа економічними методами.

Закриття газети Népszabadság у 2016 році багато міжнародних організацій розцінили як політично мотивоване рішення [6]. Для України цей кейс є принципово важливим, оскільки в умовах війни держава неминуче посилює інформаційну політику. Угорський досвід демонструє, що без інституційних запобіжників навіть демократично обрана влада може поступово звужити медіаплюралізм.

Висновки для України полягають у необхідності: деполітизованого розподілу державної реклами; зміцнення незалежності медіарегуляторів; імплементації Європейського акту про свободу медіа (EMFA); гарантій редакційної автономії.

Цифрова трансформація угорського медіаринку відбувалася паралельно з концентрацією власності та політичним впливом. Онлайн-портали, зокрема Origo, після зміни власників зазнали редакційних трансформацій, що призвело до уніфікації контенту й зниження плюралізму. Державна реклама активно спрямовувалася на лояльні цифрові ресурси, що посилює нерівність між медіа [5].

Угорський кейс демонструє, що цифровізація без прозорих правил може не розширювати, а навпаки звужувати інформаційний простір. Для України це означає потребу: прозорого регулювання онлайн-реклами; підтримки суспільно важливих цифрових медіа; інвестицій у цифрові навички журналістів; розвитку локальних онлайн-платформ.

Важливо, що Україна має інституційну перевагу — інтеграцію європейських цифрових стандартів (зокрема Digital Services Act), що дозволяє уникнути залежності від політично контрольованих платформ.

Угорський ринок друкованої преси зазнав значної таблоїдизації: сенсаційні та розважальні формати витіснили аналітичні матеріали, а розслідувальна журналістика втратила фінансову підтримку. Видання на кшталт *Blikk* і *Metropol* почали формувати домінуючу модель контенту, що призвело до спрощення суспільного дискурсу.

Для України критично важливо уникнути цього сценарію, оскільки в умовах війни ЗМІ виконують не лише інформаційну, а й мобілізаційну та просвітницьку функції. Адаптації підлягають такі позитивні елементи угорського досвіду: мультимедійні формати та візуальна журналістика; інтеграція розслідувань у цифрове середовище; поєднання глибокої аналітики з доступною подачею. Натомість необхідно запобігати: домінуванню клікбейту; руйнуванню розслідувальних редакцій; уніфікації контенту через централізацію власності; витісненню якісної преси розважальними форматами.

Таким чином, угорський досвід трансформації ринку друкованих видань є багатовимірним прикладом, що демонструє як потенціал лібералізації та цифровізації, так і ризики політичної монополізації та деградації контенту. Для України адаптація цього досвіду має бути вибірковою й ґрунтуватися на європейських стандартах прозорості, обмеження концентрації та захисту редакційної незалежності. Успішне використання цих уроків дозволить сформувати стійку медіасистему, здатну поєднати ринкову ефективність, цифрову модернізацію та демократичні цінності в умовах воєнного й післявоєнного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bajomi-Lázár P. Particularistic and Universalistic Media Policies: Inequalities in the Media in Hungary. *Javnost - The Public*. 2017. Vol. 24 (2). Pp.162-172.
2. Polyák G. The Hungarian Media System. Stopping Short or Re-Transformation? Directions and Achievements of the Media System Transformation. *Südosteuropa. Journal of Politics and Society*. 2016. Vol. 63 (2). Pp. 272-318.
3. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України // Відомості Верховної Ради України, 2021, № 51, ст.4 21. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20#Text>
4. Про національну безпеку України : Закон України // Відомості Верховної Ради, 2018, № 31, ст. 241. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
5. Bátorfy A., Urbán Á. State advertising as an instrument of transformation of the media market in Hungary. *East European Politics*. 2019. Vol. 36 (1). Pp. 1-22. DOI:10.1080/21599165.2019.1662398
6. Freedom House. URL : <https://freedomhouse.org>

КУЦЬ М. О.

студентка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ
mariia.kuts-iskm241@nung.edu.ua

ВІНТОНІВ Х. М.

кандидат історичних наук, доцент
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ
khrystyna.vintoniv@nung.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8294-6195>

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДОКУМЕНТАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Перехід документальної спадщини в цифровий формат сьогодні є не тільки модним трендом, а й справді необхідним кроком для сучасних архівних установ, оскільки це відкриває для суспільства широкий та зручний доступ до історичних документів і культурних скарбів. Новітні цифрові технології роблять процес зберігання, дослідження й поширення матеріалів значно ефективнішим, дозволяючи працювати з цими матеріалами у зручній формі та високій

якості. Оцифрування документів не лише забезпечує довготривале збереження цінних першоджерел, але й долає територіальні бар'єри, розширюючи потенційну аудиторію та посилюючи інтерес громадськості до власної історії та культури.

В умовах сучасних реалій важливим є застосування передового світового та європейського досвіду в українській архівній справі. Серед основних напрямів архівознавчих досліджень варто виокремити інформатизацію та цифровізацію архівної справи, а також розробку стандартів і форматів для роботи з оцифрованими архівними документами. У 2024 р. Кабінет Міністрів України затвердив Стратегію захисту документальної спадщини, де в рамках стратегічної цілі 1 передбачено оцифрування та забезпечення онлайн-доступу до архівних інформаційних ресурсів [1]. На сьогодні українські архіви фактично стали світовими лідерами з оцифрування документів. Після повільного старту у 2005 р. країна здійснила справжній прорив у 2020-2023 рр., коли було запроваджено державну програму оцифрування [2].

Розвиток інформаційного середовища вимагає від архівних установ адаптації до сучасних умов, тому офіційні вебсайти архівів та віртуальні платформи для розповсюдження архівної інформації стають основними інформаційними ресурсами. Одним із найкращих проєктів в Україні є “Міжархівний пошуковий портал”, створений компанією “Архівні інформаційні системи” у співпраці з Державною архівною службою України. Станом на 28.11.2025 р. на порталі доступна інформація про 43984 фондів, 56103 описів, 728518 справ та 17039488 цифрових зображень [3].

Також й онлайн-виставки архівних документів можуть бути ефективним інструментом актуалізації і репрезентації документальної спадщини в інформаційно- комунікаційному просторі. Вони надають можливість взаємодіяти з документами в інтерактивному форматі, підвищують їхню інформативність та сприяють глибшому розумінню історичних подій та контекстів. Окрім того, використання цифрових технологій у виставковій діяльності дозволяє зберігати оригінали документів, захищати їх від фізичних пошкоджень. В Україні такий формат представлення національної спадщини також набирає популярності. Зокрема, центральні та обласні архівні установи розміщують на своїх вебсайтах цифрові виставки, які присвячені певним подіям чи особам (наприклад, на вебсайті Центрального державного історичного архіву України у м. Львові розміщено 52 документальні онлайн-виставки, а на вебсайті Державного архіву Одеської області — 34 виставки).

Однак, оцифрування архівних документів обумовлене певними складнощами. Як зазначають автори статті О. Шевченко та В. Спрінсян, цей процес значно ускладнюється через брак аналітичних фахівців, необхідного матеріально-технічного та фінансового забезпечення, кваліфікованого персоналу та спеціального програмного забезпечення для обробки електронних копій [4].

Соціальні мережі Facebook, Instagram або Youtube також є ефективними каналами для популяризації архівних документів серед різних цільових груп. Станом на 28.11.2025 р. Державна архівна служба України та шість центральних державних архівних установ представлені у всіх вищезазначених соціальних мережах (Центральний державний архів громадських об'єднань та україніки має сторінку лише у мережі Facebook). Найактивнішими архіви є у соцмережі Facebook.

Отже, популяризація документальної спадщини в цифровому середовищі не тільки зберігає історичну пам'ять, а й розвиває культурну свідомість суспільства. Цей процес ефективно презентує українські джерела на міжнародній арені, та об'єднує новітні інформаційні технології, міжнародні стандарти та національні підходи до оцифрування й поширення першоджерел. Цифрові ресурси дозволяють швидко знаходити необхідну інформацію та використовувати її в освітньому процесі й наукових дослідженнях. Водночас вони мотивують зацікавленість суспільства культурою та історією, залучають молоде покоління до вивчення власної національної спадщини та формують національну гордість й повагу до історичних надбань України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text>

2. Хромов А., Скальський В. Папір — у цифру. Українські архіви — світові лідери за темпами оцифрування документів. URL: <https://www.istpravda.com.ua/columns/2024/09/25/164322/>
3. Міжархівний пошуковий портал. URL: <https://searcharchives.net.ua/>
4. Шевченко О. В., Спрінсян В. Г. Електронні документи в складі цифрової спадщини сучасного суспільства. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022. №3. С. 49–55.

КУШНІРЕНКО А. П.

здобувачка ступеня магістр зі спеціальності 022 Дизайн,
Харківська Державна Академія Дизайну і Мистецтв,
м. Харків

kushnirenkoalona@gmail.com

ДИЗАЙН ВІЗУАЛЬНОГО ДУДЛБУКУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ

У сучасному світі візуальна культура набуває дедуктивно домінантного характеру, перетворюючись на основний канал сприйняття, комунікації та самовираження. Швидкий розвиток цифрових технологій, соціальних мереж і мобільних пристроїв призвів до того, що людина щоденно опрацьовує колосальні обсяги візуальної інформації, значна частина якої є короткочасною, поверхневою й швидко втрачає цінність. У цьому контексті дудлінг – спонтанне, інтуїтивне малювання без чіткої мети – виходить за межі простої розваги чи підсвідомої реакції на нудьгу й перетворюється на потужний інструмент візуального мислення, рефлексії, зниження стресу та креативного самовираження.

Водночас у цифрову епоху традиційна практика дудлінгу на полях зошита трансформується: вона переходить у цифрові середовища, стає частиною сторіз, цифрових скетчбуків, інтерактивних арт-платформ і навіть терапевтичних додатків. Таким чином виникає потреба в новому форматі – візуальному дудлбуці, який поєднує паперову тактильність із можливостями цифрового дизайну, зберігаючи при цьому спонтанність і свободу дудлінгу, але надаючи йому структуровану, естетично виражену форму.

Актуальність теми посилюється й тим, що ринок друкованої дизайнерської продукції переживає своєрідне відродження. На тлі тотальної діджиталізації люди знову шукають тактильні, обмежені, колекційні об'єкти, які можна тримати в руках, які мають ауру унікальності й не зникають після закриття додатку. Дудлбук як об'єкт дизайну здатен задовольнити цю потребу, пропонуючи водночас інструмент для творчості, арт-терапії та візуального самовираження. Він стає не просто блокнотом для малювання, а медіатором між внутрішнім світом людини та зовнішньою візуальною культурою, між аналоговим і цифровим, між хаосом спонтанного малюнка та гармонією продуманого графічного дизайну.

Дудлінг, за своєю суттю, є формою візуальної імпровізації, де лінії, форми та патерни виникають без жорстких правил композиції. У семіотиці Ролана Барта це можна інтерпретувати як "текст без автора" – відкритий знак, що запрошує до інтерпретації. У графічному дизайні інтеграція дудлінгу починається з переосмислення традиційних інструментів: замість векторних кривих і геометричної точності, дизайнер звертається до растрових текстур, що імітують нерівність ручного малювання. Цей перехід від цифрової досконалості до органічної недосконалості слугує основою для створення візуальної мови, яка сприймається як жива та еволюційна [2].

З точки зору естетики, дудлінг вводить принцип "контролюючого хаосу", де випадковість стає інструментом для генерації новизни. У брендингу це проявляється через створення візуальних мотивів, що не претендують на універсальність, а радше апелюють до локальних культурних контекстів. Наприклад, абстрактні завитки чи фрагментарні фігури можуть символізувати внутрішній світ бренду – його креативний процес, – роблячи ідентичність не статичним артефактом, а динамічним наративом. Така інтеграція вимагає від дизайнера ролі медіатора: він мусить каналізувати спонтанність дудлінгу в повторювані патерни, зберігаючи при

цьому його ефемерність.

Комунікаційний аспект дудлінгу полягає в його здатності обійти раціональні бар'єри сприйняття. На відміну від структурованих ікон чи типографіки, дудлінг апелює до підсвідомого, викликаючи асоціації з дитячою творчістю чи медитативним потоком. У брендингу це створює емоційний місток: споживач не просто розпізнає логотип, а відчуває його як частину власного креативного досвіду. Теоретично це узгоджується з концепцією "афективного дизайну" Браяна Массумі, де візуальні форми стають провокаторами сенсорних реакцій, а не лише когнітивних інтерпретацій. Таким чином, дудлінг перетворює бренд на співрозмовника, що ділиться особистими нотатками, а не нав'язує монолог [1].

Сучасні підходи до визначення дудлінгу ілюструють багатшаровість креативного акту: від спонтанної креативності, що звільняє підсвідоме від пут раціональності, до свідомої практики, що дисциплінує хаос у конструктивні форми. Ці перспективи не конкурують, а доповнюють одна одну, формуючи інтегративну парадигму, де дудлінг слугує дзеркалом людського розуму – непередбачуваним, але пластичним.

Інтеграція дудлінгу в графічний дизайн, анімацію і брендинг репрезентує парадигмальний зсув від механістичної точності до органічної виразності, де спонтанність стає стратегічним активом. Цей процес не лише збагачує естетику, вводячи елементи хаосу як каталізатор креативності, але й трансформує комунікацію, роблячи бренди більш резонансними та адаптивними. Теоретично дудлінг відкриває шлях до нової візуальної мови, що поєднує індивідуальне з колективним, пропонуючи дизайнерам інструмент для створення ідентичностей, які еволюціонують.

Авторська розробка «Дудлінг для життя» – це не книга, яку «проходять» один раз. Це супутник, до якого повертаються в різні стани: коли тривожно – до розділу спокою, коли розгубився – до концентрації, коли порожньо – до натхнення, коли важко – до емоцій. Це простір, де дозволено бути будь-яким, малювати будь-що і будь-якою, і водночас – дуже делікатно, майже непомітно – вести людину до глибшого знайомства з собою.

Усі дизайнерські рішення дудбуку «Дудлінг для життя» підпорядковані одній меті – створити об'єкт, який не навчає дудлінгу, а дозволяє дудлінгу навчати людину. Книга не кричить «роби правильно», вона шепоче «дивись, що відбувається, коли ти просто дозволяєш». Завдяки органічному мінімалізму, багатшаровій інтерактивності, тактильній різноманітності та делікатним елементам гри вона перетворюється на живого співрозмовника, який, що приймає будь-яку лінію, будь-який колір, будь-який настрій і м'яко відображає їх назад, допомагаючи автору малюнків поступово відкривати власну внутрішню територію.

Триетапна структура створення візуального рішення в проєкті «Дудлінг для життя» – ескізування → композиційне структурування → деталізація – є не довільною, а глибоко обґрунтованою послідовністю, що відображає природний рух людської психіки від хаосу до сенсу, від несвідомого до свідомого, від болю до прийняття. Кожен етап виконує подвійну функцію – терапевтичну та художню, забезпечуючи створення робіт, що є одночасно глибоко особистими щоденниками автора та універсальними візуальними метафорами людського існування. Саме ця цілісна методологія робить «Дудлінг для життя» не просто серією малюнків, а повноцінним художньо-терапевтичним методом, здатним допомагати не тільки автору, але й глядачам у їх власному шляху до себе.

Послідовне проходження етапів ескізування, композиції та деталізації дозволяє створити візуальне рішення, яке є не просто красивим, а терапевтично ефективним. Книга «Дудлінг для життя» стає безпечним простором, де мінімалістична естетика, органічні форми та великі зони свободи працюють разом, допомагаючи користувачеві перейти від тривоги до спокою, від розгубленості до концентрації, від емоційного блокування до вільного самовираження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознесенська О.Л. Арт-терапія в Україні: стан та перспективи розвитку. *Львівсько-Ряшівські наукові зошити : Культура – Мистецтво – Освіта – Терапія в міждисциплінарній перспективі*. 2014. Вип. 2. С. 93-103
2. Головатюк І.Г. Теоретичні основи застосування арт-терапії у процесі професійної підготовки фахівців. *Молодий вчений*. 2017. № 7. С. 276-278.

3. Koç Z. K. What is Doodle Art?. *Loveinartsz*. URL: <https://www.loveinartsz.com/what-is-doodle-art/>

КОГУНЬ А. М.

к.ю.н., старший інспектор з особливих доручень
(з дислокацією в Хмельницькій області),
Департамент головної інспекції та дотримання прав людини
Національна поліція України
kogunandrij@gmail.com

КУЛИК В. П.

старший інспектор з особливих доручень
(з дислокацією у Вінницькій області),
Департамент головної інспекції та дотримання прав людини
Національна поліція України
kylukvadim@ukr.net

НІКОЛАЄВА І. А.

старший інспектор з особливих доручень
(з дислокацією у Тернопільській області),
Департамент головної інспекції та дотримання прав людини
Національна поліція України
nikolayevaira@ukr.net

ТОДОРІКО А. М.

старший інспектор з особливих доручень
(з дислокацією у Чернівецькій області),
Департамент головної інспекції та дотримання прав людини
Національна поліція України

subyliak82@gmail.com

ВETERАНСЬКА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: РЕАЛЬНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОКРАЩЕННЯ (З ПОЗИЦІЇ ПРАВОХОРОННОГО МОНІТОРИНГУ)

В умовах сьогодення, незважаючи на продовження загарбницьких дій рф ветеранська політика є стратегічно важливим елементом національної безпеки та соціальної стабільності. Швидке зростання кількості ветеранів та їхніх потреб (психологічна, медична реабілітація, реінтеграція, працевлаштування) вимагає переосмислення існуючої моделі політики. Підтримка повернення ветеранів до цивільного життя та їх інтеграції в ринок праці - спільне завдання держави та бізнесу. Його успішне вирішення безпосередньо впливатиме на темпи економічного відновлення країни. Про це йшлося під час пресконференції в “Укрінформі” за участі заступниці Міністра економіки України Тетяни Бережної та представників провідних роботодавців країни [1].

На сучасному етапі вдосконалення ветеранської політики вимагає переходу від реагуючої (реактивної) моделі до проактивної, людиноцентричної системи, що передбачає мінімізацію бюрократії та максимальне використання сучасних технологій.

Важливим кроком у цьому напрямку стало прийняття 11 березня 2025 року Верховною Радою України Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” щодо формування комплексного підходу до внутрішньої політики у ветеранській сфері» (реєстр. №11007).

Цей Закон створює підґрунтя для формування та реалізації узгодженої державної політики у ветеранській сфері, а також сприяє всебічній підтримці ветеранів війни, членів їх сімей, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей осіб, зниклих безвісти у зв'язку із збройним конфліктом, воєнними діями, тимчасовою окупацією частини території України, членів сімей осіб, які перебувають у полоні, а також постраждалих учасників Революції Гідності [2]. Також

необхідно відмітити важливість схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках, відповідно до розпорядження КМУ від 29 листопада 2024 р. № 1209-р [3].

На нашу думку необхідно виокремити основні першочергові заходи для покращення стану ветеранської політики. Це:

1. Модернізація та удосконалення єдиного цифрового профілю ветерана. Для цього необхідно забезпечити проактивне надання послуг. Це означає, що після отримання статусу ветерана (УБД/ОІВ) в його електронний кабінет автоматично підтягуються всі доступні пільги, програми реабілітації та можливості працевлаштування без необхідності подання додаткових паперових заяв. Відповідно необхідно врахувати провадження через національну систему електронної взаємодії, яка з'єднує державні реєстри та інформаційні системи для безпечного обміну даними між органами влади. Завдяки їй державні органи можуть швидко та безпечно обмінюватися інформацією, що дозволяє створювати цифрові послуги для громадян та бізнесу та значно спрощує їх взаємодію з державою.

2. Посилення ролі ветеранських хабів на рівні громад (ОТГ). Важливо перенесення акценту надання послуг з обласних центрів на первинний рівень. Хаби мають стати "єдиним вікном" для всіх ветеранських питань (психологічна допомога, юридичні консультації, допомога у складанні бізнес-планів). Цікавий досвід таких країн як Данія, Кролівства Нідерланди, Канади [3].

3. Фінансове стимулювання регіональних програм. Необхідно впровадження державного співфінансування регіональних програм, які довели свою ефективність (наприклад, програми будівництва доступного житла або іпотеки для ветеранів), з умовою дотримання єдиних національних стандартів якості.

4. Також існує нагальна проблема удосконалення системи моніторингу та правозахисту щодо проходження військово-лікарських та медико-соціальних експертних комісій (ВЛК/МСЕК). Необхідно запровадити чіткі критерії для оцінки роботи комісій, включаючи час очікування та рівень задоволеності ветеранів.

5. Запровадження спеціалізованої підготовки персоналу НПУ, наприклад впровадити обов'язковий навчальний курс для дільничних офіцерів поліції, патрульних, служби освітньої безпеки, ювенальної превенції та слідчих на тему "Особливості взаємодії з особами, які мають досвід участі у бойових діях (ПТСР)". Наголос має бути зроблений на деескалації конфліктів та превентивній роботі, мінімізуючи використання силових методів, створити в структурі регіональних ГУНП відділи консультантів-ветеранів (з числа ветеранів, що мають психологічну або юридичну освіту), які виступатимуть медіаторами між поліцією, ветеранами та громадськістю.

6. Психологічна реінтеграція та перекваліфікація. Впровадження моделі "рівний-рівному". Систематизувати та фінансувати державним коштом програми ветеранського менторства, де ветерани, які успішно реінтегрувалися, допомагають побратимам. Це має стати офіційно визнаною формою психологічної підтримки та реінтеграції.

Проведений аналіз засвідчив, що ветеранська політика в Україні потребує значної трансформації, викликаної безпрецедентним збільшенням кількості ветеранів внаслідок повномасштабної агресії РФ. Попри наявність широкої нормативно-правової бази, її практична реалізація демонструє значні системні прогалини, особливо на регіональному рівні. Основною проблемою є бюрократична інертність та реактивний характер надання послуг. Критичною залишається ситуація із проходженням ветеранами ВЛК та МСЕК, а також із затримками у фінансовому та житловому забезпеченні.

Також встановлено, що якість і доступність послуг (реабілітація, працевлаштування) істотно залежать від фінансової спроможності та політичної волі місцевих громад, що створює нерівні умови для ветеранів у різних регіонах.

Існує гостра необхідність інституційного посилення Національної поліції України, зокрема на регіональних рівнях, як зовнішнього правозахисного монітора та як важливого суб'єкта реінтеграції через програми працевлаштування та спеціалізованої превентивної роботи.

Запропоновані шляхи ґрунтуються на принципах інституційної синергії та адресності допомоги.

Ветеранська політика в Україні має стати національним пріоритетом, перетворившись із системи пільг на систему інвестицій у людський капітал, що є запорукою успішної повоєнної відбудови та національної стійкості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Мінекономіки. Успішна інтеграція ветеранів в цивільне життя - запорука швидкого економічного відновлення країни. 2024. URL : <https://me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f7856741-e912-4aef-8ab5-86554b761670&title=UspishnaIntegratsiiaVeteraniv>
2. Верховна Рада України. 2024. URL : <https://www.rada.gov.ua/news/razom/259612.html>
3. Верховна Рада України. 2024. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-%D1%80#Text>
4. Міністерство у справах ветеранів. Королівство Данія сприятиме проєктам підтримки українських ветеранів. 2024. URL : <https://mva.gov.ua/prescenter/category/86-novini/korolivstvo-daniya-spriyatime-proyektam-pidtrimki-ukrayinskih-veteraniv>

КОЧИН В. Д.

курсант 3-го курсу ННІ №4,

Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків

ykochin13@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0007-8809-5604>

ГОНЧАРУК О. М.

кандидат філологічних наук, доцент,

Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків

og.2two@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1787-5244>

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Комунікативні стратегії забезпечення інформаційної безпеки становлять комплекс науково обґрунтованих підходів, що поєднують знання з галузей соціальних комунікацій, інформаційних технологій, психології впливу та безпекознавства. У сучасному глобалізованому світі інформація розглядається як ключовий ресурс, який визначає політичну стабільність, економічний розвиток та культурну ідентичність суспільства. Зростання обсягів інформаційних потоків та інтенсивність цифрової комунікації призводять до підвищення рівня вразливості суспільства до інформаційних загроз. Забезпечення інформаційної безпеки виходить за межі технічних рішень і передбачає соціально-комунікативні механізми захисту.

Сучасне інформаційне середовище є відкритим, динамічним і багатоканальним, що сприяє швидкому поширенню як достовірної, так і маніпулятивної чи деструктивної інформації. Перед інформаційною безпекою постають і нові загрози, пов'язані з негативними наслідками цифровізації, яка слугує як інструмент порушення суверенітету демократичних держав, втручання у виборчі процеси та використання кіберпростору для поширення дезінформації [1]. Інформаційні атаки можуть впливати на громадську думку, емоційний стан населення та соціальну поведінку окремих груп. У цьому контексті комунікативні стратегії покликані забезпечити не лише регулювання інформаційних потоків, але й формування критичного ставлення до джерел, контекстів і способів подання інформації. Ключовим завданням стає розвиток інформаційної культури громадян, яка ґрунтується на здатності аналізувати, перевіряти та осмислювати отримані дані.

Одним із важливих аспектів є прозора взаємодія між державними інституціями, медіа та громадськими організаціями. Довіра до офіційних джерел інформації значною мірою знижує ефективність дезінформаційних кампаній, тому державна комунікація повинна бути послідовною, доступною та своєчасною. Тотальна дезінформація в мережевому просторі, спекуляція на думці псевдоекспертів, цілеспрямоване виробництво фейкових новин, які дестабілізують громадську думку, є ознакою того, що громадська думка значною мірою формується на основі постправди, коли на перший план виходять власні переконання споживача

інформаційного продукту [2]. Водночас обмеження свободи слова як метод протидії інформаційним загрозам є недоцільним у демократичному суспільстві. Ефективність системи інформаційної безпеки залежить від поєднання правових, освітніх, психологічних та технологічних інструментів, спрямованих на підвищення загальної стійкості соціуму до впливу маніпуляцій.

Освітній компонент комунікативних стратегій має особливе значення. Формування навичок медіаграмотності повинно охоплювати не лише сферу загальної освіти, але й професійні програми підготовки фахівців, які працюють у системі безпеки. Підготовка курсантів МВС включає розвиток умінь аналізувати інформаційні ризики, ідентифікувати психологічні методи впливу, застосовувати інструменти протидії фейковим повідомленням та інформаційним атакам. Таким чином, інформаційна безпека розглядається як складова професійної компетентності майбутніх правоохоронців.

Значну роль у забезпеченні інформаційної безпеки відіграють цифрові платформи, зокрема соціальні мережі. Вони є основними каналами поширення інформації, а також простором для інформаційних протистоянь. Тому важливим елементом комунікативних стратегій є моніторинг інформаційного простору, виявлення дезінформації та оперативне поширення спростувань. Технологічні рішення, зокрема алгоритми автоматичного виявлення фейкового контенту, підсилюють ефективність реагування, але не можуть повністю замінити людський аналітичний фактор. Поєднання комунікаційних і технологічних засобів створює комплексну модель інформаційної безпеки.

Таким чином, комунікативні стратегії забезпечення інформаційної безпеки в сучасному суспільстві мають інтегрований характер і спираються на взаємодію державних інституцій, освітніх структур, медіасередовища та громадян. Вони покликані не лише запобігати інформаційним загрозам, але й створювати умови для формування усвідомленого, відповідального та критичного ставлення до інформації. Інформаційна безпека є результатом не лише технічного захисту даних, але й рівня зрілості комунікативної культури суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Sheremet, O. S., Voluiko, O. M., Posmitna, V. V., Poda, T., & Bidzilya, Y. M. (2021). Political and legal aspects of the information warfare. *Amazonia Investiga*, 10(45), 31–41. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.3>
2. Antipova O. Strategic communications as a component of state information security. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2023. № 13 (1). P. 44–52.

МАКОВЕЦЬКА А. С.

магістр,

Соціально-гуманітарний факультет

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,

м. Київ

24nnip.a.makovetska@std.edu.ua

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ЗАСОБІВ КОМУНІКАЦІЇ У СУЧАСНИХ ВИБОРЧИХ КАМΠΑНІЯХ

У сучасному політичному процесі засоби масової комунікації посідають ключове місце у формуванні виборчих стратегій, мобілізації електорату та конструюванні політичних наративів. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових платформ зумовив трансформацію способів створення, поширення та споживання політичної інформації. Мас-медіа сьогодні виступають не лише каналами трансляції повідомлень, а й повноцінними акторами політичної взаємодії, які здатні впливати на динаміку виборчого процесу, характер політичної конкуренції та рівень громадської активності.

Поняття комунікації, що бере витоки з латинського *communicare* («ділитися», «робити спільним»), розглядається як процес соціальної взаємодії, у межах якого відбувається обмін інформацією, символами, емоціями та змістами. Комунікація є фундаментом соціального співжиття, а її масовий характер унеможливорює існування сучасного суспільства без розвинених

механізмів передавання інформації. Масова комунікація, згідно з класичними підходами, передбачає одночасну доставку стандартизованих повідомлень великим аудиторіям, що робить її особливо впливовим інструментом у політичній сфері. Забезпечуючи широкий доступ до інформації, вона водночас визначає рамки інтерпретації політичних подій та задає домінантні смисли [2, с. 71].

Розвиток інформаційного суспільства супроводжується розширенням впливу глобальних комунікаційних мереж, зростанням ролі інформації у соціально-економічних та політичних процесах, а також появою нових форматів медійного впливу. Інтернет, соціальні мережі та інші цифрові середовища створили можливості для миттєвого поширення повідомлень, формування інтерактивних інформаційних потоків та появи горизонтальних комунікаційних зв'язків, які не контролюються традиційними медіа. У результаті медійний простір стає багатовимірним, гібридним та поліцентричним, а роль класичних ЗМК поступово трансформується під впливом цифрових платформ.

У політичній сфері медіа виконують комплекс функцій, серед яких інформаційна, соціалізаційна, контрольна, мобілізаційна та інтеграційна. Вони забезпечують циркуляцію політично значущих повідомлень, здійснюють суспільний контроль над діяльністю влади, формують норми політичної культури, створюють умови для обговорення суспільно важливих проблем. Саме завдяки медіа політичні партії та кандидати отримують можливість доносити свої програми до виборців, а громадяни – отримувати знання для прийняття політичних рішень. ЗМК формують світоглядні орієнтири, сприяють інтеграції суспільства довкола ключових політичних цінностей та задають рамки сприйняття політичної реальності [1, с. 17-18].

Особливого значення медіа набувають у виборчих кампаніях, де вони визначають тематику суспільного порядку денного та формують інформаційні приводи, які впливають на оцінки громадян. Завдяки здатності формувати контексти та інтерпретації ЗМК можуть посилювати чи, навпаки, нівелювати вплив окремих політичних позицій. Традиційні засоби комунікації (телебачення, радіо, преса) й надалі забезпечують широке охоплення населення, однак цифрові медіа створюють нові можливості для таргетованої агітації, персоніфікованих повідомлень, та створення веб-спільнот навколо політичних акторів.

У контексті виборчих процесів медіа мають вирішальний вплив на виборчу поведінку. Значна частина інформації про політичне життя є недоступною для перевірки пересічним громадянином, тому виборець вимушений покладатися на інтерпретації, які пропонують медіа. Унаслідок цього формується залежність політичних рішень від характеру подання інформації, фреймінгу, тональності повідомлень, домінантності певних тем у новинних потоках. ЗМІ здатні конструювати образи «своїх» та «чужих», задавати емоційний фон подій, посилювати або зменшувати значущість різних політичних явищ [3, с. 115].

Інтернет та соціальні мережі значно змінили архітектуру виборчої комунікації. Сучасні політичні кампанії ґрунтуються на мультимодальних засобах впливу: відеоконтенті, інтерактивних онлайн-заходах, блогах, персональних акаунтах кандидатів, таргетованій рекламі. Використання політичного контенту в цифровому середовищі забезпечує постійний контакт із виборцями, створює ефект присутності кандидата та дозволяє формувати широкий електоральний резонанс. Разом із тим цифрові платформи створюють ризики поширення дезінформації, маніпулятивних технологій, «чорного піару» та інформаційних атак, які виконують функцію інструментів інформаційної війни.

У демократичному суспільстві медіа відіграють роль «четвертої влади», контролюючи діяльність державних інституцій, проте водночас їхня здатність впливати на політичні процеси робить їх об'єктом інтересів владних і бізнесових структур. Комерціалізація ЗМК, олігархічний контроль над інформаційними потоками та використання медіа як ресурсу політичної боротьби створюють загрози об'єктивності та незалежності інформаційного середовища. У такій ситуації виборці нерідко стають об'єктом стратегічних комунікацій, спрямованих на маніпулювання їхніми політичними уподобаннями. Ці явища особливо помітні у періоди політичної турбулентності, війни або системних реформ, коли інформаційні потоки стають інструментом впливу на масову свідомість [1, с. 20].

Політична комунікація за умов цифровізації суспільства перетворюється на багаторівневу, інтерактивну та багатовекторну систему, у якій традиційні і нові медіа взаємодіють, конкурують

та доповнюють одне одного. Змінюються ролі політичних акторів, адже в умовах медіатизації політики успішність залежить не лише від змісту політичних програм, а й від здатності кандидата ефективно комунікувати у медійному просторі, відповідати вимогам «театралізованої» публічності та адаптуватися до логіки медіа [3, с. 117].

Отже, засоби масової комунікації формують основу сучасного виборчого процесу та відіграють визначальну роль у формуванні політичної поведінки, громадської думки та рівня політичної мобілізації. Їхній вплив є багатовимірним: від інформаційного забезпечення виборців до маніпулятивних технологій та конструювання політичних образів. Трансформація медіасфери під впливом цифровізації створює як нові можливості для розвитку демократичних комунікацій, так і загрози для інформаційної безпеки, що потребує посилення етичних, правових та суспільно-контрольних механізмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войчук В. Роль засобів масової інформації у демократичному політичному режимі. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. Філологія. 2024. Вип. 2 (12). С. 17–21. URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/philology/article/view/3986>.
2. Кривенко В. Комунікація: поняття, сутність, зміст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 1.84. С. 71–77. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/311394>
3. Турченко Ю. ЗМІ як впливовий чинник реалізації політичного процесу. *Політичний менеджмент*. 2009. Вип. 4. С. 115–118. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/PoMe_2009_4_14.pdf.

ОРЛОВА Є. В.

студентка I курсу другого рівня (магістерського) вищої освіти,
спеціальність D3 «Менеджмент»,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса

orlova.elizaveta@stud.onu.edu.ua

Науковий керівник:

КІРІЛІНА М. А.

старший викладач кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса

kirilina1@ukr.net,

kirilina@onu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4527-792X>

ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНИХ ВНУТРІШНІХ КОМУНІКАЦІЙ

Ефективність сучасного підприємства та його здатність до адаптації та досягнення стратегічних цілей критично залежить від якості внутрішніх комунікацій. Організаційна структура виступає як визначальний фактор, створюючи каркас, який прямо впливає на канали, швидкість, напрямок і тональність інформаційних потоків усередині компанії, формуючи або ефективну магістраль, або систему внутрішніх бар'єрів [1, с. 27]. Внутрішні комунікації є не просто функцією, а критичним елементом управління, що впливає на продуктивність, залученість персоналу та якість управлінських рішень [2, с. 47]. Структурні особливості організації безпосередньо формують комунікаційні паттерни.

У високоцентралізованих ієрархічних структурах інформаційний обмін є переважно вертикальним, часто одностороннім, забезпечуючи порядок і контроль над директивами. Однак, така модель часто призводить до спотворення інформації, уповільнення зворотного зв'язку та ефекту «інформаційного вакууму» на нижчих рівнях, вимагаючи свідомого впровадження механізмів для горизонтальної та висхідної комунікації [3]. Надмірна кількість посередників у

ланцюгу критично знижує точність і зміст первинного повідомлення.

Натомість, горизонтальні, матричні або мережеві структури активно сприяють багаторівневному та багатонаправленому обміну. У них переважають горизонтальні та діагональні комунікації, що забезпечує високу швидкість обміну та гнучкість, необхідну для інновацій. Це відбувається тому, що ієрархічні ланцюги спрощені, а працівники об'єднані навколо проєктів, що життєво вимагає постійного перехресного спілкування [2, с. 50]. Хоча це може спричинити інформаційне перевантаження, така модель значно підвищує рівень обізнаності та адаптивності організації. Для неї ключовим завданням є управління надлишком інформації та забезпечення її релевантності. Характер внутрішнього інформаційного потоку - його спрямованість та офіційність - є прямим наслідком архітектури. Більш плоскі структури природно підтримують неформальні канали, які швидші та сприяють довірі, але вимагають ретельнішого контролю над послідовністю офіційних повідомлень [3].

Вибір організаційної структури, по суті, є вибором комунікаційної моделі. Занадто жорстка та багаторівнева структура гальмує обмін, створюючи «силові вежі» [1, с. 29], тоді як безладна структура веде до хаосу. Існує оптимальна кількість рівнів, яка максимізує комунікаційну ефективність, оскільки зростання цих параметрів неминуче знижує якість обміну [1, с. 35-37]. Сучасні компанії використовують гібридні підходи та технологічні рішення для компенсації структурних недоліків, імітуючи горизонтальні зв'язки та забезпечуючи доступ до інформації в обхід вертикалі [3]. Керівництво, проєктуючи структуру, має оцінювати її вплив на швидкість, точність, зворотний зв'язок і прозорість комунікацій. Отже, ідеальна структура - це та, яка активно служить безперешкодному імплементаванню життєво необхідних комунікацій, забезпечуючи основу для ефективного управління та стійкості [2, с. 55].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Shinkarenko T., Smirnov R., Beloshitskiy A. Studying the organizational structure effectiveness on the basis of internal communication analysis. *Upravlenets*. 2020. Vol. 11, no. 2. P. 27–40. URL: <https://doi.org/10.29141/2218-5003-2020-11-2-3> (date of access: 16.11.2025).
2. JAKUBIEC M. THE IMPORTANCE OF INTERNAL COMMUNICATION FOR MANAGEMENT OF AN ORGANISATION. *Scientific Papers of Silesian University of Technology. Organization and Management Series*. 2019. Vol. 2019, no. 134. P. 47–62. URL: <https://doi.org/10.29119/1641-3466.2019.134.4> (date of access: 16.11.2025).
3. DeWitt D. Guide to Internal Communications for Different Organizational Structures. Episode 172 / Derek DeWitt // *Digital Signage Done Right (DSDR) Podcast*. — Visix, 2025. — URL: <https://www.visix.com/podcasts/internal-communications-organizational-structures/> (date of access: 16.11.2025).

ПАНОВИК Х. В.

студентка групи МАРКм-21,
Західноукраїнський національний університет,
м. Тернопіль
panovikhristina@gmail.com

МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Актуальність дослідження обумовлена стрімкими змінами у сфері соціальних комунікацій та маркетингу в умовах воєнного конфлікту, який суттєво трансформує інформаційне середовище та поведінку споживачів. Війна спричиняє не лише економічну невизначеність, а й зростання ролі цифрових каналів комунікації як основного інструменту підтримки контактів із цільовою аудиторією. Для підприємств, громадських організацій та державних інституцій ефективне використання соціальних платформ стає критично важливим для формування довіри, підтримки лояльності та адаптації маркетингових стратегій до умов кризи. Дослідження маркетингових аспектів розвитку соціальних комунікацій дозволяє виявити ключові тенденції взаємодії з аудиторією, оптимізувати інструменти просування та забезпечити стратегічну стійкість брендів і організацій у складних соціально-політичних обставинах.

Огляд наукових праць із теми маркетингових аспектів соціальних комунікацій в умовах

війни свідчить про активне дослідження як українськими, так і зарубіжними вченими. Зокрема, українські дослідники (Зубченко В. В., Герасименко І. О., Осипенко Н. О., Сало Я. В., Кочевий М. М., Дзюрах Ю., Шинкаренко В. та інші) аналізують трансформацію маркетингових комунікацій під впливом воєнного контексту, підкреслюючи необхідність адаптації рекламних стратегій, кризового комунікування та підтримки лояльності споживачів. Водночас зарубіжні науковці (Капоцці А., Махортих М., Попеску О.-І. та інші) досліджують інформаційні та дискурсивні стратегії у соціальних мережах і месенджерах, аналізуючи меметичні наративи, цифрові тактики залучення аудиторії та протидію пропаганді. Таким чином, науковий доробок демонструє, що розвиток соціальних комунікацій у воєнних умовах потребує інтеграції маркетингових і цифрових інструментів для ефективного управління аудиторією, забезпечення стійкості брендів та протидії інформаційним викликам.

Інструменти маркетингу відіграють ключову роль у розвитку та ефективності соціальних комунікацій, забезпечуючи формування довіри, залучення аудиторії та підтримку брендів у різних соціальних контекстах. До основних інструментів належать цифрові платформи та соціальні мережі, які дозволяють оперативно поширювати інформацію та вести двосторонню взаємодію з користувачами; контент-маркетинг, що сприяє створенню цінного та релевантного інформаційного наповнення для різних цільових груп; інструменти аналітики та моніторингу (соціальна аналітика, веб-аналітика), які забезпечують оцінку ефективності комунікаційних кампаній і своєчасну адаптацію стратегій; а також механізми CRM та емейл-маркетингу, що дозволяють персоналізувати повідомлення та підтримувати довгострокові відносини з аудиторією. Крім того, інтеграція пошукової оптимізації, маркетингу соціальних мереж, PR-кампаній і рекламних інструментів забезпечує посилення впливу соціальних комунікацій, формування позитивного іміджу та активізацію участі споживачів у соціально значущих проєктах, що особливо важливо в умовах кризових або воєнних ситуацій.

У сучасних умовах цифровізації та глобалізації соціальні комунікації стають критично важливим елементом маркетингових стратегій, оскільки вони формують поведінку споживачів і впливають на ухвалення рішень у реальному часі. За даними дослідження [1], проведеного серед 1 132 маркетингологів, 85 % опитаних вважають, що активна присутність у соціальних мережах є ключовим фактором ефективності комунікацій, тоді як 66 % B2B-маркетингологів та 72 % B2C-маркетингологів оцінюють свої стратегії як ефективні, але лише 26 % - як дуже ефективні. Водночас 73 % споживачів зазначають, що відсутність відповіді бренду в соцмережах може спричинити перехід до конкурентів, а 81 % маркетингологів використовують соціальні платформи для підвищення впізнаваності бренду, 71 % - для збільшення трафіку і 62 % - для генерації лідів [2-3].

Особливу увагу сучасні дослідження приділяють інтеграції різних маркетингових інструментів із соціальними комунікаціями, зокрема контент-маркетингу, CRM, емейл-кампаній, SEO та SMM, що забезпечує персоналізацію повідомлень, залучення аудиторії та підвищення лояльності споживачів. Такі підходи дозволяють брендам адаптуватися до динамічного інформаційного середовища, підтримувати стійкість у кризових ситуаціях і формувати позитивний імідж. Ефективне використання цифрових платформ та аналітичних інструментів соціальних мереж у наш час є необхідною умовою стратегічного розвитку маркетингових комунікацій.

Використання маркетингових інструментів у соціальних комунікаціях, незважаючи на численні переваги, пов'язане з низкою потенційних загроз, які можуть негативно впливати на репутацію брендів та довіру аудиторії. По-перше, значна частина споживачів виявляє недовіру до брендів, які застосовують автоматизовані або ШІ-генеровані комунікаційні повідомлення: за даними Marketing Week [4], майже 57 % опитаних не довіряють таким брендам, а згідно з дослідженням [5], низький рівень довіри до брендів підвищує ризики репутації у кризових умовах. По-друге, широке використання ШІ-інфлюенсерів у соціальних мережах створює кризу автентичності: дослідження Stanford Media Futures Lab [6] показало, що 68 % підлітків не можуть відрізнити ШІ-інфлюенсера від реальної людини, а за даними дослідження [7], кількість брендових партнерств із ШІ-інфлюенсерами у 2025 році зменшилася на 30% порівняно з 2024 роком.

Крім того, маркетингові комунікації піддаються кіберзагрозам та соціальній інженерії: за

даними дослідження [8], 98 % кібератак у 2025 році здійснюються через фішинг та інші техніки соціальної інженерії, часто з використанням ШІ для персоналізації повідомлень і підвищення ефективності атак. Водночас зростає втома аудиторії від соціальних мереж: за даними дослідження [9], до 50 % споживачів можуть обмежити своє залучення або взагалі припинити активне використання платформ, що негативно впливає на охоплення маркетингових кампаній. Таким чином, ефективне управління соціальними комунікаціями потребує комплексної оцінки ризиків, етичного використання ШІ та адаптації стратегій до поведінкових змін аудиторії.

Отже, маркетингові аспекти розвитку соціальних комунікацій полягають у стратегічному поєднанні цифрових інструментів, аналітики та контент-стратегій для ефективного залучення аудиторії, підвищення впізнаваності брендів та мінімізації ризиків репутаційних і інформаційних загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. HubSpot. Глобальні тренди соціальних мереж 2025. URL: <https://theinweb.media/globalni-trendy-soczialnyh-merezh-2025-hubspot/> (дата звернення: 25.11.2025).
2. Sprout Social. Social Media Trends 2025. URL: <https://theinweb.media/doslidzhennya-smm-u-2025-roczi-vid-sprout-social/> (дата звернення: 25.11.2025).
3. Statista. Influence of Global Social Media Marketing Usage on Businesses. URL: <https://www.statista.com/statistics/188447/influence-of-global-social-media-marketing-usage-on-businesses/> (дата звернення: 25.11.2025).
4. Marketing Week. Distrust in AI and Retail Marketing 2025. URL: <https://www.marketingweek.com/distrust-ai-retail-sales-influencer-effectiveness-5-interesting-stats/> (дата звернення: 25.11.2025).
5. Edelman. Edelman Trust Barometer 2025. URL: https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2025-06/2025%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Special%20Report%20Brand%20Trust%2C%20From%20We%20to%20Me_FINAL_0.pdf (дата звернення: 25.11.2025).
6. Stanford Media Futures Lab. AI Influencers and Trust 2025. URL: <https://blog.snoopreport.com/ai-influencers-instagram-2025-case-study> (дата звернення: 25.11.2025).
7. Business Insider. Brands Torn on Whether to Embrace AI Influencers or Run 2025. URL: <https://www.businessinsider.com/brands-torn-on-whether-to-embrace-ai-influencers-or-run-2025-10> (дата звернення: 25.11.2025).
8. ProIT. Соціальна інженерія та кіберзагрози 2025. URL: <https://proit.ua/sotsialna-inzhnieriiia-v-iepokhu-ghienierativnogho-shi-iaak-zminilisia-mietodi-roboti-kibierzlochintsiv/> (дата звернення: 25.11.2025).
9. Sprinklr / Gartner. Social Media Marketing Statistics 2025. URL: <https://www.sprinklr.com/blog/social-media-marketing-statistics/> (дата звернення: 25.11.2025).

ПАРХОМЕНКО В. О.

студентка,

Київський Політехнічний Інститут імені Ігоря Сікорського

м. Київ

parhomenkolerok@gmail.com

РОЛЬ ШІ В АВТОМАТИЗАЦІЇ КОМУНІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Штучний інтелект значно полегшує процеси комунікації в різних галузях економіки, починаючи з бізнесу, закінчуючи фінансами. Впровадження чат ботів, віртуальних асистентів, контролю і обробки звернень робить прокладання комунікації клієнт-компанія значно легшим. Як зазначають дослідники, «чат-боти здатні надавати підтримку клієнтам 24/7, забезпечуючи доступність сервісу у будь-який час» [2]. Це дуже важливо для компаній які часто комунікують зі своїми клієнтами, так як ШІ може надати відповіді на базові питання без підв'язки до часових поясів.

Крім того, ШІ, на відміну від людини здатен обробляти сотні, а то і тисячі заявок одночасно. Тим самим зменшуючи час очікування клієнта. Дослідження показують, що чат-боти суттєво підвищують ефективність операцій підтримки, зменшуючи час відповіді та навантаження на працівників [3]. Це допомагає компаніям оптимізувати час на обробку звернень, скоротити витрати на підтримку клієнтів і вчасно реагувати на нестандартні звернення.

Основною перевагою слід зазначити те, що штучний інтелект персоналізує комунікацію. В огляді зазначено, що впровадження чат-ботів підвищує задоволеність користувачів завдяки адаптивній, орієнтованій на користувача комунікації [4]. Сучасні віртуальні моделі здатні аналізувати попередні звернення клієнта, швидко орієнтуватися в питаннях і надавати чіткі відповіді, яких і потребує клієнт. Наприклад, деякі чат-боти, такі як XiaoIce, пройшли навчання як у сфері когнітивного інтелекту (IQ), так і емоційного інтелекту (EQ), щоб комунікуючи з ботом людині було приємніше і комфортніше з ним спілкуватися.

Також ШІ дозволяє компаніям розподіляти час більш оптимально. Він бере на себе обробку усіх звернень, даючи команді робітників змогу виконувати інші задачі, з якими модель не може справлятися. Як показано у практичному кейсі, автоматизація запитів клієнтів через чат-ботів дозволяє зменшити витрати на обслуговування та перенаправити людські ресурси на більш складні завдання [5]. Таким чином, організації мають змогу приділяти увагу іншим питанням, звільняючи людей від зайвої роботи.

В цей же час на противагу перевагам є сильний недолік – недовіра клієнтів і невміння опрацьовувати складні кейси. Більшість клієнтів не захочуть працювати з ботом так як люди не можуть бути певними, що модель надасть їм розгорнуту відповідь і вирішення їх проблеми. Дослідження підкреслюють, що основними бар'єрами для впровадження чат-ботів є брак довіри користувачів, занепокоєння щодо приватності даних, а також недостатня інтеграція з наявними системами [1]. Крім того, впровадження в ШІ в роботу потребує його навчання і часу. Технічні та організаційні бар'єри, включаючи складність інтеграції з існуючими ІТ-платформами та нестачу кваліфікованих фахівців, можуть стримувати ефективне використання ШІ [6].

Саме тому найкращим методом комунікації вважається комбінований. Яким би навченим не був би бот він не замінить людину. Так, ШІ можуть оптимізувати час, обробляти тисячі заявок тим самим не перенавантажуючи базу, проте моделі не зможуть навчитися всьому. Тобто вони не здатні опрацьовувати всі труднощі, з якими стикається людина. Так як зазвичай, звертаючись за допомогою, люди мають нестандартні ситуації, які потребують більше знань, досвіду і творчості.

Отже роль ШІ в автоматизації комунікаційних процесів є важливою та перспективною, але має свої нюанси. Саме тому більшість організацій використовують комбіновану модель надання послуг з ШІ. Так як саме така модель дозволяє забезпечити безперервну підтримку користувачів, масштабність обробки заяв, персональну взаємодію і економію ресурсів та часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Reddy P., Gupta S., *Challenges in adoption of chatbot technology: A systematic literature review*. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2301.12345>
2. Kagan E., Hathaway B., Dada M., *Впровадження чат-ботів у сервіс підтримки клієнтів: проблеми та прості рішення*. arXiv preprint, 2025. URL: <https://arxiv.org/abs/2504.06145>
3. Technology.org. *Чат-боти на базі ШІ для підтримки клієнтів: переваги, проблеми та основні інструменти*. 2025. URL: <https://www.technology.org/2025/04/22/ai-chatbots-for-customer-support-benefits-challenges-top-tools/>
4. Ogilvie S. та ін. *Систематичний огляд впровадження AI-чат-ботів: переваги та виклики*. ScienceDirect, 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2199853125001258>
5. I-Mashkina T. та ін. *Оптимізація клієнтської підтримки за допомогою AI чат-ботів: практичний кейс*. Кібербезпека: освіта, наука, техніка, 2025. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/52283>
6. Jackson T., Allen R., *Перешкоди у впровадженні AI-чат-ботів серед професійних практиків*. ScienceDirect, 2025. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0001691825008017>

ВОЄННА ЖУРНАЛІСТИКА: ВИСВІТЛЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ТА ЗАКОРДОННИХ ЗМІ

Воєнна журналістика є однією з найскладніших і найвідповідальніших сфер медійної діяльності. У часи конфліктів, збройних протистоянь та криз вона стає не лише джерелом інформації, але й інструментом впливу на суспільну думку, формування наративів та навіть мобілізації населення. Українські та закордонні медіа, висвітлюючи події війни, стикаються з численними викликами, які виходять за межі звичайної журналістської практики. В умовах війни журналісти стикаються з моральними, етичними та професійними викликами, такими як необхідність дотримання правди, захист джерел інформації та власної безпеки. Українські медіа стали важливим інструментом у боротьбі за інформаційну правду та протидію російській пропаганді.

Журналісти України активно працюють над документуванням воєнних злочинів, гуманітарних криз та героїзму українських військових і цивільних. Українські ЗМІ виконують функцію консолідації суспільства, сприяючи підтримці морального духу населення.

Одним із ключових аспектів воєнної журналістики є пошук балансу між оперативністю, достовірністю та етикою. Українські ЗМІ, працюючи в умовах повномасштабної війни, змушені швидко реагувати на події, проте це не повинно заважати перевірці фактів. На жаль, у часи конфліктів часто виникають спроби маніпуляції інформацією, поширення фейкових новин або пропагандистських матеріалів. Відтак завдання журналіста полягає не лише в передачі новин, але й у розвінчуванні дезінформації.

Українські засоби масової інформації відіграють ключову роль у формуванні громадської думки. Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року [1], українські журналісти опинилися на передовій не лише фізично, але й інформаційно. Вони стали голосом правди, який протистоїть російській пропаганді, що поширює дезінформацію про хід війни, жертви серед цивільного населення та воєнні злочини. Завдяки їхній роботі світ дізнається про трагедії в Бучі, Маріуполі та інших містах України [2].

Закордонні медіа також активно висвітлюють події в Україні. Репортери з різних куточків світу приїжджають у зони бойових дій, щоб донести до своїх аудиторій реальну картину війни. Наприклад, такі видання, як The New York Times та Al Jazeera, регулярно публікують репортажі з України, намагаючись дотримуватися принципів об'єктивності та точності. Однак варто зазначити, що іноді іноземні ЗМІ стикаються з труднощами у правильній інтерпретації контексту подій через брак глибокого розуміння історичних і політичних аспектів конфлікту.

Наприклад, у березні 2022 року під час повномасштабного вторгнення російських військ до України російські сили зайняли місто Буча у Київській області. Після відходу окупантів були виявлені численні тіла мирних жителів — на вулицях, в підвалах, зі зв'язаними руками, з ознаками тортур і розстрілів. Подія отримала широкий міжнародний резонанс як можливе військове злочинення проти цивільного населення [3; 4].

Українське медіа Суспільне Новини оприлюднило матеріал під заголовком «Виганяли з будинків і розстрілювали: оголосили підозри військовим РФ за вбивство 17 жителів Бучі» [5].

У цьому повідомленні акценти такі:

- зосередження на конкретному кримінальному слідстві: правоохоронці оголосили підозри п'ятьом російським військовим за вбивство 17 мирних жителів у Бучі;

- використання емоційно-сильних формулювань: «виганяли з будинків», «розстрілювали», «вбивство мирних жителів»;
- подача деталей слідства: зазначено вулиці Івана Франка, Максима Ридзанича, Набережна; згадка про те, що тіла лежали просто на вулиці, що окупанти забороняли поховання; що використовували балістику і відео, фото, свідчень;
- контекстиалізація в українській реальності: підкреслено, що це саме місто Буча, мешканці якого зазнали мученицьких втрат, що це українська територія, де відбулися злочини — що підсилює наратив національної травми й стійкості.

Цей підхід відповідає функції українських ЗМІ як консолідації суспільства, документування подій, мобілізації уваги, а також боротьби з дезінформацією.

Закордонне ЗМІ The Guardian у статті «Massacre of innocents»: how the papers covered Russia's atrocities in Bucha» висвітлює це як подію міжнародного значення [6].

Основні характеристики:

- заголовок використовує слово «massacre» (масове вбивство), формулювання «innocents» (невинні) — що надає події міжнародного, універсального виміру;
- подається широкий огляд того, як провідні міжнародні видання (газети) відреагували на подію: акцент на «accusations of war crimes», «calls for tougher sanctions» (звинувачення у військових злочинах, заклики до жорсткіших санкцій);
- наголос на закордонній реакції: лідери ЄС, світова громадськість, міжнародні організації;
- менше деталізації на рівні конкретних вулиць, імен мешканців чи процесу слідства на місці — більше загальний контекст, глобальна перспектива.

Цей приклад показує, що українські й закордонні медіа висвітлюють одну і ту ж подію з різною пропозицією змісту, тональністю і функцією. Українське медіа виступає як внутрішній голос, орієнтований на власне суспільство, мобілізацію, документування та наратив «ми/вони». Закордонне медіа — як зовнішній голос, орієнтований на глобальну аудиторію, міжнародну реакцію, загальні категорії (військові злочини, права людини). Обидві моделі мають свої переваги і виклики: українські ЗМІ ризикують бути сприйняті як заангажовані, закордонні — як недостатньо занурені в локальний контекст.

Отже, воєнна журналістика в умовах повномасштабної війни в Україні набула особливої ваги як інструмент не лише інформування, а й формування суспільної свідомості, історичної пам'яті та міжнародного сприйняття подій. Аналіз висвітлення трагедії в Бучі на прикладі українського медіа Суспільне Новини та закордонного видання The Guardian показав суттєві відмінності у підходах, тональності й функціональних завданнях журналістських матеріалів. Українські ЗМІ зосереджуються на локальному контексті, деталізації подій, персоніфікації жертв і документуванні фактів воєнних злочинів, виконуючи водночас роль національного «голосу правди» та чинника консолідації суспільства. Натомість іноземні медіа подають ці самі події крізь ширшу, глобальну призму, акцентуючи увагу на міжнародно-правових наслідках, порушеннях прав людини та реакції світової спільноти.

Таким чином, висвітлення війни українськими та закордонними ЗМІ демонструє не лише різні журналістські стратегії, а й різні комунікативні функції: від мобілізації та фіксації національної травми — до формування міжнародного порядку денного. У сучасних умовах воєнна журналістика перетворюється на потужний інструмент боротьби за правду, протидії дезінформації та утвердження демократичних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. BBC News Україна, 2022. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian> (дата звернення 06.11.2025).
2. The Guardian, 2022. URL : <https://www.theguardian.com/info/ng-interactive/2022/dec/20/the-guardian-year-in-review> (дата звернення 06.11.2025)
3. Killing of civilians in Bucha and Kyiv condemned as «terrible war crime». URL : <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/03/eu-leaders-condemn-killing-of-unarmed-civilians-in-bucha-and-kyiv> (дата звернення 21.11.2025).

4. Ukraine names 10 Russian soldiers in alleged human rights abuses in Bucha. URL : <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/28/ukraine-names-10-russian-soldiers-in-alleged-human-rights-abuses-in-bucha> (дата звернення 21.11.2025).

5. Виганяли з будинків і розстрілювали: оголосили підозри військовим РФ за вбивство 17 жителів Бучі. URL : <https://suspilne.media/kyiv/1152826-viganali-z-budinkiv-i-rozstriluvali-ogolosili-pidozri-vijskovim-rf-za-vbivstvo-17-ziteliv-buci> (дата звернення 21.11.2025).

6. «Massacre of innocents»: how the papers covered Russia's atrocities in Bucha. URL : <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/04/massacre-of-innocents-how-the-papers-covered-russias-atrocities-in-bucha> (дата звернення 21.11.2025).

СМАЛЬКО А. С.

здобувачка вищої освіти групи КЮ-221,

ННІ права і соціальних технологій Національного університету

«Чернігівська політехніка»,

м. Чернігів

Науковий керівник:

ТОЛКАЧ А. М.

старший викладач кафедри кримінального права та правосуддя,

Національний університет «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів

anastasiasmal88@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ КІБЕРЗЛОЧИНЦЯ: МОТИВИ ТА МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ

Бурхливий розвиток інформаційних технологій поступово змінює світ. Вільний і відкритий кіберпростір розширює можливості людини, збагачує суспільство, формує новий глобальний інтерактивний ринок знань, досліджень та інновацій. Він сприяє активній участі громадян в управлінні державними справами та вирішенні локальних проблем, забезпечує прозорість і підзвітність влади, а також допомагає у протидії корупції. Водночас цифровізація має й негативні наслідки, серед яких — поширення кіберзлочинності. Її вплив стосується не лише окремих людей, які стають жертвами злочинів, але й торкається інтересів підприємств, установ та держави в цілому. Тобто на думку науковців, кіберзлочинність - це протиправні дії особи (чи групи осіб) у кібернетичному просторі. У різних юрисдикціях цей тип кримінальних правопорушень набуває різних форм залежно від конкретних сценаріїв і від того, як його сприймають постраждалі. Інтернет-середовище забезпечує зловмисникам високий рівень анонімності, тому вони часто уникають покарання [1, с. 89].

На відміну від класичних проявів злочинності, кіберзлочини зазвичай здійснюються особами, які мають високий рівень технічних знань, специфічні мотиви та характерні поведінкові риси, що зумовлює необхідність їх окремого дослідження. Науковці у своїх працях зазначають, що для кіберзлочинців характерні антисоціальні або асоціальні риси, високий інтелектуальний рівень, схильність до маніпуляцій, анонімності, логічного мислення, а також знижений рівень емпатії. Такі особи демонструють вольову організацію поведінки, що проявляється у здатності до тривалого планування й реалізації складних злочинних схем [2, с. 435].

Досліджуючи кіберзлочинність, О.О. Бабенко і А.С. Мокляк виділяють характерні ознаки, що притаманні особі кіберзлочинця, а саме: філософський склад розуму; дезорганізуючий тип злочинця; особливе відношення до жертви; своєрідний тип мотивації. Особливу увагу приділено психо-емоційній складовій особи кіберзлочинця: надзвичайно високий інтелект, багата фантазія, витримка й здатність довго чекати (іноді роками) на результати своїх дій — бо від виявлення вразливості чи проникнення до її практичного використання може пройти багато часу; схильність знущатися з вразливостей систем як спосіб самоутвердження; відчуття власної вишості й самолюбства, а також зацікавленість у вивченні нових способів і методів проникнення у комп'ютерні системи [3, с. 201-202].

Кіберзлочинець — це особа, чия діяльність у цифровому середовищі обумовлена певними

внутрішніми й зовнішніми мотивами. Основними рушійними силами можуть бути економічні інтереси (наприклад, крадіжка коштів або конфіденційних даних), політичні цілі (шкода державним інституціям, підрив довіри до влади), ідеологічні установки (вербування та пропаганда радикальних ідей) та соціально-психологічні мотиви (заподіяння моральної чи психологічної шкоди). Методи діяльності кіберзлочинця варіюються залежно від його технічних навичок, доступних ресурсів та вибраних цілей, що робить цей тип злочинності надзвичайно складним для прогнозування та протидії.

Особа кіберзлочинця також характеризується певним «почерком», що є своєрідним цифровим підписом, який робить його впізнаваним серед інших. Це може проявлятися у виборі псевдоніма, унікальної аватарки або неповторному стилі написання повідомлень. Такі деталі не випадкові: вони відображають особисті смаки, інтереси та навіть психологічні риси злочинця, роблячи його поведінку у віртуальному просторі унікальною.

Отже, виявлення характерних рис кіберзлочинця дозволяє не лише встановити його особу, а й краще зрозуміти мотиви протиправної поведінки та передбачити наступні кроки. Кіберзлочинець виступає не просто об'єктом дослідження, а й ключовим елементом для створення ефективних криміналістичних моделей, що дають змогу адаптувати методи розслідування до сучасних викликів цифрової епохи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ткачова О.В., Науменко К.В. Кримінологічна характеристика кіберзлочинця. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. №2. С.200-204. URL: <http://lsei.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=88>
2. Пясковський В.В., Куліуш В.М., Курилін І.Р. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики кіберзлочинців. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Випуск 89. ч.3. С.432-436.
3. Бабенко О.О., Мокляк А.С. Теоретичний аналіз дослідження психологічного портрета кіберзлочинця. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. №2. С.89-93.

ТКАЧЕНКО Т. В.

кандидат політичних наук,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ

t.v.tkachenko@knute.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0002-9593-9987>

КОТОВСЬКА Д. О.

студентка,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ

d.kotovska_fntp_3_24_b_d@knute.edu.ua

КОМУНІКАЦІЯ У ВІДНОСИНАХ «ЦЕНТР-РЕГІОНИ»: ВИКЛИКИ ДЛЯ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Питання ефективної комунікації між центральною владою та місцевим самоврядуванням набуло особливої актуальності в умовах повномасштабної війни. Децентралізація, що тривала з 2014 року, закріпила значні повноваження і ресурси за громадами, однак воєнна ситуація в країні загострила наявні суперечності й оголила проблемні точки у взаємодії «центр-регіони». Разом з тим, саме якість комунікації значною мірою визначає ступінь суспільної консолідації та здатність держави ефективно діяти в умовах кризи.

Одним із ключових викликів у процесі комунікації між центральною владою та представниками місцевого самоврядування є обмеження або нерівність доступу громад до процесу ухвалення рішень. Як зазначають І. Коліушко і Я. Казюк, чинне законодавство про асоціації органів місцевого самоврядування не відповідає реальним потребам системи, стримуючи можливості громад представляти власні інтереси [1]. Ситуація ускладнюється тим, що під час війни центральні органи влади часто ухвалюють рішення без повноцінних

консультацій із громадами, що веде до посилення недовіри та відчуття маргіналізації місцевого рівня.

Другий фактор напруження – це військові адміністрації, які в окремих містах фактично замінили обраних мерів. Згідно з аналізом громадського руху ЧЕСНО, приклади Чернігова, Рівного чи Сум перетворилися на символи вибірковості державної політики, спричинили критику з боку мерів та породили дискусію щодо ризиків «рецентралізації» [2]. Невизначеність критеріїв створення військових адміністрацій стала комунікаційною загрозою, яка підриває довіру на місцях.

Такі конфлікти підтверджують висновки А. Джеріпи з приводу того, що суперечності між центральною та місцевою владою часто мають не лише юридичну, а й політичну природу, адже пов'язані з конкуренцією акторів, боротьбою за контроль над ресурсами та інформаційними потоками [3]. Нерідко центральна влада сприймає активних мерів як політичних конкурентів, що провокує додаткові лінії напруги.

Окремою проблемою комунікації між центральною та місцевою владою стала суперечлива бюджетна політика, зокрема вилучення військового ПДФО до держбюджету. Для частини громад цей податок був чи не єдиним джерелом розвитку, а його раптове виведення посеред бюджетного року створило управлінські кризи й погіршило сприйняття дій центру [2]. Ідеться не лише про фінансові втрати, але й про втрату передбачуваності й партнерського характеру комунікації.

Водночас міжнародний досвід та українська практика показують, що інституційні інструменти комунікації можуть суттєво знижувати рівень конфліктності. Посилення ролі асоціацій місцевого самоврядування та надання їм статусу юридичних осіб публічного права здатні підвищити прозорість і стабільність взаємодії [1]. Це відповідає європейським стандартам та сприяє балансу інтересів різних груп громад.

Окремим, але надзвичайно важливим виміром у відносинах між центральною владою та регіонами є інформаційна та кризова комунікація. Н. Яковлева підкреслює, що в умовах суспільних криз влада має забезпечувати системну, відкриту й достовірну інформацію, інакше комунікаційний вакуум заповнюється чутками, недовірою та деструктивними інтерпретаціями [4]. Ця теза особливо є актуальною для відносин центр-регіони, де будь-які непрозорі рішення одразу сприймаються через призму політичної недовіри.

Військовий стан також трансформував і характер регіональної політики, актуалізувавши потребу в гнучких інструментах управління на місцях. Є. Качмарський зазначає, що регіони потребують чітких правил, стабільної державної підтримки та узгодження політики відбудови з місцевими пріоритетами. У ситуації, коли громади є ключовими акторами на передовій відновлення, їх виключення з процесу планування створює стратегічні ризики.

Згідно висновків експертів Українського інституту майбутнього (2021), незавершена децентралізація породила конкуренцію регіональних груп впливу, які нерідко використовують слабкі місця комунікації з центром для політичного тиску [6]. Це ще раз підтверджує, що інституційна вразливість у площині комунікації автоматично перетворюється на політичну вразливість.

Таким чином, головними викликами політичної комунікації у відносинах «центр-регіони» в Україні є: непрозорість процедур ухвалення рішень та нерівний доступ громад до консультацій; використання військових адміністрацій без чітких критеріїв; бюджетні рішення, які не були комуніковані завчасно та зрозуміло; інформаційні прогалини, що посилюють недовіру та створюють ґрунт для чуток; конфлікт інтересів між рівнями влади та політична конкуренція.

Перехід від вертикальної моделі взаємовідносин «центр-регіони» до партнерської є необхідною умовою національної стійкості, за якої ефективна комунікація стає не лише інструментом управління, а й фундаментом для збереження єдності та відновлення країни в умовах війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коліушко І., Казюк Я. Як вдосконалити взаємодію центральної влади з місцевою? *Громадська організація «Центр політико-правових реформ»*. 2023. <https://pravo.org.ua/blogs/yak-vdoskonalyty-vzayemodiyu-tsentralnoyi-vlady-z-mistsevoyu/> (дата звернення: 05.11.2025).
2. Загородній М. Кличко проти Банкової, ПДФО та реформи: що відбувалося з

децентралізацією у 2023 році. *Рух ЧЕСНО*. 28 грудня 2023 р. <https://www.chesno.org/post/5827/> (дата звернення: 05.11.2025).

3. Джеріпа А. О. Владні протиріччя: конфлікт центральної та місцевої влади в Україні. *Політичне життя*. 2024. Липень. С. 19-30. <https://share.google/vE854DseZzrnXOLab> (дата звернення: 05.11.2025).

4. Яковлєва Н. І. Особливості політичної комунікації в умовах українських внутрішньодержавних криз. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. 2014. № 3/4 (23/24). С. 166-171. <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/17148> (дата звернення: 07.11.2025).

5. Качмарський Є. І. Регіональна політика в умовах військового стану в Україні. *Політичне життя*. 2024. С. 37-43. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.4.5> (дата звернення: 10.11.2025).

6. Партії регіонів: у що і як грають регіональні групи впливу на полях незавершеної децентралізації. Доповідь: Нагірний В. та ін. *Український інститут майбутнього*. 29 листопада 2021. <https://uifuture.org/publications/dopovid-vidnosyny-kyryeva-i-regioniv-perezavantazhennya/> (дата звернення: 07.11.2025).

ХАРЛАН В. М.

студентка,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ

v.kharlan_fmtp_16_23_b_d@knute.edu.ua

Науковий керівник:

ТКАЧЕНКО Т. В.

кандидат політичних наук,

Державний торговельно-економічний університет,

м. Київ

t.v.tkachenko@knute.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0002-9593-9987>

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ У ФОРМУВАННІ ЛІДЕРСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ МОЛОДІ

У сучасному світі, що динамічно змінюється під впливом глобалізації, цифровізації та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, проблема формування лідерських компетенцій молоді набуває особливої ваги. Молоді люди дедалі частіше стикаються з необхідністю ухвалювати рішення, брати відповідальність, працювати в команді та взаємодіяти в умовах високої соціальної та технологічної мінливості. У цій ситуації соціальні комунікації виступають не лише інструментом взаємодії, а й фундаментальною умовою становлення лідерської зрілості.

Провідні теоретики лідерства, зокрема Д. Гоулман та П. Нортхаус, підкреслюють, що сучасний лідер – це насамперед ефективний комунікатор, здатний впливати на інших через емоційний інтелект, гнучкість та вміння слухати [1, 2]. Як зазначає Т. Акімова, саме в юнацькому віці формуються організаційні здібності, комунікабельність та здатність до соціальної активності – базові елементи лідерського потенціалу молодого людини [3].

Соціальні комунікації створюють середовище, в якому молодь набуває ключові навички: ведення діалогу, аргументації, вирішення конфліктів, групової взаємодії, прийняття зворотного зв'язку та здатності надихати інших. Це підтверджує і О. Олійник, наголошуючи, що лідерський потенціал студентської молоді тісно пов'язаний з умінням організовувати колективну діяльність, мотивувати інших та формувати атмосферу довіри [4]. Л. Семак та О. Піддубцева підкреслюють, що ефективність майбутньої професійної діяльності безпосередньо залежить від рівня сформованих комунікаційних компетентностей студента [5]. Авторки визначають п'ять чинників, які роблять соціальну комунікацію основою командної діяльності: взаєморозуміння, співпраця, вирішення проблем, продуктивність та навчання. Саме ці характеристики є

фундаментом сучасної моделі лідерства.

Важливо, що формування лідерства відбувається насамперед у молодіжних соціальних групах, де взаємодія стає основою самореалізації та набуття авторитету. О. Шпортун та І. Корейба доводять, що молодіжна група є потужним середовищем розвитку лідерських якостей, оскільки саме тут формуються внутрішньогрупова ідентифікація, орієнтація на цінності спільноти, соціальна активність і здатність до впливу на інших членів групи [6].

Лідерство у молодіжному середовищі розглядається як міжособистісний процес впливу, у якому вагому роль відіграють комунікативні якості: доброзичливість, чуйність, дипломатичність, уміння працювати в команді.

У цифрову епоху роль соціальних комунікацій посилюється. За висновками І. Левченко, інформаційно-комунікаційний простір створює нові умови для соціальної взаємодії, формує нові моделі поведінки та відкриває можливості для смислотворення, що є ключовим елементом лідерського впливу [7]. Соціальна комунікація стає механізмом самоорганізації сучасного суспільства, забезпечуючи взаємозалежність і координацію дій у нестабільному середовищі. Молодь, яка здатна ефективно діяти в цифрових комунікаційних мережах, отримує додаткові можливості для лідерства – від організації соціальних ініціатив до створення онлайн-спільнот.

Отже, соціальні комунікації – це не лише інструмент передачі інформації, а і комплексна система смислової взаємодії, у межах якої молодь формує стратегічне мислення, емоційну зрілість, навички взаємодії, цифрову грамотність, толерантність та відповідальність. Вони створюють умови для становлення нового покоління лідерів – гнучких, емпатійних, здатних до діалогу, командної роботи та конструктивного впливу.

Таким чином, формування лідерських компетенцій молоді неможливе без соціальних комунікацій, оскільки саме через взаємодію молоді люди навчаються впливати коректно, аргументовано й етично, долати бар'єри, мотивувати інших і створювати нові соціальні практики. Соціальні комунікації виступають ключовим чинником становлення відповідального, ефективного та інноваційного молодіжного лідерства в умовах сучасних суспільних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гоулман Д., Бойацис Р., МакКі Е. Первісне лідерство: навчання лідерству з емоційним інтелектом. Бостон: Harvard Business School Press, 2002. С. 336.
2. Нортхаус П. Лідерство: теорія та практика. Лондон: Sage Publications, 2021. С. 528
3. Акімова, Т. Ю. Формування лідерських якостей молоді як необхідна умова розвитку держави. *Publ. upr. reg. rozvit.* 2021. №4. С. 849-867. DOI:10.34132/pard2021.14.02
4. Олійник, О. О. Особливості прояву лідерського потенціалу студентської молоді. *Психологічний супровід розвитку лідерського потенціалу шкільної та студентської молоді*: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 29 квітня 2021 р. Київ: НУБіП України, 2021. С. 43-44.
5. Семак, Л. А., Піддубцева, О. І. Соціальна комунікація як важлива передумова успішного здобуття вищої освіти. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. 2024. Випуск 1(208). С. 335-339. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-48>
6. Шпортун, О. М., Корейба, І. А. Молодіжна соціальна група як середовище розвитку лідерства у молоді. *Prospects and achievements in applied and basic sciences*. 2021. <https://docs.academia.vn.ua/bitstream/handle/123456789/308/IV-Conference-February-9-122021-book-589-593.pdf?sequence=1>
7. Левченко, І. (2022). Соціальна комунікація як важлива складова інформаційно-комунікаційного простору. *Society. Document. Communication*. 2022. Ed. 14. С. 253-265. <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2022-14-253-265>

ШИЯН Р.В.

студент,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,

м. Київ,

ShyianRV@krok.edu.ua

ВАСИЛЬСВА О. В.

БОРОТЬБА З ДЕЗІНФОРМАЦІЮ В МІЖНАРОДНИХ ЗМІ

У глобалізованому інформаційному просторі дезінформація стала однією з найбільш небезпечних загроз для міжнародної безпеки та демократичних процесів. Швидкість поширення новин, розвиток цифрових технологій і зростання ролі соціальних медіа створили умови, у яких неправдиві повідомлення можуть впливати на громадську думку, політичні рішення та соціальну стабільність. Дезінформація, як свідомо викривлена або маніпулятивна інформація, стала складовою гібридних стратегій держав та недержавних акторів, а її подолання потребує комплексних інструментів, об'єднаних зусиль держав, медіа, громадськості та технологічних платформ.

Особливо інтенсивними інформаційні атаки стали після початку повномасштабної російсько-української війни у 2022 році. Росія систематично використовує пропаганду та фейки для виправдання агресії, дискредитації України та впливу на суспільні настрої у світі. Тому питання інформаційної безпеки та створення ефективних стратегій боротьби з дезінформацією набули ключового значення для багатьох держав, зокрема країн Балтії, Європейського Союзу та самої України.

Одним із центральних напрямів протидії дезінформації залишається підвищення медіаграмотності населення. Досвід Естонії, Латвії та Литви демонструє, що системна медіаосвіта, інтегрована в освітні програми, розвиває критичне мислення та нівелює вплив маніпуляцій. У цих країнах медіаграмотність стала частиною державної політики, а ефективна взаємодія між владою, журналістами та громадськими ініціативами забезпечує високий рівень інформаційної стійкості.

Показовою є діяльність естонських освітніх програм із медіаграмотності, діяльність литовського волонтерського руху «ельфів» та робота латвійських інституцій стратегічних комунікацій, зокрема Центру передового досвіду НАТО зі стратегічних комунікацій у Ризі. Балтійські країни поєднали правові, технологічні та освітні підходи, створивши одну з найефективніших систем інформаційного захисту в Європі.

Європейський Союз також розробив комплексну систему боротьби з дезінформацією. Важливими інструментами стали East StratCom Task Force та платформа EUvsDisinfo, що здійснюють моніторинг інформаційних операцій та формують рекомендації щодо протидії фейкам. Крім того, ЄС активно співпрацює з технологічними компаніями (Meta, Google, TikTok, YouTube) у межах Кодексу практик щодо дезінформації, спрямованого на прозорість реклами, демонетизацію фейків та підвищення стандартів контент-модерації.

Окремої уваги потребує роль соціальних медіа, які стали ключовим каналом поширення як правдивої інформації, так і маніпуляцій. Алгоритми соціальних платформ створюють «інформаційні бульбашки», що підсилюють поляризацію та знижують здатність аудиторії критично сприймати новини. Під час виборів у США 2016 року та референдуму щодо Brexit соціальні медіа показали свою здатність впливати на політичні процеси, тоді як у авторитарних країнах стали інструментом державного контролю та пропаганди. Український досвід використання соцмереж під час Революції Гідності та російської агресії засвідчив їхню важливу роль у мобілізації суспільства, але водночас підкреслив вразливість до інформаційних атак.

Україна активно формує власну систему протидії дезінформації. Центр протидії дезінформації при РНБО, платформи StopFake, «Детектор медіа» та десятки фактчекінгових медіапроектів стали важливою частиною інформаційної оборони. Після 2022 року українські ЗМІ значно посилили роботу у сфері фактчекінгу: загальнонаціональні та регіональні редакції створили понад 150 тематичних проєктів, спрямованих на викриття фейків і підвищення медіаграмотності. Активно впроваджуються освітні ініціативи, подкасти, аналітичні серії та спецпроекти у партнерстві з міжнародними організаціями.

Проте водночас українське законодавство досі не містить чіткого визначення

дезінформації, що ускладнює протидію маніпуляціям на правовому рівні. Важливим завданням стає розробка збалансованих нормативних механізмів, які одночасно протидіятимуть ворожим інформаційним операціям і не обмежуватимуть свободу слова. Ефективна стратегія має включати державне регулювання, розвиток стратегічних комунікацій, підтримку незалежних медіа, технологічні інновації та інтегровану медіаосвіту.

Сучасна боротьба з дезінформацією є багаторівневим процесом, що поєднує міжнародний досвід, технологічні рішення, соціальні практики та національну політику. Аналіз світових і українських моделей демонструє, що лише комплексний підхід, оснований на партнерстві держави, громадянського суспільства та медіа, може забезпечити стійкість інформаційного простору. Формування критично мислячого суспільства, інвестування у медіаосвіту та розвиток технологій фактчекінгу є ключовими умовами ефективної протидії дезінформації у сучасному світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ГО «Український інститут медіа та комунікації». (2024). Огляд медіапроектів з протидії дезінформації в Україні в умовах повномасштабної війни. Аналітична записка. https://www.jta.com.ua/wp-content/uploads/2024/07/ABA_UMCI_Overview_of_mediaprojects_UA_WEB.pdf.
2. Голуб Р. Оновлення Кодексу практики ЄС щодо боротьби з дезінформацією: основні положення. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/212519_onovlennya-kodeksu-s-shchodo-borotbi-z-deznformatsyu-osnovn-polozhennya
3. Детектормедіа (2024), «Індекс медіаграмотності: Українці 66+ (2024)», URL: <https://detector.media/infospace/article/229111/2024-07-04-indeks-mediagramotnosti-ukraintsi-66/>
4. Малярєнко В.І. Кращі практики зарубіжного досвіду боротьби з фейками та дезінформацією. Інформація і право. 2021. № 3 (38). С. 21–27.
5. Прибутько П. С. Інформаційні впливи: роль у суспільстві та сучасних воєнних конфліктах. Київ : Вид. А. В. Паливода, 2007. 252 с.

ЯКОВЕЦЬ А. Р.

магістр, спеціальність Журналістика,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ
AR.Yakovets@krok.edu.ua

МОМОТ Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри журналістики,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ,
MomotNM@krok.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-1054-4517>

СПЕЦИФІКА КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Проблема ведення інформаційних війн в ЗМІ є актуальною як ніколи і носить глобальний характер. В сучасному суспільстві такі терміни як: інформаційна війна, інформаційний тероризм, інформаційна та медіа агресія, інформаційна безпека, нароази у широкому вжитку і це свідчить не лише про взаємозв'язок медіаресурсів з конфліктами, маніпуляцією та пропагандою, але й про те, що у теперішніх збройних агресіях, інформаційна війна в інфо просторі стає навіть більш важливою, ніж прямий військовий напад. Одним з найважливіших завдань української державності сьогодні є ефективне протистояння інформаційній агресії, а тому основним завданням є аналіз, вивчення та протидія основним методам та стратегіям, до яких вдаються російські медіа. Актуальність обраної теми дослідження обумовлюється ще й тим, що Україна

перебуває у стані війни і сучасну політику безпеки, як у внутрішньому її вимірі, так і в регіональному і глобальному сенсі не можливо уявити без безпеки в інформаційній сфері.

Нинішні процеси взаємозалежності політики та медіа є сучасними реаліями і наслідками розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Формування сучасного інформаційного суспільства невіддільне від процесів політичної медіатизації. Дані процеси підтверджують зміну місця й ролі медіа в сучасному суспільстві з огляду на забезпечення реалізації основних принципів, свобод у демократичній державі, медіа стають невід'ємним елементом інформаційно-комунікативної системи політикуму [2, с. 622], який у свою чергу активно використовує інформаційні джерела для здійснення впливу на суспільство.

На думку І. Рибак, значна роль у цьому процесі належить саме інформаційно-маніпулятивним технологіям. Будучи різновидом політичних технологій, вони впливають на політичну свідомість і поведінку з метою ефективної організації та управління комунікацією між політичними суб'єктами і громадянами та виступають трендом розвитку інформаційного суспільства [1, с. 568]. Сучасні інформаційно технології дозволяють значно збагатити можливості контролю масової свідомості та підвищити ефективність застосування маніпуляцій за для впливу на поведінку окремих прошарків населення чи великих соціальних груп. Такого роду технології впливають на формування у підсвідомості виборців чи політичних опонентів програм відповідного сприйняття сформованої інформації і прогнозованої діяльності як наслідку реакції на отримані настанови. Вдале управління інформаційно-комунікативними технологіями та сферами на які вони направлені, є ефективним засобом і провідним ресурсом політичної влади. Адже за допомогою цілеспрямованого використання політичної інформації можна досягнути максимальних результатів мізерними зусиллями. Сучасне суспільство є свідками глобальних, національних регіональних процесів в яких розгортається боротьба за інформацію та контроль над інформаційними потоками та джерелами інформації, іншими словами, боротьба за владу. Адже сьогодні той хто володіє інформацією та інформаційними потоками - володіє реальною владою. Для цього створюються спеціалізовані структури. Зокрема, в росії давно вже створені так звані «інформаційні війська», які проводять інформаційні операції та ведуть контрпропаганду на всіх можливих інформаційних полях. Як зазначив керівник урядової служби з комунікацій Маркку Мантіла, «головним завданням інформаційної війни є спроби іноземної держави вплинути на жителів іншої держави, і тому дуже важливо запобігти поширенню неправдивої інформації та виступити проти неї» [73].

Процеси глобалізації та уніфікації культури, пропагування чужих поведінкових моделей можна цілком віднести до зовнішніх загроз національній безпеці в духовній, культурній та інформаційних сферах. За допомогою засобів масової інформації, Інтернету може бути сформований позитивний образ іноземної держави та негативно-деструктивне відношення до власної країни.

Таким чином, за використання новітніх комунікаційних технологій дало можливість залучити молодь до активної участі у політичному житті та створити інформаційне середовище, яке зможе протистояти загрозі культурної експансії в контексті виникнення глобального інформаційного простору. Бачимо, що сучасні держави, які прагнуть забезпечити свою національну безпеку, мають шукати баланс між глобальним та національним, підлаштовуючи свої інститути та національні групи до нових реалій, а також забезпечувати власну легітимність не лише пропагуючи культурну гомогенність за допомогою освіти, армії тощо, але і створення нових інститутів, що зможуть ефективно керувати суспільством і державою, уникаючи конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рибак І. В. Інформаційно-комунікативні виміри сучасного політичного маніпулювання. *Держава і право : зб. наук. пр. Юридичні і політичні науки*. Вип. 57. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. С. 565–572.
2. Рибак І. В. Медіатизація політики як ключовий вектор трансформації легітимісційних та делегітимісційних практик в Україні. *Гілея: наук. вісн. : зб. наук. пр. / голов. ред. В. М. Вашкевич*. Київ : ВІР УАН, 2011. Вип. 49. С. 620–628.
3. Фінляндія створила групу з протидії російській пропаганді URL: <http://ua.korrespondent.net/>

методист, викладач інформаційних технологій та економіки,
Державний навчальний заклад «Львівське вище професійне училище
технологій та сервісу»,
м. Львів

ihor.yarith@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0004-7624-2775>

КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ В РОБОТІ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

Сучасні заклади професійної освіти функціонують у динамічному та висококонкурентному середовищі, де постійно змінюються соціально-економічні умови, вимоги ринку праці та очікування здобувачів освіти. Одним із ключових чинників успішного функціонування закладу є ефективна комунікаційна стратегія, що охоплює як внутрішні процеси взаємодії між педагогами, адміністрацією та здобувачами освіти, так і зовнішні зв'язки з батьками, роботодавцями, громадськими організаціями та партнерами.

У моїй практиці роботи у професійно-технічному закладі, зокрема в Державному навчальному закладі «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу», я неодноразово переконувався, що ефективна комунікація є фундаментом організаційної стабільності та розвитку освітнього процесу. Внутрішня комунікація, що охоплює педагогічний колектив та здобувачів освіти, забезпечує своєчасне інформування про навчальні програми, графіки занять, навчальні ресурси та методичні рекомендації.

Завдяки використанню сучасних цифрових платформ і сервісів, таких як Learning Management System (Moodle), Google Workspace for Education та інтерактивні корпоративні портали, кожен учасник освітнього процесу має постійний доступ до навчальних матеріалів, методичних рекомендацій та оперативної інформації щодо проведення занять і проєктів. Ці інструменти дозволяють організувати дистанційне та змішане навчання, що особливо важливо для здобувачів освіти, які проживають у віддалених населених пунктах або мають соціально-економічні обмеження.

Важливою складовою внутрішньої комунікації є взаємодія педагогів. Регулярні методичні засідання, семінари та координаційні наради забезпечують обмін досвідом, узгодження навчальних планів і застосування інноваційних методик. У своїй практиці я переконався, що інтеграція методичної підтримки та педагогічної взаємодії сприяє підвищенню професійної компетентності педагогів, оптимізації навчального процесу та формуванню єдиного освітнього простору в закладі.

Зовнішні комунікаційні стратегії також мають ключове значення для розвитку професійного закладу. Вони включають взаємодію з батьками, роботодавцями, органами місцевого самоврядування, громадськими та освітніми організаціями. Завдяки прозорості комунікації та систематичному інформуванню про освітні досягнення здобувачів освіти, реалізацію проєктів та участь у конкурсах, заклад формує позитивний імідж та довіру серед партнерів. Використання соціальних мереж, офіційних сайтів і публікацій у ЗМІ дозволяє оперативно інформувати зацікавлені сторони про події, досягнення та інноваційні практики, що підвищує престиж закладу та сприяє залученню ресурсів для розвитку освітнього середовища.

Цифрові комунікаційні інструменти відіграють особливу роль у сучасних стратегіях. Віртуальні кабінети, інтерактивні платформи та системи обліку успішності здобувачів освіти дозволяють педагогам ефективно організовувати навчальний процес, відстежувати прогрес кожного здобувача та забезпечувати зворотний зв'язок у режимі реального часу. Для здобувачів освіти це створює умови для активного залучення у навчальний процес, розвиток самостійності та навичок критичного мислення, а також формує компетентності XXI століття, які є важливими для професійної реалізації.

Однією з практично значущих сфер комунікаційної роботи є кризова взаємодія. Під час надзвичайних ситуацій, карантинних обмежень або технічних проблем швидка і чітка передача інформації забезпечує стабільність навчального процесу та дозволяє мінімізувати негативний вплив на здобувачів освіти та педагогів. У цьому контексті важливими є заздалегідь розроблені

алгоритми дій, наявність цифрових каналів комунікації та систематичне навчання педагогів щодо використання цих інструментів.

З практичної точки зору, ефективна комунікаційна стратегія закладу професійної освіти ґрунтується на таких основних принципах:

- ✓ прозорість та відкритість інформації, що забезпечує довіру всіх учасників освітнього процесу;
- ✓ доступність комунікацій для всіх учасників навчального процесу, включаючи педагогів, здобувачів освіти та батьків;
- ✓ системність та плановість взаємодії, що дозволяє уникати хаотичних або запізнілих рішень;
- ✓ орієнтація на потреби здобувачів освіти та партнерів, що сприяє підвищенню ефективності навчання та соціальної інтеграції;
- ✓ інтерактивність та розвиток цифрових компетентностей, що дозволяє залучати учасників до активного використання сучасних технологій.

У результаті застосування комунікаційних стратегій заклад професійної освіти здобуває конкурентні переваги, підвищує якість освітніх послуг, сприяє розвитку професійних компетентностей педагогів та здобувачів освіти, а також формує інтегроване та ефективне освітнє середовище, готове до викликів ХХІ століття.

Таким чином, комунікаційні стратегії в професійній освіті – це не лише інструмент управління, а й комплексна система, що забезпечує розвиток внутрішніх і зовнішніх зв'язків, підтримує інноваційність закладу та сприяє формуванню компетентностей здобувачів освіти у сучасному цифровому суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лучанінова О., Ніколенко Л. Розвиток комунікативної сфери цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу закладу вищої освіти. Грані. 2023. Т. 26, № 6. С. 136–141. DOI: <https://doi.org/10.15421/1723141>.
2. Осадчий В. В. Сучасні реалії і тенденції розвитку інформаційнокомунікаційних технологій в освіті / В. В. Осадчий, К. П. Осадча // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2015. - Т. 48, вип. 4. - С. 47-57. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_48_4_6 (дата звернення: 28.11.2025).

СЕКЦІЯ 4. ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

БОРИСЕВИЧ С. Р.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

Sofia.Borysevych.EV.2024@lpnu.ua

<https://orcid.org/0009-0001-5826-1292>

Науковий керівник:

ЛАКІЗА В. В.

к.е.н., доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів

Viktoriia.V.Lakiza@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-6764-8536>

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Європейська інтеграція сьогодні — один із ключових зовнішньополітичних та внутрішньодержавних пріоритетів України. Вступ до ЄС розглядається не лише як політична мета, але і як шлях модернізації держави, оновлення економіки, реформування управління та підвищення якості життя громадян. Важливо оцінити як основні виклики, так і перспективи та можливості інтеграції.

Насамперед варто зазначити, що європейська інтеграція є процесом, який потребує системних змін практично у всіх сферах. Європейський Союз як інтеграційне утворення є економічним простором, у якому діють єдині регуляторні норми, стандарти економічної політики та поведінки суб'єктів господарювання [1]. Одним із ключових напрямів є адаптація законодавства України до правової системи ЄС. Ця робота охоплює економічні, екологічні, соціальні та управлінські сфери та вимагає узгодженості дій між різними гілками влади. Адаптація є важливою для гармонізації внутрішнього правового поля з європейськими стандартами, що забезпечує передбачуваність і прозорість регуляторного середовища.

Одним із найбільших викликів є економічна конкуренція. Українські підприємства змушені працювати за вищими стандартами якості та прозорості. Це створює труднощі для малого та середнього бізнесу, але стимулює інновації, технологічний розвиток і підвищення конкурентоспроможності. Досвід країн Центральної Європи показує, що спочатку виникають труднощі, але з часом вихід на європейські ринки й інвестиції дають помітні вигоди.

Для наочності можна порівняти шляхи євроінтеграції України та кількох країн Центрально-Східної Європи (табл.1).

Таблиця 1

Шляхи інтеграції в ЄС України та кількох представників країни Центрально-Східної Європи

Країни	Рік отримання статусу кандидата	Рік початку переговорів	Рік вступу	Ключові фактори успіху
Польща	1994	1998	2004	Глибока адміністративна реформа, інвестиції в інфраструктуру
Словаччина	1996	1998	2004	Боротьба з корупцією модернізація енергетики
Литва	1995	2000	2004	Стандарти якості, реформування ринку праці
Україна	2022	переговори в процесі	-	Війна ускладнює адаптацію, але прискорює реформи

Варто зазначити, що Україна вступає на шлях євроінтеграції в складніших умовах, ніж її попередники, особливих складнощів вона зазнає внаслідок військової агресії росії, проте вона

демонструє прогрес і важливість системного підходу.

Важливим аспектом є реформа державного управління. ЄС базується на верховенстві права, прозорості та підзвітності. Для України це означає зміни у судовій системі та боротьбу з корупцією, що впливає на довіру іноземних партнерів і стабільний розвиток. Попри певний прогрес, напрям залишається чутливим і потребує постійної роботи.

Енергетична безпека також є ключовим аспектом. Війна продемонструвала вразливість української енергетики й важливість інтеграції у європейські ринки. Перехід до відновлюваних джерел, «зелені» технології та диверсифікація поставок потрібні як для безпеки, так і для екології. Синхронізація з ENTSO-E — важливий крок співпраці.

Європейська інтеграція передбачає й соціальні зміни: освіту, медицину, соціальний захист та права людини. Це формує європейську ідентичність і наближає стандарти життя до ЄС. Громадянам важливо відчувати реальні зміни в повсякденному житті, а не лише формальні переваги.

Попри труднощі, перспектива членства України в ЄС виглядає реалістичною. Країна демонструє прогрес у виконанні рекомендацій та ключових реформ. Високий рівень підтримки євроінтеграційного курсу в суспільстві стимулює політичні рішення. Поступова інтеграція до внутрішнього ринку ЄС, доступ до фінансування та участь у спільних наукових проєктах створюють можливості для економічного зростання.

Європейська інтеграція може стати фундаментом довгострокового розвитку країни: модернізації, підвищення конкурентоспроможності, зміцнення інституцій та формування нової моделі управління. Перехід на європейські виробничі стандарти та розвиток підприємств дозволить збільшити частку товарів з високою доданою вартістю та зробити Україну більш конкурентоспроможною [2]. Це шанс не лише наблизитися до європейських стандартів, а й стати повноправним учасником політичного, економічного та культурного простору.

Таким чином, європейська інтеграція — складний, багатовимірний процес із численними викликами, але й широкими перспективами. Успішність залежить від послідовності реформ, ефективності державної політики та готовності суспільства підтримувати стратегічний вибір. Саме цей шлях має потенціал забезпечити Україні стійкий розвиток, економічне зростання та зміцнення позицій на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Різник Н.П. Український вибір – євроінтеграція: економічні вигоди та історичні засади. Проблеми міжнародних відносин. 2016. № 8. С. 430–438.
2. Осадча Н. В. Характеристика процесу інтеграції України до Європейського Союзу. Економічний вісник Донбасу. 2011. № 3 (25). С. 71-81.

МАМЧЕНКО О. О.

студентка спеціальності «Журналістика»,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ,
BykovaOO@krok.edu.ua
<https://orcid.org/-4570009-0007-6533-9637>

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ КІБЕРБУЛІНГУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Активний розвиток інформаційних технологій у сучасному суспільстві дає змогу користуватися новими прогресивними можливостями як у сфері технологічної освіти, так і у сфері інформаційних комунікацій. Водночас він може містити і потенційні загрози і ризики, особливо для молоді. Саме діти і підлітки стають дуже вразливою віковою категорією з-за відсутності достатнього досвіду, щоб безпечно користуватися соціальними мережами, інтернетом, зазнають впливу кібернасильства. Поняття кібербулінгу слід сприймати як одну із форм насильства, яка може впливати та соціалізацію і психіку будь-якої людини. Термін «кібербулінг» складається із двох частин: «кібер» – віртуальне, опосередковане комп'ютерними технологіями середовище, та «булінг» – залякування, цькування,

переслідування. «Кібербулінг – це новітня форма агресії, що передбачає жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити людину з використанням сучасних електронних технологій: Інтернету (електронної пошти, форумів, чатів, ICQ) та інших засобів електронної техніки – мобільних телефонів чи ін. гаджетів» [1].

Важливо зрозуміти причини появи і типізацію цього явища, що дає змогу проаналізувати механізми впливу і ефективно йому протидіяти. Це явище має тісний зв'язок зі сферою традиційного значення поняття булінгу, яким передбачено психічне і фізичне насильство, водночас «кібербулінг є актом, який здійснюється особою проти конкретної людини засобами електронної комунікації (Інтернет, мобільні телефони, соціальні мережі) і його жертвами зазвичай стають ті, кого цькували у реальному житті через зовнішній вигляд, світогляд, думки, громадянську позицію, навчання, здібності тощо» [2, 21].

Це явище є більш масштабним з-за можливості його поширення через усі можливі електронні засоби комунікації. Наслідки його можуть бути непередбачувані, адже жертви можуть зазнати атаки у будь-якому місці, а це значно поглиблює емоційні (психологічні, соціальні) травми.

Серед найсерйозніших наслідків кібербулінгу – розвиток депресивних станів. Навмисні погрози, приниження або образи створюють відчуття безнадійності, зацькованості, безпорадності, змушують людину замикатися у собі. Дуже часто жертви кібербулінгу починають уникати спілкування з іншими людьми, їхня самооцінка стає заниженою, з'являється почуття страху, вони постійно знаходяться у стресі, у кожному бачуть реальну загрозу їхньому життєвому простору. Такі люди стають психічно вразливими, зациклюються на власних думках, що може призвести й до суїцидальних намірів, навіть до здійснення самогубства. Серед найвразливіших категорій – підлітки, саме вони в результаті онлайн-цькування найбільш схильні до розвитку суїцидальної поведінки, якщо брати до уваги ті категорії, які з такими кібератаками менше стикається: адже підлітки дуже багато і дуже часто проводять свій час у соцмережах, саме від них залежить їх світогляд і самопрезентація. Якщо такі атаки є систематичними і набирають форм переслідування, то у підлітка можуть розвинутися посттравматичні стресові розлади, включаючи навіть нав'язливі спогади про пережите цькування в онлайн-просторі, відсутність або розлади сну, підвищене збудження або емоційна відстороненість. Коли вплив онлайн-агресії дуже великий, виникають думки щодо сумнівів у цінності власної особистості і до вартості життя. Через зміну пріоритетів, негативні думки це може призвести до внутрішнього глибокого конфлікту і неадекватних афектних реакцій.

Серед найпоширеніших соціальних наслідків кібербулінгу є уникнення спілкування з оточуючими. У людини виникає страх спілкуватися з-за можливих онлайн-атак, при чому як в інтернет-середовищі, так і у реальному житті. Такі жертви різко обмежують і коло спілкування, і теми, на які раніше спокійно висловлювалися, також знаковим показником є зникнення бажання знайомитися і виявляти свою соціальну активність. Варто наголосити, що підлітки у цей час перестають активно цікавитися актуальними проблемами, їхнє навчання у школі може погіршуватися, інтерес до заходів і занять поступово може зникати. Виною цього є стрес, неможливість постійно концентруватися на одному питанні, тривога. Якщо у дорослих це можна помітити на процесі виконання його повсякденної роботи, то якраз у підлітків – це є навчання, і процеси з ним пов'язані. Що дорослі, що діти інколи можуть достатньо агресивно реагувати на тих, хто прагне зрозуміти причини такої поведінки, робити незвичні для них дії, або шукати вихід своїм емоціям через інші вияви, як-от вживання алкоголю, наркотиків тощо. При цьому руйнується базова довіра людини до інших, а жертва кібербулінгу стає дуже підозрілою і замикається у собі, що не дає можливості вчасному і адекватному відновленню міжособистісних стосунків у будь-якому середовищі.

Існують ряд факторів, які поглиблюють наслідки кібербулінгу: публічність знущань (розголос відбувається в інтернеті, а отже, інформація поступить до великої кількості людей, незалежно від того, хто і як реагуватиме на її вміст); постійний доступ (кібербулінг поширений завдяки гаджетам – телефонам, комп'ютерам, які знаходяться навіть вдома, здавалося б у відносно «безпечному» середовищі); Анонімність (будь-хто з оточення жертви може бути переслідувачем, це, відповідно, викликає почуття страху, безсилля, підозр навіть до

найближчих людей).

Психологічні і соціальні наслідки кібербулінгу подолати складно, але можливо, завдяки належній психологічній підтримці, правовій допомозі і соціальним програмам. Відновленню самооцінки, опрацюванню травматичного досвіду, навчанню долати стрес допомагають консультації і заняття з психологами, психотерапевтами. У навчальному середовищі важливо проводити уроки, де вчителі знайомлять із такими видами загроз, щоб зменшити їх негативний вплив і запобігти їх шкодам. Чимало країн мають спеціально розроблені юридичні механізми захисту від кібербулінгу, зокрема й вчасне звернення до поліції. Серед позитивних подолань наслідків онлайн-цькування є й робота у колі друзів і родини, адже наявність людей, які підтримують, здатні вислухати людину, відіграє одну з головних ролей у відновленні жертви кібербулінгу та її соціалізації у суспільство. Варто при цьому також враховувати, що у фізичному сенсі людина може страждати. Психологічні впливи, стрес, тривога, нав'язливі думки можуть спровокувати і фізичний біль: постійна втома, порушення сну, головні болі, болі у шлунково-кишковому тракті, послаблення імунітету можуть бути незмінними супутниками людини, яка зазнала онлайн-цькування. Неправильно визначена причина появи цих захворювань може спровокувати погіршення загального стану організму.

Отже, кібербулінг має глибокі соціальні та психологічні наслідки, які можуть суттєво впливати на якість життя людини. «Розв'язання проблеми кібербулінгу можливе тільки у разі спільної роботи вчених-філософів, соціальних педагогів, батьків, психологів, медіаторів, адже від її розв'язання залежить потенціал розвитку держави і навпаки, чим довше проблема залишається невирішеною, тим більшу кількість адиктів та девіантів, латентних булерів та садистів ми отримуємо вже сьогодні» [3, 20]. Актуальним є не стільки усвідомлювати серйозність цієї проблеми, а й прагнути її подолати шляхом профілактичних та інших заходів. Мінімізувати негативні наслідки від кібербулінгу, створити повноцінне безпечне середовище для спілкування можна тільки за спільних зусиль освітніх закладів, юридичної спільноти, родини та суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кочан І. Слова з компонентом кібер- у сучасній українській мові. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2016. Вип. 63. С. 279. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_fil_2016_63_32.
2. Фадєєва М. В. Структура психологічної готовності вчителя до надання психологічної допомоги дитині-жертви кібербулінгу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Серія : Педагогіка і психологія. 2013. № 39(1). С. 21 – 26.
3. Бойчук О. І. Проблеми молодіжної агресії, булінгу та кібербулінгу у сучасному українському суспільстві. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 37. С. 14 – 22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprfc_2022_37_5.

МАНЖОС-КИРИЛОВСЬКА М. М.

здобувач вищої освіти ОП «Ветеринарна медицина»
Державного біотехнологічного університету,
м. Харків

tysha.vetgroup.mk@gmail.com

Науковий керівник:

ВАРИПАЄВ О. М.

кандидат філософських наук, доцент кафедри ЮНЕСКО
«Філософія людського спілкування» та соціально-гуманітарних дисциплін,
Державний біотехнологічний університет,
м. Харків

<https://orcid.org/0000-0003-0541-9102>

varypaev@ukr.net

ІНФОРМАЦІЯ ЯК НОВИЙ ОНТОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП КУЛЬТУРИ

Проблема інформації у сучасній філософії постає як одна з ключових проблем, що

визначають специфіку людського буття в епоху цифровізації [1]. Інформація вже давно перестала бути лише технічним або комунікативним феноменом, пов'язаним із передачею сигналів; вона дедалі очевидніше набуває статусу фундаментальної категорії, яка описує не тільки соціальні процеси, а й сам спосіб організації реальності [2]. Це означає, що інформація розглядається не просто як кількість даних або технологічний ресурс, а як базовий структурний принцип, який формує характер подій, взаємодій і навіть людського сприйняття. У цій перспективі стає зрозуміло, що сучасна культура функціонує в особливому інформаційно-знаковому середовищі, де будь-який досвід, починаючи від побутового і закінчуючи професійним, опосередковується текстами, образами, символами, моделями та цифровими слідами [5].

Таке середовище не є чимось зовнішнім для людини. Воно буквально проникає в повсякденне життя, впливаючи на спосіб мислення, на те, як формується увага, як вибудовується пам'ять, як створюються уявлення про світ. Процеси циркуляції смислів, конструювання моделей, їхнього тиражування та інтерпретації стають невидимими механізмами, що визначають контури соціального досвіду. Людина дедалі частіше не просто реагує на інформацію, а існує всередині складної мережі знаків, де її власна ідентичність і світовідчуття формуються в постійному русі повідомлень, контентів і символічних структур. У цьому й полягає ключовий зсув: інформація з об'єкта аналізу перетворюється на середовище життя і водночас на принцип, який пояснює спосіб організації сучасної реальності [4].

Сучасні філософи, зокрема Л. Флоріді, наголошують на тому, що інформація має не лише технічний, а й онтологічний вимір, тобто вона описує сам спосіб існування та організації систем незалежно від того, є ці системи матеріальними, біологічними чи повністю нематеріальними [3]. Ідея полягає у тому, що будь-яке явище може бути зрозуміле через його структуру, внутрішні зв'язки, закономірності та потоки змін. Саме ці відносини і становлять інформаційний каркас реальності. У такій перспективі інформаційні процеси розглядаються як універсальні механізми впорядкування, що визначають форму і поведінку систем від клітинних мереж до соціальних інститутів.

Інформаційна реальність постає як особлива площина взаємодії, у якій об'єкти не просто існують поряд, а проявляють себе через відношення, кореляції та обмін структурованими станами. Важливо те, що подібне бачення не заперечує матеріальність світу. Навпаки, воно підкреслює, що сучасна наука дедалі більше прагне пояснювати складні явища не через окремі речі, а через ті інформаційні структури, які лежать в їх основі і формують їхню поведінку. Тому інтелектуальний фокус поступово зміщується з аналізу предметних сутностей на вивчення мереж взаємодій, динамічних моделей та потоків даних, які стають ключем до розуміння того, як влаштована сучасна реальність [6].

Поряд із цим інформаційний простір вступає у взаємодію з самими вимірами людського існування. Людина вже не сприймається лише як суб'єкт, який опрацьовує інформацію і приймає рішення. Вона дедалі більше перетворюється на елемент ширшої інформаційної екосистеми, у якій її ідентичність, щоденна активність, способи взаємодії і навіть моделі сприйняття формуються під дією безперервних потоків даних. Українські дослідники, зокрема О. В. Михайлюк, підкреслюють, що філософія сьогодні вже не може описувати соціальні процеси, ігноруючи інформаційний характер сучасних явищ [7]. Інформація визначає умови, у яких з'являються нові культурні практики, нові способи комунікації та узгодження дій у суспільстві, а також нові форми людської суб'єктивності, які розвиваються у межах цифрових середовищ.

У цьому контексті важливою постає проблематика інформаційної культури, яку аналізує О. В. Прудникова. Вона наголошує, що інформаційна культура не є додатковою компетентністю, а виступає базовою здатністю орієнтуватися у світі, який дедалі більше існує через смисли, коди та інтерпретації. Вона стає основою участі людини у сучасному культурному просторі, де інформаційні процеси визначають траєкторії мислення, соціальну включеність і можливість ефективної взаємодії з інформаційним середовищем [8].

Однак аналіз інформаційної реальності показує, що інформація не лише відображає події, а й здатна їх конструювати, створюючи власні версії реальності. Феномен симуляції демонструє, що сучасна культура дедалі частіше функціонує через моделі та образи, які можуть

існувати автономно і витіснити безпосередній досвід. Такі симулякри не є копіями світу, вони стають його заміниками, змінюючи уявлення про істинність і автентичність. Тому філософія інформації не обмежується описом процесів і технічних аспектів, а має критично досліджувати, як інформація формує колективні уявлення, впливає на соціальну реальність і визначає межі можливого.

У цьому контексті особливої актуальності набуває підхід до інформаційного суспільства як до складного соціокультурного феномену. Такий феномен виникає на перетині технічних інфраструктур, культурних моделей і щоденних комунікативних практик. Інформаційно-цифровий континуум не лише оптимізує комунікацію, а й змінює спосіб організації соціального простору. Він трансформує характер влади, структуру суспільних зв'язків, механізми контролю та участі у громадському житті. У цих умовах поступово стирається межа між природним і штучним, індивідуальним досвідом і алгоритмічним аналізом, людським рішенням і рекомендаціями цифрових систем. Це створює нову конфігурацію реальності, у якій людина діє не ізольовано, а в тісній взаємодії з мережами, даними та інформаційними потоками, що постійно переозначають її місце у світі.

Отже, філософія інформації формує нове розуміння реальності, у якій інформаційні структури визначають логіку соціальних трансформацій і водночас впливають на антропологічні характеристики людини. Інформація перестає виступати лише інструментом або засобом, оскільки вона набуває статусу середовища, у межах якого розгортається сучасне людське буття. Це середовище формує нові форми комунікації, нові конфігурації соціальної взаємодії, і, що найважливіше, новий спосіб взаємозв'язку між людиною та світом. Саме тому філософський аналіз інформації сьогодні повинен інтегрувати онтологічні, культурологічні та антропологічні виміри, пропонуючи цілісну концептуальну картину, здатну описати і складність цифрової епохи, і її глибинні наслідки для людського існування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.
2. Floridi, L. (2002). What is the philosophy of information? PhilArchive.
3. Floridi, L. (2004). Open problems in the philosophy of information. PhilArchive.
4. McLuhan, M. (1994). *Understanding Media: The Extensions of Man*. MIT Press.
5. Varypaiev, O., Nhumeniuk, S., Kotun, K., Volskyi, D., & Vernudina, I. (2025). AI Philosophy: Challenges to Man's Identity and Moral Norms. *International Journal on Culture, History, and Religion*, 7(Special Issue 1).
6. Варипаєв, О. М., Байрамова, О. В., & Сільвестрова, О. Ю. (2025) Емоційний інтелект та штучний інтелект: філософська рефлексія суб'єктності в процесах пізнання. *Філософія та управління*, 2(6).
7. Михайлюк, О. В. (2020). Знак — текст — інформація (відмінності, спорідненість, взаємообумовленість). *Філософія та політологія в сучасній культурі*.
8. Прудникова, О. В. (2016) Інформаційна культура: концептуальні засади та світоглядний сенс. *Вісник ХДАК*, вип. 55.

ПАНТЮШЕНКО А. В.

студент 2 курсу, спеціальність Журналістика,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ

PantiushenkoAV@krok.edu.ua

БУТ О. В.

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри журналістики,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ

ButOV@krok.edu.ua

КУЛЬТУРА СПРОТИВУ: ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ІНІЦІАТИВ У ЦИФРОВОМУ ПРОСТОРІ ЯК ЦИКЛІЧНІСТЬ ІСТОРИЧНОГО ДОСВІДУ

Актуальність дослідження: Досліджується роль цифрових медіа, журналістики, блогінгу та мистецьких ініціатив у формуванні національної ідентичності та інформаційної стійкості. Показано, що сучасні українські ініціативи мають глибокі історичні паралелі з країнами, що створювали незалежний культурний продукт.

Об'єкт дослідження: середовище України та інших країн в умовах війни та відбудови незалежності. **Предмет дослідження:** діяльність України та схожих на неї країн як елемент природної реакції на зовнішню загрозу знищення самосвідомості й нації зокрема.

Мета дослідження: проаналізувати різні антиколоніальні рухи та рухи спротиву як доказ логічної та очікуваної відповіді на війну фізичну та поглядів.

Сьогодні Україна є прикладом відродження рідної мови та культури. Створюються різні ініціативи з підтримки культури та відновлення рідної мови. Проте що каже статистика? Станом на кінець 2022 року 41% людей у повсякденному житті спілкуються виключно українською, 17% — переважно українською, 24% користуються обома мовами, 9% — здебільшого російською, а 7% — тільки російською. На сході та півдні країни українською говорять 29% опитаних, тоді як російською — 27%.

Для порівняння, у 2017 році лише українською розмовляли 34% респондентів, ще 15% — переважно нею. Двома мовами спілкувалися 25%, 14% частіше користувалися російською, а 12% — виключно російською. Таким чином, за п'ять років частка російськомовних українців зменшилася на 10%, тоді як кількість україномовних зросла на 9%.

Крім того, на початку опитування 87% учасників обрали українську як мову проведення інтерв'ю; навіть серед мешканців сходу та півдня цей показник сягнув 74%. Під час самого інтерв'ю реально розмовляли українською 74% респондентів, тоді як лише 13% спілкувалися російською і ще 13% — змішували обидві мови. [1]

Це говорить насамперед про досі триваючу деколонізацію всередині країни. Ця тенденція є вражаючою та логічною, якщо дивитися на історичні приклади інших держав, що вирвалися з-під прямого зовнішнього впливу. Візьмемо, до прикладу, антиколоніальні рухи та конкретних діячів, що сприяли культурній незалежності у своїх державах. Повчальну історію має Південна Корея. Вона проводила агресивну та цілеспрямовану політику культурної деколонізації, спрямовану насамперед на видалення залишків 35-річного японського колоніального панування (1910–1945 рр.). У післявоєнні роки діяла офіційна заборона на імпорту японських культурних продуктів (музики, фільмів, літератури), яка була поступово скасована лише наприкінці 1990-х років. Це дало великий поштовх до розвитку традиційних корейських мистецтв та пошуку симбіозу них із мультикультурним світом (згадати K-POP з їхніми BTS чого вартує).

Або згадаємо конкретних лідерів думок у боротьбі за незалежність Африки. Леопольд Седар Сенгор — сенегальський поет, мислитель і перший президент країни, один із засновників руху неґритюд, що утвердив цінність африканської культури, чуттєвості й духовності на протигагу європейським колоніальним уявленням про “меншовартість” чорної цивілізації. У своїй поезії він поєднав африканську міфологію, ритміку усного мистецтва та французьку форму, створивши нову літературну мову африканської ідентичності. Його ідеї стали важливим інтелектуальним фундаментом деколонізації та культурного самоствердження Африки.

Варто наголосити, що, хоч реакція України не є єдиним у світі прикладом гідної реакції на духовне й фізичне знищення нації, проте ми маємо плекати й робити усе можливе для розширення цього процесу, яке може зараз здаватися незворотним, проте потрібні щоденні зусилля кожного. Нам усім варто вчити історію країн, що вирвалися з пастки імперій — країн, що власноруч будували культурний мур.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куликов А. 41% респондентів спілкуються виключно українською — це істотне зростання — Володимир Кулик про соцдослідження. *Громадське радіо*. URL: <https://hromadske.radio/podcasts/my-ie-buly-y-budem-informatsiynny-maraton/41-respondentiv->

[spilkuiut-sia-vykliuchno-ukrains-koiu-tse-istotne-zrostannia-volodymyr-kulyk-pro-sotsdoslidzhennia-u-hrudni.](https://sv.org.ua/2024/04/01/rozbudova-pivdennoyi-koreyi-pislya-vijny-1950-1953-rokiv/)

2. Розбудова Південної Кореї після війни 1950-1953 років - Стратегічна візія. Стратегічна візія. URL: <https://sv.org.ua/2024/04/01/rozbudova-pivdennoyi-koreyi-pislya-vijny-1950-1953-rokiv/>.

3. Богорадова Ю. Сенгор, Леопольд Седар Нійлан. *ВУЕ*. URL: <https://vue.gov.ua/Сенгор, Леопольд Седар Нійлан>.

СКАЛАЦЬКИЙ Ю. С.

студент 4 курсу, спеціальність Культурологія,
ВНЗ «Університет економіки та права “КРОК”»,
м. Київ

SkalatskyiYS@krok.edu.ua

МОЛОДІЖНІ ЦЕНТРИ ЯК ПРОСТІР СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ, КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ МОЛОДІЖНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ

Сучасні молодіжні центри в Україні набувають особливої ваги в умовах швидких соціокультурних змін, цифрової трансформації та викликів воєнного часу. Молодіжні центри перестають виконувати роль лише інфраструктурних об'єктів чи майданчиків для заходів, перетворюючись на простори формування сенсів та виробництва нових культурних практик. Молодь, яка живе в умовах фрагментованості соціального досвіду, отримує можливість знайти середовище для культурної рефлексії, творчості та пошуку власної ідентичності і саме тому важливо розглядати молодіжні центри не як соціологічний та/або управлінський елемент молодіжної політики, а як культурний феномен, що має глибший вплив на суспільні трансформації.

Станом на жовтень 2025 року в Україні функціонує 643 молодіжні центри та молодіжні простори, з яких 529 – молодіжні простори, а 114 – це повноцінні молодіжні центри. [1] Цей показник особливо важливий у контексті війни, бо збереження й розвиток такої ширшої мережі свідчить про стійкість культурної інфраструктури та її значення для громад. Молодіжні центри не лише підтримують молодь у кризових обставинах, але й виконують роль середовищ формування солідарності, взаємопідтримки та локальної культурної пам'яті. Тобто їх функціонування підтверджує, що культура – це не лише мистецтво, а й спосіб соціальної взаємодії та творення спільнот, що особливо актуально в умовах нестабільності.

У культурологічному вимірі молодіжний центр постає як активний культурний актор – простір, який створює й транслює власні символічні коди, підтримує певні форми комунікації та моделі поведінки. Атмосфера таких центрів формується через естетику простору, стиль взаємодії, відкритість до діалогу та безпечність середовища. Молоді люди отримують можливість експериментувати з ролями, виявляти унікальні форми самовираження та взаємодіяти з іншими у межах культурних практик, що виникають у центрі. Це сприяє накопиченню культурного капіталу – важливого ресурсу, який визначає здатність молоді брати участь у соціальних процесах і впливати на них.

У межах молодіжних центрів розгортаються різні форми культурних практик: від неформальної освіти та волонтерських ініціатив до творчих майстерень, мистецьких акцій, кінопоказів і дискусійних клубів. Тут надзвичайно важливо, що навіть тренінги або зустрічі часто стають більше, ніж звичайні навчальні формати. Вони сприяють формуванню культури взаємодії, навичок рефлексії та критичного мислення. Волонтерські заходи перетворюються на ритуали солідарності та підтримки, а творчі хаби стають місцями виробництва нових форм молодіжної медіакультури. Тобто, кожна активність у центрі набуває культурологічного виміру, бо формує у молоді здатність інтерпретувати досвід і взаємодіяти з ним на символічному рівні.

У цьому контексті важливо зазначити, що в Україні вже 95 молодіжних центрів і просторів є інклюзивними, що робить їх відкритими для молоді з інвалідністю. [2]

Інклюзивність – це не лише про доступність, а й про культуру рівності, що впливає на формування спільнот, у яких визнання різноманіття є цінністю. Особливо це важливо зараз, оскільки багато молоді та дітей зазнали травм унаслідок повномасштабного вторгнення, і їм потрібні безпечні, підтримувальні та доступні простори, які сприятимуть їхньому благополуччю та включеності у спільноту.

Багато центрів поєднують культурні, освітні та творчі напрями, як, наприклад, Молодіжний центр Волині в Луцьку, де молодь може одночасно відвідувати англomовні клуби, брати участь у творчих програмах і користуватися відкритим коворкінгом. [3]

Сучасні молодіжні центри активно інтегрують цифрові технології та інноваційні формати взаємодії, що суттєво впливають на культурне середовище молоді. Використання соціальних мереж, платформ для дистанційної творчості та цифрових інструментів навчання створює нові можливості для культурного самовираження. Молодь формує онлайн-спільноти, практикує цифровий сторітелінг, веде відеоблоги, створює арт-проекти або медіапродукти, що стають частиною локальної та національної молодіжної культури. Міжнародні партнерські проекти сприяють появі нових гібридних форм культури, де поєднуються українські культурні традиції та глобальні тренди. У такий спосіб молодіжні центри стають майданчиками, де народжується культура участі, творчої комунікації й цифрової активності, що формує нові моделі культурної поведінки. Однак важливо зберігати баланс між технологічними інструментами й глибинною культурною роботою, оскільки є ризик, що інновації зведуться до поверхневих ефектів, не сприяючи розвитку культурної ідентичності молоді. Як приклад збереження такого балансу можемо навести наступне:

1. молодь створює VR-прогулянки історичними місцями, але перед цим працює із краєзнавцями та істориками, вивчаючи контекст, збираючи локальні історії;
2. центр використовує соцмережі, щоб залучати молодь до проектів, але самі активності, наприклад, інклюзивні події, культурні акції, допомога спільноті будуть відбуватися наживо;
3. молодь створює арт-проекти або подкасти онлайн, а паралельно бере участь у групових зустрічах з фасилітаторами, де проговорює теми і власні переживання;
4. центр використовує онлайн-ігри чи інтерактивні застосунки, але завдання та сценарії в іграх побудовані на реальних культурних питаннях: цінності громади та історична пам'ять.

Українські молодіжні центри можуть спиратися на міжнародний досвід, зокрема таких реальних закладів, які підтримують культуру самоврядування й експерименту. Наприклад, Haus der Jugend у Мюнхені це відкритий центр для молоді, де проводяться майстер-класи, творчі проекти та зустрічі молодіжних ініціатив. [4] Британські молодіжні центри, як-от The Park Community Centre у Брістолі, створюють простори для культурної співтворчості, де молодь бере участь у проведенні творчих лабораторій (dance, rap, art), фестивалів та медіапроектів, формуючи власні культурні продукти. [5] А в Польщі Міська Культура Сфера (Miejska Strefa Kultury) в Лодзі – приклад сучасної культурної інституції, де молодь має доступ до творчих центрів, арт-зон та освітніх програм. [6] Ці приклади підкреслюють, що молодіжні центри можуть бути дієвими осередками саме культуротворення, якщо зберігають фокус на культурній суб'єктності молоді.

Попри повномасштабну агресію РФ, молодіжні центри й надалі забезпечують підтримку молоді та залишаються важливими просторами для спільнот. Показовим є те, що у 2023 році Львівський обласний молодіжний центр увійшов до десятки найкращих в Україні та був запрошений до участі у Сьомому Всеукраїнському форумі молодіжних працівників і працівниць «Загартовані. Згуртовані», який відбувся 30 листопада – 2 грудня в Києві. [7] Із сьогоденної перспективи це підтверджує, що навіть у складних воєнних умовах молодіжні центри не лише втримували свою діяльність, а й демонстрували високий рівень професійності, стійкості та суспільної ваги.

Попри вагомі здобутки, існують і проблемні аспекти. Частина молодіжних центрів досі не розглядають себе як культурних акторів, зводячи роботу до тренінгових програм або соціальних активностей без системного культурологічного наповнення. Існує нерівномірність доступу до якісних просторів між регіонами, що створює ризик культурної нерівності. Окрім того, через воєнні дії деякі центри зруйновані або недоступні, що обмежує можливість молоді брати участь у культурних процесах. На рівні всієї системи відчутний брак досліджень, які б

дозволили оцінити вплив центрів на формування молодіжної ідентичності та розвиток локальних культур.

Водночас саме ці виклики підкреслюють необхідність подальшого розвитку культуротворчої функції молодіжних центрів. Важливо забезпечити молоді простір для самостійної ініціативи, підтримувати локальні культурні проєкти, інвестувати у професійний розвиток працівників центрів у сфері культурних практик та медіаторності, а також формувати мережеві зв'язки між центрами різних регіонів. Такі кроки дозволять зміцнити культурний потенціал молодіжної інфраструктури та зробити її важливим чинником розвитку українського суспільства.

У підсумку молодіжні центри можна розглядати як середовище, у якому формується сучасна молодіжна культура України. Вони стають просторами виробництва смислів, спільнот і моделей взаємодії, що допомагають молодим людям не лише адаптуватися до змін, а й активно впливати на них. У цьому й полягає їхня культурологічна цінність: молодіжні центри є осередками культуротворення, які формують нові покоління громадян і нові форми суспільної суб'єктності, особливо важливі в умовах трансформацій і викликів сучасності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про стан діяльності молодіжних центрів та молодіжних просторів в Україні. 05.11.2025. Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/news/pro-standiialnosti-molodizhnykh-tsentriv-ta-molodizhnykh-prostoriv-v-ukraini>
2. Молодіжні центри та простори, які є доступними для всіх категорій молоді, зокрема осіб з інвалідністю. Міністерство молоді та спорту України. URL: <https://mms.gov.ua/bezbaryernij-prostir/molodizhni-tsentry-ta-prostory-iaki-ie-dostupnymy-dlia-vsikh-katehorii-molodi-zokrema-osib-z-invalidnistiu>
3. Пропозиції Молодіжного центру. Молодіжний цент Волині. URL: <https://yc.volyn.ua/pages/offer>
4. Haus der Jugend. URL: <https://hausderjugend.de>
5. The Park Community Centre. URL: <https://www.parkcommunitycentre.org.uk>
6. Miejska Strefa Kultury. URL: <https://msk.lodz.pl/en/?>
7. Львівський обласний молодіжний центр увійшов до 10 найкращих в Україні. 12.12.2023. Департамент спорту, молоді та туризму Львівської обласної державної адміністрації. URL: <https://loda.gov.ua/news/86668>

ХРАБАН Т. Є.

кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри психології,
Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти,
м. Біла Церква

xraban.tatyana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5169-5170>

ЖІНКА, ВІЙНА І МЕДІА: ІНФОРМАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ТА ЇХ ФІЛОСОФСЬКО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ

Ескалація російсько-української війни призвела до зростання кількості випадків психологічного та сексуального насильства над жінками, що, у свою чергу, стимулювало збільшення медійних матеріалів на цю тему. Проте кількісний приріст не завжди означає якість: попри суспільну значущість проблеми, у висвітленні таких чутливих тем журналісти часто порушують етичні норми. Це підкреслює потребу в переосмисленні інформаційних практик, адже від способу подачі матеріалів залежить культурне сприйняття жінки, війни та насильства.

Свобода слова є фундаментальною демократичною цінністю, однак вона передбачає відповідальність за вплив інформації на суспільство. Медіа як суспільний інститут здатні або підтримувати дискримінаційні практики, або протидіяти їм. Тому важливо, щоб журналісти не фіксували лише факт насильства, а розуміли соціальний контекст: історичну нерівність жінок, патріархальні уявлення та моральні стереотипи, що часто спотворюють реальне значення події. Нерідко некоректне фреймування призводить до викривлення причинно-наслідкових зв'язків,

провокує надмірні емоції та сприяє віктимізації, формуючи хибні уявлення про відповідальність жертви [3].

Становище жінок у період війни потребує особливо чутливого медійного висвітлення, адже будь-яка інформаційна помилка може посилити психотравму [1]. Філософсько-культурологічний аспект інформаційної діяльності полягає в тому, що журналістика стає не лише каналом передачі фактів, а й механізмом формування світоглядних рамок, у яких суспільство інтерпретує насильство [2]. У цьому контексті важливим є дотримання європейських стандартів, сформульованих Парламентською асамблеєю Ради Європи, що закликають до відповідального зображення жінок у медіа, уникнення сексистських стереотипів, заохочення професійних етичних підходів і підтримки гендерної рівності та поваги. Водночас візуальна комунікація відіграє особливу роль: медіа мають уникати зображень, що викликають тривогу, сенсаційність і надмірний емоційний тиск, адже вони можуть вторинно травматизувати жертв насильства та їхнє оточення [3]. Чутливе ставлення передбачає не лише відсутність шокових фото, а й уважність до мови: термінологія, заголовки та акценти повинні підкреслювати відповідальність злочинця, а не поведінку жертви. Журналістика, що відтворює патріархальні наративи або спирається на стереотипи, здатна непомітно підтримувати структури насильства, тим самим формуючи перекручені образи жінок та їхнього досвіду у свідомості аудиторії [2]. Натомість відповідальна інформаційна діяльність може сприяти суспільному прозрінню, формуванню критичного ставлення до гендерної нерівності та підтримці жінок, які пережили насильство [1]. Медіа мають змогу не лише повідомляти про події, а й трансформувати культурні значення, створюючи простір для солідарності, емпатії та соціальних змін.

Отже, у сучасних умовах війни медіа несуть подвійну відповідальність: за достовірність інформації та за те, яким чином ця інформація впливає на культурні уявлення про жінку, насильство й справедливість. Інформаційні практики стають філософсько-культурологічним інструментом, який або відтворює насильницькі структури, або – за умови дотримання етичних і професійних стандартів – сприяє зміцненню гідності, поваги та прав людини в суспільстві, що переживає воєнні виклики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Lindgren E., Lindholm T., Vliegenthart R., Boomgaarden H. G., Damstra A., Strömbäck J., & Tsifti Y. Trusting the Facts: The Role of Framing, News Media as a (Trusted) Source, and Opinion Resonance for Perceived Truth in Statistical Statements. *Journalism & Mass Communication Quarterly*. 2024. No. 101. Iss. 4. P. 981–1004. <https://doi.org/10.1177/10776990221117117>
2. Siefkes-Andrew A. J., Alexopoulos C. Framing blame in sexual assault: An analysis of attribution in news stories about sexual assault on college campuses. *Violence against Women*. 2019. No. 25. Iss. 6. P. 743–762. <https://doi.org/10.1177/1077801218801111>
3. Monteiro R., Grangeia H., Santos A. Technology-Facilitated Sexual Violence: Victimization and Risk Factors. *Social Sciences*. 2024. No. 13. Iss. 7. P. 372. <https://doi.org/10.3390/socsci13070372>

ЧЕРНИШ Ю. Д.

здобувач IV курсу, спеціальність Культурологія,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ

chernyshyd@krok.edu.ua

МОМОТ Н. М.

к.ф.н., доц., завідувач кафедри журналістики
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ

MomotNM@krok.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-1054-4517>

ПАРТНЕРСТВА

В умовах глобальних викликів XXI ст. культурна дипломатія стає інструментом так званої м'якої сили, що здатна сприяти налагодженню позитивних відносин між державами та, як наслідок, підтримувати політичну стабільність. Створення простору міжнародної взаємодії, що виходить за межі суто економічної зацікавленості, можливе завдяки поширенню унікальних культурних цінностей, обміну знаннями та поглибленню міжкультурного діалогу.

Розвиток і популяризація культурної спадщини — один з аспектів культурної політики, що відкриває можливості до практичної реалізації дипломатичних завдань, серед яких провідними є:

- розуміння різних культур та їхніх компонентів (мови, релігії, традицій та переконань). Завдяки розумінню різних культур, нації можуть зменшити непорозуміння, позбувшись помилково створених уявлень чи вкорінених стереотипів [1].
- будування *мостів* (курсив наш — Ч. Ю.) між культурами, зокрема шляхом впровадження програм культурного обміну. Зміцнення комунікації між людьми, громадами та організаціями в різних країнах слугуватиме підґрунтям для співпраці в різних галузях.
- запобігання та/або вирішення конфліктів. Визнання та повага до особливої культурної ідентичності інших забезпечує умови для конструктивного та відкритого обговорення проблем, а отже підвищує шанси на їх мирне врегулювання.
- просування національних інтересів за кордоном. Демонструючи свою культуру, країни не лише підвищують обізнаність про себе, а й впливають на сприйняття їх іншими гравцями на глобальній арені, тобто формують позитивний імідж власної держави [2]. Це своєю чергою заохочує людей до відвідувань країни з метою туризму та навчання, популяризує вітчизняні товари за межами держави, стимулює залучення іноземних інвестицій та політичних союзників тощо [3].

Таким чином культурна дипломатія — це дієвий чинник, що полегшує встановлення стійких, основаних на порозумінні й довірі, зв'язків між країнами. Варто зазначити, що культурна дипломатія часто входить до царини публічної дипломатії — форми міжнародних відносин, яка передбачає взаємодію та комунікацію не тільки з урядами, а й з громадськістю іноземних держав. Тому доцільною є активна підтримка ініціатив, спрямованих на поширення національної культури серед зарубіжного населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Saaida, M. B. E. The Role of Culture and Identity in International Relations. *East African Journal of Education and Social Sciences*. 2023. Vol. 4(1). P. 49-57.
2. Cultural diplomacy. Diplo. URL: <https://www.diplomacy.edu/topics/cultural-diplomacy/> (date of access: 24.11.2025).
3. Поплавська М. Феномен культурної спадщини та її місце в сучасних міжнародних відносинах. *Український інформаційний простір*. 2022. № 2(10). С. 43-53.

ШАМАСУРЯН А. А.

студентка 4 курсу, групи клтр-22-дст,
Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ

shamasuryan13@gmail.com

БУТ О. В.

кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри журналістики,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ

ButOV@krok.edu.ua

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ КУЛЬТУРНИЙ БРЕНД: ФОРМУВАННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Початок повномасштабної війни значно посилює роль культури в міжнародному

позиціонуванні та консолідації України, що підкреслює актуальність аналізу концепції культурного брендингу в рамках воєнного часу. У цій ситуації культура використовується як символічне поле репрезентації, так і інструмент міжнародної комунікації.

Ця публікація має на меті розкрити основні механізми, технології та ризики, що характеризують формування українського національного культурного бренду в рамках повномасштабної війни, що триває.

Актуальність цього дослідження полягає у формулюванні оригінальної концептуальної методології щодо українського культурного бренду, а саме системи комунікації воєнного часу, а не типової туристично-орієнтованої. Модель мобілізації культурного брендингу стосовно процесу українського національного брендингу в контексті повномасштабної війни, а також прогнозовано перехід у процесі українського культурного брендингу воєнного часу від бренду, орієнтованого на воєнний час, до бренду оновлення після завершення воєнного періоду.

Результати такого дослідження свідчать про структурну трансформацію українського культурного бренду, що пояснюється міжнародними цифровими кампаніями, міжнародними культурними платформами та символікою гібридної війни.

Цифрові технології домінують у створенні культурного бренду воєнного часу. Соціальні мережі створюють можливість для швидкого поширення культурного контенту по всьому світу, включаючи воєнні мистецтво, поезію, кінематографію, музичні проекти та документальні історії [1]. Крім того, мем-культура відіграє вирішальну комунікативну та психологічну роль у створенні альтернативної форми воєнного дискурсу в інформаційному просторі.

Задля визначення суспільного інтересу та рівня зацікавленості щодо культури, подій та змін в Україні доцільно дослідити пошукові запити про країну в пошуковій системі Google (рис. 1).

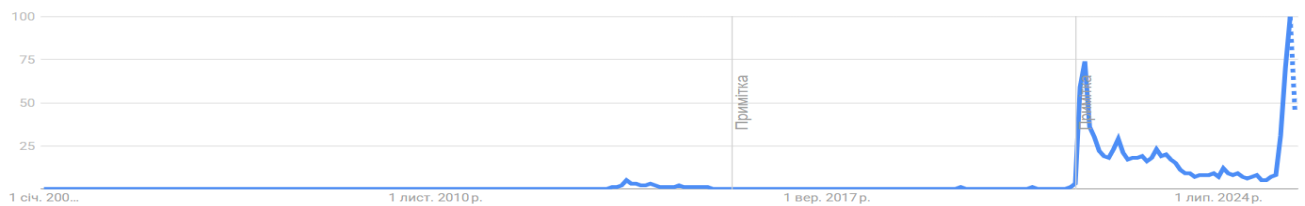

Рис. 1. Динаміка рівня інтересу користувачів мережі Internet за пошуковим запитом "Ukraine" у Google у 2008–2025 рр.

Відбуваються значні зміни, пов'язані з інтеграцією традиційної культури з військовими історіями. Народні казкові теми, вишивки, історичні типи воїнів та захисників переосмислюються з точки зору сучасної війни та створюють нову міфологію культури воєнного часу, артикулюючи спогади та травми, героїзм та творчість в єдину історію нації [2]. Водночас, потенційні ризики включають звуження до історії, зосередженої лише на війні, в тому числі й аудиторії в міжнародних інформаційних сферах, використання травми в комерційних цілях та втрату регіонального культурного різноманіття через домінування військової символіки.

Отже, аналіз показує, що повномасштабна війна призвела до зміни українського національного культурного бренду з типового репрезентативного образу на систему мобілізаційної комунікації, засновану на цифрових технологіях та символічних наративах, з широким культурним охопленням по всьому світу. Основні механізми змін включають ціннісний брендинг, цифрову культурну дипломатію та гібридизацію традиційних та військових символів. Ключові елементи культурного бренду під час війни можна класифікувати за чотирма напрямками: міжнародні комунікаційні кампанії, онлайн-культурні платформи, всесвітні культурні події та символічні комунікації на основі мемів. Пропонується, щоб ці елементи формували брендовану екосистему, а не набір окремих проектів. Наслідки отриманих результатів можна побачити в потенційному використанні цих принципів брендингу в рамках комунікації, повоєнної культурної політики та ініціатив міжнародного культурного

співробітництва. Рекомендується, щоб післявоєнна стратегія брендингу України зосередилася на переході від моделі мобілізації, орієнтованої на війну, до сталого культурного бренду, орієнтованого на оновлення, який зберігає національну ідентичність, сприяючи інноваціям і культурному різноманіттю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив повномасштабної війни на культуру: як конфлікт відобразився на творчості митців та чи переорієнтувалися українці на своє. URL: [Як три роки повномасштабної війни відобразилися на сфері культури в Україні](#). (дата звернення: 26.11.2025).

2. Ukraine news. URL: [ukraine news today - Огляд - Google Тренди](#). (дата звернення: 26.11.2025).

3. Українська культура у часи повномасштабної війни: що змінилося. URL: [Українська культура у часи повномасштабної війни: що змінилося? - Олеся Житкова - ЛІТОПИС НЕЗЛАМНОСТІ](#). (дата звернення: 26.11.2025).

LEMBERSKYI O. Y.

Teacher at the Department of language training,
 Naval Institute of National university
 «Odesa maritime academy»

Odesa

sashalem1972@gmail.com**LYSENKO Y. A.**

Senior teacher at the Department of language training,
 Naval Institute of National university
 «Odesa maritime academy»,

Odesa

elizabethlysenkoaa@gmail.com**SUKHOMLIN A. A.**

Naval Institute of National university
 «Odesa maritime academy»,

Odesa

DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE ACTIVITIES IN EDUCATION: ACHIEVEMENTS, PROBLEMS, PROSPECTS

The relevance of the chosen topic is due to the multifaceted nature of the concept of "innovation", as evidenced by the analysis of recent research and publications. The uniqueness of this concept has aroused and continues to arouse interest in it in various sciences, which on the one hand has contributed to the emergence of a large number of definitions, and on the other - has complicated the understanding of its essence. Therefore, "innovation" is an interdisciplinary category that is constantly undergoing transformation and modification. Innovations affect all spheres of society, therefore, they cannot but affect the national system of higher education [1].

In recent years, the concept of "innovation" has become firmly established in scientific circulation. In the general sense, innovation is understood as something new. However, despite numerous scientific studies and research, the concept of "innovation" does not have a single scientific interpretation, it is associated with such categories as "innovation", "novation", "discovery", "invention", etc. The term "innovation" literally comes from the Latin "innovatio" (root nova) - means "new", from the English "innovation" - the prefix in means "in" or "introduction", hence - innovation. It is believed that the term "innovation" acquired a thorough study at the beginning of the 20th century, mostly in the economic field. It is in economic thought that the understanding of the term "innovation" has acquired the most complex and extensive definition, there are a number of theories of innovation. "Innovation" as a scientific term was first used in scientific circulation by the Austrian-American economist J. Schumpeter, the author of the "classical theory of innovation" and the so-called "new combinations" [2].

Currently, the importance of innovations for the state, the development of an innovative model of development of Ukraine, its innovative potential are being studied by V. Alexandrova, O. Amoshi, V. Yevtushevsky, S. Ilyashenko, M. Pashuta, S. Pyrozhkova, L. Fedulova and others. The issue of innovative development of higher education in Ukraine, in particular the reform of the education system, is addressed in the works of A. Biryukov, M. Volynska, M. Devyatkina, V. Kremen, V. Lazarev, N. Lapin, T. Miroshnikova, A. Oliynyk, O. Navrotsky, V. Nechayev, S. Nikolaenko, Yu. Petrova and others. The essence of educational innovations is considered in the works of V. Bykov, N. Borisova, R. Vernyudub, I. Pidlasy, O. Savchenko, A. Khutorskoy, L. Yakovenko, M. Yarmachenko, etc. The issue of management of educational institutions is studied in the works of G. El'nikova, Yu. Konarzhevsky, I. Kurdyumova, V. Lazarev, V. Maslov, V. Symonov, etc.

So today, universities as educational institutions act as competing entities in the market of educational services along with enterprises and organizations. The issue of positioning in the market of educational services is quite acutely related to social processes in society, demography, the

emergence of new educational institutions - colleges, institutes, academies, universities of state and private ownership, the reform of the Ukrainian education system in connection with joining the European educational space, the transition to the principles of innovative pedagogy and professional management in the organizational and administrative activities of universities, etc. It is clear that the emergence of international rankings for determining the success of universities such as "Academic Ranking of World Universities", "The World University Ranking", "QS World University Rankings", "Ranking Web of World Universities" and open access scientometric databases Scopus, Russian Science Citation Index, Web of Science, Google Scholar, Index Copernicus activate the innovative activities of Ukrainian universities today.

Therefore, the Law of Ukraine "On Innovative Activity" defines innovative activity as an activity that "...is aimed at the use and commercialization of the results of scientific research and development and leads to the release of new competitive goods and services to the market". Subjects of innovative activity include "individuals and (or) legal entities of Ukraine, individuals and (or) legal entities of foreign states, stateless persons, associations of these persons who carry out innovative activities in Ukraine and (or) attract property and intellectual values, invest their own or borrowed funds in the implementation of innovative projects in Ukraine" [3].

Therefore, today, a higher education institution is a subject of innovative relations, which, in addition to educational activities, carries out scientific, scientific-technical and innovative activities in its professional, educational and public activities. Thus, the Law of Ukraine "On Higher Education" stipulates that "...innovative activities in higher education institutions are an integral part of educational activities and are carried out with the aim of integrating scientific, educational and production activities in the higher education system. The conduct of scientific and scientific-technical activities by universities, academies, and institutes is mandatory" [2]. The main purpose of such activities in higher education institutions is "to obtain new scientific knowledge through scientific research and development and to direct them to the creation and implementation of new competitive technologies, types of equipment, materials, etc. to ensure the innovative development of society and the training of innovative specialists". Thus, the innovative activity of higher education institutions consists in performing a number of tasks aimed at: improving the quality of education; performing fundamental and applied research; creating new intellectual or science-intensive educational technologies, textbooks, manuals, equipment; applying new scientific, scientific and technical knowledge during the training of specialists with higher education; finding sources of funding for higher education institutions; forming a modern scientific human resource potential capable of ensuring the development and implementation of innovative scientific developments; creating an innovative infrastructure and ensuring its operation; improving labor motivation [3].

Therefore, in order to conduct successful innovation activities, a university must have a number of resources, both material and intangible, labor, intellectual and other resources, that is, have a certain innovative potential. However, the innovative activity of a university is not only an educational function, the university is a subject of various types of activities, both educational and non-educational - scientific, managerial, organizational, marketing, communication, which requires further scientific research.

REFERENCES

1. Klimova G. P. Formation of an innovative climate in universities [Electronic resource] / G. P. Klimova // Law and Innovation. – Kharkiv: Publishing House of the New Law University named after Ya. Mudry, 2013. – No. 4. – Access mode: <http://dspace.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/5942/1/Klimova.pdf>. – Access date: 10.11.2025.
2. On innovative activity. Law of Ukraine: as of October 16 (year) [Electronic resource] // Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR). – 2016. – No. 36. – Art. 266. – Access mode: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/40-15>. – Access date: 02.11.2025.
3. On Higher Education. Law of Ukraine: as of July 1, 2014 [Electronic resource] // Vidomosti Verkhovnoi Rada (VVR). – 2016. – No. 22. – Art. 2004. – Access mode: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Access date: 11.11.2025

СЕРВІСИ ДЛЯ ПОШУКУ РОДОВОДУ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Сучасна освіта активно інтегрує цифрові технології, що відкриває нові можливості для персоналізованого навчання та підвищення ефективності освітнього процесу [1]. Цифровізація охоплює всі рівні освіти та дозволяє використовувати різноманітні ресурси для розвитку критичного мислення, громадянської свідомості та історичної компетентності [2]. Однією з інноваційних сфер є використання цифрових сервісів для пошуку родоvodu, що поєднує історичне дослідження та самопізнання [3].

Систематична робота з родоvдом формує комплекс дослідницьких умінь: евристичну діяльність (формулювання гіпотез, верифікація припущень), роботу з різнотипними джерелами (архівні документи, усні історії, епістолярна спадщина), систематизацію біографічних даних та побудову обґрунтованих висновків на основі фрагментарної інформації. Генеалогічний підхід трансформує макроісторичні процеси в мікроісторичні наративи. Ключові події ХХ століття – революції, Голодомор, репресії, війни – набувають конкретно-особистісного виміру через реконструкцію біографій предків, що забезпечує емоційне залучення до вивчення історії та усвідомлення причинно-наслідкових зв'язків між історичними процесами та долями окремих людей.

Генеалогічне дослідження передбачає постійну верифікацію інформації: внутрішню та зовнішню критику джерел, співставлення усних свідчень з документальними підтвердженнями, порівняльний аналіз різних версій родинної історії. Ці навички є критично важливими в умовах інформаційного суспільства. Вивчення родоvodu сприяє формуванню багаторівневої ідентичності: родинної (усвідомлення належності до роду), регіональної (зв'язок з географічними локусами через історію міграцій), етнонаціональної (осмислення етнічного походження) та соціальної (розуміння соціального статусу предків) (див. таблиця 1 і таблиця 2).

Таким чином, генеалогічні проекти інтегрують міжпоколіннєву взаємодію в освітній процес, забезпечуючи трансмісію усної історії, зміцнення соціальних зв'язків та розвиток навичок інтерв'ювання. Генеалогічна робота органічно поєднує методи історії, географії, лінгвістики (етимологія прізвищ), демографії (аналіз народжуваності, смертності), архівознавства та соціології (вивчення соціальної мобільності), формуючи системне мислення. Сучасні генеалогічні дослідження розвивають цифрову компетентність через роботу з електронними архівами, генеалогічним програмним забезпеченням, геоінформаційними системами, цифрову архівацію родинних матеріалів та участь у онлайн-спільнотах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бардадим О. В. Роль цифрової трансформації освіти у підготовці вчителів природничого напрямку. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки"*, 2021. № 1. URL: <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/4178>
2. Бардадим О. В. Класифікація освітніх вебресурсів. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. № 207. С. 89–99. URL: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-207-89-99>
3. Бардадим О. В. Можливості використання освітніх онлайн-сервісів в процесі підготовки вчителів природничого напрямку. *Всеукраїнська наукова конференція «Актуальні задачі хімії: дослідження та перспективи»* (29 квітня 2020 року) : матеріали конференції, Житомир. 2020. с. 234-235.

№	Ресурс	Посилання	Що пропонує	Як використати для родоводу
1	Інтерактивна карта українських прізвищ	ridni.org/karta	Геолокація прізвищ по всій Україні (статистика 2011–2013), дані про частоту зустрічальності, інформація про становий статус носіїв, фіксації у козацьких документах, розшифровка походження імен	Встановіть географічний центр поширення вашого прізвища – це вкаже на батьківщину роду. З'ясуйте соціальне коріння сім'ї та виявіть перші письмові згадки про предків
2	База метричних документів	ridni.org/catalog	Понад мільйон одиниць зберігання церковних записів та генеалогічних матеріалів, пошуковий механізм за географією, хронологічні фільтри, системні коди для кожного документа	Виявіть офіційні свідчення про появу на світ, вінчання та відхід із життя ваших пращурів. Код документа відкриває шлях до сканованої версії через DuckArchive
3	DuckArchive Inspector	inspector.duckarchive.com	Система доступу до електронних архівних копій через введення архівних координат, генерація посилань на digitized файли, сервіс подання заявок на сканування	Перейдіть від каталожного запису до фактичного документа – перегляньте справу, яка засвідчує факти про ваших предків. Зручно працює з обласними архівосховищами
4	Проект "Реабілітовані історією"	reabit.org.ua	Біографічна інформація про постраждалих від політичного терору, хронологія репресій, судові вироки, географія заслань і страт	Реконструйте долі репресованих членів сім'ї у XX столітті, встановіть місця їхнього перебування до арешту та остаточну долю
5	Цифровий фондовий каталог ДАКО	opisi.dako.gov.ua	Систематизовані описи збірок Київського обласного архіву, географічний та тематичний пошук, часові рамки матеріалів	З'ясуйте наявність архівної документації про ваших предків (церковні реєстри, податкові переписи тощо) для планування запитів чи візитів
6	Національний архівний пошуковик	searcharchives.net.ua	Зведена база архівних фондів по всій країні, загальнодержавний пошуковий інструмент, координати зберігання документів	Ідентифікуйте конкретний архів, де містяться матеріали про ваш населений пункт або область, для адресного замовлення документів
7	Пошукова система Koreni	koreni.org.ua	Показчики прізвищ з церковних книг, краудсорсингові дані дослідників, експрес-пошук згадок	Швидко перевірте присутність вашого прізвища у волонтерських базах, що можуть не входити до офіційних реєстрів
8	База військових втрат	martyrology.org.ua	Реєстр полеглих та зниклих у 1939–1945 роках, некрополі військових, відомості про бойові формування	Відтворіть бойовий шлях предків-воїнів, локалізуйте місце загибелі або поховання, встановіть військову приналежність

Закордонні інформаційні бази

№	Ресурс	Посилання	Що пропонує	Як використати для родоводу
9	Вікіджерела	wikisource.org	Пів мільйона digitized історичних текстів, архівна документація та юридичні джерела, раритетні видання, відкритий доступ	Виявіть згадки про топоніми, особи, події у давніх джерелах. Досліджуйте історичний контекст існування предків: умови життя, суспільні відносини
10	Арользенський архів	arolsen-archives.org	Глобальна база жертв нацистського режиму (близько 17,5 млн персоналій), файли про в'язнів і вивезених, реєстри примусових робітників	Розшукайте членів родини, які потрапили під депортацію чи ув'язнення у 1939–1945 рр. Знайдіть папери про концтабори, роботу у Райху, траєкторії переміщень
11	Сімейний пошук	familysearch.org	Безоплатна глобальна система розшуку предків: запити за даними особи та локацією, електронні копії реєстраційних документів, церковна документація, міграційні дані, інструмент побудови генеалогічного дерева	Побудуйте обґрунтоване сімейне дерево з архівним супроводом. Виявіть мігрантів серед родичів, вивчайте українські церковні книги у світових колекціях
12	Глобальний некрополь	billiongraves.com	Фотофіксація мільйонів поховань планетарного масштабу з українським сегментом, пошук за антропонімами та хронологією, координатна система могил	Локалізуйте місця спочинку родичів віддалено. Конкретизуйте біографічні дати, простежте сімейні лінії через групові поховання
13	Комерційні генеалогічні сервіси	myheritage.com / ancestry.com	Конструювання родинних схем (базовий рівень MyHeritage безплатний), масштабні історичні архіви, генетичне зіставлення родичів, AI-відновлення світлин	Здійсніть комплексне дослідження походження через міжнародні ресурси. Ідентифікуйте дальніх родичів генетичним методом, покращте збереженість сімейних фото
14	Варшавський головний архів	agad.gov.pl	Електронні версії польської архівної спадщини, документація з історичних теренів (сучасний західноукраїнський регіон), матеріали міжвоєнного періоду, церковні та нотаріальні джерела	Критично важливий для вивчення родин із західноукраїнських земель (Львівщина, Прикарпаття, Тернопільщина), що знаходилися під Варшавою до 1939 року

ГРА ЯК МЕТОД НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Гра посідає важливе місце серед сучасних методів навчання іноземної мови, адже поєднує у собі пізнавальність і захопливість. Вона природно викликає інтерес у дітей, створює позитивну емоційну атмосферу та сприяє активному залученню учнів до освітнього процесу. Завдяки елементам змагання гра стимулює увагу, підвищує мотивацію та сприяє кращому запам'ятовуванню мовного матеріалу. Саме тому використання ігрових технологій у вивченні іноземної мови розглядається як один із найефективніших шляхів формування комунікативних умінь і розвитку мовленнєвої активності школярів.

Даний метод активно досліджували всесвітньо відомі педагоги, такі як Е. Роттердамський, А. Макаренко, К. Ушинський. З точки зору методики, гру можна використовувати впродовж усіх етапів уроку та на будь-якому рівні навчання, адже ігрові технології сприяють розвитку мовлення, тренуванню пам'яті, швидких мовленнєвих реакцій та уваги учнів.

На думку українського дослідника О. Кмітя, дидактичні ігри мають низку характерних ознак, що визначають їхню ефективність у процесі навчання. По-перше, дидактична мета гри завжди подається у формі ігрового завдання, що робить навчальну діяльність для учнів більш природною та привабливою. По-друге, увесь навчальний процес підпорядковується правилам гри, які регулюють дії учасників і сприяють організованості. По-третє, навчальний матеріал виступає засобом гри, а введення елемента змагання переводить дидактичне завдання в ігрову площину, роблячи його більш цікавим і мотивувальним. Нарешті, успішне виконання навчального завдання безпосередньо пов'язується з ігровим результатом, що посилює мотивацію та стимулює активність учнів [1].

Обираючи засоби та методи формування загальних здібностей учнів у процесі навчання іноземних мов, вчитель повинен враховувати індивідуальні особливості та можливості учнів щодо сприйняття знань. Для ефективної організації навчального процесу та добору відповідних ігрових методик важливо враховувати індивідуальні особливості учнів, зокрема їхні типи сприймання інформації. У цьому контексті доцільно виокремити такі основні групи: аудіали – учні, які найкраще засвоюють навчальний матеріал на слух; візуали – ті, хто найефективніше сприймає інформацію за допомогою зору; вербали – учні, котрі найкраще опановують матеріал через словесні пояснення й мовленнєві структури; кінестети – ті, хто найуспішніше засвоює інформацію через рухову активність та дотикові відчуття.

Урахування цих типів сприймання дає змогу цілеспрямовано використовувати ігрові форми навчання, роблячи процес вивчення іноземної мови більш результативним і комфортним для кожного учня.

Загальновідомо, що, ігрова діяльність є природним середовищем спілкування дітей, орієнтованою на результат. Як зазначають автори статті про викладання іноземної мови в новій українській школі, для здобуття елементарного іншомовного досвіду слід використовувати змагальні, ситуативні, ритмомузичні, художні ігрові завдання. Автори цієї статті підкреслюють, що гра повинна позитивно впливати на взаємовідносини в класному колективі, а також між вчителем та учнями. Окрім того, дослідники рекомендують використовувати всі можливості грати разом з учнями, під наглядом стороннього спостерігача оскільки атмосфера гри буде

руйнуватись [2].

Варто також виокремити ігри, що дозволяють здійснити ефективний вплив на емоційно-вольову сферу особистості, зокрема: театралізовані, сюжетно-рольові, рухливі, різновиди дидактичних ігор, комп'ютерні ігри тощо. Дидактичні ігри мають специфічну структуру, що відрізняє їх від інших видів навчальної діяльності. Вони включають елемент уявної ситуації, рольові постановки, чітко визначені правила, ігровий результат, а також можливість для учнів обирати певну роль. Педагогічна (дидактична) гра завжди має конкретну мету та очікувані результати, які відображають її навчальну спрямованість. Ігрова діяльність виконує низку важливих функцій: навчальну, розвивальну, виховну, стимулюючу, комунікативну та релаксаційну, що робить її ефективним засобом організації процесу вивчення іноземної мови.

Як зазначає О. Кміть, мовленнєві ігри можуть класифікуватися за видами мовленнєвої діяльності: на ігри для навчання аудіювання, говоріння, читання та письма. Дослідник також наголошує, що серед комунікативних ігор варто виокремити рольові та творчі їх різновиди [1].

У контексті формування англomовної компетентності особливу увагу приділяють емоційним іграм, адже використання елементів театралізації забезпечує тривале запам'ятовування та стійке засвоєння іншомовних конструкцій.

Таким чином, ігрові методи доцільно застосовувати в процесі навчання іноземних мов, оскільки вони створюють сприятливий психологічний мікроклімат, активізують мовленнєву діяльність учнів і сприяють спонтанному вираженню думок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кміть О. Методика навчання англійської мови у початковій школі : конспект лекцій для студ. спеціальності 013 Початкова освіта, спеціалізації Іноземна мова (англійська), освітній ступінь-магістр. Чернігів : ЧНПУ, 2017. 117 с.
2. Особливості викладання англійської мови в НУШ. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2563-osoblivost-vikladannya-anglysko-movi-v-nush>

БОНДАРЕНКО Ю. А.

доктор педагогічних наук, професор,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми

bondarenkosspu@gmail.com

ТРИПОЛЬСЬКА Н. В.

магістрантка спеціальності 016 Спеціальна освіта,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
м. Суми

natalyatripolska@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ ДО ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

У сучасному науково-освітньому дискурсі проблема підготовки дітей з розладами спектру аутизму (РСА) до інклюзивного навчання постає як одне з пріоритетних напрямів розвитку спеціальної та інклюзивної педагогіки. Актуалізація цього питання зумовлена зростанням кількості дітей із порушеннями аутичного спектру, необхідністю забезпечення рівного доступу до якісної освіти та реалізації принципів гуманізації, диференціації й особистісно орієнтованого підходу в освітньому процесі. У межах сучасної освітньої парадигми дитина з особливими освітніми потребами розглядається не як об'єкт педагогічного впливу, а як активний суб'єкт взаємодії, що потребує створення спеціально організованих умов для розвитку, навчання й соціальної адаптації.

Теоретико-методологічні засади підготовки дітей з аутизмом до інклюзивного навчання ґрунтуються на положеннях культурно-історичної теорії розвитку (Л. Виготський), концепції системного підходу до психолого-педагогічного супроводу (В. Бондар, А. Колупаєва), положеннях нейропсихології дитячого розвитку (О. Лурія) та принципах сучасної логопедії й поведінкової терапії. Вони акцентують необхідність комплексного підходу до підготовки

дитини, що передбачає інтеграцію медичних, психологічних, педагогічних і соціальних компонентів впливу.

Наукові дослідження переконливо доводять, що успішність інклюзивного навчання дітей з РСА безпосередньо залежить від рівня їхньої попередньої психолого-педагогічної готовності до взаємодії із соціальним та освітнім середовищем. Формування елементарних навичок саморегуляції, соціально-комунікативної поведінки, емоційного контакту, розуміння інструкцій і правил є необхідною передумовою ефективної інтеграції дитини до інклюзивного колективу.

На думку Т. Скрипник, процес підготовки дитини з розладами спектру аутизму до освітньої діяльності повинен ґрунтуватися на трьох основоположних орієнтирах. По-перше, ефективність навчальної адаптації дитини визначається своєчасністю діагностування розладу та наданням системної допомоги родині, що забезпечується в межах служби раннього втручання. По-друге, важливим чинником виступає створення у сімейному середовищі оптимальних умов для розвитку дитини: упорядкування побуту, організація режиму життєдіяльності, формування адекватних моделей спілкування та взаємодії між батьками і дитиною. Без відповідних змін на мікрорівні, у межах сім'ї, неможливо забезпечити стійкі позитивні зрушення у розвитку дитини. По-третє, особливу увагу слід приділяти формуванню не стільки інтелектуальних, скільки адаптивних функцій, які становлять основу для подальшого опанування шкільних навичок [1].

Дослідниця також наголошує на необхідності створення середовища, яке мінімізує вплив дестабілізуючих чинників і відповідає особливим потребам дитини з аутизмом. Для цього доцільно використовувати три групи ресурсів: предметно-просторові (структурування простору, його зонування, візуальне маркування, добір сенсорно комфортних матеріалів), організаційно-сміслові (чітка організація освітнього процесу, визначення правил і алгоритмів діяльності, використання візуальних підказок – графіків, розкладів, піктограм, для розвитку навичок орієнтування в середовищі та саморегуляції) і соціально-психологічні (налагодження міжособистісних контактів, розвиток соціальних навичок, врахування індивідуальних звичок та емоційних потреб). Сукупність цих ресурсів формує соціальний досвід дитини з аутизмом і створює підґрунтя для її успішної інтеграції у навчальне середовище.

Інклюзивний освітній простір, організований з урахуванням вищезазначених ресурсів, здатен повноцінно задовольняти освітні та соціальні потреби дитини з РСА. При цьому методики роботи з дітьми мають враховувати типові особливості аутичних проявів, що відображаються передусім у сфері емоційного, комунікативного та поведінкового розвитку. Зокрема, у дітей з аутизмом можуть спостерігатися: гіперфокус уваги (надмірна концентрація на окремих деталях без сприйняття цілісного контексту), аутостимуляції (стереотипні рухи, звуки або дії, що з'являються під час перевтоми чи збудження), а також тілесні блоки (м'язова напруженість, яка зумовлена внутрішнім психоемоційним дисбалансом) [2].

Таким чином, інклюзивна освіта відкриває для дітей з розладами спектру аутизму можливості поступового включення в загальноосвітній і соціальний простір, формування необхідних життєвих та комунікативних компетентностей. Адаптоване освітнє середовище, побудоване з урахуванням особливостей аутичного розвитку та забезпечене відповідними ресурсами, позитивно впливає на психологічну, освітню та соціальну успішність дитини. З огляду на зростання ефективності ранньої діагностики, підвищення рівня суспільної обізнаності та посилення уваги до підтримки сімей, які виховують дітей із РСА, доцільним видається подальше поглиблене вивчення даної проблематики в контексті міждисциплінарних досліджень, практики інклюзивної освіти та соціальної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Скрипник Т. В. Умови реалізації особливих освітніх потреб дітей з аутизмом. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. Львів. 2014. № 1(01). С. 110–114.
2. Сухіна І., Риндер І., Скрипник Т. Психологічна модель раннього втручання для дітей з аутизмом : посібник. Київ-Чернівці : «Букрек», 2017. 192 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Згідно з Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) здоров'я визначається як стан повного душевного, соціального та фізичного благополуччя людини, а не як тільки відсутність захворювань або якихось фізичних вад (Преамбула до Конституції Всесвітньої організації охорони здоров'я, 1948). Саме тому, на сьогодні більшість науковців, зокрема, Л. І. Божович, О. В. Омельченко, Р. В. Погоріляк та інші виділяють саме такі основні компоненти здоров'я як фізичне здоров'я, психічне здоров'я, соціальне здоров'я, духовне здоров'я та соматичне [1].

О. М. Іонова та Лук'янова Н. Ю. зазначали, що навчальний процес здоров'язбереження спрямований на створення безпечного, комфортного середовища та відповідних умов для знаходження учнів у школі. Тобто освітнє середовище забезпечує індивідуальний освітній шлях дитини, запобігає появі стресових ситуацій, надмірному навантаженню, перевтомі, що сприяє збереженню та зміцненню здоров'я молодших школярів. Здоров'язбережувальна компетентність дає учням можливість самостійно піклуватись і підтримувати власне здоров'я та зважено застосовувати знання та навички з підтримки здорового способу життя, розвивати фізичний та психологічний добробут, а також формувати відповідальне ставлення до власного здоров'я та здорового способу життя [3].

Здоровий спосіб життя учнів початкових класів формується безпосередньо на уроках фізичної культури в рамках здоров'язбережувальної навчально-матеріальної бази закладу загальної середньої освіти, яка є розроблена з метою підтримки та збереження здоров'я учнів. Важливість турботи про здоров'я дітей відзначав В. О. Сухомлинський, стверджуючи, що здоров'я – це не лише фізичний стан, але й цілісність духовного життя, позитивних переживань та ясність розуму, які залежать від особистості.

Основною проблемою формування здорового способу життя у дітей молодшого шкільного віку є комплексна властивість, яка охоплює запровадження інноваційного змісту та розроблення умов для конструктивного впливу на всі аспекти здоров'я [3]. Окрім того, обов'язково застосовувати інноваційні підходи для зміцнення та підтримки здоров'я. На сьогоднішній день вчитель, володіючи сучасними інноваційними знаннями, при регулярній комунікації з учнями, а також їхніми батьками, адміністрацією школи та шкільним психологом, повинен передбачати та організовувати свою працю з врахуванням основних завдань збереження та зміцнення здоров'я всіх суб'єктів освітнього процесу. Одне з найосновніших джерел щастя, гармонії, емоційного благополуччя та повноцінного життя батьків, вчителів, людської спільноти загалом є здоров'я дітей [4].

Серед основних інноваційних підходів щодо формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів в НУШ є педагогічні підходи, рухові та фізкультурні технології, емоційні та психологічні методики, цифрові підходи, організаційні та просторові інновації [5].

Отже, інноваційні підходи в Новій українській школі є ефективним методом для формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. Такі підходи дозволяють сформувати безпечне, збалансоване та мотивуюче освітнє середовище, в якому школярі можуть не лише здобувати знання, а й розвивають навички піклування про власне фізичне, психологічне та соціальне здоров'я. Введення таких підходів в навчальний процес допомагає сформувати відповідальне ставлення до власного здоров'я та формує гармонійну

базу для розвитку особистості в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басюк, Н. А. Форми і методи формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Педагогічний журнал КДПУ*, 2021, № 74 (частина 2). С. 12–16.
2. Іонова О.М., Лук'янова Ю.С. Здоров'язбереження особистості як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 1. С. 69–72.
3. Вовк В. В. Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі початкових класів. Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді : реалії та перспективи : збірник наук. праць Всеукр. наук.- практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці (Полтава, 27–28 квітня 2017 р.). Полтава : ПНПУ, 2017. С. 94–97.
4. Бахмат, Н. В. Формування здорового способу життя та фізичний розвиток молодших школярів у Новій українській школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2021, № 3(107). С. 345–362.
5. Мацук Л. О. Сучасні інноваційні методики навчання дітей дошкільного віку елементів грамоти. *Інноваційні процеси в дошкільній освіті: теорія, практика, перспективи*. Збірник наукових праць, 2023. С. 171.

ГУБЕНЯ Л. М.

здобувачка групи 611 іст,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків,
ludagubenya31@gmail.com

СИСТЕМА ВИЩОЇ ОСВІТИ В АВСТРО-УГОРЩИНІ

Входження України до європейського співтовариства вимагає від нашої країни гармонізації законодавства та цінностей ЄС. Одним з аспектів євроінтеграції ми можемо назвати інтернаціоналізацію системи вищої освіти. Врахування історичного досвіду країн Європи значно розширить наші можливості академічної мобільності студентів та викладачів, може стати в нагоді під час налагодження академічних та особистих контактів з університетською спільнотою. Актуальним залишається вивчення історії вищої освіти Австро-Угорщини, адже українські землі тривалий час входили до її складу.

Заклади вищої освіти в Австро-Угорщині були державної та приватної форми власності. Цей поділ відбувався в залежності від їх значення та складу. Так, торгові палати та уряд, підтримували комерційні університети. Сам уряд утримував торговельні та сільськогосподарські, військові, гірничодобувні та морські заклади. Існували університети, які утворили та утримували протестантські та іудейські громади, які не отримували державної субсидії, проте, підлягали державному нагляду. Без дозволу уряду та без його нагляду не можна було відкривати приватні університет [1, р. 37].

Університети підтримувалися державою та керувалися Сенатом у складі штатних ординарних професорів. Ректор обирався Сенатом і обіймав посаду протягом одного року. Як правило, він був одним із професорів. У штаті університету також були професори та приват-доценти або лектори, які викладали ті ж предмети, що й професори, або якусь їхню окрему тематику, щоб студент мав можливість вибору викладача та предмета, який він бажає вивчати [2, р. 23].

Зарплати професорів від держави становили від 150 до 320 крон на рік, без врахування гонорарів від студентів. Лектори були змушені покладатися виключно на гонорари від студентів як винагороду за свою працю. Плата студентів за кожного викладача становила приблизно від 2 до 6 крон за семестр. Професорів призначав уряд, але факультет, на якому виникала вакансія, висував трьох претендентів, серед яких міністр освіти обирав кандидата на посаду [2, р. 24].

Студенти, як правило, вступали до університетів приблизно у віці вісімнадцяти років, після складання складного гімназійного іспиту. Студенти навчалися від чотирьох до п'яти років відповідно до правил конкретного факультету. Але варто зазначити, що в деяких університетах була можливість отримати ступінь взагалі не відвідуючи жодне заняття – варто було лише скласти іспит на підтвердження своїх знань. Сенат присуджував ступені успішним кандидатам після належно складеного іспиту, а також на філософському факультеті – після написання та захисту дисертації [1, р. 37–38].

Жінки з 1878 р. отримали можливість здавати іспити в гімназіях на підтвердження своїх знань, але атестаті була відсутня помітка «готова до вступу в університет». Лише з кінця 1880-х рр. жінки отримали можливість вступати до ЗВО. У 1890 р. у Празі, та в 1892 р. у Відні були вперше відкриті гімназичні класи для дівчаток, а в 1901 році у жінок з'явилися повноцінні атестати, що давали право на навчання в університеті [3, р. 95].

В університетах існували стипендії для студентів за певні заслуги. Розмір найбільшої становила близько 24 крон. Існували також *Freie Tische* (тобто безкоштовні обіди) для бідних студентів та товариство допомоги студентам. Жили студенти у гуртожитках, пансіонах або в університетських містах. Тісний зв'язок університетів з державою з одного боку приносив користь, але з іншого, він подекуди перешкоджав свободі дій [3, с. 93-94].

У Австрії нараховували вісім університетів з середньою кількістю студентів до сімнадцяти тисяч. Вони не були невід'ємною частиною народної освіти [4, з. 107].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Phillips W. Austria-Hungary. *Encyclopædia Britannica*. Dictionary of arts, sciences, literature and general information. 11-th ed. Cambridge : at the University Press, 1910. 1030. Volume 3. Austria lower to Bisectrix. 2-39 pp.
2. Pearson P. The schools of Austria-Hungary. Washington : G.P.O. 1919. 36 p.
3. Coldstream J. The institutions of Austria. Westminster : A. Constable, 1895. 148 p.
4. Colquhoun A., Colquhoun E. The Whirlpool of Europe, Austria-Hungary and the Habsburgs. New York : Dodd, Mead, 1907. 536 p.

ДАВИДЧУК А. В.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА С. Р.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,
svetlana15050@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0138-3587>

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасні трансформації української освіти, зокрема реформування відповідно до концепції «Нова українська школа», актуалізують питання оновлення змісту та методів навчання, зокрема у сфері фізичного виховання. Уроки фізичної культури, які традиційно мали на меті фізичний розвиток дітей, сьогодні розглядаються як багатовимірний простір: формування здоров'язбережувальної компетентності, розвиток мотивації до рухової активності, виховання емоційної стійкості та соціальних навичок. Одним із провідних шляхів модернізації предмета є впровадження інноваційних технологій, що дозволяють зробити уроки більш динамічними, інтерактивними та орієнтованими на потреби сучасного учня [1].

У педагогічній літературі інновації у фізичній культурі трактуються як сукупність новітніх методів, технологій і засобів організації рухової діяльності, спрямованих на підвищення ефективності навчання та мотивації учнів [2].

Успішне впровадження інновацій у педагогічну практику залежить від дотримання низки ключових умов. Насамперед, необхідно забезпечити адекватну матеріально-технічну базу, тобто мати все необхідне обладнання та ресурси. Однак техніка сама по собі не працює: критично важливою є готовність самого вчителя до освоєння та ефективного використання новітніх підходів. Крім того, інноваційний процес не може бути ізольованим, тому він потребує сталої підтримки з боку адміністрації та освітнього середовища в цілому. Кінцевою метою є учень, для якого необхідно створити безпечні та комфортні умови навчання.

Одним із найпоширеніших шляхів є активне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Їх використання підвищує інтерес учнів, робить навчання більш наочним і доступним. Наприклад, відеодемонстрації допомагають краще зрозуміти техніку виконання вправ, а QR-коди у спортивній залі можуть вести до інструкцій. Персоналізований контроль здійснюється через мобільні застосунки для тренувань, фітнес-браслети та смарт-годинники, які фіксують темп, пульс і кількість повторів. Ці інструменти підвищують відповідальність учнів, дозволяючи кожному відстежувати свій прогрес. Крім того, гейміфікація є потужним мотиваційним інструментом, особливо для молодших і підліткових груп. Серед ефективних інтерактивних форм - спортивні квести, командні ігри з елементом змагання та довготривалі челенджі «на результат». Ігрові технології створюють позитивну емоційну атмосферу, зменшуючи страх невдачі та підвищуючи загальну залученість [3].

В умовах зростаючих фізичних і психоемоційних навантажень особливої актуальності набувають здоров'язбережувальні технології. Головний акцент тут робиться на функціональних тренуваннях для формування культури турботи про здоров'я, а не лише на спортивних досягненнях [4].

Інтегровані уроки дозволяють поєднати фізичну активність із засвоєнням знань з інших предметів, розширюючи кругозір. Це може бути інтеграція з біологією, математикою або елементами STEAM (вимірювання швидкості, вивчення траєкторії).

Нарешті, стрімко оновлюється спортивна інфраструктура шкіл, де з'являється сучасне обладнання, як-от фітнес-резинки, фітбол, петлі TRX та мобільні тренажери. Ці засоби роблять уроки різноманітними та універсальними, дозволяючи легко регулювати навантаження відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини.

Структура інноваційного уроку є чіткою: він починається з вступного блоку з візуалізацією, продовжується основною частиною, поділеною на станції з використанням гаджетів і мотиваційних елементів (челенджі), та завершується вправами на відновлення та рефлексією.

Впроваджувати ці зміни слід поступово. Рекомендується починати з простих інструментів, які не вимагають складної підготовки, та комбінувати традиційні методи з інноваційними, уникаючи надмірного перевантаження уроку «цифрою». Важливо також залучати учнів до вибору активностей і, безумовно, суворо дотримуватися правил безпеки при роботі з обладнанням.

Проте, на шляху впровадження інновацій виникають і певні проблеми: це може бути недостатнє матеріально-технічне забезпечення, відсутність досвіду використання ІКТ у педагогів, низька залученість окремих учнів або обмежений час уроку. Вирішувати ці виклики слід шляхом використання доступних і безкоштовних цифрових ресурсів, участі у програмах підвищення кваліфікації для вчителів, залучення учнів до спільного створення контенту та співпраці з адміністрацією для поступового оновлення обладнання.

Інноваційні процеси є вирішальними для модернізації сучасного фізичного виховання. Завдяки інтеграції цифрових, ігрових та здоров'язбережувальних методик, урок перетворюється на динамічне, результативне та актуальне поєднання традиційних цінностей і новітніх технологій. Це забезпечує зростання мотивації, індивідуальний підхід та гарантує

формування у дітей сталої культури здорового способу життя, виховуючи свідомого, мотивованого та компетентного громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція Нової української школи. Міністерство освіти і науки України, 2016.
2. Науменко Г. Інноваційні технології у фізичній культурі: методичні рекомендації. Львів, 2021.
3. Бех І. Д. Педагогіка успіху: сучасні підходи до навчання. Київ: Освіта, 2020.
4. Матвеев Л. П. Загальні основи теорії спорту та системи підготовки спортсменів. Харків: ХНУ, 2018.
5. Лях В. І. Теорія та методика фізичного виховання школярів. Київ: Літера ЛТД, 2019.

ЗВЯГІНЦЕВА О. Б.

докторка економічних наук, доцентка,
Міжнародний класичний університет ім. П. Орлика,
м. Миколаїв,
olga.boris@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-1551-5835>

ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УНІВЕРСИТЕТУ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ЇХНЬОЇ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сьогодні на ринку праці України до підготовки фахівців будь-якої галузі висуваються підвищені вимоги, що спричинене необхідністю забезпечення ринку конкурентоспроможними кадрами. У процесі навчання кадрів в університетах доцільним є формування нової шкали цінностей, серед яких індивідуалізація освіти, її гуманітаризація, орієнтація на забезпечення конкурентоспроможності випускників на ринку праці, формування інформаційної, соціальної, професійної, економічної та інших компетенцій майбутнього фахівця. Заклад вищої освіти виходить на ринок праці з результатами своєї освітньої діяльності, опосередкованими у знаннях, вміннях та навичках випускників, які пропонують свою робочу силу підприємствам, ті, у свою чергу, дають оцінку кваліфікації цієї робочої сили у вигляді стартових зарплат та інших умов найму. Заклад освіти у результаті цієї угоди з продажу робочої сили не отримує прямих матеріальних вигід. Він очікує отримати відгук від своєї цільової аудиторії у вигляді піднесення престижу вишу, збільшення припливу абітурієнтів (тобто попиту на освітні програми), зміцнення свого конкурентного становища серед інших освітніх закладів.

Традиційна форма навчання студентів різних спеціальностей не здатна вирішити проблеми ефективної підготовки фахівців. У зв'язку з цим необхідна розробка та впровадження у практику інноваційних моделей професійної підготовки, покликаних вирішити цю проблему. В умовах ринку актуалізується проблема якості навчання, зростають вимоги до реалізації принципу зв'язку теорії з практикою, позначається проблема пошуку адекватних сучасним вимогам шляхів та засобів удосконалення підготовки майбутнього професіонала.

Серед провідних напрямів підвищення якості підготовки спеціаліста доцільно виділити роботу студентів у різних організаціях, наукових лабораторіях, структурних підрозділах вишу. Одним із таких напрямків, на наш погляд, у сьогоднішніх економічних умовах ринкових відносин є включення студентів до маркетингової діяльності, що збігається з політикою розвитку сучасного університету.

Заклад вищої освіти є виробником освітніх програм, що пропонуються їм на ринку освітніх продуктів та послуг. Однак, він виходить на ринок праці не прямо, а опосередковано, через своїх випускників, які, зокрема і в результаті споживання освітніх продуктів вишу, набули знань, умінь та навичок, що характеризують якість їхньої робочої сили, яку вони у свою чергу продають підприємствам-роботодавцям. У процесі особистісно-професійного розвитку відбуваються прогресивні структурні зміни особистості, які виражаються у наступному: змінюється спрямованість особистості,

збільшується досвід, підвищується кваліфікація та психологічна готовність до діяльності, розвиваються складні приватні здібності, професійно важливі та особистісно-ділові якості.

Маркетингова діяльність студентів університету через призму професійної діяльності є діяльністю студентів з реалізації стратегічної лінії закладу освіти на ринку робочої сили, в рамках якої відбувається особистісно-професійний розвиток майбутніх спеціалістів. Система маркетингової діяльності університету із залученням студентів, на наш погляд, складається з наступних елементів: маркетингові дослідження (аналіз ситуації на ринку освітніх послуг та продуктів, формування завдань маркетингової діяльності, способів та результатів рішення, зіставлення шуканих результатів із реальними); проєкційний менеджмент (дії, пов'язані з прогнозуванням можливих наслідків від вибору того чи іншого способу пред'явлення рекламної інформації, тієї чи іншої моделі поведінки у взаєминах з кожною конкретною цільовою групою потенційних клієнтів – учнями, абітурієнтами та їх батьками, вчителями та керівниками шкіл); розробка маркетингових програм (дії, пов'язані з композиційною побудовою майбутнього процесу взаємодії з потенційними клієнтами університету, відтворенням різних варіантів його побудови, розробкою рекламних матеріалів відповідно до каналів їх розповсюдження); маркетингова політика комунікацій (дії, пов'язані із встановленням доцільних взаємовідносин з потенційними клієнтами у процесі безпосередньої взаємодії з ними в ході просування та продажу освітніх послуг); організація маркетингової служби (дії, пов'язані з організацією маркетингових досліджень, рекламної інформації у процесі її розробки та пред'явлення, власної діяльності просування та продажу освітніх послуг).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Денежников С., Серга В. Умови формування маркетингової діяльності закладу вищої освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020, № 8 (102). – URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/15.pdf> (дата звернення: 14.11.2025).
2. Добрянська В. В., Кодак О. А., Верпета Я. В. Розвиток маркетингу закладів вищої освіти на основі дослідження поведінки споживачів освітніх послуг. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8065> (дата звернення: 14.11.2025). DOI:10.32702/2307-2105-2020.7.66
3. Шоробура І. М. Менеджмент вищої освіти : навч. посіб. URL: http://pidruchniki.com/86515/menedzhment/menedzhment_vischoyi_osviti

ЗІНЧУК І. Ю.

викладач освітнього компонента

«Основи правознавства» ВСП

«Ковельський промислово-економічний фаховий коледж
ЛНТУ»,

м. Ковель

kovelmiskrajon@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ТА СУЧАСНОГО ОБЛАДНАННЯ У ВИКЛАДАННІ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА «ОСНОВИ ПРАВознавства»

1. Теоретичні та методологічні засади

Актуальність та інноваційний вимір теми

Сучасна система освіти спрямована на формування компетентного громадянина, здатного критично мислити, приймати виважені правові рішення та активно діяти у правовому полі. Традиційні, репродуктивні методи викладання "Основ правознавства" часто не забезпечують досягнення цих цілей. Необхідність переходу до інтерактивного, діяльнісного підходу та інтеграція сучасного цифрового обладнання є ключовим інноваційним виміром у викладанні права. Це відповідає світовим тенденціям у правовій освіті та вимогам Нової української школи (НУШ) [1], [2].

Роль інтерактивних методів у формуванні правової компетентності

Інтерактивні методи навчання (ІМН) є засобом активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, забезпечуючи їхню безпосередню участь у навчальному процесі. Вони зміщують фокус з простого запам'ятовування норм на їх осмислення, аналіз та практичне застосування.

Кожен інтерактивний метод навчання формує певні компетенції у здобувачів освіти.

1. Кейс-метод (розбір правових ситуацій) – критичне мислення, навичка аналізу нормативно-правових актів, прийняття рішень.

2. Навчальні судові засідання – ораторські здібності, вміння аргументувати позицію, розуміння процесуальних норм.

3. Дебати та дискусії - толерантність до різних точок зору, навичка публічного виступу, формування громадянської позиції.

4. Метод "Мозкового штурму" - креативність, швидкість мислення, спільне вирішення проблеми.

Використання ІМН сприяє розвитку комунікативних та соціальних навичок, що є невід'ємною частиною правової культури особистості [3].

Інтеграція сучасного обладнання у підготовку та проведення занять

Сучасне освітнє середовище немислиме без технологій. Використання спеціалізованого обладнання дозволяє викладачу персоналізувати навчання та робити матеріал візуально привабливим та доступним.

- Інтерактивна дошка чи панель - використовується для створення динамічних схем, інтерактивних тестів, миттєвого відображення результатів опитувань та спільної роботи над документами. Це забезпечує високий рівень візуалізації складних правових понять.

- Персональні гаджети (смартфони, планшети) та Wi-Fi - дозволяють використовувати QR-коди для доступу до нормативних актів, проводити онлайн-опитування в режимі реального часу та миттєво знаходити актуальну судову практику.

- Комп'ютер та проєктор - незамінні для демонстрації освітніх відеороликів (наприклад, про роботу правоохоронних органів), презентацій та роботи з електронними базами даних ("Законодавство України") [5].

2. Практична реалізація та перспективи

Підготовка до уроків із використанням технологій

Використання сучасного обладнання значно полегшує та оптимізує підготовчий етап:

- Створення мультимедійного контенту. За допомогою спеціалізованого програмного забезпечення (наприклад, Adobe Spark, Canva) викладач може швидко створювати інфографіку, правові постери та короткі анімаційні пояснення складних тем (наприклад, "Види юридичної відповідальності").

- Організація електронного документообігу. Хмарні сервіси (Google Classroom, Moodle) дозволяють систематизувати навчальні матеріали, автоматично перевіряти тестові завдання та надавати здобувачам освіти зворотний зв'язок щодо їхніх есе чи правових аналізів.

- Віртуальні екскурсії. Використання VR-технологій (де є така можливість) або 360-градусних відео для віртуального відвідування Верховної Ради, Конституційного Суду чи залу судових засідань, що підвищує мотивацію та реалістичність навчання.

Очікувані результати та педагогічна ефективність

Впровадження інтерактивних методів та сучасного обладнання дає низку позитивних результатів:

- Підвищення рівня засвоєння матеріалу, адже через діяльнісний підхід знання стають більш міцними та практично орієнтованими.

- Розвиток цифрової та правової медіаграмотності. Здобувачі освіти вчаться верифікувати правову інформацію в цифровому просторі.

- Стимулювання самостійної роботи та дослідницьких навичок. Технології роблять пошук, аналіз та презентацію правової інформації більш захоплюючими.

• Успішна соціалізація. Формування навичок конструктивної комунікації та співпраці [4].

6. Виклики та перспективи

Незважаючи на переваги, існують виклики: недостатня технічна база в окремих закладах, необхідність підвищення ІКТ-компетентності викладачів та ризик перевантаження навчального процесу технологіями. Перспективи ж включають: розробку спеціалізованого українського освітнього правового програмного забезпечення та подальшу інтеграцію елементів штучного інтелекту для персоналізованого навчання (наприклад, автоматична перевірка юридичних текстів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь, 1997. 375 с.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
3. Освітня програма "Основи правознавства" для закладів загальної середньої освіти.
4. Пошетун О. І. *Інтерактивні методики та технології навчання: теорія, практика, досвід*. Київ: А. С. К., 2017.
5. Спірін О. М. *Інформаційно-комунікаційні технології навчання: теоретичні основи*. Київ: Наша школа, 2014.

КЛЮС В. В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,

ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА С. Р.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,
svetlana15050@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0138-3587>

РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТІ

Наукова та інноваційна діяльність відіграє ключову роль у вдосконаленні сучасної системи освіти [1]. У час активної цифровізації, швидких технологічних змін і зростаючих суспільних викликів навчальні заклади мають створювати умови, у яких учні та студенти здобувають не лише знання, але й навички дослідження, творчості та практичного застосування ідей. Інновації стають не просто доповненням освітнього процесу, а його необхідним елементом, що допомагає молоді адаптуватися до сучасних вимог суспільства [2].

Розвиток наукового мислення в освітньому середовищі починається зі стимулювання зацікавленості учнів у дослідженні явищ, пошуку рішень і перевірці власних гіпотез. Наукова діяльність у школах і вишах, зокрема участь у конференціях, конкурсах, проєктах і дослідницьких гуртках, формує відповідальність, критичне мислення й уміння працювати самостійно. Молодь, залучена до наукових пошуків, відчуває цінність власних ідей і бачить практичний сенс у навчанні [3].

Інноваційність в освіті проявляється у впровадженні нових технологій, цифрових платформ, інтерактивних методів навчання та логіки відкритої науки. Важливо, що інновації не зводяться лише до використання техніки. Це також нові підходи до організації навчального процесу: проєктне навчання, міждисциплінарні завдання, співпраця закладів освіти з бізнесом та науковими установами. Такі підходи сприяють формуванню навичок ХХІ століття — комунікації, командної роботи, креативності й уміння аналізувати інформацію [4].

Участь молоді в наукових дослідженнях робить навчання більш осмисленим і практично орієнтованим. Учні й студенти, які мають можливість працювати над реальними завданнями — проводити експерименти, розробляти моделі, створювати проєкти — отримують досвід, що мотивує їх до подальшого професійного розвитку. Інноваційне освітнє середовище також

сприяє самоорганізації, формуванню відповідальності та дослідницької культури [5].

Разом із тим, важливим залишається питання підтримки інноваційної та наукової діяльності на державному рівні. Освітнім закладам необхідні сучасні лабораторії, доступ до цифрових ресурсів, можливість участі у грантах і міжнародних програмах. Підготовка педагогів до роботи з інноваційними методами також є ключовою умовою успішних змін.

Отж, розвиток науки й інновацій в освіті відкриває шлях до формування покоління, здатного не лише сприймати інформацію, але й створювати нові знання. Це сприяє зміцненню інтелектуального потенціалу країни й забезпечує її сталі позиції у світі, де знання та інновації стають основними ресурсами розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
2. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 № 848-VIII.
3. Концепція розвитку освіти України на 2021–2031 роки. Київ: МОН України, 2021.
4. Гринько О. М. Інноваційна діяльність у закладах освіти: теорія та практика. Київ: Логос, 2020. – 212 с.
5. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Інноваційні педагогічні технології. Київ: КНТ, 2019. 312 с.

КОВАЛЬОВ С. М.

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»,

м. Київ

s_koval_s@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-8120-6486>

ВІД СЕЛЕКЦІЇ ДО ЕКОНОМІКИ: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ НЕПАРАМЕТРИЧНОЇ КОРЕЛЯЦІЇ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Міждисциплінарний підхід у сучасних наукових дослідженнях надає можливість як поглиблення методики оцінювання явищ та процесів, так і отримання їх нових характеристик в певних галузях, які до цього неможливо було встановити наявними методами. Це дозволяє інтегрувати методологічну базу аналізу явищ, що традиційно використовувалися для вирішення наукових завдань в одних галузях, для її комплексного застосування в інших.

Досить широке застосування в практиці селекційних досліджень спадковості та повторності ознак біологічних організмів тваринного і рослинного походження отримали методи непараметричної кореляції. Науково-теоретичним обґрунтуванням їх використання стали роботи відомих українських вчених-селекціонерів Кравченка М.А., Власова В.І, Зубця М.В., Бурката М.В. та інших. Серед робіт останнього десятиліття слід зазначити розвідки Losert D. і Maurer H.P. та Баракова Р. Т. (1,2). Перші в Україні дослідження цих селекційних характеристик зазначеними методами були здійснені на базі розробок Інституту цитології і генетики АН СРСР [3]. В їх основі лежав метод рангової кореляції Спірмена [3, с. 126]. М.А. Плохінський зазначав, що доцільність застосування показника повторності в селекції тварин, розрахованого цим методом, полягала в тому, що « ... при переході одних і тих же особин із одного стану в інший (вік, умови утримання) відбувається відображення різноманітності особин першого стану в різноманітність тих же особин в іншому стані» [4, с. 50].

В той же час, зростання актуальності застосування методів непараметричної кореляції в практиці економічного аналізу зумовилось більш широким використанням в сучасних умовах відносно нового методу наукового пізнання - ранжування об'єктів дослідження за комплексом ознак. В ННЦ «Інститут аграрної економіки», починаючи з 2019 р., здійснюються щорічні розрахунки рейтингу регіонів України за ефективністю інвестицій у сільське господарство згідно власно розробленої методики [5]. Ранжування регіонів здійснювали за показниками

інтегральної бальної оцінки ефективності інвестицій у сільське господарство регіонів України, що включала п'ять блоків показників (індикаторів), які характеризують інвестиційну активність у сільському господарстві, в тому числі іноземних інвесторів, економічну ефективність вкладень та соціальний ефект залучення інвестицій у регіони

Накопичення даних у вигляді таким чином розрахованих щорічних рейтингів регіонів України упродовж певного періоду надало принципово нові можливості оцінювання регіональної інвестиційної привабливості не лише у вигляді одномірного щорічного оцінювання, а й в межах горизонту дослідження з позицій статистичного оцінювання повторності результатів за два та більше суміжних роки. На нашу думку логіка застосування методів непараметричної кореляції зумовлена сутністю поставленої мети - оцінити подібність рангів першого стану (попереднього року) рангам другого стану (наступних років), а також характером розподілу двох досліджуваних змінних – ранжованість узгоджених пар.

Показник повторності рангів інвестиційної привабливості аграрних регіонів України визначали за допомогою коефіцієнта рангової кореляції Спірмена :

$$\rho = 1 - \frac{6 \sum d_i^2}{n^3 - n} = 1 - \frac{6 \cdot 374}{24^3 - 24} = 0,796$$

де ρ – коефіцієнт рангової кореляції Спірмена,

d_i - різниця між показниками рангів i - го регіону у 2023 та 2024 рр.,

n - кількість регіонів України.

Коефіцієнт 0,796 достатньо вагомий за абсолютною величиною, що свідчить про значний рівень повторності (підтвердження) рангів 2023 р. регіонами України у 2024 р.

Як свідчать отримані результати, регіони – лідери, зокрема Вінницька, Київська, Черкаська, що демонстрували найвищі щорічні показники у 2020 р., доволі стабільно зберігають свої позиції упродовж чотирьох останніх років. Цей висновок стосується і групи регіонів-аутсайдерів – Одеської, Миколаївської, Луганської областей.

Таким чином, застосування методу непараметричної кореляції Спірмена дозволить поглибити методику ранжування регіонів за ефективністю інвестицій у сільське господарство, що надасть можливість отримання їх поглибленої оцінки за допомогою показника повторності, під якою слід розуміти більшу чи меншу постійність розрахованих в різні роки результатів ранжування, що забезпечить розрахунок уточненого показника рейтингу регіонів, який визначатиме його здатність формувати, вкладати та залучати інвестиції, що сприятимуть зростанню обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в регіонах та забезпечуватимуть отримання певного соціально-економічного ефекту в міжрегіональному вимірі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Losert D., Maurer H.P. Phenotypic and genotypic analyses of diversity and breeding progress in European triticale ($\frac{1}{2}$ Triticosecale Wittmack). Plant Breeding, 2017, 136(1): 18-27 (doi: 10.1111/pbr.12433).
2. Бараков Р. Т. Вивчення біологічних особливостей різних популяцій сазану (*Cyprinus carpio*) в основних водоймах Південно-Східного Казахстану: дис.... доктора філософії (PhD) по спец. – Біологія: 8D05101/ Бараков Ринат Таїрович.- Республіка Казахстан Алмати, 2025. – 187с.
3. Плохинский Н. А. Руководство по биометрии для зоотехников. Москва: Колос, 1969. 256 с.
4. Плохинский Н.А. Алгоритмы биометрии ... /под ред. акад. АН УССР Б. В. Гнеденко. - М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1980. - 150 с.
5. Методичні рекомендації з розрахунку рейтингу регіонів України за ефективністю інвестицій у сільське господарство / [Ю. О. Лупенко, О. В. Захарчук, Т. В. Мацибора, В. В. Нечитайло, С. М. Ковальов. К.: ННЦ „ІАЕ”, 2019. – 60 с.

КОЛІСНІЧЕНКО О. Є.

здобувач вищої освіти,

Національний університет цивільного захисту України,

м. Харків

yjen2108@gmail.com

МОДЕЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ ПОЖЕЖІ В БАГАТОКВАРТИРНОМУ ЖИТЛОВОМУ БУДИНКУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ FDS

Моделювання розвитку пожежі є ключовим інструментом для оцінки пожежної безпеки будівель. У цій роботі розглядається моделювання динаміки пожежі в квартирі на другому поверсі секції №1 дев'ятиповерхового багатоквартирного житлового будинку. Розрахунок проводився з використанням математичної польової моделі пожежі відповідно до ДБН В.1.2-7:2021 [1], реалізованої в програмному забезпеченні FDS від NIST [2]. Модель враховує вільне горіння протягом 419 секунд, що відповідає повній тривалості евакуації до проходження останньої людини крізь евакуаційний вихід №2 з секції №2. Регулювання зростання швидкості тепловиділення та швидкості вигорання матеріалу здійснюється залежно від швидкості поширення полум'я на рівні 0,016 м/с, без урахування систем пожежогасіння для консервативної оцінки найгіршого випадку. Це дозволяє точно визначити момент досягнення граничних значень небезпечних чинників пожежі (НЧП), таких як температура 60 °С, видимість 20 м та концентрації токсичних газів, і порівняти з часом евакуації 419 с.

Моделювання динаміки розвитку пожежі ілюструє зростання швидкості тепловиділення в часі з урахуванням пожежного навантаження 780–948 МДж/м² та параметрів горіння меблів і тканин з теплотою згорання 14900 кДж/кг. Результати подано на рисунку 1, де видно поступове наростання теплового потоку до пікових значень, що відповідає стадіям зростання та повного розвитку пожежі без локалізації.

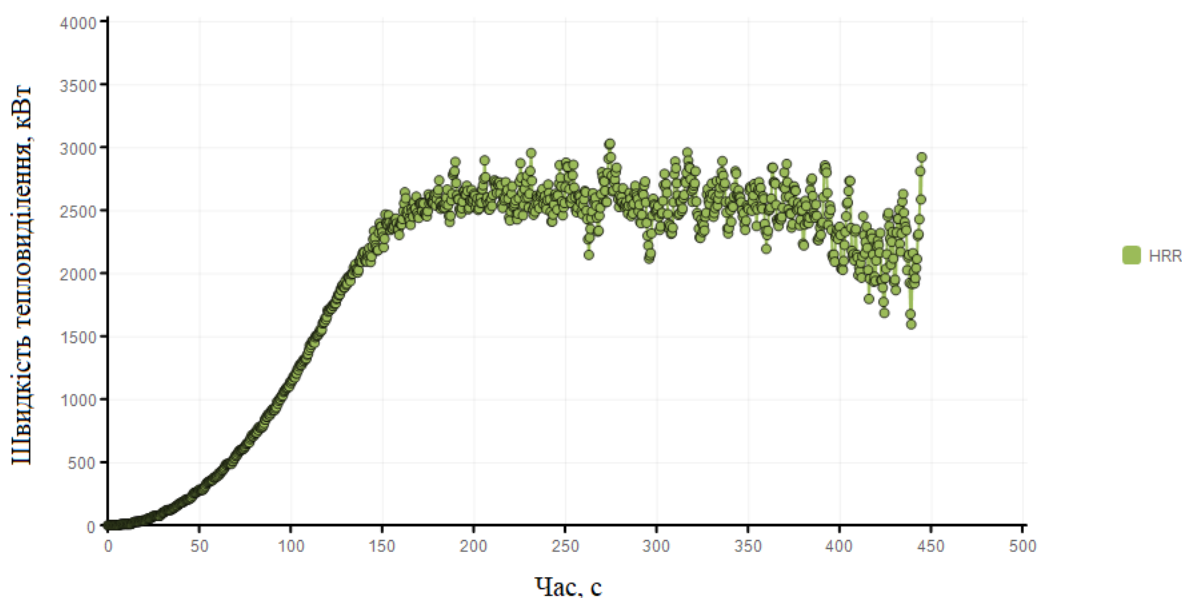

Рис. 1. Моделювання динаміки розвитку пожежі (швидкість тепловиділення у часі)

Джерело: власна розробка на основі FDS.

Графічна інтерпретація результатів розрахунку НЧП, включаючи залежність зростання температури, зниження видимості, підвищення парціальної густини CO, CO₂ та зниження парціальної густини O₂, вимірюваних у контрольних точках біля дверей №1–2 на висоті 1,7 м від підлоги, свідчить про швидке досягнення граничних значень. Зокрема, температура досягає 60 °С, видимість падає нижче 20 м через накопичення диму з коефіцієнтом 58,5 Нп·м²/кг, концентрація CO перевищує $1,16 \cdot 10^{-3}$ кг/м³, CO₂ наближається до 0,11 кг/м³, а O₂ знижується

нижче $0,226 \text{ кг/м}^3$. Це вказує на швидке блокування коридорів секції №1 без проникнення в інші зони завдяки протипожежним бар'єрам. Приклад залежності зниження видимості наведено на рисунку 2.

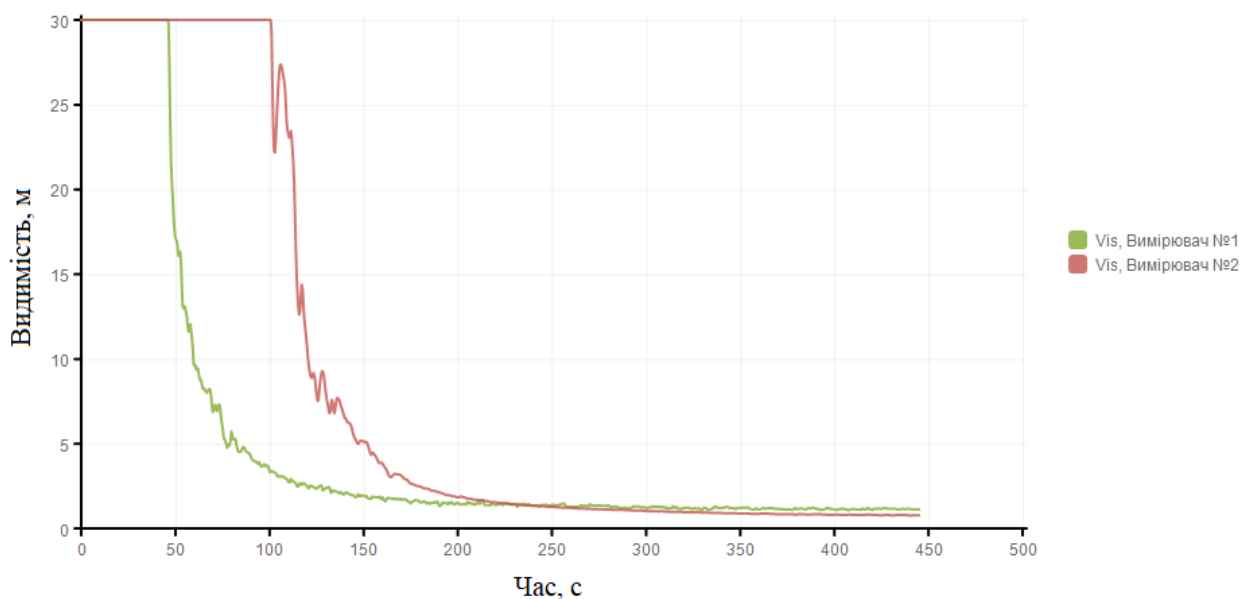

Рис. 2. Залежність зниження видимості

Джерело: власна розробка на основі FDS.

Візуалізація зниження видимості по шляхах евакуації будинку протягом вільного розвитку пожежі крізь двері №1 з квартири на 2-му поверсі, двері №2 до евакуаційної сходової клітки №1, евакуаційний вихід №1 назовні з секції №1 та евакуаційний вихід №2 назовні з секції №2, подана на рисунку 3. Поля видимості на висоті 1,7 м демонструють швидке затемнення в коридорі секції №1 з досягненням критичного рівня через 100–200 с, тоді як секція №2 залишається вільною від диму завдяки об'ємно-планувальним рішенням, що підтверджує безпеку альтернативних шляхів на балкони.

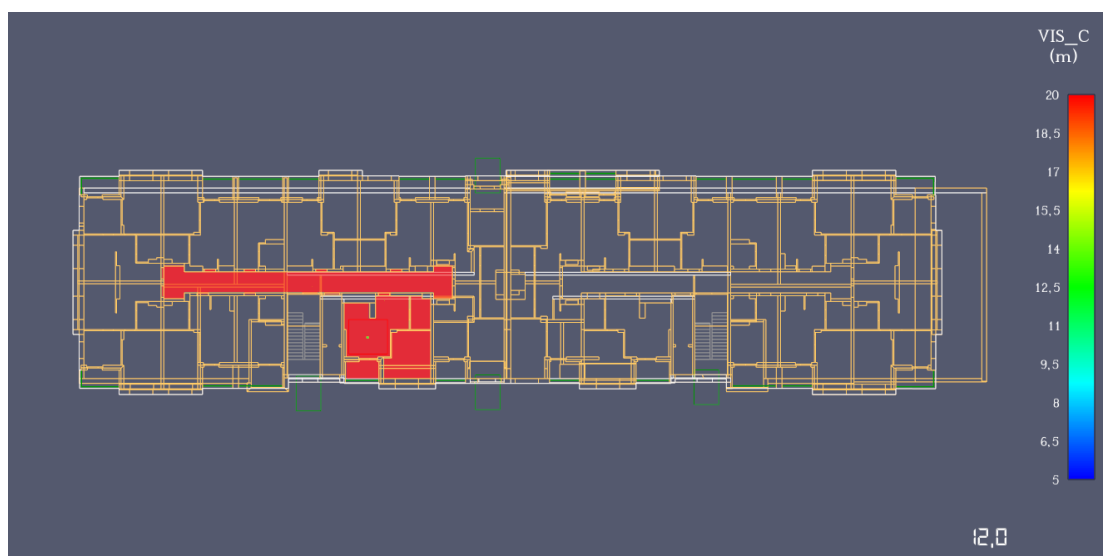

Рис. 3. Поля видимості на висоті 1,7 м

Джерело: власна розробка на основі FDS.

Візуалізація розповсюдження диму по шляхах евакуації будинку протягом тривалості

евакуації 419 с ілюструє дифузію продуктів горіння з квартири пожежі до коридору секції №1 без проникнення в сходові клітки чи секцію №2 завдяки протипожежним дверям EI 60 та підпору повітря. [3] Результати подано на рисунку 4, де видно локалізацію диму в зоні осередку з потенційним ризиком для первинних шляхів, але з збереженням прохідності для секції №2.

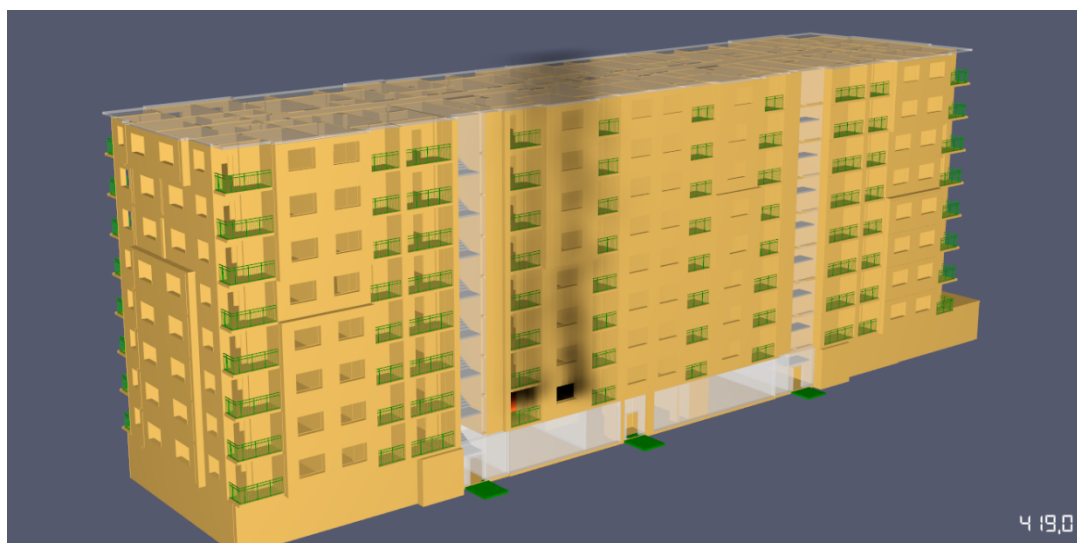

Рис. 4. Візуалізація розповсюдження диму по шляхах евакуації протягом 419 секунди моделювання

Джерело: власна розробка на основі FDS.

Узагальнюючи результати моделювання, отримано просторово-часову картину розвитку пожежі за розробленим сценарієм та кількісно визначено динаміку НЧП в коридорі другого поверху секції №1. Показано, що за умов вільного горіння протягом 419 с температурний режим, видимість та концентрації CO, CO₂ і O₂ у контрольних точках біля дверей №1–2 досягають і перевищують гранично допустимі значення. Це свідчить про швидке блокування коридору секції №1 при одночасній відсутності проникнення диму до секції №2 завдяки протипожежним бар'єрам та об'ємно-планувальним рішенням. Отримані залежності та візуалізації створюють основу для порівняння часу досягнення критичних значень НЧП із розрахунковою тривалістю евакуації, а також для оцінки ефективності схеми евакуації та рівня пожежної безпеки житлового будинку в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державні будівельні норми ДБН В.1.2-7:2021. Основні вимоги до будівель і споруд. Пожежна безпека. – Київ: Мінрегіонбуд України, 2021.
2. ISO 20414:2020. Стандарт. Fire safety engineering — Verification and validation protocol for building fire evacuation models. – Geneva: International Organization for Standardization, 2020. – 69 p. – URL: <https://www.iso.org/standard/78348.html>
3. ISO 23932-1:2018. Стандарт. Fire safety engineering — General principles. Part 1: General. – Geneva: International Organization for Standardization, 2018. – 26 p. – URL: <https://www.iso.org/standard/63933.html>

КОСТИРЕНКО Т. О.

аспірантка 4 року навчання за спеціальністю В9 Історія та археологія, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, м. Полтава

tomahistory2@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3139-6672>

НАУКОВО-ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ АРХІВНИХ ФОНДІВ ПРО СОТЕННІ МІСТЕЧКА ВЕЛИКІ БУДИЩА, СТАРІ І НОВІ САНЖАРИ ПОЛТАВСЬКОГО ПОЛКУ

Особливу роль в історико-демографічному дослідженні Полтавського полку відіграють сповідні розписи, ревізії та компути XVIII ст., що відображають персональний склад населення, його соціальну та майнову структуру. Вони дають змогу простежити демографічні й соціально-економічні характеристики мешканців Великих Будищ, Старих і Нових Санжар у динаміці.

У фонді 990 з Переяславсько-Бориспільської духовної консисторії міститься 1879 справ за 1729–1799 рр. Для цієї роботи відібрано опис 2, справу № 34, у якій зібрано сповідні розписи 1775 р. трьох парафій: Свято-Миколаївської у Великих Будищах, Свято-Троїцької у Старих Санжарах та Святого Архистратига Михаїла в Нових Санжарах. Вказану справу мікрофільмовано в межах співпраці ЦДІАК із міжнародною організацією FamilySearch, що відкриває широкі можливості для залучення студентів до роботи з оригінальними джерелами в електронному форматі та інтеграції цифрових інструментів в освітній процес [1].

Сповідні розписи були запроваджені синодальним указом 1735 р. і виконували одночасно фіскальну та духовно-облікову функції. Священники фіксували всіх парафіян обох статей та будь-якого віку, що робить ці документи унікальними для вивчення родинної структури, вікових груп і соціальне розшарування. Записи здійснювалися за соціальними категоріями: від духовенства до військових і посполитих [2, с. 104].

Сповідні розписи 1775 р., створені скорописом XVIII ст., збереглися в доброму стані: різні почерки, маргіналії, підписи священників підтверджують автентичність джерел. Завдяки якості збереження вдалося визначити чисельність населення трьох парафій сотенних містечок: у парафії Святого Архистратига Михаїла проживало 1214 осіб (596 чоловіків та 618 жінок), у Свято-Троїцькій — 918 (446 чоловіків та 472 жінки), у Свято-Миколаївській — 698 (334 чоловіки та 364 жінки). Ці дані створюють основу для аналізу статеві-вікової структури, визначення частки дітей, дорослих і людей похилого віку [1].

Сповідні розписи 1775 р. вказаних парафій дозволяють: залучати студентів до роботи з оригінальними джерелами, формуючи навички читання скоропису XVIII ст., інтерпретації історико-демографічних характеристик; використовувати FamilySearch під час вивчення періоду Гетьманщини з Історії України; створювати бази даних населення сотенних містечок, що сприятиме розвитку історичної демографії, генеалогії та соціальної історії ранньомодерної доби [1].

Для визначення чисельності козаків, посполитих, ремісників Великобудиської, Старосанжарської і Новосанжарської сотень використано компути й ревізії 1718–1735 рр., опубліковані у семитомному виданні «Джерела з історії Полтавського полку». Оригінали документів зберігаються в Інституті рукописів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та в ЦДІАК України [3; 4; 5; 6; 7]. Компути укладалися полковими канцеляріями та містили персональні списки козаків із зазначенням майнового статусу й військової придатності. Із 1726 р. у документах утверджується термін «ревізія».

У компутах і ревізіях зафіксовано значну внутрішню диференціацію за майною належністю, наявністю коня, волової упряжі та зброї, а також відмінності у частках убогого козацтва й кількості вдів, які зберігали козацький статус і володіли ґрунтами.

У Великобудищанській сотні у 1718 р. зафіксовано 236 козаків (124 кінні, 83 тяглі, 26 піших) [3], у 1721 р. — 212 осіб із помітною майною диференціацією між кінними й тяглими [4]. Списки 1723 р. та ревізія 1726 р. засвідчують значну частку убогих (79 кінних і 58 дуже убогих) [5], тоді як наприкінці періоду (1733–1735 рр.) зростає кількість кінних озброєних (зі 104 до 145) [6; 7].

У Старосанжарській сотні компут 1718 р. містить 301 особу (200 кінних) [3], а ревізія 1726 р. подає 276 дворів, серед яких домінують можні козаки (213), тоді як убогих кінних лишилося 51 [5]. Джерела свідчать про поступове скорочення бідних груп і зміцнення шару

заможних землевласників.

У Новосанжарській сотні у 1718 р. перелічено 177 козаків [3], у 1721 р. — 138 [4], а в 1726 р. — уже 190 [5]. Ревізії 1733 і 1735 рр. подають поділ на кінних, піших озброєних та беззбройних; фіксують стабільність загальної чисельності та незначні розходження в підрахунках, що потребують критичного аналізу [6; 7].

Узагальнення даних показує: найбільше козацтва зосереджено у Старих Санжарах, у Нових Санжарах чисельність коливалася найвідчутніше, тоді як у Великих Будищах спостерігається поступове зміцнення кінної й озброєної частини козацтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ЦДІАК України. Ф. 990. Оп. 2. Спр. 34. Арк. 804–1097. URL: <https://surl.li/nmjmcrr> (дата звернення: 17.11.2025).
2. Дмитренко В. А. Родина священників села Шкурати Пирятинської пртопопії: спроба реконструкції за матеріалами сповідних розписів другої половини XVIII ст. Краєзнавство. 2010. № 3. С. 104–108.
3. Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. Т. 1: Компуті та ревізії Полтавського полку. Компут 1649 р. Компут 1718 р. / упоряд., підг. до друку, вст. стаття: В. О. Мокляк. Полтава: АСМІ, 2007. 400 с.
4. Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. Т. 2: Компуті та ревізії Полтавського полку. Компут 1721 р. / упоряд., підг. до друку, вст. стаття: В. О. Мокляк. Полтава: АСМІ, 2010. 436 с.
5. Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. Т. 3: Компуті та ревізії Полтавського полку. Ревізія 1723 р. Ревізія 1726 р. / упоряд., підг. до друку, вст. стаття: В. О. Мокляк. Полтава: АСМІ, 2012. 768 с.
6. Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. Т. 5: Компуті та ревізії Полтавського полку. Ревізія 1733 р. / упоряд., підг. до друку, вст. стаття: В. О. Мокляк. Полтава: АСМІ, 2013. 474 с.
7. Джерела з історії Полтавського полку. Середина XVII–XVIII ст. Т. 7: Компуті та ревізії Полтавського полку. Список іменний Полтавського полку 1735 р. / упоряд., підг. до друку, вст. стаття: В. О. Мокляк. Полтава: АСМІ, 2018. 216 с.

КОЧЕРЖУК І. Я.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,
ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРИНА С. Р.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника,
svetlana15050@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0138-3587>

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Розвиток здоров'язбережувальної та соціальної компетентностей є фундаментом освітнього процесу в початковій школі. Оволодіння цими навичками не лише прищеплює учням культуру здорового способу життя, а й сприяє їхній успішній соціалізації: вмінню комунікувати, працювати в колективі та дотримуватися етичних норм. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для засвоєння нових моделей поведінки, тому створення відповідного освітнього середовища є критично важливим. Це дозволяє закласти міцну основу для подальшого фізичного, емоційного та соціального благополуччя особистості [1].

Згідно з Державним стандартом початкової освіти, метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є «формування соціальної компетентності та інших

ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвиток самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку» [2].

Сучасний етап суспільного розвитку характеризується стрімким зростанням інноваційних процесів в освітньому просторі. Пріоритетним завданням є забезпечення всебічного розвитку особистості, розкриття її потенціалу та формування цінностей і мотивів, необхідних для продуктивної взаємодії в умовах постійних змін. Впровадження інновацій в освіту є відповіддю на виклики глобалізації, екологічні проблеми та мультикультурні тенденції. Сьогодні модернізація охоплює всі компоненти освітньої системи: зміст, педагогічні технології, систему оцінювання, підготовку кадрів, управління та фінансування. Важливими умовами успіху є належне нормативне забезпечення та розвиток інфраструктури, що підтримує інноваційну діяльність [3].

Задля успішного формування громадянської та соціальної компетентності здобувачів початкової освіти, педагогам необхідно збагачувати уроки на яких відбувається реалізація соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі («Я досліджую світ») різноманітними інноваційними технологіями, зокрема, інформаційно-комунікаційними технологіями.

Дидактичний потенціал ІКТ у курсі «Я досліджую світ» (соціальна та здоров'язбережувальна галузь) розкривається через такі аспекти:

1. Використання інтерактивного контенту (ігор, тренажерів, відео) активізує пізнавальну діяльність та утримує увагу молодших школярів. Приклади сервісів: LearningApps, WordWall, AR Book.

2. Технології забезпечують миттєвий доступ до сучасних даних про здоров'я та суспільство, навчаючи дітей працювати з інформацією.

3. Мультимедійні засоби (анімація, інфографіка) спрощують сприйняття абстрактних понять та сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу.

4. Цифрові платформи для спільної роботи формують навички командної взаємодії та цифрового етикету. Приклади сервісів: Miro, Padlet.

5. ІКТ дозволяють адаптувати завдання під потреби та рівень підготовки конкретної дитини (диференційований підхід).

6. Цифрові інструменти спрощують процес оцінювання та дозволяють відстежувати динаміку розвитку компетентностей учнів.[4]

Таким чином, використання інноваційних технологій навчання учнів молодшого шкільного віку, зокрема ІКТ: сприяє формуванню провідних компетентностей 21 століття в учнів, реалізує мету соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі, допомагає вчителям реалізовувати індивідуальний підхід у навчанні, та робить освітній процес цікавішим та ефективнішим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рославець Р. М., Пріма Д. А., Орлова С. І. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ»(природнича, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь) у початковій школі. *Навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти ОПП «Початкова освіта»*. 2022. 181 с.

2. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.11.2025 р.)

3. Желєзнова, Т. П. Мультимедійний супровід соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі у базовій школі як засіб підвищення розбудови якісного освітнього простору (предмети «Я досліджую світ», «Основи здоров'я», «Здоров'я, безпека, добробут»). *Науково-методичний щоквартальний журнал "Педагогічний вісник"*, 1-2. 2022. С. 109–112.

4. Семеній Н. О., Петрук Т. О. Використання сучасних ІКТ для розвитку соціальної і здоров'язбережувальної компетентностей учнів початкових класів. *Академічні візії*. 2024. № 37. 9 с. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14168777> (дата звернення: 27.11.2025)

КРИВОРУЧКО М. В.

учениця 8-К класу Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава

mariakrivoruchko@gmail.com

ШЕВЧЕНКО С. В.

вчитель хімії Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава

s.v.shev0@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ТА ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ ШОКОЛАДУ ВІТЧИЗНЯНОГО ВИРОБНИЦТВА

Шоколад є одним із найбільш поширених та високоцінних продуктів харчування у світі. Йому притаманні значна енергетична, біологічна та фізіологічна цінність, а також здатність позитивно впливати на емоційний стан, когнітивні функції та діяльність серцево-судинної системи. Водночас зростання попиту на шоколадну продукцію спричинило появу фальсифікованих виробів, у яких натуральне какао-масло частково або повністю замінюється дешевшими жировими компонентами, що призводить до зниження якості та харчової цінності продукту.

Метою дослідження є оцінювання фізико-хімічних показників якості та харчової цінності шоколаду українського виробництва, встановлення їх відповідності чинним стандартам, а також виявлення можливих ознак фальсифікації.

Об'єкт дослідження – шоколад вітчизняного виробництва різних торгових марок.

Предмет дослідження – фізико-хімічні властивості та харчова цінність відібраних зразків.

Дослідження проводили у навчально-науковій лабораторії кафедри хімії та методики викладання хімії Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка впродовж грудня – вересня 2024–2025 років. Для експерименту було відібрано сім зразків шоколадної продукції українських виробників: «Корона» (чорний шоколад), «Milka» (молочний шоколад), «Roshen» (молочний шоколад), «Roshen» (екстрачорний шоколад), «Roshen Brut», «Millennium Brut» (чорний шоколад), «Roshen» (пористий білий шоколад). Добір зразків охоплював три основні види шоколаду – молочний, чорний і білий, що надало можливість здійснити порівняльний аналіз фізико-хімічних характеристик та вмісту біологічно активних компонентів.

У межах експериментальної частини дослідження проаналізовано фізико-хімічні показники семи зразків шоколаду вітчизняного виробництва [2; 3]. Отримані результати засвідчили таке:

- *Температура плавлення* варіювала в межах від 27 °C (білий шоколад) до 32 °C (чорний шоколад), що корелює зі ступенем вмісту какао-продуктів та типом використаних жирів.
- *Масова частка води* у більшості зразків відповідала нормативним вимогам ($\leq 1,2\%$), тоді як у молочних сортів спостерігалось невелике перевищення, зумовлене присутністю молочних інгредієнтів.
- *Показник заломлення жиру*, визначений рефрактометричним методом, перевищував нормативи для натурального какао-масла (1,456–1,460) у всіх зразках, що може свідчити про використання жирозамінників, зокрема пальмової олії або гідрогенізованих жирів.
- *Масова частка цукру* коливалася від 40,6 % у гіркому шоколаді до 58,5 % у білому, що відповідає рецептурним особливостям різних видів продукції [1].
- *Теобромін* було виявлено у всіх проаналізованих зразках, окрім білого шоколаду, що підтверджує наявність какао-продуктів у складі відповідних сортів та свідчить про природне походження частини сировини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вироби кондитерські. Методи визначення цукрів: ДСТУ 5059:2008. Київ: Держспоживстандарт України, 2010. 36 с.

2. ДСТУ 3924:2000. Шоколад. Загальні технічні умови. Київ: Держспоживстандарт України, 2000. 24 с.

3. ДСТУ 4518:2008. Продукти харчові. Маркування для споживачів. Київ: Держспоживстандарт України, 2008. 30 с.

ЛАВРИНОВИЧ С. О.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта
(Фізичне виховання)

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків

lavruhasergii@gmail.com

АНДРІЄНКО К. В.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта
(Математика)

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків

andrienkokata7@gmail.com

Науковий керівник:

ЄСІКОВА ІРИНА

доктор філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків

ПРОЄКТНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ МАТЕМАТИКИ ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ: СПІЛЬНІ ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ

Сучасна парадигма освіти України передбачає активну інтеграцію в європейський освітній простір та приєднання до світових тенденцій розвитку освіти, що зумовлює необхідність формування у студентів не лише глибоких предметних знань, але й компетенцій практичного, міждисциплінарного та проєктного застосування. Одним із ключових викликів сучасності є створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу та умінь вчитися протягом життя. Зважаючи на це, сучасні заклади вищої освіти повинні орієнтуватися на використання сучасних інноваційних педагогічних технологій та методик, що будуть орієнтовані не лише на передання знань з предмету, а й на розвиток творчих здібностей. Як показує практика, найефективніше засвоюються знання здобуті самостійним, творчим пошуком в процесі проєктно-дослідницької діяльності. Тому сучасна вища освіта повинна орієнтуватися на активізацію дослідницької діяльності студентів.

Незважаючи на значний науково-педагогічний інтерес до вивчення проблеми проєктно-дослідницької діяльності, питання можливості поєднання математичних методів аналізу з фізкультурною діяльністю студентів досі залишаються недостатньо дослідженими. Сучасні освітні траєкторії студентів математичних факультетів та фізичної культури, як правило, є розрізненими, хоча їхні фахові сфери мають широкі точки перетину. Серед них, слід виділити моделювання рухової активності, статистичний аналіз спортивних показників, дослідження оптимальних траєкторій руху, визначення рівня фізичного розвитку. Це створює значний потенціал для впровадження спільних інноваційних практик, що інтегрують проєктно-дослідницьку діяльність на факультетах.

Отже, виникає нагальна потреба пошуку ефективних підходів до організації інтегрованих проєктних робіт студентів, спрямованих на стимулювання ініціативності, розвиток дослідницької самостійності та формування здатності до застосування математичних знань у сфері фізичного виховання.

Мета дослідження – обґрунтування можливостей застосування проєктно-

дослідницької діяльності студентів математичних факультетів та фізичної культури.

Модернізація систем освіти зумовлює потребу у впровадженні проектно-дослідницької діяльності в освітній процес для ефективного використання набутих знань. Участь у проектній діяльності сприяє розвитку у студентів здатності до критичного аналізу, ефективної командної роботи, самоорганізації та презентації своїх досягнень. Дослідження підтверджують, що проектні освітні методики стимулюють як академічні успіхи, так і професійну зацікавленість студентів [1, с. 51]. Для тих, хто навчається за спеціальністю «Фізичне виховання», проектно-дослідницька діяльність є важливим засобом для розуміння та аналізу власної рухової активності, передбачення результатів тренувань та інтеграції інформаційних технологій.

Аналіз сучасних освітніх практик свідчить про високу результативність інтеграції знань у таких напрямках:

- застосування математики для розуміння руху, дозволяє моделювати фізичні процеси, такі як траєкторія кидка, швидкість спортсмена чи оптимальні кути для рухів;
- використання статистики для аналізу спортивних показників, шляхом побудови діаграм, розрахунку середніх значень та інших статистичних даних, які дають можливість об'єктивно оцінити успішність виконання технічних елементів у різних видах спорту;
- інтеграція цифрових технологій, а саме використання онлайн-платформ для відстеження активності, мобільних додатків для вимірювання біомеханіки та програм для обробки даних значно підвищує ефективність навчання;
- математичні та графічні методи для оптимізації тренувального процесу сприяють досягненню кращих результатів тренування;
- математичні інструменти для оцінки фізичного стану: формули, тести та коефіцієнти (наприклад, індекс Руф'є, ІМТ) дозволяють комплексно аналізувати фізичну підготовленість.

Міждисциплінарна співпраця студентів дозволяє поєднати унікальні знання та досвід різних галузей, що призводить до створення інноваційних та практично затребуваних освітніх продуктів.

Наведемо декілька прикладів інноваційних студентських проектів, які доцільно поєднувати в освітньому процесі математичних факультетів та фізичної культури.

1. «Аналіз даних фітнес-тестування першокурсників засобами математики».

У цьому проекті студенти-математики займалися обробкою та статистичним аналізом даних, отриманих в результаті фітнес-тестування першокурсників. Вони обчислювали середні показники, виявляли кореляції та досліджували динаміку фізичного розвитку. Студенти-фізкультурники проводили саме тестування, аналізували рухові навички та інтерпретували результати з точки зору фізичної культури. Результатом співпраці стала інтерактивна панель, що відображає динаміку фізичного розвитку групи першокурсників.

2. «Математичне моделювання оптимальних траєкторій у спорті».

Даний проект присвячений створенню математичних моделей траєкторій руху у різних спортивних дисциплінах, таких як баскетбол, легка атлетика та акробатика. Студенти використовували інструменти аналітичної геометрії, тригонометрії та механіки для розробки комп'ютерних симуляцій. Ці моделі дозволили визначити оптимальні кути, швидкість та інші ключові параметри для досягнення найкращих результатів у відповідних вправах [3, с. 28].

3. «Мобільний додаток для відстеження фізичної активності»

Проект передбачав розробку мобільного додатку, який дозволяє студентам реєструвати свою фізичну активність. Додаток автоматично обчислює середні показники, будує графіки та відображає динаміку навантаження за тиждень. Реалізація цього проекту сприяла розвитку цифрових та дослідницьких навичок студентів.

Аналіз показав, що спільна робота над міждисциплінарними проектами позитивно впливає на студентів обох спеціальностей, зокрема:

- зростає мотивація та зацікавленість;
- розвиваються дослідницькі навички, вміння збирати та аналізувати дані;

- формується компетентність у використанні цифрових інструментів;
- посилюється зв'язок між різними навчальними дисциплінами;
- студенти краще готуються до майбутньої професійної діяльності;
- покращуються навички комунікації та командної роботи.

Ці висновки узгоджуються з науковими даними, які підтверджують переваги міждисциплінарного навчання у вищій освіті [4].

Отже, проєктно-дослідницька діяльність дає можливість успішно вирішувати багато освітніх проблем – зокрема: підвищення навчально-пізнавального інтересу, мотивації, професійної орієнтації. Результати проведеного дослідження свідчать про значний потенціал проєктно-дослідницької діяльності у формуванні професійної компетентності студентів, математики, чи з фізичної культури. Завдяки спільним інноваційним проєктам студенти отримують можливість глибше осмислити зв'язок між математичними інструментами та фізичними процесами. Це сприяє розвитку їхнього критичного мислення, здатності аналізувати та інтерпретувати дані, а також закладає основу для академічної мобільності та формування інноваційного стилю мислення. Інтеграція міждисциплінарних студентських проєктів у навчальний процес робить його більш сучасним, практично орієнтованим та відповідає актуальним професійним запитам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
2. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
3. Бойко О. М. Біомеханіка спорту: навчальний посібник. Львів: ЛДУФК, 2019. 140 с.
4. Ващенко Л. С. Інтеграція змісту освіти у вищій школі: теорія і практика. Київ: Педагогічна думка, 2012. 256 с.

ЛАВРИНОВИЧ С. О.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта
(Фізичне виховання)

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків

lavruhasergii@gmail.com

АНДРІЄНКО К. В.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта
(Математика)

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків

andrienkokata7@gmail.com

Науковий керівник:

КАРПУНЕЦЬ ТЕТЯНА

старший викладач кафедри спортивно-педагогічних дисциплін і фітнесу
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
м. Харків

STEM-ПІДХІД У ВИВЧЕННІ ГІМНАСТИЧНИХ ВПРАВ: ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ ОБЧИСЛЕНЬ ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ГІМНАСТИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ

Гімнастика – це вид спорту, де ключовими є майстерність, точність та безпека. Хоча традиційні тренування, що базуються на повторенні, показу та виправленнях тренера, допомагають опанувати техніку, вони часто не дають спортсменам повного розуміння фізичних принципів, що лежать в основі вправ. Ігнорування математичних та фізичних законів може призвести до помилок у техніці виконання гімнастичних елементів,

неправильного розподілу зусиль та збільшення ймовірності травм [1].

Сучасна освіта все більше звертається до STEM-підходу, який інтегрує науку, технології, інженерію та математику. У спорті це означає можливість аналізувати рухи за допомогою наукових моделей та розрахунків, що сприяє як покращенню техніки вправ, так і підвищенню безпеки. [2] Застосування математичного підходу для опанування техніки складних гімнастичних елементів є потребою сучасної гімнастики як складнокоординаційного виду спорту.

Метою даного дослідження є проаналізувати можливості STEM-підходу у вивченні гімнастичних вправ та визначити роль математичних обчислень для вдосконалення техніки елементів.

STEM-підхід у спорті розвиває у спортсменів здатність аналізувати рухи не лише на рівні механіки, а й через розуміння наукових закономірностей. Дослідження свідчать, що застосування фізики та математики в тренуваннях покращує усвідомленість техніки виконання вправ та загальний рівень майстерності спортсмена [4].

У гімнастиці STEM-компоненти включають:

- Математичне моделювання рухів.
- Аналіз кутів відштовхування/приземлення.
- Розрахунок траєкторій.
- Оцінку силових та кінематичних характеристик.
- Використання цифрових технологій для відеоаналізу та вимірювань [3].

Завдяки математичним розрахункам гімнасти та тренери отримують глибше розуміння структури рухів, можуть визначати оптимальні параметри елементів та коригувати технічні помилки, що може включати розрахунок кута відштовхування для оптимізації траєкторії стрибка, визначення моменту інерції для пояснення змін кутової швидкості в обертаннях, оцінку розподілу маси тіла для покращення рівноваги в стійках та опорних елементах моделювання траєкторії центру маси для прогнозування складних акробатичних елементів [1].

Наприклад, математичний аналіз траєкторії руху під час перекиду вперед дозволяє точніше описати положення тіла, що сприяє кращому виконанню елемента.

У гімнастиці надзвичайно важлива безпека. Українські дослідження показують, що приблизно 60% травм трапляються через технічні помилки, неадекватне навантаження або неправильну траєкторію рухів [2].

Застосування математичних моделей дозволяє знайти найкращі кути згинання та розгинання суглобів, обчислити силу, з якою спортсмен приземляється, оцінити навантаження на хребет і ноги, запобігти надмірним навантаженням завдяки правильній техніці виконання вправ та ін.

Відеоаналіз, доповнений математичними розрахунками, допомагає легко виявити слабкі місця в техніці гімнаста [3].

Під час вивчення тренувальних методик були виявлені ефективні способи інтеграції STEM- підходів, Серед них:

- **Визначення часу польоту під час стрибків:** застосування простої формули, яка залежить від вертикальної складової початкової швидкості та прискорення вільного падіння, з якою людина відштовхується від поверхні, дозволяє спортсменам покращити техніку роботи ніг.
- **Оптимізація розбігу перед акробатичними елементами:** розрахунок оптимальної довжини кроку та частоти рухів.
- **Аналіз обертальних рухів:** вивчення моменту інерції та впливу положення частин тіла на обертання.

Ці заняття поєднують фізичну активність із застосуванням наукових знань, що сприяє розвитку логічного мислення та координації рухів.

STEM-підхід сприяє формуванню у студентів навичок, необхідних для успішної роботи у сфері фізичної культури та спорту: від критичного аналізу інформації та

просторового моделювання до аналізу рухів, обробки числових даних та самостійного виправлення технічних помилок. Впровадження цього підходу значно підвищує ефективність навчання та рівень професійної компетентності випускників.

Застосування STEM-підходу у гімнастиці значно покращує тренувальний процес. Інтеграція математики, фізики та спортивної техніки дозволяє глибше аналізувати рухи спортсменів. Математичні моделі амплітуди, швидкості, траєкторії та прискорення допомагають учням краще розуміти техніку, самостійно виправляти помилки та підвищувати безпеку тренувань. Цифрові інструменти, відеоаналіз та STEM-завдання роблять навчання цікавішим, сучаснішим та практичнішим. Результати показують, що включення STEM у тренування з гімнастики не тільки вдосконалює техніку, але й розвиває мислення та дослідницькі навички, що відповідають сучасним освітнім стандартам.

Список використаних джерел

1. Рибак О.Ю., Рибак Л.І. та ін.. Біомеханіка спорту: підручник. Львів: ЛДУФК, 2021. – 268 с.
2. Микитчик О. С. Рекомендації з техніки безпеки під час занять різними видами спорту. Дніпропетровськ: Вета, 2015. – 111 с.
3. Огнистий А.В., Огніста К.М.. Інноваційні підходи до фізичного виховання і спорту студентської молоді. Тернопіль: ТНПУ, 2020. – 174с.
4. Юденко О.В.. Інноваційні технології фізичного виховання і спорту: навчальний посібник. Київ, 2024. – 360 с.

ЛАВРИНОВИЧ С. О.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта (Фізичне виховання)

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків

lavruhasergii@gmail.com

АНДРІЄНКО К. В.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта (Математика)

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків

andrienkokata7@gmail.com

Науковий керівник:

КОВСЯ ВІКТОРІЯ

старший викладач кафедри олімпійського і професійного спорту,
спортивних ігор та туризму

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
м. Харків

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЇ ТА РЕАКЦІЇ: МАТЕМАТИЧНІ ВПРАВИ В СПОРТИВНОМУ ТРЕНУВАННІ

Рівень технічної майстерності, конкурентоспроможність та здатність спортсмена швидко адаптуватися до динамічних ситуацій у сучасному спорті безпосередньо залежать від його координаційних здібностей та швидкості реакції [1]. Однак, існуючі тренувальні методики часто зосереджуються на вдосконаленні окремих фізичних якостей, залишаючи поза увагою інтелектуальні та когнітивні аспекти спортивної діяльності. Це призводить до певного розриву між фізичною та когнітивною підготовкою спортсменів.

Перспективним напрямком для вирішення цієї проблеми є використання математичних завдань та логічних вправ у процесі тренувань. Ці види діяльності сприяють розвитку синхронної роботи мозку та тіла, покращують швидкість прийняття рішень,

концентрацію, увагу та рухову реакцію [2]. Однак, для повноцінного впровадження математичних вправ у спортивні тренування необхідне подальше дослідження їх ефективності та розробка конкретних методик.

Мета цього дослідження - проаналізувати ефективність використання математичних вправ у тренувальному процесі спортсменів та визначити їхній вплив на розвиток координації та швидкості реакції.

Наукові дослідження, зокрема робота Schmidt та Lee [1], підтверджують, що активізація розумових процесів має прямий вплив на те, наскільки швидко людина може реагувати на сенсорні подразники та виконувати рухові дії. Коли ми вирішуємо математичні задачі, це стимулює роботу префронтальної кори – ділянки мозку, яка відповідає за планування наших дій, утримання уваги та загальний контроль над поведінкою. Якщо ж поєднати ці розумові навантаження з фізичною активністю, формується комплексний тренувальний ефект. Це допомагає спортсменам не тільки швидше пристосовуватися до несподіваних ситуацій, але й приймати більш раціональні та ефективні рішення в умовах змагань чи тренувань.

Згідно з дослідженнями, спортсмени, які поєднують фізичні вправи, такі як біг, стрибки чи ведення м'яча, з когнітивними завданнями (аналіз числових послідовностей, прості обчислення, логічні задачі), демонструють кращу рівновагу та точність рухів навіть під час інтенсивного розумового навантаження [3]. Ефективним прикладом є виконання вправ на координаційній драбині, де спортсмен одночасно працює ногами та вирішує математичні приклади вголос (додавання, віднімання, множення).

Сучасні методи тренувань включають різноманітні способи поєднання фізичної та розумової діяльності, такі як:

- **Dual-task training:** під час таких тренувань спортсмени одночасно виконують фізичні дії та вирішують математичні задачі. Це позитивно впливає на їхню здатність до швидкого переключення уваги та адаптивності мислення [2].
- **Reaction-based math drills:** тренування, що базуються на реакції, включають елементи математики. Прикладом може бути ситуація, коли спортсмен повинен рухатися в певному напрямку залежно від того, парне чи непарне число покаже тренер.
- **Ігрові моделі:** формат тренувань у вигляді ігор, що передбачає змагання між спортсменами у розв'язанні математичних завдань під час виконання фізичних вправ. Це підвищує мотивацію та створює позитивну емоційну атмосферу.

Вивчення тренувальних процесів у футболі та баскетболі показало, що когнітивно-математичні вправи позитивно впливають на спортсменів. Вони призводять до:

- Прискорення реакції на 10–25% [3].
- Підвищення точності рухів під тиском часу.
- Зменшення стресових помилок.
- Розвитку тактичного мислення та швидкого аналізу гри.

Таким чином, математичні вправи є інноваційним інструментом для розвитку координаційно-інтелектуальних якостей спортсменів.

Інтеграція математичних вправ у спортивні тренування є інноваційною стратегією, що забезпечує синергію фізичного та когнітивного розвитку спортсменів. Математичні завдання сприяють розвитку таких ключових когнітивних функцій, як швидкість реакції, координація, концентрація уваги та когнітивна гнучкість. Застосування методів подвійного завдання (dual-task) дозволяє формувати комплексні навички, необхідні для адаптації до динамічних та стресових умов сучасного спорту. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на систематизацію класифікації математичних вправ та емпіричне визначення їхньої ефективності в контексті різних видів спорту та вікових груп.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Schmidt, R., Lee, T. Motor Learning and Performance: From Principles to Application. Champaign: Human Kinetics, 2019.

2. Voss, M. W., Kramer, A. F., Basak, C., Prakash, R. S., Roberts, B. Are expert athletes 'expert' in the cognitive laboratory? A meta-analytic review. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 2010.
3. Vestberg, T., Gustafson, R., Maurex, L. et al. Executive functions predict the success of top-soccer players. *PLoS ONE*, 2012.
4. Pesce, C. Shifting the focus from quantitative to qualitative exercise characteristics in exercise and cognition research. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 2012.
5. Diamond, A. Activities and programs that improve children's executive functions. *Current Directions in Psychological Science*, 2012.
6. Bejtka, M., Kozina, Z. ., Boychuk, Y., Garmash, I. ., Tamozhanska, G. ., Kovieria, V., & Lysenko, V. Sports activities and professional specialty influence on psychophysiological functions and orthostatic reactions indicators of pedagogical universities students. *Health, Sport, Rehabilitation*, 2022, 8(3), 8–26. <https://doi.org/10.34142/HSR.2022.08.03.01>

ЛАВРИНОВИЧ С. О.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта
(Фізичне виховання)

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків

lavruhasergii@gmail.com

АНДРІЄНКО К. В.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта
(Математика)

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків

andrienkokata7@gmail.com

Науковий керівник:

НЕСЕН ОЛЕНА

доцент, кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри теорії, методики і практики фізичного виховання
факультету фізичного виховання і спорту

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди
м. Харків

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У МІЖДИСЦИПЛІНАРНІЙ НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Сучасна вища педагогічна освіта має бути спрямована на підготовку вчителів, які вміють працювати на стику різних наук та формувати ключові компетентності у учнів для створення цілісної картини світу. Це відповідає вимогам НУШ з її напрямком на інтеграцію галузей і всестороннього розуміння учнями певних положень, понять та явищ. Актуальними такі компетентності є і для майбутніх вчителів математиків та фізичної культури, чия діяльність охоплює природничі, технічні та спортивні напрямки. Однак, така міждисциплінарність створює додаткові виклики для дотримання академічної доброчесності, оскільки вимагає роботи з різними джерелами, складними методами обробки інформації та командної взаємодії.

В Україні академічна доброчесність закріплена Законом "Про освіту" як сукупність етичних норм для всіх учасників освітнього процесу. Попри це, студенти часто мають проблеми з коректним цитуванням, визначенням авторства, інтерпретацією даних, використанням цифрових інструментів та уникненням плагіату чи фальсифікації. Специфіка наукової роботи з математики та фізичної культури, зокрема: робота з формулами, масивами

даних, моделями, відеоаналізом рухів та статистикою, робить складним вирішення цих питань. Тому виникає нагальна потреба розробити ефективні методи забезпечення академічної доброчесності для майбутніх вчителів математики та фізичної культури, які працюватимуть у міждисциплінарних сферах.

Основна мета цієї роботи – визначити найпоширеніші ризики та порушення, а також розробити рекомендації щодо ефективного виховання культури академічної доброчесності серед майбутніх педагогів.

Академічна доброчесність – це фундамент наукової діяльності, що охоплює низку важливих принципів. Вона вимагає належного визнання авторства, категоричного відкидання плагіату, а також заборони на підробку чи вигадкування даних. Крім того, вона передбачає чесність у процесі проведення досліджень, об'єктивність при оцінюванні результатів та відповідальне ставлення до використання будь-якої інформації, включаючи цифрові інструменти [1]. Для тих, хто готується стати педагогом, ці норми є надзвичайно важливими. Адже вони не лише самі є носіями академічних цінностей, але й мають передати їх наступним поколінням.

Особливо це стосується міждисциплінарних досліджень, наприклад, на стику математики та фізичного виховання. Тут необхідно суворо дотримуватися таких правил:

- Точне цитування: важливо ретельно вказувати джерела, в тому числі, коли йдеться про використання математичних формул, графіків чи моделей.
- Коректне представлення статистики: статистичні дані мають бути оформлені бездоганно, щоб унеможливити будь-які спроби маніпуляції.
- Етичне застосування технологій: цифрові інструменти, що використовуються для аналізу рухів спортсменів чи вимірювання їхніх фізичних показників, повинні застосовуватися етично.
- Захист персональних даних: необхідно забезпечувати конфіденційність, коли йдеться про біометричну або медичну інформацію [3, с. 107].

Провівши аналіз різних студентських робіт у галузях математики та спортивної науки, були помічені типові порушення, що можуть поставити під загрозу доброчесність дослідження. Серед них можуть бути:

- Неправомірне використання чужих матеріалів: це включає копіювання математичних формул чи графіків без належного цитування.
- Вигадкування результатів: у спортивній науці це може проявлятися у створенні фальшивих даних під час статистичного аналізу.
- Маніпуляції з даними: студенти можуть змінювати умови експериментів або склад вибірки, щоб отримати бажані, а не реальні результати.
- Помилки в інтерпретації даних: неправильне розуміння інформації, отриманої з фітнес-трекерів або мобільних додатків.
- Недобросовісна співпраця: коли окремі члени команди привласнюють спільні досягнення.
- Неправильне застосування ШІ: використання штучного інтелекту без зазначення його ролі та без критичної перевірки отриманої інформації [4].

Подібні порушення не тільки погіршують якість наукових робіт, але й спотворюють розуміння суті наукового процесу.

Інтеграція фізичної культури та математики має сприятливе підґрунтя для створення середовища із формування академічної доброчесності: математична точність привчає до відповідальності за достовірність даних, а експериментальний характер спортивних досліджень виховує культуру чесних вимірювань та об'єктивного аналізу. Крім того, спільна робота над проєктами розвиває командну взаємодію та відкритість, що є ключовими елементами академічної етики [5]. Таким чином, поєднання цих дисциплін у закладах вищої освіти є не лише викликом, а й потужним інструментом для виховання доброчесності у навчанні.

Аналіз літератури виявив наступні дієві підходи до забезпечення академічної

добросочесності:

- Надання студентам знань і навичок щодо коректного цитування та оформлення посилань у наукових роботах, зокрема при роботі з математичними та спортивними даними.
- Впровадження інструментів для виявлення плагіату в текстах, програмному коді та візуальних матеріалах.
- Підвищення рівня статистичної грамотності студентів для критичного аналізу даних та уникнення маніпуляцій.
- Забезпечення етичного використання штучного інтелекту з обов'язковим зазначенням джерел та перевіркою отриманих результатів.
- Розвиток навичок рефлексії та почуття відповідальності через вивчення конкретних прикладів порушень академічної етики.
- Заохочення міждисциплінарних проєктів, що сприяють практичному застосуванню чесних методів вимірювання та аналізу (наприклад, моделювання спортивних рухів).

Академічна добросочесність – це основа для виховання відповідальних та етичних педагогів. Особливо це стосується міждисциплінарних досліджень, де поєднання математики та спорту створює як підвищені ризики недобросовісності, так і потенціал для розвитку чесної наукової практики.

Дослідження показують, що добросочесність виховується через практичне застосування: роботу з реальними даними, проведення експериментів, цифрові вимірювання та спільні студентські проєкти. Саме ці види діяльності розвивають у майбутніх педагогів відповідальність, точність, самоконтроль та дотримання етичних стандартів.

Тому, формування культури академічної добросочесності є одним із ключових завдань вищої педагогічної освіти. Це має бути невід'ємною частиною будь-якої міждисциплінарної наукової роботи студентів-педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
2. Ставицька О. М. Академічна добросочесність у вищій школі: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2020. 132 с.
3. Бойко О. М. Біомеханіка спорту: навчальний посібник. Львів: ЛДУФК, 2019. 140 с.
4. International Center for Academic Integrity. The Fundamental Values of Academic Integrity. 3rd ed. 2021. 36 p.
5. Ващенко Л. С. Інтеграція змісту освіти у вищій школі: теорія і практика. Київ: Педагогічна думка, 2012. 256 с.

ЛАВРИНОВИЧ С. О.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта (Фізичне виховання)

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків

lavruhasergii@gmail.com

АНДРІЄНКО К. В.

здобувач першого(бакалаврського) рівня освіти спеціальності 014 Середня освіта (Математика)

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків

andrienkokata7@gmail.com

Науковий керівник:

ПОЛІЩУК СТАНІСЛАВ

старший викладач кафедри олімпійського і професійного спорту,
спортивних ігор та туризму

Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

МОДЕЛЮВАННЯ ТРАЄКТОРІЇ РУХУ М'ЯЧА ЧИ СПОРТСМЕНА: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ПІДХІД У СПОРТІ ТА МАТЕМАТИЦІ

У сучасному спорті дедалі важливішим стає застосування математики для аналізу рухів. Це особливо актуально для командних ігор (баскетбол, футбол, волейбол), а також для індивідуальних дисциплін, таких як стрибки, метання та циклічні види спорту. Точне моделювання траєкторій дозволяє спортсменам вдосконалювати техніку, досягати кращих результатів, знижувати ризик травм та підвищувати ефективність тренувань [1, с. 22].

Однак, незважаючи на наукові досягнення, багато студентів та молодих тренерів не мають достатніх навичок математичного аналізу. Спортивна освіта зосереджена на практиці, а математичне моделювання використовується обмежено. Водночас, у навчальних програмах з математики рідко розглядаються спортивні задачі, хоча вони могли б стати потужним стимулом для вивчення та застосування знань з фізики, геометрії, теорії функцій, аналізу та ІКТ [2, с. 41].

Отже, існує нагальна потреба у створенні зрозумілих та науково обґрунтованих методів моделювання траєкторій руху, які б інтегрували математичні, фізичні та біомеханічні підходи.

Дана робота присвячена обґрунтуванню потенціалу міждисциплінарного моделювання траєкторій руху об'єктів (м'яча, спортсмена) в освітніх та спортивних сферах. Буде проведено аналіз існуючих моделей, а також продемонстровано ефективність використання математичних та фізичних інструментів для оптимізації спортивної техніки.

Закони механіки, включаючи кінематику, динаміку та гравітацію, пояснюють, як рухається м'яч або спортсмен. Щоб описати цей рух, застосовують такі методи:

- **Параметричні рівняння:** Вони дозволяють відстежувати положення об'єкта в просторі з плином часу.
- **Параболічні моделі:** Ці моделі ідеальні для випадків, коли основною силою є гравітація, як при кидках у баскетболі.
- **Диференціальні рівняння:** Вони використовуються для моделювання складних рухів спортсменів, наприклад, під час стрибків чи акробатичних елементів.
- **Врахування опору повітря:** Це дозволяє зробити розрахунки траєкторії більш точними, наближеними до реальності.
- **Чисельне моделювання:** Коли аналітичні методи не дають результату, використовують комп'ютерні розрахунки для визначення траєкторії [3, с. 18].

Для повноти картини, математичні моделі поєднуються з реальними спостереженнями, аналізом відео та біомеханічними вимірюваннями.

Для ефективного моделювання траєкторії руху необхідно поєднати знання з математики, фізики, біомеханіки та сучасних цифрових технологій. Математика надає інструментарій для побудови моделей (функції, похідні, ймовірність), фізика пояснює принципи руху (кінематика, динаміка, енергія), а біомеханіка враховує індивідуальні особливості спортсмена та техніку. Завдяки ІКТ та цифровим інструментам можливий детальний відеоаналіз, візуалізація даних та точні вимірювання [3]. Саме ця інтеграція дозволяє отримати реалістичні та точні результати, які є надзвичайно корисними для тренерів та спортсменів у їхній роботі.

Далі було проведено деякі аналізи моделей руху на прикладах із спорту.

1. Моделювання траєкторії кидка м'яча:

Класична модель передбачає, що м'яч рухається по параболі:

$$y = x * \tan \alpha - \frac{gx^2}{2v_0^2 \cos^2 \alpha}$$

де

α - кут кидка,

v_0 - початкова швидкість,

g - прискорення вільного падіння.

Через аналіз графіка студенти можуть визначити: оптимальний кут кидка (приблизно 45°,

але з корекціями для зросту гравця та відстані), необхідну швидкість для влучання, вплив висоти викиду м'яча.

Для спортивної практики такі моделі дозволяють формувати техніку кидка в баскетболі чи волейболі.

2. Моделювання руху спортсмена у стрибках:

Траєкторія руху центру ваги спортсмена у стрибках у довжину також апроксимується параболічною моделлю. Однак, на відміну від інерційного руху об'єкта, тіло спортсмена піддається впливу додаткових факторів: м'язової активності, кінематичних перетворень і послідовності фаз руху. Отже, модель розкладається на такі компоненти: розгін, відштовхування, етап польоту та посадка [4, с. 66].

Цей підхід забезпечує:

- Аналіз оптимальної довжини розбігу.
- Визначення необхідної горизонтальної швидкості.
- Встановлення кореляції між кутом відштовхування та досягнутим результатом.

3. Вплив опору повітря та обертання

На практиці траєкторія польоту м'яча рідко нагадує чисту параболу. Це пояснюється впливом таких факторів, як опір повітря та сила Магнуса (якщо м'яч обертається). Тому студентам варто розглядати більш складні моделі для точного опису руху, такі як:

$$m \cdot a = mg + F_{\text{опір}} + F_{\text{магнуса}}$$

Такі моделі застосовуються у футболі, тенісі, гандболі та настільному тенісі.

Наведемо декілька прикладів студентських міждисциплінарних проєктів, які були нами розглянуті:

1. «Оптимальний кут кидка в баскетболі»:

Дослідження оптимального кута для баскетбольного кидка.

Студенти, які вивчають математику, розробили математичну модель та візуалізували залежності за допомогою графіків. Водночас студенти з фізичного виховання провели практичні вимірювання, застосовуючи відеоаналіз та сучасні мобільні датчики. Це дозволило встановити найкращий кут кидка для різних відстаней.

2. «Біомеханіка стрибка у довжину»:

Аналіз біомеханічних аспектів стрибка у довжину.

За допомогою відеокамери та спеціалізованого програмного забезпечення для аналізу руху, студенти обчислили швидкість, з якою спортсмен розбігався, кут відштовхування від землі та траєкторію руху центру мас тіла.

3. «Аналіз траєкторії футбольного м'яча зі зміщенням»:

Вивчення траєкторії польоту футбольного м'яча з урахуванням обертання.

Проєкт передбачав дослідження ефекту Магнуса, створення тривимірних моделей руху м'яча та аналіз того, як обертання впливає на його політ.

Усі ці приклади показують, що міждисциплінарний підхід забезпечує розвиток дослідницьких, математичних, аналітичних та практичних навичок.

Вивчення траєкторій руху м'яча або спортсмена – це ключовий елемент сучасних спортивних досліджень та математичної підготовки. Поєднання математики, фізики та біомеханіки дає змогу досягти точних і науково підтверджених висновків. Дослідження показують, що такий комплексний підхід покращує навчання студентів, розвиває їхню здатність до аналізу, вчить працювати з реальними даними та стимулює до наукових пошуків. Математичне моделювання в спорті дозволяє вдосконалювати техніку, оптимізувати тренування, передбачати результати змагань та підвищувати рівень майстерності. Таким чином, синергія спорту та математики відкриває нові можливості як для освіти, так і для розвитку спортивної науки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О. М. Біомеханіка спорту: навчальний посібник. Львів: ЛДУФК, 2019. 140 с.
2. Клепко С. Ф. Інтеграція освіти: філософсько-педагогічний аналіз. Полтава: ПНПУ, 2011. 312 с.
3. Knudson D. Fundamentals of Biomechanics. 2nd ed. New York: Springer, 2007. 337 p.

4. Hay J. G. The Biomechanics of Sports Techniques. 4th ed. New Jersey: Prentice Hall, 1993. 539 p.

ЛУЦИК К. М.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЗАМРОЗЕВИЧ-ШАДРІНА С. Р.

доктор педагогічних наук, професорка,
професор кафедри початкової освіти та освітніх інновацій
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

svetlana15050@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0138-3587>

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ЧЕРЕЗ ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРАКТИКИ

Проблема формування мотивації до здорового способу життя в учнів початкових класів є важливою та актуальною для сучасного освітнього середовища, адже в цей період формуються відповідні норми поведінки, де в дітей молодшого шкільного віку накопичуються певні вміння та знання, а також усвідомлення своїх потреб і визначення цілей та інтересів.

Здоровий спосіб життя охоплює різні його аспекти: фізичну активність, режим сну та правильне харчування, а ще має особливе значення для психічного, духовного та фізичного здоров'я дітей. У науковій літературі розглядаються дослідження, які присвячені аналізу факторів, які впливатимуть на формування мотивації у школярів до здорового способу життя. Деякі із них включають роль сім'ї, суспільства та школи у формуванні здорового способу життя. Також досліджувались проблеми, які стосувались не тільки фізичного здоров'я, а й благополуччя і самооцінки учнів початкових класів, розвиток їхніх соціальних навичок. Як відомо, молодший шкільний вік є одним з найважливіших періодів в житті дитини, коли в неї є активний розвиток соціальних, емоційних та фізичних аспектів здоров'я. А ще до цього можна врахувати час, коли в дитини формуються певні психологічні та соціальні основи, на яких буде будуватись подальший життєвий шлях. Тобто, однією найважливішою складовою цього процесу є формування мотивації до здорового способу життя [1].

Здоровий спосіб життя складається з певних ідеологічних засад. Спочатку йде ідея пріоритету цінності здоров'я у світоглядній системі цінності людини, потім в дитини відбувається сприйняття здоров'я не лише, як стану відсутності захворювання чи фізичних вад, а значно ширше, тобто як стан повного благополуччя, і останнє – це, ідея повного розуміння здоров'я як феномена, що об'єднує його такі чотири сфери: психічну, соціальну, духовну і фізичну. Також контроль способу життя має здійснюватися не лише самою людиною, а й державою та громадою. Адже саме людина сама повинна тримати контроль власного життя та брати на себе відповідальність за певні дії, їх наслідки та рішення [2].

Ефективне формування мотивації учнів залежить від віку на здоровий спосіб життя, тобто має бути певний системний підхід, який включатиме методи, які будуть реалізовані для формування здорового способу життя. Існують такі методи роботи, як: ситуаційно-рольова гра, аналіз певних соціальних ситуацій, метод «мозкового штурму», тематичні майстер класи, тренінги, вебінари, воркшопи тощо. Ці методи роботи педагоги повинні використовувати в роботі з дітьми молодшого шкільного віку для ефективного засвоєння певного матеріалу. Також доцільним є використання більш традиційних методів: бесіда, семінар, лекція. Тобто, незалежно, які методи буде використовувати вчитель під час навчального процесу, то вони обов'язково мають ґрунтуватись на зосередженні, взаємодії та самостійному пошуку вирішення питань, які будуть спрямовані на розвиток критичного мислення та творчості. Адже використання цих методів та форм допомагатиме

формуванню моральної самооцінки учнів, знешкоджувати негативні мотивації, а ще змінюватиме негативні форми поведінки та підвищуватиме певну працездатність тощо [3].

Найбільш важливим для здорового способу життя є створення безпечних умов дистанційного навчання, щоб не втрачати позитивного ентузіазму збалансувати своє фізичне та психічне здоров'я, тобто учням початкових класів рекомендується починати свій день із легкої розминки, адже легкі вправи допомагають протистояти стресу та покращують самоконтроль. Також важливим дотримання чистоти на своєму робочому місці [4].

Дослідження вчених переконливо доводять, що необхідно час від часу провітрювати приміщення, де знаходяться діти, бо це може знизити ризик захворювань та позитивно вплинути на здоров'я, самопочуття та працездатність нервової системи. Також ми знаємо, що майже всі сучасні школярі мають гаджети, де ведуть свої сторінки в соціальних мережах, тому творчий вчитель може придумати індивідуальні освітні квести на тему здорового способу життя. Діти, отримавши завдання, будуть зосереджуватися на виконанні завдання (відео, фото тощо) та можуть опублікувати їх у соціальних мережах. У цьому челенджі можуть брати участь не лише учні та вчителі, а й батьки. Таким способом популяризації здорового способу життя можна зацікавити учнів початкових класів, спонукати до активних дій, сприяти покращенню їхнього емоційного стану та розвивати вміння працювати в команді.

Отже, для того, щоб сформувати в молодших школярів мотивацію до здорового способу життя та розвинути інтелект, батькам і педагогам потрібно враховувати в роботі з ними певні критерії формування мотивації, психологічні та вікові особливості, обираючи ефективні методи і форми навчання, які будуть спрямовані формування здорового способу життя як під час онлайн навчання, так і під час традиційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Сисоєнко Н. Медико-гігієнічні проблеми збереження здоров'я дітей. Шестирічки в школі. Київ, 2004. С. 35–36.
2. Большакова І. Формування мотивації до навчання. *Початкова освіта*. 2015. № 6. С. 21–32.
3. Гоц Т. Формування основ здорового способу життя в учнів молодших класів. Інноваційні процеси в розвитку дошкільної та початкової освіти : зб. наук. праць / за заг. ред. Н.А. Басюк. Житомир, 2018. 346 с.
4. Костишин Л. Здоровий спосіб життя – запорука власного здоров'я. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/6587zdoroviy-sposib-zhittya-zaporuka-vlasnogo-zdorov-ya/>

МАНДРУЛЯК Л. Є.

аспірантка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту,
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»,
м. Одеса

ludmylamandrulyak@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0004-3242-4219>

ЯКІСТЬ І ТОЧНІСТЬ ОСВІТНІХ ГЕОПРОСТОРОВИХ ДАНИХ ЯК ЧИННИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ

У сучасній шкільній географічній освіті України дедалі ширше впроваджуються геоінформаційні системи (ГІС) – Google Earth, ArcGIS Online, відкриті національні геопортали та дані дистанційного зондування Землі. Такі інструменти сприяють формуванню геопросторового мислення учнів, розвитку навичок просторового аналізу та підвищенню інтересу до предмета. Водночас ефективність впровадження цих технологій значною мірою визначається якістю та точністю геопросторових даних, з якими працюють учні та вчителі.

Аналіз сучасних досліджень, зокрема Дж. Керські (цит. за: [1, с. 4]) та українських магістерських робіт 2023–2024 років [1; 2], свідчить, що основними бар'єрами залишаються недостатня просторова роздільна здатність супутникових знімків Google Earth (15–30 м/піксель на території України, часто нижча в сільських районах [2, с. 12–14]), значна похибка геоприв'язки

відкритих векторних шарів (до 50–100 м [1, с. 32–35]), застарілість даних (знімки п'яти- чи семирічної давності [2, с. 18]) та відсутність україномовних метаданих і дидактично адаптованих легенд [1; 2].

Позитивне зрушення відбулося завдяки Всесвітній програмі Esri з модернізації шкільної освіти (активно впроваджується в Україні з 2023 року): заклади освіти безоплатно отримують ліцензії на ArcGIS Online та доступ до Living Atlas of the World – глобальної бібліотеки шарів із контрольованою точністю, регулярним оновленням і багатомовними метаданими [3]. Це вже дозволило тисячам вчителів перейти від демонстрації статичних карт до реального інтерактивного аналізу.

Проте навіть за наявності професійного ПЗ проблема якості відкритих джерел зберігається. Національна інфраструктура геопросторових даних (НІГД), створена Законом України № 554-IX від 13.04.2020 [4], декларує принципи достовірності, актуальності та відкритості. На практиці доступ шкіл до високоточних державних шарів залишається обмеженим через бюрократичні процедури, часткове закриття геопорталу в умовах воєнного стану та брак спеціально підготовлених освітніх наборів даних.

Саме тому сьогодні найперспективнішим напрямом є широке використання **volunteered geographic information (VGI – добровільно зібраної геоінформації)**, термін та концепцію якого вперше запропонував М. Goodchild у 2007 році [5]. Мобільні додатки Survey123 for ArcGIS та ArcGIS Field Maps дають змогу учням самостійно фіксувати локальні об'єкти з точністю GPS смартфона 3–5 м і миттєво інтегрувати їх в ArcGIS Online. Таким чином виникає гібридна модель: базовий шар високої якості береться з Living Atlas або НІГД, а локальні деталі та актуальність забезпечують самі учні через VGI. Такий підхід не лише долає проблему застарілих даних, але й формує в учнів **грамотність даних (data literacy)** – здатність критично оцінювати джерело, похибку, актуальність і упередженість інформації. Ця компетентність є однією з наскрізних у Новій українській школі та відповідає європейським рамковим документам DigComp 2.2.

Практичний досвід впровадження освітніх ліцензій Esri в Україні протягом 2023–2025 років показує, що школи, які активно застосовують гібридну модель, досягають значно вищих показників мотивації учнів і глибини проєктної діяльності. Більше того, створені учнями VGI-шари вже використовуються органами місцевого самоврядування для реального моніторингу довкілля.

Отже, якість і точність освітніх геопросторових даних є визначальним чинником переходу від фрагментарного до системного інноваційного використання ГІС у середній освіті України. Запропонована гібридна модель, де професійні шари поєднуються з учнівськими VGI з опорою на безкоштовні ліцензії Esri, поступову інтеграцію з НІГД та розвиток грамотності даних має високий потенціал як для практичного впровадження, так і для подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Падашуля О. Г. Використання геопросторових даних при вивченні шкільного курсу «Географічний простір Землі» (11 клас): кваліфікаційна робота магістра. Кривий Ріг: Криворізький державний педагогічний університет, 2024. 80 с.
2. Щербина С. В. Використання можливостей Google Earth і ArcGIS Online на уроках географії: магістерська робота. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2023. 64 с.
3. Esri Educational Programs. *Schools & Esri Ukraine*. URL: <https://schools-esri-ukraine.hub.arcgis.com/pages/esri-educational-programs> (дата звернення: 18.11.2025).
4. Про Національну інфраструктуру геопросторових даних: Закон України № 554-IX від 13.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20> (дата звернення: 18.11.2025).
5. Goodchild M. F. Citizens as sensors: the world of volunteered geography. *GeoJournal*. 2007. Vol. 69, № 4. P. 211–221. DOI: [10.1007/s10708-007-9111-y](https://doi.org/10.1007/s10708-007-9111-y).

МЕЛЕЩУК Л. В.

викладач-методист фахових дисциплін,
ВСП «КПЕФК ЛНТУ»,
м. Ковель

meleschukLW@gmail.com

ЗАНЮК Д. В.

здобувач освіти спеціальності 122 Комп'ютерні науки,
ВСП «КПЕФК ЛНТУ»,
м. Ковель

ЦИФРОВЕ КРИЛО ОСВІТИ: ЯК СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗМІНЮЮТЬ НАВЧАННЯ У КОЛЕДЖІ ВСП «КПЕФК ЛНТУ»

У сучасній системі освіти цифрові технології стали невід'ємним інструментом розвитку, самореалізації та формування нової культури навчання. Коледж ВСП «КПЕФК ЛНТУ» активно впроваджує інноваційні платформи й застосунки, що дозволяють викладачам та здобувачам освіти не лише ефективно організовувати освітній процес, а й застосовувати ці інструменти у повсякденному житті та професійному становленні. Системне використання цифрових сервісів сприяє підвищенню якості освіти, розширює можливості комунікації та формує сучасне освітнє середовище, орієнтоване на потреби нового покоління.

Розглянемо інформаційні та комунікаційні інструменти, наведемо приклади застосування окремих для організації освітнього простору, якими користуємося на базі нашого коледжу.

Сайт коледжу — це головний інформаційний майданчик, на якому здобувачі та викладачі можуть знайти актуальні новини, розклад, оголошення, навчальні матеріали та інші корисні ресурси [1]. Він виконує роль «освітнього хабу», що забезпечує прозорість і доступність інформації рисунок 1.

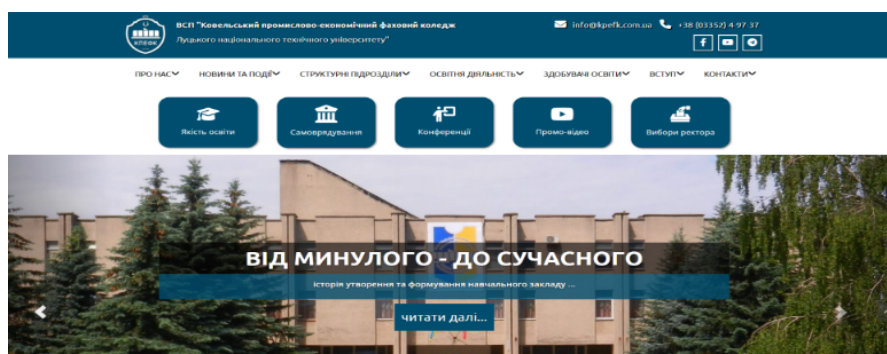

Рис. 1. Сайт коледжу

Викладачі коледжу ВСП «КПЕФК ЛНТУ» активно впроваджують сучасні інструменти, роблячи заняття більш структурованими, інтерактивними та різноманітними. Вони поєднують традиційні методики з цифровими сервісами, що дозволяє створити комфортне та мотивуюче освітнє середовище.

Чатбот — зручний інструмент швидкої комунікації, який дозволяє отримати довідкову інформацію, розклад чи нагадування в кілька кліків. Він спрощує навігацію в робочих процесах та економить час здобувачів освіти рисунок 2.

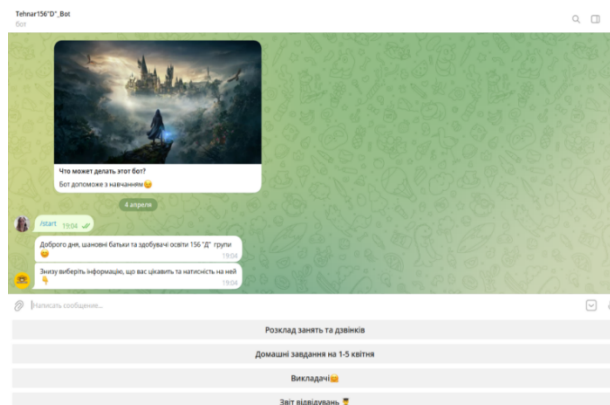

Рис. 2. Чатбот

YouTube-канали як викладачів, так і відомих освітніх авторів відіграють важливу роль у формуванні цифрової освітньої бібліотеки. Вони дозволяють здобувачам вивчати матеріал у зручному темпі, переглядати відеолекції, майстер-класи, практичні демонстрації та аналітичні огляди.

Kahoot — платформа для інтерактивних вікторин, що робить навчання захопливим і мотивуючим. Викладачі використовують її для перевірки знань, активізації аудиторії та підсилення змагального інтересу між здобувачами рисунок 3.

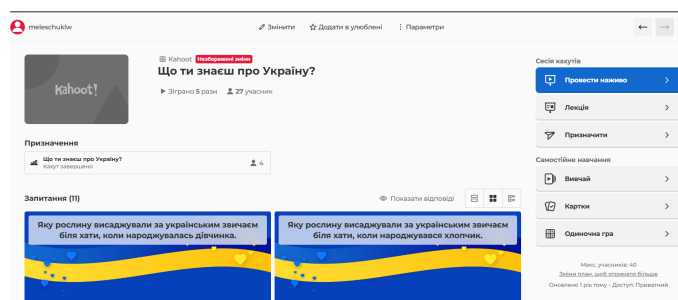

Рис. 3. Платформа Kahoot

Canva — універсальний інструмент для створення презентацій, інфографіки, постерів і навчальних матеріалів. Здобувачі освіти використовують Canva для оформлення проєктів та творчих робіт, а викладачі — для візуалізації навчального контенту рисунок 4.

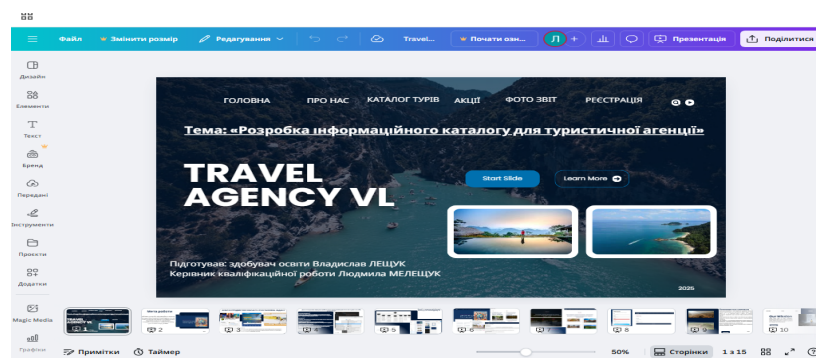

Рис. 4. Інструмент Canva

Здобувачі освіти, у свою чергу, проявляють високу гнучкість і творчість, працюючи з цифровими платформами. Використання цих інструментів допомагає їм розвивати цифрову грамотність, критичне мислення та навички самостійної роботи. Крім того, вони застосовують ці технології не лише в навчанні, а й у повсякденному житті — для комунікації, творчих проєктів, самоосвіти та професійного розвитку.

Використання сучасного інструментарію в коледжі сприяє підвищенню доступності знань, розвитку гнучких форм навчання та створенню умов для персоналізованого підходу. Цифрові засоби дозволяють організовувати навчання в будь-яких умовах, створювати індивідуальні траєкторії розвитку, підвищувати мотивацію здобувачів освіти, розвивати навички XXI століття, зміцнювати співпрацю між викладачами та здобувачами.

У підсумку, сучасні цифрові інструменти стають справжнім «крилом освіти» для коледжу ВСП «КПЕФК ЛНТУ», адже значно підсилюють якість навчання та розширюють можливості для здобувачів освіти та викладачів. Їхнє системне впровадження формує гнучке, інтерактивне та мотивуюче освітнє середовище, що відповідає потребам нового покоління. Таким чином, цифрові технології не лише підтримують, а й активно змінюють та підносять освітній процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ». <https://kpefk.com.ua/>
2. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. – 64 с.

НЕПОРАДА Г. Ю.

учень 9-Н класу Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава

gogushka02@gmail.com

ШЕВЧЕНКО С. В.

вчитель хімії Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава

s.v.shev0@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ РЕМОДЕЛЮВАННЯ СТЕГНОВОЇ КІСТКИ В УМОВАХ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ОЖИРІННЯ ТА ХРОНІЧНОГО СТРЕСУ У ЩУРІВ: АНАЛІЗ МІНЕРАЛЬНОГО КОМПОНЕНТУ ТА ОРГАНІЧНОГО МАТРИКСА

Згідно з даними експертів ВООЗ, остеопороз за поширеністю посідає четверте місце після серцево-судинних та онкологічних захворювань, а також цукрового діабету. Поширеність остеопорозу серед дорослого населення України становить 20–39% у жінок і 9–25% у чоловіків, тоді як ризик виникнення переломів мають близько 10% населення [2].

Остеопороз визначають як системне захворювання скелета, що проявляється зниженням кісткової маси в одиниці об'єму та порушенням мікроархітектоніки кісткової тканини, що зумовлює підвищення її крихкості та, відповідно, зростання ризику переломів [1].

Механізми втрати кісткової маси залишаються недостатньо з'ясованими. Останнім часом серед різних етіологічних чинників демінералізації кісток значну увагу приділяють впливу психоемоційного стресу. Крім того, актуальним залишається питання щодо метаболічних змін кісткової тканини за умов ожиріння.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні впливу ожиріння та стресу на мінеральну фазу та органічний матрикс стегнової кістки у щурів.

Відповідно до мети визначено такі *завдання дослідження*:

- опрацювати наукову літературу з даного питання, систематизувати та узагальнити зібраний матеріал;
- моделювати експериментальне ожиріння у щурів шляхом введення глютаму натрію;
- моделювати хронічний стрес у тварин, шляхом іммобілізації їх на спині протягом тижня експозицією 1 година щодня;
- проаналізувати зміни маси тіла, індексу маси тіла та вмісту вісцерального жиру у тварин за умов поєднаної дії ожиріння і стресу;

- підготувати мінералізацію стегнової кістки та визначити вміст кальцію і фосфору;
- підготувати гомогенат кісткової тканини стегна та визначити вміст вільного оксипроліну і сіалових кислот;

➤ провести статистичну обробку отриманих показників.

Об'єктом дослідження є стегнова кістка щурів за умов ожиріння та хронічного стресу.

Предметом дослідження є зміни вмісту кальцію, фосфору, оксипроліну, сіалових кислот у стегновій кістці щурів за умов поєднаного і парціального впливу ожиріння та хронічного стресу.

На основі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

➤ Парціальний та поєднаний вплив ожиріння та хронічного стресу призводять до вірогідного зменшення вмісту кальцію у кістковій тканині стегна щурів.

➤ Глутамат-індуковане ожиріння та хронічний стрес, як парціальний так і поєднаний вплив сприяють вірогідному зменшенню вмісту фосфору у кістковій тканині стегна щурів, але поєднана дія викликає максимальне зростання цього показника.

➤ Моделювання ожиріння та хронічного стресу як ізольовано та і у поєднанні сприяє підвищеному розпаду колагенових і неколагенових білків органічної фази кісткової тканини стегна тварин. Але поєднана дія викликає максимальне зростання вмісту вільного оксипроліну та сіалових кислот в остеїді стегна у порівнянні з іншими групами тварин.

➤ Ожиріння та хронічний стрес викликають ризик розвитку остеопорозу стегна щурів, про що свідчить зменшення мінеральної фази та підвищення розпаду органічного матриксу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кайдашев ІП, редактор. Методи клінічних та експериментальних досліджень в медицині. Полтава, 2003. 320 с.

2. Остеопороз: ознаки, фактори ризику, способи профілактики. Електронний ресурс. URL: <https://moz.gov.ua/uk/osteoporoz-oznaki-faktori-riziku-sposobi-profilaktiki> (дата звернення 25.11.2025).

ОСИКА Ю. Ю.

викладач кафедри соціальної роботи,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків

osykayuliia1999@ukr.net

<https://orcid.org/0009-0006-6986-5768>

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ У МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Сучасні трансформаційні процеси в освіті та суспільстві зумовлюють необхідність упровадження педагогічних інновацій, які забезпечують якісні зміни в професійній підготовці майбутніх фахівців. Глобалізація ринку праці, цифровізація та зростання вимог до професійної мобільності актуалізують потребу у модернізації освітнього процесу на основі новітніх методів і технологій. Педагогічні інновації охоплюють оновлення змісту освіти, впровадження сучасних технологій навчання, використання інтерактивних методів та створення інноваційного освітнього середовища. Вони спрямовані на розвиток творчого мислення, комунікативних умінь і здатності до самостійного прийняття рішень, що є ключовими компетентностями сучасного фахівця.

Одним із фундаментальних напрямів оновлення професійної підготовки є компетентнісний підхід, який передбачає акцент на практичних уміннях здобувачів освіти, їх професійній адаптивності та готовності діяти в умовах невизначеності. Такий підхід дозволяє формувати не лише професійні, а й соціальні компетентності, необхідні для діяльності в сучасному суспільстві.

Важливою складовою інноваційного освітнього простору є цифрові технології, серед яких онлайн-платформи, віртуальні середовища, мультимедійні ресурси та інтерактивні інструменти.

Використання цифрових засобів розширює можливості індивідуалізації навчання, самостійної роботи здобувачів та педагогічного моніторингу. Цифровізація не лише підвищує ефективність освітнього процесу, а й формує в студентів цифрову компетентність — одну з ключових у ХХІ столітті. Особливе значення в оновленні професійної підготовки має впровадження інтерактивних методів навчання: проектної діяльності, кейс-технологій, ділових ігор, тренінгів, моделювання професійних ситуацій. Інтерактивні методи активізують інтелектуальну діяльність здобувачів, формують навички співпраці та комунікації, сприяють розвитку критичного мислення.

Сучасним інноваційним трендом є STEM- та STEAM-освіта, що інтегрує природничі науки, інженерію, математику, технології та мистецтво. Її застосування сприяє розвитку дослідницьких навичок, технічної грамотності та професійної інноваційності здобувачів освіти. В освітньому середовищі така модель дозволяє формувати компетентності, орієнтовані на практичне застосування знань.

Не менш актуальним напрямом педагогічних інновацій є розвиток інклюзивної освіти, що передбачає використання адаптивних методик, цифрових інструментів доступності та індивідуальних освітніх траєкторій. Інклюзивні практики сприяють формуванню гуманістичного світогляду та готовності здобувачів працювати в умовах різноманіття. Сучасна модернізація освіти також пов'язана з упровадженням змішаного та дистанційного навчання, що поєднує переваги традиційної та електронної освіти. Ці формати забезпечують безперервність навчання та адаптивність освітнього процесу в умовах суспільних викликів. Важливою умовою результативності інновацій є готовність педагогів до їх упровадження. Професійний розвиток викладачів, підвищення їх цифрової та методичної компетентності визначають ефективність модернізаційних процесів у закладах освіти.

Таким чином, педагогічні інновації є стратегічною основою модернізації професійної підготовки здобувачів освіти. Вони забезпечують підвищення якості освітнього процесу, сприяють розвитку творчого та критичного мислення, формують конкурентоздатного, мобільного й інноваційно орієнтованого фахівця. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на поглиблення вивчення ефективності окремих інноваційних технологій і створення методичних рекомендацій щодо їх упровадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасні педагогічні технології. — Київ: А.С.К., 2020.
2. Краєва О.В. Педагогічні інновації в системі підготовки майбутніх фахівців. *Педагогічний дискурс*, 2021.
3. Мерзликін О.В. Цифрові технології в освітньому середовищі закладів вищої освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2022.
4. Нісімчук А.С., Олійник О.М. Інтерактивні технології навчання: методичні засади. Київ: Педагогічна думка, 2021.

РУДНІК Д. Г.

кандидат історичних наук, доцент,
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради,
м. Харків,

denisrudnik@ukr.net,

<https://orcid.org/0000-0002-8712-3606>

ПОШИРЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА ЕЛЬЗАС-ЛОТАРИНГІЮ ЯК СПОСІБ ПОГЛИНАННЯ АНЕКСОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ

Анексія чужих територій у ХХІ ст. викликає негативну реакцію світу, адже це є прямим порушенням багатьох норм міжнародного права. Підписання у 1975 р. Заключного Акту Наради з безпеки і співробітництва у Європі (Гельсінські угоди 1975 р.) передбачало, що країни-підписанти

заявлять про приєднання до положення про неприпустимість порушення післявоєнних кордонів (пункт III Акту). Держави будуть утримуватися зараз і в майбутньому від будь-якого зазіхання на кордони, будуть утримуватися від будь-яких дій, спрямованих на узурпацію чи захоплення частин або всієї території будь-якої держави-учасниці [1]. Поява такого документа стала наслідком двох світових війн та прагнення світових держав до силового перегляду кордонів. Ми можемо розглянути історичний досвід імперій, які прагнули територіального розширення на прикладі виборчого законодавства Німецької імперії.

Франко-пруська війна була визначальним етапом в європейській історії. Вона завершила довгий період становлення об'єднаної Німеччини (1871–1918 рр.), яка відразу включилася до європейських справ та колоніального переділу світу. Першими територіальними надбаннями стали території Франції – Ельзас та Лотарингія, відповідно до Франкфуртського мирного договору та додаткових умов до нього від 1871 р. [2]. Дані території перебували у складі Німеччини до укладання Версальського мирного договору у 1919 р. [3, розділ V]. Протягом 48 років окупація Ельзас-Лотарингії вважалася національною катастрофою для Франції. Боротьба за їхнє повернення, на думку Ж.-Б. Дюрозеля було головною метою участі Франції у Першій світовій війні, що декларувалося головами уряду та парламентами [3, с. 9].

Політика Німеччини була спрямована на політичну та правову інтеграцію окупованих територій. Так, було прийнято закон (з поправками) про поширення дії імперської Конституції на Ельзас-Лотарингію. Причому, Конституція вводилася в дію поступово, з врахуванням права кайзера видавати окремі розпорядження про введення окремих положень поза встановленим графіком (до 1874 р.) [5].

У 1874 р. жителі Ельзасу-Лотарингії вперше брали участь у виборах до Рейхстагу відповідно до загальнонімецького закону про вибори 1869 р. (з поправками). По всій Німеччині утворювалися виборчі округи з чисельністю населення до 100 тис. підданих, які обирали одного депутата (право голосу мали чоловіки старше 25 років) [6, §5]. Чисельність населення Ельзасу-Лотарингії складала станом на 1871 р. 1 549 738 підданих, що давало 15 депутатських мандатів, проте у перших виборах взяло участь лише 188 868 виборців. У наступні роки кількість виборців збільшувалася, що свідчить про поступове залучення місцевого населення до загальноімперського права [3, S. 28; 8, S. 137; 9, S. 143].

У наступні роки інтеграція цих територій стала повною через поширення дій законів та підзаконних актів. Таким чином, після встановлення німецького панування, уряд намагався якнайшвидшими темпами інтегрувати Ельзас-Лотарингію у правове поле, щоб забезпечити максимальний рівень легітимізації територіальної експансії. Подальшого вивчення потребує вивчення громадської думки жителів Ельзасу-Лотарингії щодо участі у політичних процесах Німеччини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Народа з безпеки та співробітництва в Європі. Заключний пакт. 01.08.1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text.
2. Friedens-Vertrag zwischen dem Deutschen Reich und Frankreich vom 10. Mai 1871. URL: documentarchiv.de/ksr/1871/frankfurter-friedensvertrag.html; Zusätzliche Übereinkunft zu dem Frankfurter Friedensvertrage zwischen Deutschland und Frankreich vom 12. Oktober 1871. URL: <http://www.documentarchiv.de/ksr/1871/frankfurter-friedensvertrag-zus-uebereinkunft.html>.
3. Friedensvertrag von Versailles. Vom 28. Juni 1919. URL: <http://www.documentarchiv.de/wr/vv03.html#48>.
4. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. Київ : Основи, 1999. 908 с.
5. Gesetz, betreffend die Vereinigung von Elsaß und Lothringen mit dem Deutschen Reiche vom 9. Juni 1871 // Reichs-Gesetzblatt. Berlin, 1871. S. 212–213; Gesetz, betreffend den Termin für die Wirksamkeit der Verfassung des Deutschen Reichs in Elsaß-Lothringen vom 20. Juni 1872 // Reichs-Gesetzblatt. Berlin, 1872. S. 208–209; Gesetz, betreffend die Einführung der Verfassung des Deutschen Reichs in Elsaß-Lothringen vom 25. Juni 1873 // Reichs-Gesetzblatt. Berlin, 1873. S. 161–163.

6. Wahlgesetz für den Reichstag des Norddeutschen Bundes. Vom 31. Mai 1869 // Bundes-Gesetzblatt des Norddeutschen Bundes. Berlin, 1869 S. 145–148.
7. Hottinger Ch. G. Erlsaß-Lothringen. Starßburg, 1883. 348 S.
8. Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich / Herausgegeben vom Kaiserlichen Statistischen Amt. 3. Jahrgang, Berlin, 1882. 210 S.
9. Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich / Herausgegeben vom Kaiserlichen Statistischen Amt. 11. Jahrgang, Berlin, 1890. 240 S.

СУХАЧОВА М. О.

учениця 9-Н класу Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава

milanasukhachova2312@gmail.com

ШЕВЧЕНКО С. В.

вчитель хімії Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава

s.v.shev0@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФОТОПОЛІМЕРНИХ ПЛАСТМАС ДЛЯ 3D ДРУКУ НА ТВЕРДІ ТКАНИНИ ЗУБА ТА ПАРАДОНТУ У ПАЦІЄНТІВ З ПОРУШЕННЯМ СНЩС

Гнатологія — це розділ стоматології, що досліджує функціональні взаємозв'язки між зубами, щелепами, жувальною мускулатурою та скронево-нижньощелепними суглобами (СНЩС). Іншими словами, гнатологія вивчає закономірності змикання зубних рядів і рухи нижньої щелепи відносно верхньої в аспекті забезпечення ефективного жування, ковтання, мовлення та інших фізіологічних функцій без перевантаження структур СНЩС.

Метою дослідження є наукове обґрунтування ефективності реабілітації пацієнтів із гнатологічною патологією шляхом застосування цифрового клінічного протоколу, а також вивчення біологічних властивостей фотополімерних пластмас та їх впливу на мікробіом порожнини рота й тверді тканини зубів.

Завдання дослідження:

- проаналізувати та узагальнити сучасні наукові джерела з проблематики гнатологічних порушень і методів їх корекції;
- оцінити зміни коефіцієнтів функціональних проб та гігієнічних індексів за умови застосування різних типів пластмас у процесі лікування.

Об'єкт дослідження: дисфункції скронево-нижньощелепного суглоба (ДСНЩС).

Предмет дослідження: коефіцієнти функціональних проб та гігієнічні індекси тканин пародонта за використання різних пластмасових матеріалів.

Скронево-нижньощелепний суглоб є однією з найбільш складних анатомо-функціональних структур опорно-рухового апарату людини, що забезпечує широкий діапазон рухів нижньої щелепи, необхідних для жування, мовлення, ковтання та участі в дихальних процесах. Його повноцінне функціонування залежить від збалансованої взаємодії кісткових, м'язових, нервових та зв'язкових компонентів. Дисфункція СНЩС характеризується порушенням їх злагодженості та проявляється больовим синдромом, обмеженням амплітуди рухів, появою клацань, шумових явищ у ділянці вух тощо. Окрім локальних проявів, ДСНЩС чинить системний вплив, зокрема у вигляді порушення жувальної ефективності, що негативно позначається на процесах первинної механічної обробки їжі та подальшому травленні.

Висновки:

- На основі аналізу наукових джерел встановлено значну поширеність і тенденцію до зростання частоти порушень СНЩС як у світі, так і в Україні, що підтверджує актуальність проблематики.

• Порівняльний аналіз результатів дослідження в двох групах довів суттєві переваги цифрових технологій над традиційними аналоговими методами. Застосування цифрового протоколу разом із фотополімерними пластмасами забезпечує підвищення точності, прогнозованості та довговічності ортопедичних конструкцій, а також відповідає сучасним клінічним, гігієнічним та естетичним вимогам стоматологічної практики.

Отже, результати проведеного дослідження свідчать, що використання фотополімерних пластмас, виготовлених методом 3D-друку за умови дотримання цифрового протоколу та технологічного циклу, є клінічно обґрунтованим і доцільним для реабілітації пацієнтів із патологією СНЩС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кисельова Н. В. Гігієнічні індекси в оцінці стану ротової порожнини. Київ: Медицина, 2022. С. 32-36.
2. Шевченко І.М., Кравченко Л.В. Сучасні фотополімерні матеріали для 3D-друку в стоматології. *Український стоматологічний журнал*, 2023. С. 14-19.
3. Bora P. V. et al. (2024/2025). Enamel wear and fatigue resistance of 3D printed resin vs. lithium disilicate. *Journal (in vitro)*.

ТАРАН К. Д.

учениця 10-Л класу Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава

karinaukrgirl@gmail.com

ШЕВЧЕНКО С. В.

вчитель хімії Наукового ліцею №3 Полтавської міської ради,
м. Полтава

s.v.shev0@gmail.com

ВПЛИВ РІЗНИХ ЧИННИКІВ НА ЦУКРИСТІСТЬ БУРЯКІВ

Цукор є ключовою сировиною для консервної, кондитерської, хлібопекарської промисловості, а також застосовується у виробництві вин, безалкогольних та слабоалкогольних напоїв, сокової продукції тощо. Забезпечення України власним цукром становить стратегічний пріоритет у контексті зміцнення продовольчої безпеки держави [1].

Мета дослідження: аналіз біохімічних механізмів та встановлення впливу різноманітних чинників на показник цукристості коренеплодів цукрового буряка.

Завдання дослідження:

- Узагальнити наукові дані щодо вуглеводного складу бурякової сировини та факторів, що визначають ріст і розвиток коренеплодів.
- Експериментально дослідити якісний склад вуглеводів у коренеплодах цукрового буряка.
- Визначити кількісний вміст сахарози у досліджуваній сировині.
- Оцінити вплив різних агробіологічних і технологічних чинників на рівень цукристості буряків.
- Розробити практичні рекомендації щодо оптимізації норм добрив з метою підвищення урожайності та цукристості культури [2].

Об'єкт дослідження: цукробурякова сировина.

Предмет дослідження: показник цукристості коренеплодів цукрового буряка.

На основі виконаних досліджень сформульовано такі *висновки*:

- Проаналізовано сучасні наукові джерела щодо технологічних аспектів виробництва бурякового цукру та визначено основні фактори, що впливають на формування цукристості.
- Встановлено якісний і кількісний профіль вуглеводів у буряковій сировині, що може бути використано для подальших моніторингових досліджень [3].

- Експериментально визначено вплив різних чинників на урожайність і цукристість коренеплодів.
- Розроблено практичні рекомендації щодо оптимальних норм внесення мінеральних добрив.
- Проведено економічну оцінку ефективності застосування різних варіантів мінерального живлення.
- Виконано статистичний аналіз отриманих експериментальних даних.
- Здійснено інформаційно-аналітичну роботу щодо закономірностей зміни показника цукристості під впливом різних факторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аскарров В. Р. Вплив мікродобрив і фунгіцидів на урожайність та якість буряків цукрових. *Збірник наукових праць ННЦ «Інститут землеробства НААН»*. 2016. Вип. 2. С. 89–95.
2. Борисюк В. С., Бомба М. І. Вплив рівнів удобрення на ріст і розвиток рослин цукрових буряків. *Вісник Львівського національного аграрного університету: агрономія*, 2012. № 16. С. 536–540.
3. Крикунова В.Ю., Кулинич С.М., Самойлік М.С., Колеснікова Л.А., Петренко М.О., Міщенко О.В. Основи біохімії та особливості обміну речовин: навчальний посібник. Полтава, 2019. 223 с.

ХЛИСТУН Є. М.

здобувач вищої освіти 2 курсу
Факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції
Національної поліції України
Oegor.hlystun@gmail.com

Науковий керівник:

БОДИРЄВ Д. А.

старший викладач кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
м. Дніпро

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ТРЕНАЖЕРИ У ВОГНЕВІЙ ПІДГОТОВЦІ

У світлі сучасних викликів – зростання рівня злочинності, ризиків терористичних загроз, загострення бойових дій та гібридних конфліктів – підвищення якості підготовки працівників поліції є визначальним чинником ефективного забезпечення громадської безпеки. Вогнева підготовка в цій системі посідає особливе місце, оскільки вона формує не лише навички володіння зброєю, а й уміння діяти в стресових ситуаціях, швидко приймати рішення, оцінювати ризики та зберігати психологічну стійкість. Новітні симуляційні комплекси дозволяють відтворювати багатокomпонентні сценарії, максимально наближені до реальних умов, з урахуванням специфіки конкретного регіону, рівня злочинності та тактичних викликів. Це дає змогу значно зменшити ризики під час реальних інцидентів, підвищити точність дій поліцейських і знизити кількість помилок при застосуванні вогнепальної зброї. Крім того, інтеграція таких систем сприяє раціоналізації використання ресурсів: скороченню витрат на боєприпаси, зменшенню зносу обладнання та покращенню логістики навчального процесу.

У 2024 році вогнева підготовка поліцейських зазнала суттєвих змін завдяки впровадженню технологій віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR). Системи, як-от VirTra V-300 та V-XR, стали ключовими інструментами у підготовці правоохоронців, забезпечуючи високий рівень занурення та реалістичності. Зокрема, V-300 пропонує 300-градусне охоплення зображення, що дозволяє моделювати складні ситуації, включаючи активні загрози, психоемоційні кризи та сценарії з використанням сили. Ці системи оснащені понад 500 сценаріями та 85 варіантами розвитку подій, що дозволяє адаптувати тренування до конкретних потреб підрозділів.

Ефективність VR/AR-технологій у вогневій підготовці підтверджується науковими

дослідженнями. Зокрема, дослідження, проведене в Університеті штату Огайо, показало, що використання симуляторів, таких як VirTra V-100, дозволяє точно відстежувати показники стрільби, прийняття рішень та час реакції. Учасники дослідження відзначили підвищення впевненості у своїх навичках після проходження тренувань. Це свідчить про те, що VR/AR-технології не лише підвищують технічні навички, але й сприяють розвитку психологічної стійкості та впевненості у діях [1, с.170].

Практичне впровадження VR/AR-технологій у поліцейській підготовці демонструє значні переваги. Наприклад, у 2024 році Департамент поліції Ноксвілла (США) встановив симулятор VirTra V-300, що дозволяє офіцерам проходити тренування у реалістичних умовах. Це сприяє покращенню навичок комунікації, деескалації конфліктів та точності стрільби. Крім того, VR/AR-тренування дозволяють зменшити витрати на боєприпаси та інші ресурси, що є важливим фактором в умовах обмеженого фінансування.

Вогнева підготовка поліцейських зазнала значних змін завдяки впровадженню біометричних сенсорів та систем зворотного зв'язку. Ці технології дозволяють в режимі реального часу відстежувати фізіологічні показники офіцерів, такі як частота серцевих скорочень, дихання та рухи, що є критично важливими у високостресових ситуаціях. Наприклад, система Simulated Reality for Collective Experience (SRCE) від InVeris Training Solutions використовує носимі сенсори для моніторингу серцевого ритму та інших біологічних показників під час тренувань, що дозволяє інструкторам оперативно коригувати навчальний процес [4, с.177].

Біометричні системи допомагають знижувати ризик професійного вигорання серед поліцейських. Моніторинг стресових показників дозволяє своєчасно виявляти ознаки перевтоми та надавати необхідну підтримку. За даними Homeland Security, використання біометричних технологій у правоохоронних органах сприяє підвищенню безпеки та ефективності службової діяльності [2, с.158].

У 2025 році інтеграція штучного інтелекту (ШІ) у симуляційні системи для вогневої підготовки поліції стала ключовим напрямом удосконалення професійних навичок правоохоронців. Сучасні тренажери, зокрема MILO VR та Focus3D, використовують генеративні моделі ШІ для створення адаптивних сценаріїв, які змінюються в реальному часі залежно від дій користувача.

Дослідження, проведене в 2024 році Інститутом психології Німецького поліцейського університету, показало, що використання відео-симуляцій з елементами ШІ значно покращує тактичну увагу та швидкість реакції поліцейських у сценаріях типу «стріляти/не стріляти». Учасники, які проходили тренування з використанням адаптивних симуляторів, демонстрували зниження кількості помилкових рішень та підвищення точності стрільби. Наприклад, платформа Kaiden AI, розроблена у 2025 році, пропонує інструменти для оцінки комунікативних та тактичних навичок офіцерів у реальному часі, що сприяє більш ефективному навчанню та зниженню ризику професійного вигорання.

У 2024–2025 роках впровадження симуляційних технологій у вогневу підготовку поліції стало ключовим напрямом розвитку правоохоронних структур у США, Австралії та країнах ЄС. Зокрема, системи MILO Range та Laser Shot здобули широке визнання завдяки своїй здатності створювати реалістичні тренувальні сценарії, що відображають складні ситуації, з якими стикаються офіцери на службі.

В Австралії симуляційні технології також активно впроваджуються у поліцейську підготовку. Згідно з дослідженням, проведеним у 2024 році, відзначено зростання використання симуляцій для навчання управлінню критичними інцидентами, що свідчить про ефективність таких методів у підготовці офіцерів до реальних ситуацій. Це дозволяє офіцерам розвивати навички прийняття рішень та адаптації до змінних обставин.

Одним із прикладів підходу є використання системи MILO Range, яка дозволяє моделювати різноманітні сценарії, включаючи ситуації з активними стрілками, заручниками та іншими критичними інцидентами. Ці симуляції забезпечують високий рівень реалістичності та дозволяють офіцерам відпрацьовувати тактичні дії в умовах, наближених до реальних [3, с.34].

Ми вважаємо, що сучасні VR/AR-технології, біометричні системи та ШІ суттєво підвищують та будуть підвищувати в майбутньому ефективність вогневої підготовки поліцейських, адже

забезпечують реалістичне моделювання складних ситуацій, точний контроль фізіологічних показників і адаптивність тренувальних сценаріїв. Їхнє впровадження не лише покращує технічні та тактичні навички правоохоронців, а й зміцнює психологічну стійкість, зменшує кількість помилок у стресових умовах та сприяє раціональному використанню ресурсів. У результаті відбувається формування більш підготовленого, стійкого та професійного поліцейського корпусу, здатного ефективно діяти в умовах сучасних безпекових викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вогнева підготовка. Методика підготовки та проведення занять. — Київ: «Центр учбової літератури», 2022. — 202 с.
2. Самсонов Ю.В., Белашов Ю.О., Хацяук О.В., Задорожний К.А., Толокнєєв В.О., Шабатура С.О., Повар О.В., Магмет Т.М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до застосування новітніх зразків високоточної зброї із акцентованим використанням засобів спеціальної фізичної підготовки. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2021. № 2 (160). С. 155–161
3. Самсонов Ю.В., Соколовський В.В., Задорожний К.А., Повар О.В., Курилов М.М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів НГУ до застосування ПТРК «Стугна-П» у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності. Інноваційна педагогіка. 2022. № 49 (2). С. 31–37.
4. Хашук, О. В., Пістряк, П. В., Літвінов, О. В., Самсонюк, Г. С., Абдрашитов, С. С. Коригування техніки стрільби з автоматичної зброї майбутніх офіцерів із використанням сучасних технічних засобів навчання / О. В. Хашук, П. В. Пістряк, О. В. Літвінов, Г. С. Самсонюк, С. С. Абдрашитов // Інноваційна педагогіка. — 2023. — Вип. 62, ч. 2. — С. 174–180.

ЦИМБАЛЮК В. В.

кандидат хімічних наук, доцент,

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»,
м. Умань

wwala1975@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2509-6956>

ЛАВРИК О. О.

студент IV курсу,

КЗ «Уманський гуманітарно-педагогічний фаховий коледж
ім. Т. Г. Шевченка Черкаської обласної ради»,
м. Умань

slavrik1979@gmail.com

ЕКСКУРСІЇ У ПРИРОДУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ СПОСТЕРЕЖЛИВОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ

Сучасна початкова освіта в Україні орієнтується на компетентнісний і діяльнісний підходи, що задекларовані у Концепції Нової української школи (НУШ) [2]. Для молодших школярів це означає перехід від переважно репродуктивного навчання до активної, дослідницької та емоційно забарвленої пізнавальної діяльності. У цьому контексті особливої ваги набуває розвиток спостережливості як важливої пізнавальної якості, що лежить в основі формування природничої компетентності, критичного мислення та вміння вчитися упродовж життя.

Спостережливість молодших школярів у природному середовищі формується не лише на уроках природознавства, а й під час цілеспрямованих екскурсій у природу. Саме екскурсія формує ситуацію безпосереднього контакту дитини з об'єктами живої і неживої природи, дає можливість поєднати зорове, слухове, тактильне сприймання, організувати практичну діяльність і емоційне переживання побаченого. Це відповідає віковим особливостям молодших школярів, для яких спостереження є природним способом пізнання світу.

Спостережливість у психолого-педагогічній літературі розглядають як цілеспрямовану здатність помічати суттєві ознаки об'єктів, явищ і зв'язків між ними, виділяти нове та істотне, фіксувати зміни, робити висновки на основі побаченого. Для молодших школярів спостережливість є базою для формування навчально-пізнавальних умінь, розвитку мовлення, логічного мислення, уяви, емоційно-ціннісного ставлення до природи.

Особливість молодшого шкільного віку полягає у переважанні наочно-образного мислення, емоційності, потребі у руховій активності. Тому розвиток спостережливості має спиратися на безпосереднє сприймання, практичні дії з об'єктами природи, посильні дослідні завдання. Коли дитина не лише слухає пояснення вчителя, а бачить, порівнює, ставить запитання, обговорює результати, тоді спостереження стає усвідомленим, цілеспрямованим і перетворюється на важливий засіб пізнання.

НУШ розглядає спостереження і дослідження як ключові методи формування природничої, екологічної та громадянської компетентностей [1]. Через спостереження молодші школярі вчаться помічати зміни у довкіллі, прогнозувати наслідки людської діяльності, усвідомлювати власну відповідальність за збереження природи. Це напряму пов'язано з вихованням екологічно відповідальної поведінки та патріотичних почуттів.

Експерсії у природу є формою організації навчання, що органічно поєднує освітню, виховну і розвивальну функції. Вони відповідають принципам НУШ, оскільки забезпечують діяльнісний характер навчання, міжпредметну інтеграцію, суб'єктну позицію учня та партнерську взаємодію вчителя і дітей.

Експерсія змінює навчальне середовище. Дитина виходить за межі класу у реальний простір, де об'єкти природи не є схемами чи ілюстраціями, а сприймаються комплексно. Це стимулює природну допитливість, актуалізує досвід повсякденних спостережень, підвищує внутрішню мотивацію до пізнання [2].

Експерсія створює умови для систематичного розвитку спостережливості. Учитель може ставити перед учнями конкретні завдання: порівняти дерева різних порід, визначити ознаки певної пори року, помітити сліди діяльності людини, знайти приклади взаємозв'язків між живою і неживою природою. Чітко сформульовані запитання і інструкції спрямовують увагу дітей, навчають їх не лише дивитися, а й бачити.

Експерсії забезпечують інтеграцію знань з різних освітніх галузей. Під час прогулянки до лісу чи парку діти одночасно працюють з природознавчим матеріалом, вправляються у математичних вимірюваннях, розвивають мовлення через опис спостережуваних об'єктів, використовують елементи мистецької діяльності під час замальовок. Така інтеграція відповідає вимогам навчальних програм НУШ і сприяє глибшому засвоєнню знань.

Експерсії у природу сприяють формуванню ціннісного ставлення до довкілля. Спільні спостереження за красою природи, обговорення проблем засмічення, зникнення видів, правил поведінки у лісі формують у молодших школярів елементи екологічної свідомості. Діти починають відчувати причетність до збереження природи рідного краю, що є важливою складовою патріотичного виховання.

Розвиток спостережливості під час експерсій у природу залежить від продуманості їх підготовки, структури та подальшого опрацювання результатів у класі.

Експерсії у природу в умовах НУШ школи є ефективним засобом розвитку спостережливості молодших школярів [1]. Вони забезпечують безпосередній контакт дітей з природним середовищем, поєднують пізнавальну, практичну і емоційну діяльність, сприяють формуванню цілісної природничої картини світу та екологічно відповідальної поведінки. Систематично організовані спостереження під час експерсій допомагають учням помічати істотні ознаки об'єктів і явищ, виявляти зміни, встановлювати зв'язки між компонентами природи, формувати вміння робити висновки.

Ефективність експерсій як засобу розвитку спостережливості зростає за умови чіткого визначення їх мети, добору посильних і водночас проблемних завдань для дітей, організації активної діяльності кожного учня, фіксації результатів спостережень у різних формах та подальшого їх опрацювання на уроках. Важливо, щоб експерсії у природу були не епізодичною

подією, а системною складовою освітнього процесу у Новій українській школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кукалець М. В. Методика викладання природознавства у початковій школі : навч.-метод. посіб. Львів, 2020. 223 с.
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : МОН України, 2016. 40 с.

ШИМЧУК Н. І.

викладач,

ВСП «Ковельський промислово-економічний фаховий коледж ЛНТУ»,

м. Ковель

shymchuk1981@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Сьогодні, в умовах модернізації освітньої системи, відбувається постійний пошук нових підходів до викладання історії України. Традиційні методи навчання не завжди є ефективними у формуванні стійкої національної свідомості та здатності до критичного аналізу інформації. Сучасний здобувач освіти живе в умовах постійного потоку інформацій, ідеологічного протистояння та інформаційних маніпуляцій. Тому перед викладачем історії стоїть завдання виховувати активного та свідомого громадянина, що буде поважати минуле свого народу, його мову, культуру, звичаї. Викладання історії України має не лише передавати знання, але й розвивати вміння аналізувати події, порівнювати їх з сучасними процесами, робити висновки. Це можливо здійснити шляхом впровадження в освітній процес інноваційних технологій, які активізують пізнавальну діяльність та мотивацію здобувачів освіти.

Застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, мультимедіа, інтерактивних методів, ігрових технологій, сприяє формуванню основних компетентностей навчання. Освоюючи їх, здобувачі освіти залучаються до різних проектних робіт, діляться своїми думками, роблять висновки. Комбінування цих методів та технологій призвело до появи нових типів занять – нетрадиційних, де пасивні форми навчання замінюються активною та творчою навчальною діяльністю.

Найпоширенішим сучасним методом навчання історії України є створення дослідницьких проектів. Це можуть бути історичні подкасти, історичні блоги, міні-документальні фільми, інтерактивні карти. Такий підхід допомагає розвивати не лише історичну обізнаність, але й цифрові компетентності та навички групової роботи. Метою проектної діяльності є вивчення окремих сторінок історії України, творчих здібностей здобувачів освіти та виховання поваги до історичного минулого. Для реалізації такого виду роботи підходить один із онлайн-сервісів для створення інтерактивних карт Thinklink. Він дає можливість до зображення додавати інтерактивні відео, картинки, музику, тести та інші мітки. [4]

Однією з технологій, за допомогою якої здобувачі освіти можуть знаходити інформацію, аналізувати її, вирішувати поставлені завдання, є веб-квести. Найкраще їх застосовувати у міні-групах. Веб-квести дають можливість здобувачам освіти самостійно досліджувати історичні події. Створити відповідні завдання можна за допомогою платформи LearningApps.org. [3]

Інтерактивні платформи на заняттях з історії допомагають безпосередньо залучати здобувачів освіти в навчальний процес через змагання, що робить заняття цікавішим. Завдяки азарту до гри, розвивається творчий потенціал та цікавість до освітнього компонента. За допомогою платформи Kahoot! можна створити ігри та різноманітні вікторини для навчання.

Для візуалізації тем з історії України доцільно використовувати також відеопрезентації, які використовуються для полегшення засвоєння матеріалу та покращують розуміння здобувачами освіти історичних подій, процесів та зв'язків. Для їх створення можна користуватися англomовними онлайн-сервісами з набором уже готових шаблонів Animaker або PowToon.

Однією з форм структурування навчального матеріалу з історії України є інтелектуальна

карта, як альтернатива конспектам. За допомогою таких карт можна швидко опрацювати велику за об'ємом інформацію, адже на ній виділяється важливі моменти за допомогою символів, образів, об'єктів та асоціацій. Зручною платформою у створенні ментальних карт виступає дизайнерська програма Canva. [2]

Інноваційні технології навчання у викладанні історії України дають змогу поєднувати традиційні форми з цифровими можливостями сучасності. Вони підвищують інтерес здобувачів освіти до вивчення історії та допомагають краще зрозуміти історичний процес. Надзвичайно важливим у сучасному освітньому середовищі є формування у здобувачів вміння самостійної роботи та творчих здібностей. Ефективність інформаційно-комунікаційних технологій залежить від готовності викладачів до постійного професійного розвитку та застосуванні сучасних освітніх інструментів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні питання компетентнісно орієнтованої методики навчання історії та громадянської освіти в ліцеї : методичний посібник [Електронне видання] / Кришмарел В. Ю., Малієнко Ю. Б., Мацейків Т. І., Ремех Т. О. - Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021.
2. Викладання історії України через призму сучасних педагогічних технологій. URL: <https://pedagogical-academy.com/index.php/journal/article/view/496>
3. Сучасні освітні інновації на уроках історії як спосіб формування творчих здібностей учнів. URL: <https://naurok.com.ua/suchasni-osvitni-innovaci-na-urokah-istori-yak-sposib-formuvannya-tvorchih-zdibnostey-uchniv-209645.html>
4. Сучасні підходи та інноваційні тенденції в методиці навчання історії. URL: https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3992/1/Zbirmuk_materialiv_konferencii_2023-130-133.pdf

ШУРМАН Д. В

студентка 4 курсу,
Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського
м. Вінниця
surmandiana220@gmail.com

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Формування креативного мислення є однією з ключових компетентностей Нової української школи. У молодшому шкільному віці закладаються основи творчого самовираження, здатності до нестандартного мислення та самостійного пошуку рішень. Розвиток цих якостей потребує не лише сприятливого освітнього середовища, а й продуманої педагогічної стратегії, що охоплює методи, прийоми, форми організації діяльності та принципи диференціації й оцінювання. Інтегрований курс «Я досліджую світ» відкриває широкі можливості для реалізації творчого потенціалу учнів, поєднуючи пізнавальну, дослідницьку, ігрову та комунікативну діяльність. Успішність формування креативності залежить від того, як педагог організовує навчальний процес: які методи обирає, як підтримує ініціативу, створює безпечне середовище та оцінює не лише результат, а й сам процес мислення.

У практиці початкової школи найбільш ефективними є інтерактивні методи, що стимулюють творчу активність. Мозковий штурм дозволяє дітям вільно генерувати ідеї без страху помилитися, що знижує тривожність і активізує уяву. Він формує культуру спільного мислення, вміння слухати й доповнювати думки однокласників. Асоціативний куш поєднує візуалізацію, мовленнєву активність і логічне структурування, допомагаючи учням встановлювати зв'язки між поняттями та формувати власне смислове поле теми. Сенкан як короткий п'ятирядковий текст дозволяє лаконічно узагальнити тему, висловити емоційне ставлення та власну інтерпретацію, розвиваючи мовленнєву гнучкість і образне мислення. Проектна діяльність поєднує навчання з практикою, стимулює

самостійність та здатність до нестандартного бачення. У межах курсу «Я досліджую світ» проєкти дозволяють учням досліджувати реальні або уявні ситуації, формувати запитання, планувати дії та презентувати результати у різних формах. Рольова гра активізує креативність через емоційне занурення та моделювання життєвих ситуацій, сприяючи розвитку емпатії та комунікації. Кубування як метод розгляду поняття з різних ракурсів дозволяє учням працювати із шістьма типами запитань — описовим, аналітичним, порівняльним, асоціативним, критичним та творчим, що формує особистісне ставлення до теми й мовленнєву гнучкість.

Ефективність інтерактивних методів значною мірою залежить від педагогічних умов. Учитель має виконувати різні ролі: фасилітатора, що створює умови для самостійного пошуку; тьютора, який супроводжує індивідуальну траєкторію учня; коуча, що мотивує та сприяє рефлексії; модератора групової роботи; ментора, який надає підтримку; та едвайзера, що допомагає орієнтуватися в навчальному матеріалі. Гнучке поєднання цих ролей дозволяє підтримувати творчу активність учнів і формувати безпечне середовище. Психологічна безпека є базовою умовою для розвитку креативності: атмосфера прийняття й підтримки знижує страх помилки та сприяє відкритості до нового. Право на помилку стає ключовим чинником, адже учні розуміють, що помилка — це крок до розуміння, що стимулює їх до експериментів і пошуку нестандартних рішень. Диференціація та взаємооцінювання є важливими інструментами розвитку креативного мислення. Вчителі адаптують завдання відповідно до рівня підготовки учнів, пропонуючи підказки тим, хто потребує підтримки, і розширені завдання для тих, хто готовий до складніших форм роботи. Взаємооцінювання впроваджується через прості критерії, що дозволяє учням обговорювати результати роботи в парах або групах, розвиваючи критичне мислення та навички аргументації. У поєднанні ці практики створюють умови для глибшого осмислення матеріалу, розвитку самостійності та формування довіри в класі.

Отже, інтерактивні методи — мозковий штурм, асоціативний куш, сенкан, кубування, проєктна діяльність та рольова гра — формують цілісну систему роботи, що сприяє розвитку креативного мислення, самовираження, співпраці та рефлексії. Їх ефективність залежить від створення безпечного освітнього простору, гнучкої ролі педагога, диференціації та взаємооцінювання. Усі ці умови відповідають вимогам Нової української школи й забезпечують формування життєво важливих компетентностей у молодших школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бібік Н.М., Бондарчук Г.П. Я досліджую світ: підручник інтегрованого курсу для 3 класу закладів загальної середньої освіти. Харків: «Ранок», 2018. – 80 с.
2. Бондар Ю.В. Використання творчих завдань під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. Педагогіка формування творчої особистості. 2020. № 70. Т. 1. С. 95–99.
3. Приймак В. Розвиток креативного мислення молодших школярів у процесі навчальної діяльності засобами інноваційних технологій. Житомир: ФОП Левковець Н.М., 2020. С. 118–122.
4. Костюк Т.В. Самооцінювання та взаємооцінювання на уроках у початкових класах. На Урок, 2023. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid-samoocinyuvannya-ta-vzaemoocinyuvannya-na-urokah-u-pochatkovih-klasah-443980.html> (дата звернення: 02.11.2025).
5. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 07.10.2025).
6. Про затвердження Типової освітньої програми Нової української школи (3–4 клас), розробленої під керівництвом Шияна Р.Б.: Наказ МОН України від 08.10.2019 № 1273.

ЯРИЧ І. Я.

методист, викладач інформаційних технологій та економіки,
Державний навчальний заклад «Львівське вище професійне училище
технологій та сервісу»,
м. Львів

СТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦИФРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ПРОФЕСІЙНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Сучасна освіта стрімко змінюється під впливом цифрових технологій, що зумовлено потребами здобувачів освіти і вимогами сучасного ринку праці. У Державному навчальному закладі «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу» я активно працюю над створенням цифрового освітнього середовища, яке поєднує сучасні технології, навчальні ресурси та ефективну комунікацію між здобувачами освіти та педагогами. Це середовище дозволяє здобувачам освіти розвивати цифрові компетентності та сприяє підвищенню якості освітнього процесу.

У своїй роботі я поєдную дві ролі: викладача інформаційних технологій та економіки і методиста закладу. Така поєднана позиція дає мені можливість забезпечувати не лише технічну реалізацію цифрового середовища, а й методичну підтримку педагогів, формувати структуру освітніх курсів та інтегрувати сучасні технології у навчальний процес.

Як викладач інформаційних технологій та економіки, я займаюся аналізом цифрових платформ і сервісів, інтегрую їх у навчальні дисципліни, створюю електронні кабінети та хмарні ресурси для здобувачів освіти, організовую дистанційні курси та забезпечую технічну підтримку для колег і здобувачів освіти. Проводжу тренінги, майстер-класи та консультації, допомагаючи педагогам ефективно використовувати цифрові інструменти у навчанні.

Як методист, я відповідаю за педагогічну та організаційну складову цифрового середовища. Адаптую цифрові ресурси до навчальної програми, розробляю методичні рекомендації для педагогів, координую освітній процес, підтримую педагогів у впровадженні інновацій та контролюю відповідність навчання сучасним освітнім стандартам. Така підтримка дозволяє зробити цифрове середовище системним та ефективним, а не просто технічним інструментом.

Завдяки поєднанню цих ролей у Державному навчальному закладі «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу» сформувалося цілісне цифрове освітнє середовище, яке включає:

- ✓ інтерактивні платформи та електронні ресурси для організації навчальних занять і проєктної діяльності;
- ✓ системи дистанційного навчання та електронні бібліотеки, що забезпечують доступ до сучасних навчальних матеріалів;
- ✓ електронні журнали та облікові системи для моніторингу успішності здобувачів освіти;
- ✓ інструменти комунікації між здобувачами освіти та педагогами для спільної роботи та зворотного зв'язку;
- ✓ механізми навчання педагогів щодо ефективного використання цифрових технологій.

Таке середовище є інтерактивним, гнучким та орієнтованим на розвиток ключових навичок ХХІ століття, включно з критичним мисленням, самостійністю та вмінням працювати в команді. Здобувачі освіти мають можливість виконувати завдання онлайн, брати участь у проєктній діяльності та застосовувати цифрові інструменти на практиці.

Особливу увагу я приділяю постійному вдосконаленню цифрового середовища. Спільно з педагогами я визначаю напрями впровадження інновацій, планую освітні стратегії, оцінюю ефективність цифрових ресурсів і коригую навчальний процес відповідно до потреб здобувачів освіти та колег. Це дозволяє середовищу залишатися актуальним і забезпечує його ефективність у навчанні.

Досвід Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу» підтверджує, що ефективне цифрове середовище формується лише за умов синергії технічних і педагогічних компетентностей, яка включає:

- ✓ технічні компетентності: вміння підбирати та інтегрувати цифрові інструменти, налаштовувати електронні ресурси, забезпечувати доступ та функціонування платформ;

✓ педагогічні компетентності: методична підготовка викладачів, адаптація контенту до навчальних програм, організація навчання, розвиток мотивації та критичного мислення здобувачів освіти;

✓ інтеграція технічного та педагогічного аспектів у навчальному процесі, що забезпечує не лише використання технологій, а й їх педагогічну ефективність.

Поєднання цих компетентностей забезпечує створення сучасного, інтерактивного та гнучкого освітнього простору, який відповідає вимогам XXI століття, підвищує мотивацію здобувачів освіти і сприяє професійному зростанню педагогів.

Таким чином, моя практика у Державному навчальному закладі «Львівське вище професійне училище технологій та сервісу» демонструє, що цифровізація освіти є комплексним процесом, який об'єднує технічну майстерність та методичну компетентність, системне планування та постійний моніторинг ефективності. Досвід закладу може стати практичною моделлю для інших професійних та середніх навчальних закладів, які прагнуть інтегрувати сучасні технології у навчальний процес і створити сучасний освітній простір.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коберник О.М., Коберник Г.І. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної педагогічної діяльності. Умань, 2022. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/62/part_1/19.pdf (дата звернення: 28.11.2025).

2. Кравцова Л.В. Модернізація змісту професійної (професійно-технічної) освіти в умовах євроінтеграції України. 2021. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-modernizacia-zmistu-profesijnoi-profesijno-tehnicnoi-osviti-v-umovah-evrointegracii-ukraini-453632.html> (дата звернення: 28.11.2025).

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

ШАНОВНІ УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Дякуємо всім учасникам конференції «МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКИ ХХІ СТОЛІТТЯ» за цікаві тези та актуальні теми, які привертають увагу сучасних молодих науковців та здобувачів! У ході конференції теми розподілилися за п'ятьма тематичними напрямками:

1. Соціально-економічні виклики сучасності.
2. Розвиток міжнародного співробітництва.
3. Розвиток соціальних комунікацій.
4. Філософсько-культурологічні аспекти інформаційної діяльності.
5. Розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті.

За результатами обговорень оргкомітет конференції визначив основні висновки та рекомендації.

1. Розглянуто соціально-економічні виклики сучасності, окреслено технологічні зміни та стратегічні орієнтири розвитку в умовах трансформаційних процесів.

2. Проаналізовано актуальні тенденції міжнародного співробітництва, правові механізми взаємодії та медійні стратегії в контексті глобальних змін.

3. Охарактеризовано сучасні медійні та інформаційні виклики, зокрема співвідношення глобальних трендів і локальних реалій розвитку інформаційного простору.

4. Досліджено культурний та інформаційний вплив у сучасному суспільстві, виявлено ментальні особливості й новітні медійні феномени.

5. Проаналізовано сучасні підходи до підготовки фахівців, розвитку ключових компетентностей у соціальній сфері та системі освіти з урахуванням інноваційних і міждисциплінарних підходів.

Загалом конференція засвідчила високий науковий рівень представлених доповідей, широту тематики та актуальність порушених проблем. Учасники продемонстрували активну наукову позицію, здатність до міждисциплінарного мислення та зацікавленість у пошуку відповідей на виклики сучасності. Оргкомітет відзначає вагомий внесок молодих науковців і студентів у розвиток наукового дискурсу та вважає роботу конференції успішною в контексті популяризації науки й підтримки молодіжних наукових ініціатив.

Бажаємо всім учасникам подальших наукових здобутків, творчого натхнення та плідної реалізації результатів досліджень у професійній і науковій діяльності.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКИ ХХІ СТОЛІТТЯ

V Всеукраїнська науково-практична
Інтернет-конференція
молодих учених та студентів

м. Київ, Україна, 1 грудня 2025 р.

***Науковий редактор: Момот Н.М.
Технічний редактор: Васильєва О.В.
Оригінал-макет підготувала: Васильєва О.В.***

Університет економіки та права «КРОК»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру ДК № 613 від 25.09.2001 р.

Надруковано департаментом поліграфії
Університет економіки та права «КРОК»
місто Київ, вулиця Табірна, 30-32
тел.: (044) 455-69-80
e-mail: polygrafia.krok@gmail.com